

ISSN 1512-6609

Glasnik

Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini

1-2

Sarajevo

januar-februar 2015.

VOL. LXXVII • Str. 1-214

U ovom broju pišu:

Alen Kehić • Halil Mehtić • Tarik Saliji • Ishak Sedić • Mustafa Hasani
• Hamdija Bajrić • Sumedin Kobilica • Ilham Puce • Almir Fatić •
Nevres Hodžić • Suad Mahmutović • Nusret Kujraković • Nadir Dacić

| Sadržaj

Hutba

7-14 Hfz. Alen Kehić • Vrijednost hifza i ponašanje hafiza Kur'ana

Islamske teme

15-24 Prof. dr. hfz. Halil Mehić • Važnost odgoja u islamskom učenju

25-38 Tarik Saliji • Sunnet u djelima Jusufa el-Karadavija

39-46 Ishak Sedić • Allahova milost

47-58 Dr. Mustafa Hasani • Mehanizmi alternativnog rješavanje sporova u šerijatskom pravu

Aktuelne teme

59-74 Hamdija Bajrić • Razumijevanje i praksa članova Islamske zajednice u Kalesiji po pitanju transplantacije organa

Pogledi

75-84 Sumedin Kobilica • Mevdudijev odnos prema sunnetu

85-92 Ilham Puce • Islamski stav o plastičnim operacijama i uljepšavanju

Osvrti

- 93-110 Dr. Almir Fatić • El-Iqtisād fi l-i'tiqād imama Ebu Hamida el-Gazalija
111-118 Nevres Hodžić • Koncept džahilijjeta u mišljenju Sayyida Qutba

Kulturna baština

- 119-136 Suad Mahmutović • Vakufi u Bosni i Hercegovini od dolaska Austro-Ugarske do danas

Studije

- 137-146 Nusret Kujraković • Uključenje vakufskih zgrada u Gradačcu u Gradsku stambenu zajednicu 1954. godine

Portreti

- 147-156 Nadir Dacić • Sjećanje na naše dobrotvore Sejfudin ef. Šehović

Naše medrese

- 157-168 Svršenici i svršenice naših medresa u 2014. godini

Službeni dio

- 171-174 Aktivnosti Rijaseta
175-213 Dekreti

فهرست

خطبة الجمعة

١٤ - ٧ الحافظ آلن كيهيتش : فضائل الحفظ وأداب حفظة القرآن الكريم

موضوعات إسلامية

٢٤ - ١٥ الحافظ خليل مهيتش : أهمية التربية في العقيدة الإسلامية

٣٨ - ٢٥ طارق صالح : السنة النبوية في مؤلفات يوسف القرضاوي

٤٦ - ٣٩ إسحاق سيديتش : رحمة الله وفضله

٥٨ - ٤٧ مصطفى حساني : أدوات بديلة لحل القضايا في الشريعة الإسلامية

موضوعات راهنة

٧٤ - ٥٩ حمديا بايريتش : مواقف أعضاء الطائفة الإسلامية في كاليسيا من غرس الأعضاء البشرية

وممارساتهم بهذا الخصوص

نظرات

٨٤ - ٧٥ سمدين كوييليتسا : موقف المودودي من السنة النبوية الشريفة

٩٢ - ٨٥ إلهام بوتسه : موقف الإسلام من العمليات الجراحية التجميلية

لمحات

١١٠ - ٩٣ أمير فاتيتش : كتاب الاقتصاد في الاعتقاد للإمام أبي حامد الغزالي

١١٨ - ١١١ نورس هوجيتش : مفهوم الجاهلية في فكر سيد قطب

تراث ثقافي

١١٩ - ١٣٦ **سعاد محموتوفيتش** : الإوقاف الإسلامية في البوسنة والهرسك من مجيء الحكم النمساوي الهنغاري حتى اليوم

دراسات

١٣٧ - ١٤٦ **نصرت كويراكوفيتش** : إدراج مباني الإوقاف الإسلامية بغراداتشاتس في الجمعية السكنية البلدية عام ١٩٥٤م

شخصيات

١٤٧ - ١٥٦ **نادر دانسييتش** : ذكرى لصاحب الخيرات سيف الدين أفندي شيهوفيتش

مدارسنا الإسلامية

١٥٧ - ١٦٨ الخريجون والخريجات في مدارسنا الإسلامية عام ٢٠١٤م

رسميات

١٧١ - ١٧٤ نشاطات الرئاسة

١٧٥ - ٢١٣ قرارات التوظيف والعزل عن الوظيفة

| Contents

Khutba

- 7-14 Hfz. Alen Kehic • Value of Hifz and the Behavior
of a Hafiz of the Quran

Islamic Themes

- 15-24 Prof. Dr. Hfz. Halil Mehtic • The Importance of Upbringing
in Islamic Teachings
- 25-38 Tarik Saliji • Sunnah in the Works of Yusuf al-Qaradawi
- 39-46 Ishak Sedic • Allah's Mercy
- 47-58 Dr. Mustafa Hasani • The Mechanisms of Alternative Dispute
Resolution in Shariah Law

Current Themes

- 59-74 Hamdi Bajric • Understanding and Practice of Members of the
Islamic Community in Kalesija on the Issue of Organ Transplantation

Views

- 75-84 Sumedin Kobilica • Mawdudi's Attitude towards the Sunnah

85-92 Ilham Puce • Islamic Stance on Plastic Surgery and Beautification

Reviews

93-110 Almir Fatic • El-Iqtisād fi l-i'tiqād by Imam Abu Hamid al-Ghazali

111-118 Nevres Hodzic • The Concept of Jahiliyya (man's ignorance) in the Thought of Sayyid Qutb

Cultural Heritage

119-136 Suad Mahmutovic • Waqfs in Bosnia and Herzegovina since the Arrival of the Austro-Hungarian Empire until Today

Studies

137-146 Nusret Kujrakovic • The Inclusion of the Waqf Buildings in Gradacac in the Urban Residential Community in 1954

Portraits

147-156 Nadir Dacic • Remembering our Benefactors: Sejfudin ef. Sehovic

Our Madrasas

157-168 Graduates of our Madrasas in 2014

The Official Part

171-174 The Activities of Riyasat

175-213 Decrees

Vrijednost hifza i ponašanje hafiza Kur'ana

Hfz. Alen Kehić

imam, Medžlis Islamske zajednice Gračanica
kehic_alen@outlook.com

Sažetak

Hifz – učenje Kur'ana napamet – tradicija je koju muslimani sprovode neprestano, još od vremena poslanika Muhammeda, a.s. Hafizi se smatraju elitom muslimana i uvijek su kod njih uživali velik ugled. Ali, ta tradicija ima svoja pravila, koja obuhvataju i onog ko uči hifz, i onog ko hifzu podučava. U ovom radu govori se i o jednom i o drugom.

Ključne riječi: hifz, ponašanje, srce, odgovornost, nagrada.

Uvod

Učenje Kur'ana napamet na prostorima koje nastanjuju bosanskohercegovački muslimani zastupljeno je još od samog dolaska islama, duže od pet stotina godina. U Bosni i Hercegovini nije bilo iole većeg mjesta u kome žive muslimani a da u njemu nije bilo hafiza. Bilo je slučajeva, a ima ih i danas, da jedna familija ima više hafiza. Komunistički režim je svojim otvorenim neprijateljstvom prema vjeri i vjerskim vrijednostima u velikoj mjeri doveo do toga da je institucija hifza stagnirala. Takvo se stanje zadržalo do osamdesetih godina prošloga stoljeća. Do vjerskog buđenja Bošnjaka dalazi nakon agresije na Bosnu i Hercegovinu i broj onih koji su željeli naučiti Kur'an napamet se povećao. Broj hafiza u Bo-

sni i Hercegovini je u stalnom porastu, npr. 2012. godine hifz su položila 24, a 2013. 27 hafiza.

Zbog velike zastupljenosti hifza na našim prostorima, želimo ovim radom ukazati na vrijednost hifza i poziciju hafiza. Bitno je nešto reći i o samom ponašanju hafiza upravo zbog njegove vrijednosti ali i odgovornosti. Svaki hafiz nužno prolazi kroz proces hifza, koji je usko vezan za učitelja i učenika, pa ćemo nešto reći i o ponašanju onoga ko poučava hifzu i onoga ko uči hifz.

Vrijednost hifza

Navest ćemo nekoliko predaja koje govore o vrijednosti hifza i poziciji hafiza Kur'ana. Prenosi se da je Umm Derda, r.a., rekla sljedeće: „Upitala sam Aišu koja je razlika između stanovnika Dženneta koji su znali Kur'an napamet i onih koji ga nisu znali, pa mi je odgovorila da u Džennetu ima nivoa koliko u Kur'anu ima ajeta i da niko neće biti na većem nivou od hafiza Kur'ana.“¹

Ebu Ummame el-Bahili prenosi da je Poslanik, a.s., rekao: „Ko nauči četvrtinu Kur'ana data mu je četvrtina vjerovjesništva, ko nauči trećinu Kur'ana data mu je trećina vjerovjesništva, ko nauči dvije trećine Kur'ana date su mu dvije trećine vjerovjesništva.“²

Imam el-Buhari bilježi od Ebu Hurejrea, r.a., da je Poslanik, a.s., rekao: „Nema zavidnosti osim u dva slučaja: zaviditi čovjeku koga je Allah podučio Kur'anu pa ga on uči svunoć i čitav dan. Potom ga čuje njegov komšija i kaže: 'Kamo sreće da je meni dato ono što je dato tome i tome pa da radim ono što on radi?...'³ Za ovu predaju imam Ibn Kesir u svome djelu *Feda'ilu-l-Kur'an* kaže sljedeće: „Ovaj hadis sadrži poruku da je hafiz Kur'ana u zavidnom položaju, što je najljepše stanje, tako da se on treba najviše radovati onome što ima, a lijepo mu je na tome zavidjeti, tj. željeti blagodat koju on ima. Ovo je suprotno pokuđenoj zavidnosti kada se želi nestanak blagodati kod onoga kome se zavidi.“⁴

1 El-Adžurri, *Kultura ponašanja hafiza Kur'ana*, Centar za učenje Kur'ana Mostar i Karadoz-begova medresa, Mostar, 2014, str. 63.

2 Ibid, str. 64.

3 *Sahihu-l-Buhari*, Kitabu fada'ili-l-Kur'an, br. 4378.

4 Ibn Kesir, *Feda'ilu-l-Kur'an*, str. 129.

Poslanik, a.s., je među svojim ashabima pravio razliku kada je posrijedi hifz Kur'ana tako da je zastavu u vojnom pohodu davao onima koji su najviše Kur'ana znali napamet; kada bi slao kakvu delegaciju; za imama u namazu postavljao bi onoga ko zna najviše Kur'ana; prednost polaganja u kabur ukazao bi onome ko je znao više Kur'ana; kada bi se neko ženio, za ženin mehr odredio bi ono što njezin muž nauči napamet od Kur'ana.⁵

Kada govorimo o počastima i vrijednostima hafiza Kur'ana, moramo spomenuti i obaveze i teret hafizov te njegovu odgovornost i pažnju. Ashab Ubejdullah bin Abdullah bin Amr, r.a., veli: „Ko nauči Kur'an napamet preuzeo je na sebe veliku stvar. Njemu je dato vjerovjesništvo, s tim što ne prima Objavu. Stoga se hafiz ne bi smio ljutiti niti neodmjereno ponašati kao ostali ljudi.“⁶

U nastavku ćemo govoriti o ponašanju hafiza te o ponašanju učitelja i učenika u procesu učenja hifza.

Ponašanje hafiza Kur'ana

Svjestan da je dobio najveličanstveniji dar od Gospodara, hafiz to mora i opravdati tako što će se ponašati u skladu s onim što je naučio. Obavezan je pridržavati se kur'anskih smjernica. To može samo onaj hafiz koji je iskrenog nijjeta krenuo na put traženja znanja, u ovom slučaju učenja Kur'ana napamet. U pogledu nijjeta Božiji Poslanik, a.s., je izrekao mnogo hadisa. Omer, r.a., prenosi da je Poslanik, a.s., rekao: „Dijela se vrednuju prema namjeri i svakom čovjeku pripada samo ono što je naumio...“⁷ „Ko bude naučavao nauku da bi raspravljao s maloumnim, ili se nadmetao s učenjacima, ili da na sebe svrati pažnju ljudi, neka sebi pripremi mjesto u Džehennemu.“⁸ Iskren nijjet je ujedno i prva stepenica koju hafiz treba i mora prekoračiti. Inače, sagledavši koje počasti čekaju hafiza,

5 Kerzun, Enes Ahmed, *Pristup Kur'anu*, El-Kalem i Fondacija Hifz Časnog Kur'ana u BiH, Sarajevo, 2010, str. 68.

6 El-Adžurri, *Kultura ponašanja hafiza Kur'ana...*, str. 64.

7 Muhammed ibn Ismail el-Buhari, *Sahihu-l-Buhari*, Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo, 2011, str. 2.

8 En-Nevevi, *Adabi učenja Kur'ana*, El-Kalem, Sarajevo, 1998, str. 28.

rijetko koji čovjek može imati neiskren nijet kada je u pitanju učenje hifza i podučavanje hifzu, ali o tome Gospodar najbolje zna.

Druga osobina iz koje proističe lijepo ponašanje jeste svijest o Bogu (bogobožnost), bez obzira bio hafiz sam ili u društvu. U srcu obavijenom tamom grijeha i obuzetom dunjalučkim strastima nema mjesta za svjetlo Kur'ana. Doista, grijesi sprečavaju hifz a šejtanove vesvese odvrćaju od sjećanja na Gospodara. Uzvišeni je rekao: *Njima je ovladao šejtan i učinio da zaborave Allaha.* (El-Mudžadele, 19)

Iza bogobožnosti dolazi poniznost. I hafiz pogriješi, ali je bitno da kada mu neko ukaže na neku njegovu manjkavost, da on to prihvati, pa makar bila upućena i od djeteta. Također, svaki hafiz treba biti okićen osobinom blagosti, posebno ako je i učitelj Kur'ana. Učitelj treba voditi računa da bude blag prema svojim učenicima, da ih ne kori ili da ih ne postidi u društvu. Hafiz treba težiti neovisnosti od ljudi. Ibn Ijad kaže: „Hafiz Kur'ana ne treba ni od koga ništa tržiti – od vladara, pa nadalje. Hafiz Kur'ana u srcu nosi Kur'an kao zastavu islama i on ne smije besposličariti s onima koji besposličare, ne smije biti nemaran kada su drugi nemarni i ne smije naklapati kada to drugi čine.“⁹

Hafiz treba imati uvid u vrijeme u kojem živi i iskvarenost njegovih savremenika te ih upozoravati na njihovu vjeru pokazujući im Pravi put. Također treba biti zainteresiran za popravljjanje stanja u društvu.¹⁰ Hafiz je dužan neprestano ponavljati Kur'an i biti na oprezu od njegova zaboravljanja. Allahov Poslanik, a.s., veli: „Hafiz Kur'ana je kao čuvar svezanih deva, ako ih nadzire, zadržat će ih, a ako ih pusti, otići će.“¹¹ Ed-Dahhak ibn Muzahim je rekao: „Niko ne nauči nešto iz Kur'ana, pa to zaboravi, a da to nije posljedica njegova grijeha, jer je Gospodar rekao: *Kakva god vas nesreća zadesi, to je zbog grijeha koje ste zaradili* (Eš-Šura, 30). Doista je zaborav Kur'ana jedna od najvećih nesreća!¹²

Kao najbolji primjer za ponavljanje Kur'ana, navodimo ashabe Božijeg Poslanika, a.s. Oni su u različitim intervalima završavali hatmu. Neki od njih su učili po pola džuzua dnevno, drugi po džuz, treći po tri džuzua,

9 En-Nevevi..., str. 44.

10 Kerzun, Enes Ahmed, *Pristup Kur'anu...*, str. 68.

11 *Sahihu-l-Buhari*, Babu istizkari-l-Kur'an ve te'ahudih, br. 4743.

12 Ibn Kesir, *Fedailu-l-Kur'an*, str. 147.

a neki su znali proučiti i čitav Kur'an tokom jednog dana i noći (Osman ibn 'Affan, Se'id ibn Džubejr itd.).

Ponašanje učitelja Kur'ana

Učitelju Kur'ana ne treba biti cilj da ima veliki broj učenika koje podučava. Ne smije mu teško pasti što neko uči Kur'an pred drugim učiteljem. Njegovo osnovno usmjerenje treba biti pokornost Gospodaru i nastojanje da što više pomogne onome ko traži znanje. Ed-Darimi prenosi riječi Alije, r.a.: „O vi učenici! Radite po znanju koje imate, jer učenjak je samo onaj ko postupa prema svom znanju i čije znanje je sukladno djelu. A doći će generacije učenjaka čije će znanje biti samo na jeziku, djela će im biti suprotna znanju, nijeti različiti od svega što javno rade. U halkama će sjediti da bi se nadmetali u znanju, bit će gnjevni ako im učenici budu sjedili pred drugim učiteljem. Njihova djela u takvim halkama neće biti uzdignuta Uzvišenom Bogu.“¹³

Kao što maločas kazasmo, učitelj treba blago postupati s učenicima koje podučava. Treba im iskazati dobrodošlicu i lijepo se ponašati prema njima. Ne smije biti ohol. Poslanik, a.s., je rekao: „Budite blagi prema onima koje podučavate i prema onima koji vas podučavaju.“¹⁴ Učitelj treba doživljavati svoga učenika kao vlastito dijete. Treba izbjegavati grubost, ponekad treba iznalaziti razloge za loše ponašanje učenika, jer svaki čovjek pogriješi. Poslanik, a.s., nas savjetuje: „Niko među vama neće biti istinski vjernik sve dok svome bratu ne bude želio ono što želi samome sebi.“¹⁵

Učitelj je dužan svoga učenika upućivati po uputama sunneta, podsticati ga na iskrenost, istinoljubivost i lijepe namjere. Ne smije sputavati učenika koji može naučiti više od zadatog niti preopterećivati učenika preko njegovih mogućnosti. Tokom učenja hifza učitelj je dužan upućivati svog učenika na razumijevanje onoga što je naučio. Jedna od velikih mahana hafiza na našim prostorima je nepoznavanje značenja ajeta i nepoštivanje pravila učenja (tedžvid). Naime, velika pažnja se pridaje

13 En-Nevevi..., str. 29.

14 Ibid, str. 33.

15 Muhammed ibn Ismail el-Buhari, *Sahihu-l-Buhari*, Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo, 2011., str. 20.

memoriranju vanjskog teksta i nastojanju da se Kur'an nauči u što kraćem roku.

Ponašanje učenika hifza

Ono što smo napomenuli o ponašanju učitelja treba odlikovati i učenika, čemu se još dodaje izbjegavanje onoga što remeti pamćenje Kur'ana, zatim čišćenje srca od svega nevaljalog kako bi bilo dostojno da se u njega Kur'an ukalemi, da ga pamti i izrodi kur'anskim plodovima.¹⁶ Pohvalno je da učenik dođe svome učitelju pristojnog izgleda i čist. Prije ulaska kod svog učitelja, zatražit će dozvolu. Nužno je da učenik bude ponizan prema učitelju, makar učitelj bio mlađi od njega, manje poznat ili slabijeg porijekla. Učenik treba biti poslušan svome učitelju, od njega treba tražiti savjet i prihvatati njegovo mišljenje. Prema učitelju se treba odnositi s puno poštovanja.

U vezi s poštovanjem svog učitelja Alija, r.a., je rekao: „Tvoja dužnost prema učenjaku je da mu posebno nazoveš selam kada selam nazivaš drugim ljudima, da sjedneš ispred njega, da paziš na pokrete ruku, da ne namiguješ očima, da nikada ne kažeš 'stav toga i toga je suprotan tvome stavu', da nikog pred njim ne ogovaraš, da tokom sjedenja ne razgovaraš s ostalim učenicima, kada ustane, da ga ne vučeš za skut odjeće, da uporno ne zapitkuješ i da ti ne dosadi dugo druženje s njim.“¹⁷

Ovo su, ukratko rečeno, osobine i vrline koje treba posjedovati svaki hafiz. Gospodar je olakšao pamćenje Kur'ana, ali je povećao odgovornost. Biti istinski hafiz, istinski nosilac Kur'ana nije nimalo lahko. Zbog toga će takav biti posebno nagrađen. Čeka ga Allahovo zadovoljstvo i najveći stupanj u Džennetu, koji kao stupanj znači puno a društvo Božijeg Poslanika, a.s., znači više.

Zaključak

Hafizi uživaju veliki ugled kako kod Gospodara tako i u društvu koje ih okružuje. Oni su elita Poslanikovog, a.s., ummeta i paradigma učenosti i prosvijećenosti. Nosioци su velike blagodati ali i odgovornosti. Kada ka-

¹⁶ En-Nevevi..., str. 37.

¹⁷ Ibid str. 38.

žemo odgovornost, ne mislimo na mogućnost da se nešto zaboravi, već na ono što hafiz sa sobom nosi - Allahovu, dž.š., poruku ljudima i ono što ljudi u njemu trebaju vidjeti a to je oličenje iskrenosti, bogobožnosti, poniznosti, blagosti, poštenja itd. Zbog toga hafizi moraju paziti na svoje ponašanje u privatnom i javnom životu.

Pored uopćenog načina ponašanja hafiza, kroz ovaj rad smo opisali kako se hafiz treba ponašati u ulozi učenika i učitelja. Ono što smo spomenuli u ovom tekstu treba biti podstrek muslimanu i muslimanki da se angažiraju na planu učenja Kur'ana napamet. Zato je naša preporuka da se Kur'an što više uči i proučava.

Literatura

- El-Adžurri, *Kultura ponašanja hafiza Kur'ana*, Centar za učenje Kur'ana Mostar i Karadžoz-begova medresa, Mostar, 2014.
- En-Nevevi, *Adabi učenja Kur'ana*, El-Kalem, Sarajevo, 1998.
- Halilović, Safet, *Hifz - učenje Kur'ana napamet*, Bemust, Zenica, 2003.
- Ibn Kesir, *Feda'ilu-l-Kur'an*
- Kerzun, Enes Ahmed, *Pristup Kur'anu*, El-Kalem i Fondacija Hifz Časnog Kur'ana u BiH, Sarajevo, 2010.
- Muhammed ibn Ismail el-Buhari, *Sahihu-l-Buhari*, Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo, 2011.
- *Takvim 2015*, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, El-Kalem, Sarajevo, 2014.

Važnost odgoja u islamskom učenju

Prof. dr. hfz. Halil Mehtić

profesor na predmetu Metodika duhovnog odgoja
na Islamskom pedagoškom fakultetu u Zenici
halilmehtic@hotmail.com

Sažetak

Islam kao sveobuhvatni sistem življenja naglašeno potencira odgoj u svim sferama ovosvjetskog života. Stoga su jasno precizirane norme ljudskog ponašanja koje uvode ljude u jedan svjetliji život ispunjen vrlinama koje su u funkciji izgradnje moralne i čiste duše. Jer posrnula duša stvara nered čak i u najorganiziranijim društvenim sistemima. Ona uspijeva postići sramne ciljeve, dok plemenita i odgojena duša sanira i upotpunjuje manjkavosti nestabilnog sistema.

Ako razmotrimo islamske naredbe i zabrane, uvidjet ćemo da su one, skoro u cijelosti, u funkciji humaniziranja društva, odnosno, u funkciji odgoja pojedinca i cjelokupne ljudske zajednice. U ovom radu, ukratko, osvrnut ćemo se na važnost odgoja u islamu, posebno istaknuvši funkcionalnost temeljnih vjerskih obaveza (namaz, zekat, post i hadž) i njihovu odgojnu dimenziju na planu izgradnje moralne ličnosti i društva.

Ključne riječi: odgoj, moral, ahlak, namaz, zekat, post, hadž

Uvod

Jedan od temeljnih zadataka islama jeste uvođenje ljudske zajednice u jedan svijetli život ispunjen vrlinama i principima. Put do ostvarenja ove faze predstavlja srž njegove misije, a svako kršenje ovih normi ponašanja predstavlja njihovo skrnavljenje i udaljavanje od vjere. Duhovni

odgoj nije stvar dobre volje i zabave koja se može preskočiti, već je to osnova života koji vjera zahtjevati i kojim je zadovoljna. Od moralnosti pojedinca i zajednice ovisi njihova budućnost, kako to ocjenjuje čuveni Renan rekavši: "Odgojna pitanja u modernom svijetu jesu pitanja života i smrti. Od njih zavisi sva društvena budućnost." Zato se pouzdano može konstatirati (što je i historijska činjenica) da je jak moral vječna garancija svake civilizacije, dok je moralna posrnulost, uzrok njenog sunovrata i propasti.

Islam ide za tim da formira cjelinu, koja obuhvata čitav život i ne zanemaruje niti jedno područje čovjekove djelatnosti. Osim toga, on nastoji uskladiti sva ta područja. Ta briga za "centralizacijom" ima za posljedicu da sve vjerske dužnosti služe istovremeno i za dobro tijela i za dobro duha. Ne samo to, nego će čak i profane dužnosti imati sakralni, moralni karakter, koji je u skladu s Božanskim propisima, dok će i duhovni obredi, sa svoje strane, imati materijalnu korist. Treba napomenuti da pravila vladanja, kako ona koja imaju moralni značaj tako i ona koja imaju fizički značaj, proističu iz istog izvora Kur'ana, Riječi Božije.¹

Stoga je naš plemeniti Gospodar, stvorivši čovjeka, ustanovio i normirao pravila njegovog ponašanja u svim domenima njegovog života. On najbolje poznaje prirodu, sklonosti i potrebe čovjeka pa je i ustanovio moralne vrijednosti koje osvjetljavaju puteve savršenstva kojem treba težiti svaki musliman.

Svijest o dobrom i zlu, uprkos tome što je urođena ljudima, može ponekad biti zaklonjena nekim društvenim običajima. Iz tog razloga je ovo svjetlo ojačano Božijim svjetlom: *A od Allaha vam dolazi svjetlost i Knjiga jasna...*² Filozofi su pokušali nadomjestiti ovaj nedostatak i uspostaviti pravila i načela morala.

Međutim, ova se pravila nisu obistinila u praksi, jer je nemoguće ljudsko ponašanje sabiti u jedno pravilo. Iz tog razloga islam definira dobro kao slijedenje kur'anskih imperativa i primjera Poslanika, s.a.v.s.³

1. Muhamed Hamidullah, *Uvod u islam*, Svjetska islamska organizacija za humanitarnu pomoć – Igasa, Sarajevo, 1993. str. 67.

2. El-Ma'ide, 15.

3. Ahmed Muaz Hakki, *Moral muslimana*, Bookline, Sarajevo, 2004, str. 24.

Moral je izraz za duševno ustrojstvo koje je duboko ukorijenjeno u čovjeku. To ustrojstvo pomaže čovjeku da čini djela s lakoćom. Kada ova djela budu lijepa i, sa stanovišta razuma i vjere, prihvatljiva, onda se takav moral naziva plemenitim moralom.⁴

Odgoy u hadisima Vjerovjesnika, s.a.v.s.

Islam je potanko pobrojao vrijednosti ljudskog odgoja, a potom dao podstrek svojim sljedbenicima da se svake ponaosob pridržavaju. Daleko bi nas odvelo kada bismo pobrojali sve izreke i pohvale lijepom odgoju što ih je Vjerovjesnik, s.a.v.s., izrekao, ali ćemo, ovom prilikom, spomenuti samo neke od njih koji nas pozivaju izgradnji moralnih principa i lijepih osobina u ljudskoj zajednici.

Tako npr. Usame bin Šurejk prenosi kako je jednom grupa ashaba sjedila kod Vjerovjesnika, s.a.v.s., i izgledali su toliko mirni kao da su im ptice na glavi. Šutjeli su, kad najednom dođoše neki ljudi i upitaše: "Koji čovjek je Allahu najdraži?" "Onaj koji je najljepšeg odgoja", odgovori Poslanik.⁵

U drugoj predaji se navodi: "Šta je najvrednije što čovjek može posjedovati?" upitao je neko. "Lijepo ponašanje", odgovorio je Poslanik.⁶

"Bestidnost i prostakluk nespojivi su s islamom. Najbolji musliman je onaj koji ima najljepše ponašanje."⁷

"Koji musliman je najpotpunijeg vjerovanja? – pitali su Poslanika, s.a.v.s. Odgovorio je: "Onaj koji ima najljepše ponašanje."⁸

"Hoćete li da vam kažem ko mi je od vas najdraži i ko će na Sudnjem danu najbliži biti meni?" Ovo je dva ili tri puta ponovio. "Hoćemo, Allahov Poslaniče", rekoše prisutni. "Onaj ko bude imao lijep odgoj", odgovori im Poslanik.⁹

4. Amr Halid, *Moral vjernika*, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2007, str. 7.

5. Taberani

6. Ibn Hibban

7. Tirmizi

8. Taberani

9. Ahmed

“Ništa neće biti teže, na vagi dobrih djela na Sudnjem danu, od lijepog ahlaka. Allah prezire bestidne i nemoralne ljude. Onaj ko ima lijepu narav i ponašanje, može dostići stepen čovjeka koji stalno posti i klanja.”¹⁰

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je bio savršeni primjer odgoja koji je propagirao. On je svojim savremeniciima ličnim primjerom ukazivao na najviše moralne standarde ponašanja, prije negoli ih je poticao na njihovo prakticiranje. Abdullah bin Amr pripovijeda: “Božiji Poslanik, s.a.v.s., nije bio nepristojan niti vulgaran. Govorio je: ‘Najbolji od vas su oni čije je ponašanje najljepše.’”¹¹

Uzvišeni cilj odgoja

Naglašeno nastojanje etike islama na planu izgradnje moralne i čiste duše je u funkciji izgradnje blagostanja i uspostavljanja dobra na ovome svijetu. Jer posrnula duša stvara nered čak i u najorganiziranijim društvenim sistemima. Ona uspijeva postići sramne ciljeve, dok plemenita i odgojena duša sanira i upotpunjuje manjkavosti nestabilnog sistema. Primjerice, častan sudija može svojom pravednošću nadomjestiti nedostatke zakona po kojem sudi, dok nepravedan sudija može izvrdati tekstu ispravnog zakona. U istom smislu se ponaša i čovjekova duša kada dolazi u dodir s raznim idejama, trendovima, željama i ovosvjetskim interesima.

Er-Rafi'i u svom djelu *Živo pero* ukazujući na značaj morala veli: "Kad bih bio upitan da rezimiram suštinu islama u dvije riječi, rekao bih 'čistota morala'. Kada bi svjetski filozofi bili upitani o lijeku za čovječanstvo, kazali bi da je to 'čistota morala'. Kada bi sva evropska inteligencija procavala evropsku civilizaciju, došla bi do zaključka - 'čvrstoća morala'."¹²

Namaz

Ako se temeljitije nadnesemo nad islamsku koncepciju uređenja ljudskog života na Zemlji, vidjet ćemo da je ona u cijelosti usmjerena ka težnji dostizanja potpunog odgoja s kojim je zadovoljan Allah, dž.š. Sve

10. Ahmed

11. Buhari

12. *Moral vjernika*, str. 15.

temeljne naredbe kao i izričite zabrane u funkciji su izgradnje moralne ličnosti.

Kada Uzvišeni ukazuje na obaveznost namaza, kao bitnog regulativa u moralnom životu čovjeka, On to potvrđuje riječima: *...i obavlja namaz, namaz, zaista, odvraća od razvrata i svega što je ružno...*¹³

Iz ovog kur'anskog citata razumijemo da je suštinska zadaća namaza odvratiti nas i spriječiti od svih nedoličnosti bilo u našem govoru ili ponašanjima, kao i uzdignuće u najviše duhovne sfere. Ne treba gubiti iz vida činjenicu da je namaz propisan na miradžu, kojom prilikom je Vjerovjesnik, s.a.v.s., izjavio da je namaz svakog vjernika njegov vlastiti uspon, na kojem se on nađe u prisustvu Božijem.

Analogno rečenom, namaz bi trebao u nama potaknuti čitav splet pozitivnih vrлина. Ukoliko on ostane van domašaja pozitivnog utjecaja na čovjekovu moralnost, onda je on lišen temeljne uloge i primanja od Onog u čije ime je obavljen. Ibn Abbas je u vezi s citiranim ajetom rekao: "Ako njegov namaz ne sadrži primjerene aktivnosti i ne odbacuje ono što je ružno, tada čovjeka takav namaz još više udaljava od Allaha."¹⁴

U kudsî-hadisû koga Poslanik, s.a.v.s., prenosi od svoga Gospodara kaže se: "Ja doista primam namaz onog ko se njime pokorava Mojoj veličini, ko se ne oholi pred mojim stvorenjima, ko ne ustrajava u nepokornosti prema Meni, čiji je dan ispunjen spominjanjem Mene, ko je samilostan prema siromahu, putniku, udovici i čovjeku u nevolji."¹⁵

Čovjek je u svom životu sklon oscilacijama u ponašanju, pogotovo kada je izložen određenim duševnim stanjima ili nedaćama. I u takvim situacijama namaz se nadaje kao nezaobilazno sredstvo koje uravnotežuje čovjekov život. Naš Savršeni Odgajatelj u svojoj knjizi veli: *Čovjek je, uistinu, stvoren malodušan: kada ga nevolja snađe - brižan je, a kada mu je dobro - nepristupačan je, osim vjernika, koji namaze svoje trajno budu obavljali.*¹⁶

13. El-Ankebut, 45.

14. Ramo Atajić, *Prijevod Kur'ana sa tefsîrom i komentarom na bosanskom jeziku*, SKD Bavaria Verlag – Munchen, 2001, tom VII, str. 1715.

15. El-Bezzar

16. El-Me'aridž, 19-23.

Iz navedenih ajeta, uz moralnu dimenziju, možemo uočiti i socijalni aspekt namaza koji je uvijek bitan u životu muslimana, a posebno je on došao do punog izražaja u prvim danima islama kada je bila neophodna duhovna snaga malobrojnim mekanskim muslimanima pred naletima njihovih protivnika; čak neophodnija od materijalne moći.

Dakako, namaz se pokazuje i kao efektivno sredstvo pomoću kojeg se ljudi mogu osloboditi od zla kojem su izloženi stupanjem u redove islama, kada god su ta zla prisutna u njihovoj neislamskoj sredini. Stoga Kur'an poziva na pribavljanje duhovne snage, prije nego na skupljanje materijalnih dobara, kako bi na taj način lakše doprli do ljudskih srca i mogli pobijediti neprijatelja bez nasilja.¹⁷

Uzvišeni u Svojoj Knjizi, govoreći o dobrim i uzoritim generacijama naroda, koje su naslijedili njihovi nevaljali potomci, objašnjava zašto su oni nevaljali: *A njih smijeniše zli potomci, koji namaz napustiše i za požudama pođoše; oni će sigurno zlo proći.*¹⁸ Stoga kada god muslimani potisnu namaz, kao osnovni moralni korektiv i stimulans i kada se za prohtjevima povedu, tj. kada se griješenju odaju, sigurno će zlo proći.

Zekat

Davanje zekata nije samo doslovno izvršenje poreske obaveze imućnih prema kolektivu i državi već je on i moćno odgojno sredstvo pomoću kojeg se čovjek oslobađa egoizma, škrtosti i pohlepe. Zekatom se postiže i socijalni efekat koji humanizira i zbližava zajednicu muslimana uspostavljajući čvršće veze među njima. Zekatom se na najsuptilniji način pobuđuje samilost i blagost, ojačava se poznanstvo i harmoničnost čime se doprinosi ublažavanju i neutraliziranju klasnih razlika. Kur'an ukazuje na svrhu davanja zekata: *Uzmi od dobara njihovih, zekat, da ih njime očistiš i blagoslovljenim učiniš.*¹⁹ Znači, da očistiš njihove duše od negativnog utjecaja i da njime doprineseš uspostavljanju društva koje se temelji na principima plemenitosti i univerzalnih etičkih načela.

17. Vidi opširnije: *Prijevod Kur'ana sa tefsirima i komentarom na bosanskom jeziku*, VII tom, str.1715.

18. Merjem, 59.

19. Et-Tevbe, 103.

Iako u nekim ajetima zekat i sadaka imaju isto značenje, sadaka, pretežito, označava materijalno dobrovoljno darivanje i može se dati i nemuslimanu. Međutim, mnogo je muslimana koji, zbog nestašice, nisu dužni udjeljivati sadaku, a pogotovo zekat. Vjerovjesnik, s.a.v.s., dobročinstvo sadakom nije ograničio samo na materijalno davanje, a samim time siromašnim nije uskratio činjenje dobrih djela i nagrade koja se postiže njihovim izvršenjem. U cilju unapređenja i uspostavljanja moralnih normi, on je sadaku smjestio u mnogo širi kontekst obavezujući tako ljude na njeno izvršenje bez obzira na socijalni status pojedinca u društvu. Rekao je: "Osmjehnuti se svome bratu je sadaka, preporučivanje dobra i odvrćanje od zla je sadaka, uputiti čovjeka u nepoznatom mjestu je sadaka, sklanjanje svega što smeta i uznemirava na putu je sadaka, nadolijevanje vode iz tvoje posude u posudu tvoga brata je sadaka, povesti slijepog ili čovjeka slabog vida je sadaka."²⁰

Post

Post, također, usavršava ljudsku ćud. Post se, uistinu, doima kao najefektniji način u izgradnji samodiscipliranosti i izgradnje moralne čistote. Uz to što apstinirajući od jela i pića i svih prohtjeva vježbamo svoju izdržljivost i trpljenje, u ime našeg Gospodara, mi u stanju posta izbjegavamo laž, prepirku i svađu i svaki drugi nedoličan govor. Zar Poslanik, a.s., nije rekao: "Postać ne smije grditi ni psovati. Ako ga neko napadne, neka kaže: 'Ja postim.'"²¹ Dakle, dan našeg posta je oličen moralom. Toga dana ne smijemo griješiti, psovati i nepromišljeno postupati. U drugom hadisu, Vjerovjesnik, s.a.v.s., akcentirajući odgojnu dimenziju posta veli: "Ko se ne okani lažna govora i nevaljala djela - ta Allahu nije potrebno ni njegovo ustezanje od jela i pića."²² Dakle, samo po sebi se razumije da post gubi vrijednost duhovnog odgoja i da nije postigao pravi cilj, ako se postač ne suzdržava raznih prohtjeva i užitaka, čak i u mislima. Zapravo, post u islamu smatra se značajnim korakom ka permanentnoj apstinenciji od nedozvoljenih užitaka i pokuđenih stvari.

20. Buhari

21. Muslim

22. Buhari

Mističari primjećuju da moć animalne prirode sprečava duhovno savršenstvo čovjeka. Da bi se tijelo podvrglo duhu, treba lomiti snagu tijela a povećavati snagu duha. Konstatirano je da u tom cilju ništa nije efikasnije od gladi, žeđi, odricanja od tjelesnih užitaka i kontrole jezika (govora), srca (misli) i drugih organa. Jedan od vidova čovjekovog savršenstva jeste podvrgavanje životinjske prirode razumu, duhu; priroda je nekada u stanju pobune a katkada u stanju pokornosti. Čovjeku su, dakle, potrebne surove vježbe, kao što je post, da bi savladao životinjsko u sebi. Ako griješi, kajanje i mučenje postom ga tješi i čisti mu dušu, a uz to jača njegovu odlučnost da više ne ponovi svoje grijeha i svoje nedostatke.²³

Uz sve navedeno, odricanjem od jela i pića te nastojanja da eliminiramo grijehenje iz svakodnevnog života, post je svojevrsna vježba pomoću koje oponašamo bezgrješna duhovna bića meleke, koji niti jedu niti piju niti griješe, već su u stalnoj pokornosti Allahu, dž.š. Uostalom, svrhu posta definirao je Uzvišeni rekavši da nam se post propisuje *da biste se grijeha klonili*.²⁴

Hadž

I hadž, kao jedan od temelja islamskog vjerovanja, ukazuje na čvrstu povezanost vjere s etikom. Suštinsko značenje riječi *hadždž* označava kretanje prema (Gospodaru) i napor da se savlada nešto (u ovom slučaju samoga sebe). Odjeća hodočasnika, koja se sastoji od dva bijela čaršafa, uči ih da su tu kao i inače, pa i na Sudnjem danu, jednaki pred Bogom. Time su njihove klasne i rasne razlike, kao i društveni status, eliminirani, a njihova razičitost očituje se samo u njihovoj poslušnosti prema Bogu. Stalnim miješanjem, izvršavajući svakidašnje vjerske dužnosti i živeći zajednički život u pustinji, oni svjedoče svjetsko islamsko bratstvo što ih uvodi u discipliniran život Božijih vojnika.

23. *Uvod u islam*, str. 73.

24. El-Bekare, 183.

Zaključak

Na osnovu rečenog, može se zaključiti da namaz, post, zekat, hadž i nji-
ma slični ibadeti, upravo trasiraju put do savršenih vrlina i čistih manira
zahvaljujući kojima život dobija svoj pravi značaj i važnost. Radi ovih
plemenitih manira - koji su povezani s takvim životom ili stvaraju uvjete
za njega – ovi ibadeti zauzimaju važno mjesto u Allahovoj vjeri. Jer ako
se čovjek ne okoristi njima, ne očisti srce, ne izoštri um i ne harmonizira
svoju vezu s ljudima i Allahom, onda je potpuno zalutao. Iman je sna-
ga koja odvraća od niskosti i upućuje na plemenite principe... Nosilac
poslanice objašnjava da čvrst iman neminovno rađa čvrstu etiku. Sva-
ka devijacija u moralu potiče od slabosti ili potpunog odsustva imana.²⁵
Čovjek kome je smrknuto lice i neuravnoteženo ponašanje, koji nehajno
čini ružne stvari ne obraćajući pažnju ni na koga najbolje je okarakter-
iziran Poslanikovim, s.a.v.s., riječima: "Stidljivost i iman su usko vezani.
Kad nestane jedno, nestane i drugo."²⁶

خليل مهيتش

أهمية التربية في العقيدة الإسلامية

إن الإسلام كنظام شامل للحياة يؤكد تأكيذا مشددا على أهمية التربية في جميع مجالات الحياة الدنيوية. وإذا نظرنا في ما
يأمر به وما ينهى عنه الإسلام وجدنا أن كله تقريبا هو في خدمة تهذيب الأخلاق أي في خدمة تربية الفرد والبشرية بأسرها.
يقدم المؤلف في هذه المقالة لمحة قصيرة إلى أهمية التربية في الإسلام بالإشارة الخاصة إلى قيمة الواجبات الدينية الأساسية
(الصلاة والزكاة والصوم والحج) ودورها التربوي في سبيل تكوين الأخلاق الصحيحة للأفراد والمجتمع على السواء.

Prof. Dr. Hfz. Halil Mehtic

The Importance of Upbringing in Islamic Teachings

As a comprehensive system of life, Islam emphatically potentiates upbringing in all
spheres of worldly life. Therefore, there are clearly specified norms of human behavior
that lead people into a brighter future filled with virtues, which are in the function of
building moral and pure soul.

In this paper, the author briefly reviews the importance of upbringing in Islam,
emphasizing functionality of fundamental religious obligations (prayer, zakat, fasting
and hajj) and their educational dimension in the field of building a moral character
and society.

25. Muhammed el-Gazali, *Karakter muslimana*, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2007, str. 14, 15.

26. El-Hakim i Taberani.

Sunnet u djelima Jusufa el-Karadavija

Tarik Saliji

prof. islamske teologije
tarik.saliji@gmail.com

Uvod

S obzirom da Jusuf el-Karadavi danas figurira kao jedan od vodećih mislilaca islamskog ummeta, islamska ulema se često poziva na autoritativnost njegovog mišljenja a njegova rješenja i uspostavljene pravne norme služe kao orijentir u mnogim kompleksnim pitanjima. Takav je slučaj i s pitanjem razumijevanja Sunneta u savremenom društvenom kontekstu, što je i tema ovoga rada.

U nastojanju da adekvatno odgovorimo na naslovljenu temu, u Karadavijevim djelima smo naročitu pažnju posvetili onim dijelovima koji tretiraju ulogu Sunneta u uspostavljanju ispravnog stava naspram različitih životnih i društvenih oblasti. Osim fikhskih djela koja čine glavnu Karadavijevog opusa, nemali je broj radova i članaka koji tretiraju teme iz polja misionarskog djelovanja, savremenog pristupa islamskim pitanjima, poimanja islamske tradicije, odgovora na izazove aktuelnog trenutka. Bez obzira na tematsku orijentaciju, u svim Karadavijevim djelima možemo pratiti nit Poslanikove, a.s., tradicije, bilo da je riječ o direktnom pozivanju na tekstove hadisa, bilo da je riječ o prakticiranju

Poslanikove, s.a.v.s., metodologije u oblastima pravne nauke, ali i životnih pitanja koja se nameću islamskom ummetu.

Prije integralnog dijela ovoga teksta kratko smo se osvrnuli na odnos prema Sunnetu kod nekih od najpoznatijih frakcija u povijesti islama u nastojanju da doprinesemo kompletnosti uvida u problematiku naše teme. S obzirom da bi detaljnije posvećivanje inače širokoj temi Karadavijevog poimanja Sunneta zahtijevalo daleko obimniji rad od ovdje predviđenog, ograničili smo se na najvažnija pitanja koja nam daju jasnu sliku o tome koje to mjesto Sunnet zauzima u Karadavijevom intelektualnom djelu. Ipak, nastojali smo da se u izboru tema kojih se dotičemo nađu najvažnija pitanja koja, svako napose, mogu poslužiti kao reprezentativan uzorak na osnovu kojeg možemo izvlačiti konačne zaključke o zadanoj temi.

Kratak osvrt na različite prakse pristupa sunnetu u povijesti islamskog mišljenja

Da bismo kvalitetno sagledali odnos Karadavija prema Sunnetu kao drugom temeljnom izvoru islama, neophodno je da se kratko osvrnemo na genezu pristupa Sunnetu kod različitih škola mišljenja u islamu, jer Karadavi, kao i ostala ulema našeg vremena, izrasta na zasadama generacija koje su mu prethodile. Stoljeća rasprava, razilaženja, neusaglašenih stavova i naknadnih usaglašavanja islamske uleme, profilirali su temeljna učenja islama kakvim ih danas poznajemo. Neka pitanja su, naravno, ostala otvorena i do našeg doba, neka su naprosto protokom vremena prevaziđena, a neka su predmet oštih sporenja i dan danas.

Pitanje odnosa prema Sunnetu začeto je još u prvom stoljeću po Hidžri. Sam Božiji Poslanik, a.s., bio je autentični, živi tumač Božije objave i izgleda da će to zlatno doba islama ostati jedino u kojem nije bilo frakcija s neusaglašenim učenjima. Naime, imajući uz sebe živog Poslanika, ashabi nisu imali nikakve potrebe za raspravama kakve će uslijediti samo nekoliko decenija poslije. Po bilo kojem pitanju dovoljno je bilo da se obrate Poslaniku, a.s., imajući na umu njegov neosporan autoritet. Međutim, nedugo nakon smrti Božijeg Poslanika, a.s., pod utjecajem različitih, prije svega političkih faktora i gibanja na islamskoj sceni, doći

će do prvih razilaženja unutar islamskog ummeta, a tako će se i pitanje odnosa prema sunnetu Božijeg Poslanika, a.s., početi usložnjavati.

Nakon ubistva Alije, r.a., a naročito Husejna, r.a., formirat će se unutar islamske zajednice jedna nova frakcija s posebnom vjerskom doktrinom, grupacija koja je sebe isprva nazivala ši'atu-l-Ali, a kasnije je poznata kao ši'ije. Nakon uvođenja institucije imameta kao ključnog pitanja u svojoj doktrini, ši'ije će i svoj odnos prema Sunnetu u narednim stoljećima uveliko uobličiti prema smjernicama učenja o nepogrešivosti imama. Uspostavit će vlastite zbirke hadisa zasnovane na nizovima prenosilaca koje samo oni priznaju i koji su u uskoj vezi sa Ehli-bejtom. Smatrajući da su izostavljeni i zaobiđeni mnogi hadisi o hazreti Aliji i Ehli-bejtu čak će odbaciti temeljne hadiske zbirke ehli-sunneta ve-l-džema'ata.

Razlozi nesuglasica ranih muslimanskih generacija uglavnom su inicijalno bili političke prirode, ali su vremenom prerasli i u razilaženja u pitanjima vjere. U tom smislu zanimljivo je pratiti dvije suprotstavljene škole iz rane muslimanske povijesti - haridžijske i murdžijske - kako se i jedna i druga poziva na argumente i predaje od Božijeg Poslanika, s.a.v.s., iako su im učenja bila vrlo oprečna.

Haridžije su u svom buntovnom, revolucionarnom pozivu koji je sadržavao veliku dozu idealizma, iskoristili sve one predaje koje govore o naređivanju dobra i zabranjivanju zla da opravdaju svoja radikalna učenja. Nadalje, predaje koje govore o pogubnosti grijeha i potrebi strogog čuvanja takvaluka bit će iskorištene za učenje po kojem počinilac velikog grijeha prestaje biti musliman. S druge strane, bilježi se da je jedna grupa ashaba ostala po strani u sukobima koji su se dešavali u ranoj povijesti islama. Nazvani su murdžijama i često su prozivani i optuživani zbog činjenice da su odabrali put pasivizma i neutralnosti. Međutim, i oni su imali argumente na koje su se pozivali. Jedan broj predaja koje govore o suzdržanosti u vremenima smutnje oni su iskoristili za obrazlaganje svojih stavova i doktrina. Iako su u pitanju dva dijametralno suprotna učenja, jedno s revolucionarnim pozivom na društveni aktivizam a drugo krajnje pasivističko, i jedni i drugi nalaze za shodno da se obrate na hadis kao uporište i argument.

Važnu prekretnicu u povijesti islamskog mišljenja označit će i pojava mu'tezila na društvenoj i vjerskoj sceni - još jedne škole mišljenja izvan ehli-sunneta ve-l-džema'ata. U javnom diskursu, prilikom obrazlaganja svojih stavova oni uvode filozofiju kao „sluškinju vjere“ (slično skolastičarima u srednjem vijeku). Utirući put razumu kao izvoru vjerske spoznaje mu'tezile su postali prvi koji su zanemarili ulogu hadisa u tumačenju Objave i uveli strogo gramatičku metodu tumačenja (*et-tefsirun-nahvi*). To je jasno uočljivo u tefsiru posljednjeg velikog mu'tezilijskog teologa Zamahšerija (1144). Sve do istupanja Ebu Hasana El-Eš'arija iz mu'tezilijskog kruga (912) mu'tezilijama su se najviše odupirali tradicionalisti (*ehlu-l-hadis*) koji su duhovnu i intelektualnu snagu crpili iz učenja Ahmeda ibn Hanbela i sebe su smatrali najautentičnijim čuvarima Sunneta. Ipak, i oni su često kritizirani zbog doslovnih tumačenja i bukvalnog pristupa hadisu.

Spomenimo još dvije frakcije iz ranijih perioda islama nastale iz sličnih ideoloških suprotstavljenosti: Zahirije koji su tvrdo zagovarali vanjsko, doslovno iščitavanje vjerskih tekstova i batinije - zagovornici traganja za unutrašnjim značenjima teksta i figurativnim tumačenjima.

Ovo su kratka podsjećanja na suprotstavljene škole mišljenja iz ranog perioda islama te kakve su stavove oni zauzeli naspram Sunneta. Smatramo važnim prisjetiti se ovih sljedbi i frakcija s obzirom na činjenicu da je naprimjer šiizam još uvijek živo učenje, a nerijetko ćemo sresti neoharidžizam, neomurdžizam, neomutezilizam.

Što se pak tiče škola učenja novijeg datuma prisjetit ćemo se reformatorske škole skraja 19. i prve polovine 20. stoljeća na čelu sa Džemaludinom Afganijem (1897) i Muhammedom 'Abduhuom (1905).

Insistirajući na tumačenju Kur'ana Kur'anom, uz istovremeno zane-marivanje i relativiziranje hadisa kao tradicionalnog tumača Objave, ova modernistička škola mišljenja nanovo otvara vrata razumu kao izvoru i tumaču vjere pretpostavljajući ga Sunnetu. Sunnetske koncepcije su odbacivane pod izgovorom odbacivanja taklida i zastarjelih formi, a nastalu prazninu popunilo je racionalno tumačenje vjere. Za kur'anski termin *furkan* koji je do tada tumačen u značenju Božijih objava, rečeno je da označava razum. Sam Sunnet je, kako vele modernisti, razrada

Kur'ana u jednom vremenu - vremenu Božijeg Poslanika, ali svaka nova generacija ima zadatak da vlastitim umnim naporima protumači Kur'an u skladu sa zahtjevima svoga vremena.

Sunnet u mišljenju i djelima Jusufa el-Karadavija

Kao što smo mogli vidjeti iz prethodnog poglavlja, čak ni prvo, zlatno doba islama nije bilo imuno na izazove vremena u pogledu očuvanja integriteta i čistote vjerskog učenja. Međutim, uvijek se kao protuteža različitim anomalijama pojavljivao neko ko će odgovoriti na sve te izazove, neko ko će balansirati između suprotstavljenih krajnosti čuvajući ispravnost učenja *srednjeg puta*. Takav je, naprimjer, u svome vremenu bio Ebu Hasan el-Eš'ari koji je uspio pomiriti rigidno racionalističke stavove m'utezila i doslovna, bukvalna shvatanja tradicionista (*ehlu-l-hadis*).

Jedan od takvih alima u našem vremenu zasigurno je Jusuf el-Karadavi, a njegovo razumijevanje Sunneta i zagovaranje umjerenog srednjeg puta (*tevesut*) uveliko doprinosi pomirenju suprotstavljenih sljedbi u okvirima islama. Prateći Karadavijeva djela, intervjuje i istupe primijetit ćemo da je cijela njegova životna misija pregnuće u tom smjeru - da se pomire sukobljene krajnosti i da se pomoću ispravnih argumenata uspostavi pravac srednjeg puta prihvatljiv svima. Argumenti kojima se Karadavi koristi uglavnom se naslanjaju na već utabane staze i zacrtane obrasce ehli-sunneta ve-l-džema'ata.

Na prvom mjestu svakako je Kur'an kao temeljno i nezaobilazno vrelo islamskog učenja. Potom slijedi Sunnet kao najautentičnija interpretacija Božije objave koja se naslanja na Bogom dati autoritet Poslanika - živog tumača Objave koji ne govori po svome hiru već po Božijem nadahnuću i uputi. Svi ostali izvori na koje se može pozivati, kao što su: idžma', kijas, el-maslehatu-l-mursele, istihsan, 'urf..., upotrijebit će se tek ako se Kur'an i Sunnet nisu decidno izjasnili o konkretnom problemu. Ovaj tradicionalni hijerarhijski poredak izvora islama koji Karadavi prati u svome radu najbolje možemo sagledavati u njegovom kapitalnom djelu *Halal i haram u islamu*, ali i u ostalim njegovim djelima u kojima iznalazi pravna rješenja.

Što se tiče samoga Sunneta, Karadavi u svojoj argumentaciji izbjegava slabe (*da'if*) predaje da ne bi, kako sam veli na jednom mjestu, i sam počinio ono zbog čega druge kritizira, to jest da na klimavoj argumentaciji gradi proizvoljne stavove što kasnije postaje najvećim uzrokom fesada među muslimanima. Samo na sahih i hasen predajama može se zasnovati argumentacija određenog pravnog rješenja. Međutim, s obzirom da sahih i hasen predaje uprkos svojoj brojnosti i širini tema koje tretiraju, ipak ne pokrivaju sva područja ljudske djelatnosti, u takvim slučajevima Karadavi ne zazire od toga da se posluži i trećerazrednim izvorima. Tako će se on, naprimjer, u područjima pravnih praznina pozvati na mišljenja i rješenja ranije uleme, posebno prvih generacija, s tim da često naglašava da se od svakog čovjeka uzima i ostavlja, izuzev bezgriješnog Poslanika, a.s. Sličan stav ima i o pitanjima u kojima je ulema postigla konsenzus (*idžma'*). Kada je u pitanju *kijas* (analogija) Karadavi ga koristi u područjima gdje njegovo korištenje uvidi uputnim, ali žestoko ustaje protiv proizvoljnih analogija kojima nema mjesta u zdravom prosuđivanju.

Evo šta Karadavi kaže o Sunnetu kao izvoru vjere i tumaču Kur'ana:

„Još od pojave islama na sunnet Božijeg Poslanika, s.a.v.s., pozivalo se kao što se poziva na Božiju knjigu, a u skladu i okvirima poznatih pravila koje su definirali imami muslimana i njihovi mudžtehidi. Svi muslimani, po diktatu razuma i intuitivno, znaju da su Poslanikove, a.s., izreke, djela i odobrenja vezana za dostavljanje Poruke, Zakon i njegovo pojašnjavanje autoritativni i da su dio same vjere. Niko ko vjeruje u Allaha i Njegove poslanike ne može tvrditi suprotno. A kako bi musliman i mogao tvrditi suprotno kada je Sunnet najčvršće vezan za Kur'an. Sunnet pojašnjava ono što je u Kur'anu sažeto (*mudžmel*), razlaže objašnjeno (*tufassil mubejjenehu*), pojašnjava kur'anske ajete i iskaze, primjenjuje njegove propise, specificira one kur'anske iskaze koji na prvi pogled izgledaju opći/univerzalni (*'amm*), da bi ponekad suzio značenje (*tuqajid*) onih iskaza koji se čine da su apsolutni i bezuvjetni (*mutlaq*).“¹

1 Jusuf el-Kardavi, *Razumijevanje Sunneta*, (prijevod s arapskog: Ahmet Alibašić), Bemust, Sarajevo, 2001, str. 8.

Kako vidimo Karadavi ukazuje da je u Sunnetu razjašnjenje, šire obrazloženje smisleno zgusnutih kur'anskih stavaka kao i specifikacija njegovih općenitih iskaza. U djelu *Razumijevanje Sunneta* napisanom još 1989. godine, iz kojeg je naveden prethodni citat, Karadavi kao da je u začetku prepoznao deformacije koje će se, zbog nepoznavanja suštine hadiske nauke, pojaviti u naredne dvije decenije. Teme kao što su: „Razumijevanje hadisa u svjetlu njihovih povoda, intencija i okolnosti“, zatim „Razlikovanje promjenljivog sredstva od trajnog cilja u hadisu“ te „Razlikovanje doslovnog od prenesenog značenja pri razumijevanju hadisa“ pogađaju pravo u srž problema koji se javlja kao posljedica neispravnog razumijevanja Sunneta. Tretirajući ovakve teme i jasno ukazujući na probleme koji se nahode ako se ovim pitanjima ne pristupi s potpunom odgovornošću, Karadavi je već tada dijagnosticirao i ponudio rješenja za određene anomalije koje su tada bile tek u naznakama. Nažalost, danas ih vidimo u daleko širim razmjerama.

Karadavi izričito naglašava važnost poznavanja povoda izricanja hadisa; s obzirom na povod izricanja određenog hadisa, propis koji proističe iz njega može izgledati opći/univerzalni, ali se nakon detaljnijeg upoznavanja uočava da je on vezan za razlog (*'ille*) pa tako i propis iščezava iščeznućem tog razloga, ali propis važi kakogod i gdje god se nađe isti razlog (povod, uzrok). Karadavi se poziva na činjenicu da je islamska ulema u uvjete za tumačenje Kur'ana ubrojala i poznavanje povoda objave za određene kur'anske ajete da nam se na primjer ne bi desilo da upadnemo u zamku u koju su upali ekstremne haridžije koji su ajete objavljene o mnogobošcima primjenjivali na muslimane. Kad je ovakva situacija sa Kur'anom onda je potreba za poznavanjem povoda hadisa još veća, jer Kur'an je vječan i po svojoj prirodi univerzalan i ne bavi se mnogo detaljima, dok s druge strane Sunnet upravo tretira detaljna pitanja, specifične situacije i trenutne povode.

Već u samoj sintagmi „promjenljivo sredstvo i trajni cilj hadisa“ Karadavi daje nagovještaj u kojem pravcu treba usmjeriti pažnju prilikom iščitavanja i razumijevanja hadisa; potrebno je napraviti jasnu distinkciju između intencija, to jest trajnih ciljeva Sunneta s jedne i privremenih metoda i sredstava s druge strane. Sredstvo ne može, niti smije biti

postavljeno za cilj, a to je, upozorava Karadavi, zabluda u koju mnogi upadaju. Sunnet nas upućuje da je cilj ono što je suštinsko i bitno a da se sredstva mijenjaju promjenom sredine i protokom vremena.

U prilog ovome Karadavi navodi nekoliko primjera. Po njegovom mišljenju hadisi koji govore o liječenju puštanjem krvi, ljekovitosti ćurekota i alojevog drveta te o korisnosti upotrebe surme nisu suština Poslanikove medicine. Suština Poslanikove medicine naprosto je očuvanje ljudskoga zdravlja, života, vitalnosti i snage; potom da pristupanje procesu liječenja ne negira vjerovanje u Božije određenje niti se suprotstavlja oslanjanju na Boga, te da ukaže da za svaku bolest ima lijeka. Kada hadis spominje određena sredstva za liječenje, on nam daje instrukcije za određenu životnu situaciju, ali nas nema namjeru ograničiti samo na ta sredstva i onemogućiti nam druga.

U sličnom tonu Karadavi govori i o predajama koje spominju vrijednost opremanja konja za borbu i jasnom analogijom zaključuje da su „konji“ našega doba tenkovi, borna kola i druga savremena oruđa. Kroz istu prizmu treba gledati i izbor misvaka kao sredstva za održavanje higijene zuba. U određenom historijskom periodu misvak je bio sredstvo za higijenu do kojeg je bilo lahko doći u podneblju u kojem je živio Božiji Poslanik. Međutim, s obzirom da je cilj predaja koje govore o upotrebi misvaka čistoća zuba i oralna higijena, nema zapreke da se ovo sredstvo zamijeni drugim. U našem vremenu je to četkica za zube.

Posebnu pažnju Karadavi posvećuje razlikovanju doslovnog i prenesenog značenja hadisa, naročito s obzirom na činjenicu da je arapski jezik jezik u kojemu figurativno izražavanje zauzima značajno mjesto. Sam Božiji Poslanik, s.a.v.s., je najrječitiji čovjek a i njegova mu'džiza - Kur'an, između ostalih, sadrži i dimenziju jezičkog savršenstva. Kur'an je savršeni Božiji govor a Poslaniku, a.s., pripada čast da bude najpozvaniji tumač te riječi. Stoga je čitava lepeza retoričkih figura koje možemo pronaći u verbalnom naslijeđu Poslanikovog sunneta. I Kur'an i hadis naprosto vrve od stilskih figura. Karadavi u ovom kontekstu navodi primjer iz života Božijeg Poslanika:

El-Buhari navodi od 'Adijj ibn Hatima da je rekao: „Kada je objavljen ajet *Jedite i pijte sve dok ne budete mogli razlikovati bijelu nit od crne niti*

zore; od tada postite do noći... (El-Bekare, 187) uzeo sam dva konopca; jedan crni a drugi bijeli i stavio ih pod svoj jastuk, te sam pogledao u njih, i kada sam uspio razlikovati bijeli od crnog, zapostio sam. Pošto sam osvanuo, otišao sam Poslaniku, s.a.v.s., i rekao mu kako sam postupio. Tad mi je on rekao: 'Bit će da ti je jastuk dobro širok. Misli se na bjelinu dana i crninu noći.'

Tako ga je Poslanik, a.s., poučio da je u spomenutom ajetu na simboličan način opisano praskozorje u kojemu se dan razdvaja od noći. Na sličan način treba tumačiti i poznatu hadisi-kudsijju: „Kad Mi se Moj rob približi pedalj, Ja mu se približim koliko jedan lakat, a kad Mi se približi za jedan lakat, Ja mu se približim za hvat, a ako Mi dođe korakom, Ja mu se uputim trčeći.“ (Muttefekun alejhi)

Mu'tezile, inače poznati kao žestoki protivnici antropomorfizma (tendencija da se Bogu pripisuju ljudske osobine), uputili su kritike na ovaj hadis. Na takve prigovore odgovorio je Ibn Kutejbe u svome djelu *Te'vilu muhtelefi-l-hadis*: „Ovdje se radi o poređenju i figurativnom predočavanju. Hadisom se želi reći: 'Ko Mi požuri svojom pokornošću, još brže ću mu odgovoriti Svojom nagradom', samo što je u hadisu spomenuto hodanje i trčanje.“

Ipak, postojanje ovakvih suptilnih pitanja ostavilo je neodgovornim grupacijama dosta prostora za samovoljna i proizvoljna tumačenja. Tako su naprimjer batinije nastojali svakom kur'anskom ajetu i hadisu dati 'unutrašnje tumačenje'. Temeljno je tu pitanje da li postoji stvarni razlog koji bi sprečavao doslovno razumijevanje teksta. Zato Karadavi insistira na tome da je simbolično, figurativno tumačenje, koje nema valjanog razloga i povoda - naprosto nevažeće te da se kao takvo odbacuje!

S druge strane, odbacuje se i svako doslovno tumačenje svetih tekstova ukoliko postoji racionalna, šerijatska ili naučna zapreka za to. Potreban je istančan smisao za prepoznavanje prenesenog značenja, kao što je potreban i za samo tumačenje. Neodgovorno je, smatra Karadavi, odbaciti vjerodostojnu predaju samo zato što je teška za razumijevanje, kad već postoji mogućnost figurativnog tumačenja, odnosno traganja za prenesenim značenjem.

U mnogim Karadavijevim djelima provlači se teza o poremećenim sistemima vrijednosti u muslimanskoj zajednici; sekundarno se protura za primarno, marginalno za glavno, a propisi koji su očigledno sporedni zauzimaju mjesto onim temeljnim. Ovoj pojavi Karadavi je posvetio jedno od svojih najzapaženijih djela: *Fikhu-l-evlevijjat*, kod nas prevedeno kao *Razumijevanje prioriteta*. Iako se u ovom djelu prvenstveno bavi pitanjima iz područja fikha, a potom aktuelnim pitanjima iz svakodnevnog života muslimana, ovo djelo zanimljivo nam je u okviru naše teme utoliko što se služi Sunnetom kao izvorom i mjerilom pomoću kojeg razumijeva šta je to glavno, a šta sporedno.

U tom smislu posebno interesantnom nam se učinila njegova rasprava o „najboljem djelu“. Naime, Božiji Poslanik, a.s., u svojim predajama mnoga je djela označio kao „najbolje djelo“ već ovisno o kontekstu u kojem je hadis izrečen. Ipak, to je odavalo prividnu kontradiktornost i stvaralo konfuziju kod onih koji su iščitavali hadisku građu, jer kako više djela može biti „najbolje“? Pojašnjavanje ove nejasnoće bilo je česta tema islamske uleme pa se i Karadavi dotakao ovoga pitanja. Evo šta on kaže:

„Koja su to najbolja dunjalučka djela? Naša ulema se razišla po pitanju najboljih i kod Allaha najcjenjenijih djela. Je li to zemljoradnja, industrija ili trgovina? Na razilaženje su ih potakli i hadisi koji se navode o blagodati svakog od njih. O blagodati zemljoradnje navodi se hadis: „Nijedan musliman ne okalemi voćku i ne zasije sjemenke, pa da od toga jede ptica, čovjek ili životinja, a da mu se to ne ubroji u sadaku.“ O blagodati industrije navodi se hadis: „Niko ne može jesti bolju hranu od one koju stekne vlastitim rukama. Vjerovjesnik Davud, a.s., jeo je ono što je stjecao svojim rukama.“ O blagodati trgovine navodi se hadis: „Pošteni trgovac bit će proživljen sa vjerovjesnicima, iskrenima i šehidima.“²

U daljem tekstu Karadavi obrazlaže da to čemu će se dati prednost ovisi od faktora vremena i mjesta, odnosno društvenog konteksta i prilika koje vladaju u društvu. Tako na primjer ako se količine hrane bez kojih bi bio ugrožen život u određenom društvu umanje, tada zemljo-

2 Jusuf El-Kardavi, *Razumijevanje prioriteta*, (prijevod s arapskog: Salih Haušić), Bemust, Sarajevo, 2000., str. 105.

radnja postaje važnija od drugih djelatnosti. Kada hrane bude u izobilju i zemljoradnja postane razvijena, tada je muslimanima prioritet da razvijaju industriju kako ne bi ovisili o uvozu od nemuslimana, kako bi zaposlili svoje radnike te očuvali suverenitet ummeta i njegove granice. Kada, pak, uznapreduju i zemljoradnja i industrija i ukaže se potreba za prekograničnom trgovinom da bi se suzbili zelenaši i oni koji se poigravaju cijinama robe, tada trgovina postaje odabranim zanimanjem.

Na tragu ove rasprave Karadavi još naglašava prijeku potrebu islamskog društva za ovladavanjem savremenim tehnologijama i znanostima savremenog doba kako bi išlo ukorak s vremenom. Neophodno je da se osavremene i unaprijede obrazovni sistemi kako bi ummet bio u stanju cijelom svijetu prenijeti poruku kojom ga je Uzvišeni Bog počastio te kako bi povratio nekadašnji sjaj i svjetski ugled kakav je nekada imao.

Kada je u pitanju „najbolje djelo“ iz oblasti ibadeta, Karadavi se poziva na ono što je rekao Ibn Kajjim o toj temi, a to je da postoji razlika od jedne do druge osobe, od jednog vremena do drugog, od jednog mjesta do drugog, od jednog stanja do drugog... Na jednom dugom mjestu u *Razumijevanju prioriteta* Karadavi se dotiče negativne tendencije okupiranosti dosljednim izvršavanjem sunneta uz istovremeno zapostavljanje onoga što je prvostepena dužnost - farz. On navodi primjer osobe koja tokom noći dosta vremena provodi klanjajući kijamu-l-lejl, kradući od svoga sna, a potom ujutro nenaspavana odlazi na posao za koji dobija platu i ne obavlja ga kako treba. Kada bi znao, upozorava Karadavi, da je taj njegov posao farz, a samo njegovo zanemarivanje - pronevjera emaneta koji mu je ukazano, te da uzima platu na nepravedan način, ostavio bi kijamu-l-lejl, jer je on samo dobrovoljni ibadet (*nafila*), a ispunjenje emaneta je farz.

Značajan segment djelovanja u intelektualnom i misionarskom radu Jusufa Karavija zauzimaju njegove fetve. S obzirom da aktuelni životni tokovi uvijek zahtijevaju nova promišljanja i rješenja, on je kao originalan i kompletan mislilac ponudio ogroman broj pravnih rješenja iz svih oblasti života. Ondje gdje Sunnet nudi jasan stav o određenom pitanju, naročito u oblastima koja nisu podložna mijenama kao što su ibadat, bračno pravo i slično, Karadavi gotove sunnetske obrasce jedno-

stavno prihvata i nastavlja dalje, dok u područjima koja imaju progresivan put i podložna su spoljnim utjecajima kao što su mu'amelat, naučna pitanja i medicina, on Sunnet koristi kao trasirani metodološki put. Tu su pravila i smjernice za rješavanje određenih dilema jasno definirani, a konkretizacija ovisi o datom vremenu i prostoru, odnosno društvenom kontekstu i prilikama.

Svjestan da Kur'an i Sunnet uglavnom nude opće koncepte i pravila i da nije moguće pobrojati sve pojedinačno, Karadavi će se, naprimjer, o pitanju zabrane droga prikloniti onoj ulemi koja smatra da za drogu slijedi kazna kao i za alkohol kako je to definirano u hadisu (za onoga ko konzumira), dok kazna za rasturače, kao diskreciono pravo sudije, može biti čak i smrtna, iz razloga što trguju životima ljudi zarad sticanja kapitala.

Kod Karadavija je primjetno čvrsto oslanjanje na stav ranijih generacija o autoritativnosti Sunneta (*hudždžijetu-s-sunne*). On žestoko kritizira neodgovorne tendencije određenih grupa iz kasnijih generacija da stave znak jednakosti između vijesti i predaja iz tradicije Božijeg Poslanika i običnih, historijskih predaja o istaknutim pojedincima i grupama iz prošlosti. Takvim pristupom Sunnetu doveli su u pitanje validnost Sunneta kao argumenta vjere, jer ako mu se pristupi kao običnoj tradiciji i historijskom kazivanju, onda to iz temelja devalvira autoritativnost Sunneta.

U svojoj kritici Karadavi dalje obrazlaže da se takvi nisu obazirali ni na razlike u metodu kazivanja, ni na razlike u načinu prenošenja odnosno vjerodostojnosti niza prenosilaca, niti ono najvažnije - razlike u naravi između tradicije Poslanika, od Boga poslanog, i predaja o običnim historijskim ličnostima. Rezultat cijele ove zbrke koju su vještački izazvali i isforsirali bila je šira rasprava o autoritativnosti Sunneta kao izvora vjerskog učenja, a naročito validnosti ahad-predaja. Iz tih rasprava profilirale su se dvije skupine: već spomenuta skupina koja je pretjerala u odbacivanju Sunneta i druga koja je, nasuprot prvoj, pretjerala u njegovoj afirmaciji. I jedan i drugi pristup Karadavi smatra vidovima krajnosti u poimanju vjere što ih čini neprihvatljivim i pogrešnim. O prvima Karadavi kaže:

„Kada je u pitanju odnos prema Poslanikovom sunnetu i njegovoj autentičnosti, primjet ćemo kako neki uobraženi, i ljudi koji su se uzdigli, odbacuju ahad-hadise, tvrdeći da ti hadisi ne ukazuju na relevantno znanje, već su samo u domenu pretpostavke (*ez-zann*). A pretpostavka, smatraju oni, istini ništa ne koristi. Neki od njih odbacuju autentične i poznate hadise samo zbog toga što su, po njihovom mišljenju ‘nevjerovatni.’“³

S druge strane, među onima iz druge grupacije bilo je dosta njih koji su daif-hadise bez ikakvih kritičkih mjerila koristili u kontekstu govora o vrijednostima nekih djela (*feda'ilu-l-e'amal*), zatim kada je riječ o omiljavanju vjere (*tergib*) ili zastrašivanju kaznom (*terhib*). Ove predaje mahom sadrže pretjeranosti i hiperbolične tonove što samo doprinosi destrukciji ideje vjere pred kritičkom sviješću savremenog čovjeka. Dok su se nadugo i naširoko vodile ove rasprave o autentičnosti seneda, u drugi plan je potisnuto bavljenje samim tekstom hadisa (*metn*).

Zaključak

Kao što smo mogli vidjeti, Karadavi se u svome promišljanju Sunneta i njegovih koncepcija kreće uhodanom matricom izbjegavanja svake ekstremne krajnosti, afirmirajući pri tome stazu srednjeg puta (*tevesut*).

Iako je vrlo širok dijapazon tema koje tretira u svojim djelima, Karadavi je ipak po vokaciji fakih pa i njegovo bavljenje Sunnetom treba posmatrati poglavito u tom kontekstu. On mu pristupa kao vjerskom vrelu pomoću kojeg treba razumjeti sveti tekst Objave, poziva se na njega u onim područjima gdje se decidno izjasnio i koristi njegovu metodologiju za rješavanje izazova savremenog doba. S ovakvim pristupom Sunnetu i temama kojima se bavio, Karadavi je osvojio naklonost najmnogobrojnije, tihe, umjerene većine islamskog ummeta.

Posebno treba naglasiti da je Karadavi dao ogroman doprinos afirmaciji Sunneta stavljajući ga u svojim djelima na mjesto koje mu pripada, jer ne treba smetnuti s uma da je pozicija Sunneta kao izvora vjere, u dvadesetom stoljeću bila uzdrmana i degradirana, što zbog politič-

3 Jusuf el-Karadavi, "Islamski preporod i pravac olakšavanja i obveseljavanja", *Glasnik IZ*, III-IV (mart-april, 2003.) str. 258.

kih faktora u islamskim zemljama, što zbog marginalne uloge koju su Sunnetu dodijelili modernisti dvadesetog stoljeća. Koristeći ga aktivno u svome misionarskom djelovanju i pisanoj riječi, Karadavi je uveliko doprinio oživljavanju Sunneta i aktueliziranju njegovih poruka, posebno zato što je uspijevaao da sunnetske smjernice i učenja vješto iskoristi u aktuelnim pitanjima savremenog doba. Takvim pristupom je izgradio imidž učenjaka koji je uspio na najbolji način spojiti tradicionalno i moderno. Iz ovih razloga Karadavi s pravom slovi za jednog od najvećih islamskih mislilaca našeg doba.

LITERATURA

- Karadavi (el-) Jusuf, *Razumijevanje Sunneta*, Bemust, Sarajevo, 2001.
- Karadavi, *Razumijevanje prioriteta*, Bemust, Sarajevo, 2000.
- Karadavi, *Savremene fetve*, Harfo-graf, Tuzla 1997.
- Karadavi, *Halal i haram u islamu*, Libris, Sarajevo, 2008.
- Karadavi, „Islamski preporod i pravac olakšavanja i obveseljavanja“, *Glasnik*, Rijaset IZ u BiH, III-IV (mart-april 2003), str. 249-264.
- Karić Enes, *Tumačenje Kur'ana i ideologije XX stoljeća*, Bemust, Sarajevo, 2006.
- Šamić Midhat, *Kako nastaje naučno djelo*, Svjetlost, Sarajevo, 2003.

Allahova milost

Ishak Sedić

imam Gradske džamije u Bosanskoj Krupi
ishaksedic@gmail.com

Sažetak

Uzvišeni Allah je stvorio i uredio ovaj svijet. Njegovom voljom i odredbom postoje i egzistiraju generacije ljudi i naroda, kao i drugih bića i svjetova. Allahovom milošću i dobrotom svi imaju nafaku i uslove za život. Allah, dž.š., je Sebi odredio da prema svima njima bude milostiv. Najveća milost ljudima, obdarenim razumom, je vjera, Uputa, i slanje poslanika. Na taj način su ljudi spoznali svrhu života i način življenja i ponašanja kako bi postigli sreću i spas na oba svijeta. Jedan od način postizanja željenih ciljeva je da i ljudi budu samilosni, kako bi zaslužili Allahovu milost.

Zbog svojih slabosti i grijeha ljudi se obraćaju dovama svome Stvoritelju i Gospodaru da im se smiluje, oprostí im, zaštiti ih, sačuva ih i opskrbi. Vrhunac Allahove milosti prema Njegovim robovima su trajne džennetske ljepote na Ahiretu, koje On daruje onima koji su vjerovali i dobri bili, a koje oni nisu u stanju svojim djelima steći.

Uvod

Riječima Bismile, koje upućuju na Allahovu milost, pomoć i zaštitu, vjernici počinju svaki posao, ibadet, pisanje, govor i sl. Tako iskazuju svoju privrženost, pokornost i pouzdanje u Allaha, dž.š., znajući da bez Njegove dobrote i milosti nema uspjeha, sigurnosti i spasa. Ovim riječima počinje i zadnja Allahova objava. Sto četrnaest puta se navode u Kur'anu ove riječi, na početku svake sure, osim jedne. Jedno od lijepih imena

Uzvišenog Allaha je i ime Er-Rahman (Milostivi), navodi se 57 puta a ime Er-Rahim (Samilosni) navodi se 115 puta. Jedna od sura Kur'ana je Er-Rahman. Na nekoliko mjesta u Kur'anu je naglašeno da je Allah od milostivih Najmilostiviji (*ve Huve erhamu-r-rahimin*). Riječ *rahmet* (milost), koja se odnosi na Allahovu milost, spominje se u Kur'anu 114 puta.

Sva stvorenja upućena su na Allahovu milost, koja sve obuhvata i u koju se svi uzdaju. Vjernici i pored straha i neizvjesnosti, šta nosi budućnost i na dunjaluku i na ahiretu, s puno nade i pouzdanja računaju na neizmjernu Allahovu milost i pomoć.

Allah, dž.š., je odredio da bude milostiv

Milost prema ljudima i ostalim stvorenjima je pravilo Allahovog određenja da se On tako odnosi prema njima. Allahova milost se iskazuje čak i kada ljude stavlja u iskušenje, da se ne bi zaboravili i osilili a i da jačaju i učvrste svoj iman. Ova Allahova odredba da bude milostiv prema ljudima istaknuta je u suri El-En'am na dva mjesta: *Allah je Sebi propisao milost* (El-En'am, 12) *Gospodar vaš je sam Sebi propisao da bude milostiv: ako neko od vas kakvo ružno djelo iz lahkomislenosti učini pa se poslije pokaje i popravi – pa, Allah će doista oprostiti i samilostan biti.* (El-En'am, 54) Da Allah, dž.š., ne kažnjava odmah svoje robove zbog njihovih grijeha, nego im pruža mogućnost tevbe – pokajanja, i da im prašta, sve je to odraz Allahove milosti i Njegove dobrote prema ljudima. Ona obuhvata sve periode života čovjeka, sva pokoljenja i generacije. Od Poslanika, s.a.v.s., se prenosi: "Kada je Uzvišeni Allah stvorio ovaj svijet, Sebe je zadužio riječima: Zaista će Moja milost biti veća od Moje srdžbe." (Tirmizi, Ibn Madže – sahih)

Svijet i kosmos su tako uređeni i programirani, da sve ima mjeru i svrhu, sve je prilagođeno prirodi i potrebama čovjeka kako bi lakše i bolje živio. Taj divni sklad, harmonija i svrsishodnost svega je također od Allahove milosti Njegovim robovima. Evo jednog od brojnih primjera Allahovih blagodati a to je izmjena noći i dana. Noć je za mir i počinak, a dan za rad i razne aktivnosti. U Kur'anu je rečeno: *Iz milosti Svoje On vam je dao noć i dan: da se u njoj odmarate, a da iz dobara Njegovih privređujete i da zahvalni budete.* (El-Kasas, 73) Ovu smjenu noći i dana kao

i svih zakona i pojava u životu, koje ljudi nisu birali, već ih je odabrao i rasporedio iz Svoje milosti, znanja i mudrosti Allah, dž.š., zbog navike i ponavljanja ljudi gotovo i ne primjećuju i malo Mu se zahvaljuju.

Kako je Allah, dž.š., rasporedio Svoju milost na ovom i budućem svijetu slikovito kazuju naredni hadisi Poslanika, s.a.v.s.: „Allah je učinio milost (*rahmet*) od sto dijelova, kod Sebe je zadržao 99, a na Zemlju je spustio jedan dio. I od tog jednog dijela su stvorenja samilosna jedna prema drugim tako da životinja podigne nogu sa svoga mladunčeta bojeći se da ga ne povrijedi.“ (Muttefekun alejhi) „Zaista Uzvišeni Allah ima sto milosti, jednom od njih su međusobno milostiva stvorenja među sobom, a 99 je za Sudnji dan.“ (Muslim) „Zaista je Allah stvorio, na dan kada je stvorio nebesa i Zemlju, sto milosti. Svaka milost je koliko je između nebesa i Zemlje. Pa je poslao jednu milost na Zemlju pa njome biva majka milostiva prema svome djetetu, te životinje i ptice jedni prema drugima, pa kada dođe Sudnji dan On će ih (tih 99) upotpuniti sa tom jednom milošću.“ (Muslim)

Kur'an, a.š., i Muhammed, a.s., su Allahova milost svjetovima

Svoju zadnju Objavu – Kur'an Allah, dž.š., iz milosti Svoje šalje svjetovima. U njoj upozorava i poziva ljude da napuste iskrivljena vjerovanja, lutanja i griješenja i vrate se u okrilje ispravne vjere u Jednog Gospodara i Stvoritelja. Kur'an, kao lijek i milost za grješna ljudska srca i duše, otkriva im Istinu i Pravi put, svrhu i smisao življenja te život u okvirima Božijih zakona, kako bi bili sretni, zadovoljni i spašeni. Da nije Kur'ana i njegovih sljedbenika koji se pridržavaju Allahovih odredba i propisa, a zlo, nered i smutnju suzbijaju, svijet jednostavno ne bi mogao opstati. Zato, neizmjereno hvala Allahu na toj najvećoj milosti čovječanstvu, Uputi i ispravnoj vjeri. Allah, dž.š., kaže: *I on (Kur'an) je, uistinu, putokaz i milost svakom onom ko vjeruje.* (En-Neml, 77)

Kur'an je putokaz jer štiti od razilaženja i zabluda. On je i milost jer čuva od sumnje, nemira, dilema i lutanja između raznih teorija i programa koji nikad nisu stalni. U okrilju Allahove milosti vjernik nalazi smiraj i život u miru sa sobom i sa drugima. Na kraju ga čeka Allahovo

zadovoljstvo i nagrada. Allah, dž.š., kaže: *O ljudi, već vam je stigla poruka od Gospodara vašeg, i lijek za vaša srca i uputstvo i milost vjernicima. Reci: Neka se zato Allahovoj blagodati i milosti raduju, to je bolje od onoga što gomilaju.* (Junus, 57-58)

Zbog Allahove milosti koju je On dao putem vjere, vjernici se raduju i zahvaljuju. To je nešto više od bogatstva i ponuda ovog svijeta. Vjera ih čuva od prohtjeva i pohlepe za materijalnim dobrima da ne ovladaju njima, već da se uzdignu iznad njih. Dunja je sredstvo i prilika da se postigne krajnji cilj, ahiretska trajna nagrada. Allah, dž.š., također, kaže: *Mi objavljujemo u Kur'anu ono što je lijek i milost vjernicima, a nevjernicima samo povećava propast.* (El-Isra', 82) Kur'an je, dakle, lijek od zbunjenosti i nemara. Milost je vjernicima jer im donosi smirenost, sigurnost i zadovoljstvo životom. Oni koji ne vjeruju to nemaju i na kraju propadaju.

Za posljednjeg poslanika Muhammeda, s.a.v.s., Allah, dž.š., kaže: *A tebe smo, samo kao milost svjetovima poslali.* (El-Enbija', 107) I Poslanik, s.a.v.s., je za sebe govorio: „Ja sam milost koja vam je poklonjena.“ (Hakim) „Poslan sam s milošću.“ (Muslim) Muhammedovo, s.a.v.s., poslanstvo je bilo milost za njegov narod, ali i za cijelo čovječanstvo. Nikad niko nije bio, niti će biti toliko poštovan i uvažavan kao Muhammed, s.a.v.s. Okrilje ove milosti je i danas, i ubuduće otvoreno za svakog ko želi smiraj duše, zadovoljstvo srca i sreću na oba svijeta. Ova milost je najveća potreba i jedini izlaz čovječanstvu koje je uznemireno, izgubljeno i zalutalo u bespućima materijalizma, pakla, sukoba i ratova te nemilosti duša i srca.

Kada se govori o Muhammedu, s.a.v.s., njemu je Allah, dž.š., izravno odredio da bude milostiv i blag: *Samo Allahovom milošću ti si blag prema njima; A da si osoran i grub, razbjegli bi se iz tvoje blizine...* (Alu 'Imran, 159) Zbog svojih slabosti, manjkavosti i neupućenosti ljudi imaju potrebu za autoritetom koji će ih svojom pažnjom, ljubaznošću i strpljivošću zaštititi i pomoći. Tako je Allahovom milošću bilo srce Muhammeda, s.a.v.s., i njegov odnos prema ljudima. Nije se srdio zbog njihovih slabosti, već je svima izlazio u susret svojom blagošću i plemenitošću.

Ne gubiti nadu u Allahovu milost

Ne treba očajavati i gubiti nadu u Allahovu milost, koja sve obuhvata, makar se radilo i o onima koji ustrajavaju u grijšenju. Iz Svoje milosti Allah, dž.š., pruža pomoć i daje priliku, ne kažnjava insana dok mu ne osigura mogućnost da se popravi i vrati na Pravi put. I kada on nastavi grijšiti i pomisli da je odbačen i izgubljen, očajan i bez nade, čuje blagi poziv Milostivog: *Reci: „O robovi moji koji ste se prema sebi ogriješili, ne gubite nadu u Allahovu milost! Allah će sigurno sve grijehе oprostiti. On, doista, mnogo prašta i On je milostiv.* (Ez-Zumer, 53)

Dakle, ima nade, dok je insan živ vrata tevbe su i za najveće grješnike otvorena, vrata koja se ne zaključavaju i nemaju čuvara, za koje ne treba tražiti dozvolu da se uđe: *I povratite se Gospodaru svome i pokorite Mu se, prije nego što vam kazna dođe – poslije vam niko pomoći neće.* (Ez-Zumer, 54) I Jakub, a.s., svojim sinovima, koji su se ogriješili o brata Jusufa, a.s., govori: *...i ne gubite nadu u milost Allahovu; samo nevjernici gube nadu u Allahovu milost.* (Jusuf, 87) Nakon njihovog priznavanja grijehа i pokajanja, Jusuf, a.s., ih isto obavještava: *Ja vas sada neću koriti, Allah će vam oprostiti; od milostivih On je najmilostiviji!* (Jusuf, 92) Poslanik, s.a.v.s., je govorio: *„Milost nije odstranjena ni od koga drugog osim od nesretnika.“* (Ebu Davud, Tirmizi, Ibn Hibban, Hakim, Ahmed - hasen)

Oni kojima će se Allah smilovati

Pred nama je važno pitanje: Ko su oni koji su u okrilju Allahove milosti? Kako raditi i postupati da bismo bili njome obuhvaćeni i na dunjaluku i na ahiretu. U narednom ajetu navode se svojstva koja karakteriziraju vjernike, one kojima će se Allah, dž.š., smilovati: *A vjernici i vjernice su prijatelji jedni drugima: traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvrćaju, i namaz obavljaju i zekat daju, i Allahu i Poslaniku Njegovu se pokoravaju. To su oni kojima će se Allah sigurno smilovati. – Allah je doista silan i mudar.* (Et-Tevbe, 71) Osim na ahiretu, kada je Allahova milost najpreča, ona se manifestira i na ovome svijetu. Spomenuta svojstva vjernika su suprotna osobinama licemjera. Zato Allahova milost vjernicima je u suprotnosti s Njegovim prokletstvom licemjera i nevjernika.

Evo kako postupaju i ophode se sa drugima robovi Milostivog: *A robovi Milostivog su oni koji po Zemlji mirno hode, a kada ih bestidnici oslove, odgovaraju: Mir vama!* (El-Furkan, 63) Vjernici hode smireno, dostojanstveno i usmjerenom ka određenom cilju. Kod njih nema izvještačenosti i objestiti. Ne osvrću se na one koji ih uznemiravaju. Kada ih ti besposličari izazovu, oni pozdravom – selamom uzvraćaju, ne iz slabosti i nemoći, već iz ponosa i nadmoći. Vjernici ne troše vrijeme i trud u sporednim i nebitnim stvarima, već se angažiraju u onom što je časno, korisno i plemenito. Po Allahovoj, dž.š., volji, znanju, i apsolutnoj pravdi određuje se i kazna i milost Njegovim robovima: *...Kaznom Svojom Ja kažnjavam koga hoću – reče On – a milost Moja obuhvaća sve; dat ću je onima koji se budu grijeha klonili i zekat davali, i onima koji u dokaze Naše budu vjerovali.* (El-A'raf, 156)

Na ovom svijetu sve blagodati i dobra ljudima, od kojih su najveće Kur'an, a.š., i Muhammed, s.a.v.s., su iz Allahove milosti. Isto tako na ahiretu najveći dar, ljepota Dženneta, je iz Allahove milosti. Poslanik, s.a.v.s., je govorio: „Budite umjereni i držite se sredine u pobožnosti, i radujte se, i znajte da nijednog od vas neće uvesti u Džennet njegova djela, pa čak ni mene, osim da nas Allah obaspe sa oprostom i milošću.“ (Muttefekun alejhi)

Budi samilostan kako bi stekao Allahovu milost

Vjernici su pažljivi, samilosni i osjećajni prema svojim najbližima, rodbini, prijateljima, prema biljkama, životinjama i ostalim stvorenjima. To je opet odraz Allahove milosti da budu takvi. Ako ustraju u tome, pratit će ih Allahova milost, zaštita i nagrada na oba svijeta. Grubost, odbojnost, okrutnost i sl. nisu svojstveni vjernicima. Poslanik, s.a.v.s., je govorio: „Propast će i na velikom gubitku bit će čovjek u čijem srcu nema milosti za druge ljude.“ (Ebu Nuajm, Ibn Asakir – hasen) „Onima koji su milostivi, smilovat će se Allah Svemilosni. Uzvišeni Allah je rekao: ‘Budite milostivi prema onima koji su na Zemlji, pa će se vama smilovati Onaj koji je na nebu.’“ (Ebu Davud, Tirmizi, Ahmed, Hakim – sahih) „Ne pripada nama onaj ko nema milosti prema našima mlađima i koji ne zna cijeniti čast i dostojanstvo naših starijih.“ (Ahmed, Tirmizi, Hakim

– sahih) „Ko nema milosti prema ljudima, ni Allah se neće smilovati njemu.“ (Tirmizi – sahih) „Allah će se smilovati samo milostivim od svojih robova.“ (Buharija, Muslim, Taberani – sahih)

Dove za Allahovu milost

Sasvim je jasno da su uputa i vjera najveći dar od Allaha, dž.š., Njegovim odanim i pokornim robovima. Oni nadahnućem svoga imana spoznaju da nisu ništa u stanju učiniti bez Allahove dobrote i milosti. Zato se i ovom kur'anskom dovom obraćaju svome Gospodaru da ustraju i ostanu u svojoj vjeri u okrilju Njegove milosti: *Gospodaru naš, ne dopusti srcima našim da skrenu, kad si nam na Pravi put ukazao, i daruj nam Svoju milost; Ti si, uistinu, Onaj koji mnogo daruje.* (Alu 'Imran, 8)

U dovama meleka za dobro i milost vjernicima su i ove: *Gospodaru naš, Ti sve obuhvataš milošću i znanjem; zato oprosti onima koji su se pokajali i koji slijede Tvoj put i sačuvaj ih patnje u vatri! Gospodaru naš, uvedi ih u edenske vrtove koje si im obećao, i pretke njihove i žene njihove i potomstvo njihovo - one koji su bili dobri; Ti si, uistinu, silan i mudar. I poštedi ih kazne zbog ružnih djela, jer koga Ti toga dana poštediš kazne zbog ružnih djela – Ti si mu se smilovao, a to će, zaista, veliki uspjeh biti.* (El-Mu'min, 7- 9)

I poslanici su se dovama obraćali Allahu, dž.š., za sebe i svoje sljedbenike, da im On ukaže svoju milost. Musa, a.s., je molio: *Ti si Gospodar naš pa nam oprosti i smiluj nam se, jer Ti praštaš najviše; I dosudi nam milost na ovom svijetu i na onom svijetu - mi se, uistinu vraćamo Tebi!* (El-A'raf, 155-156)

Vjernici znaju da su upućeni na Allahovu milost i zaštitu. Zato svakodnevno uče dove za sebe i za druge. To čine nazivanjem selama jedni drugima kao i kada se predaje selam, kada se završava namaz riječima *Es-selamu alejkum ve rahmetullah* – Neka je mir i Allahova milost vama; kada neko kihne i glasno zahvali Allahu, dž.š., njegov brat mu kaže: *Jerhamukellah* – Allah ti se smilovao; umrli se rahmetom i dovom spominje: *Rahimehullahu* – Allah mu se smilovao, a na dženazi i kod ukopa umrlog uče se dove: *Allahummagfir lehu verhamhu* – Allahu oprosti mu i smiluj mu se; kada imam pred početak namaza upozorava muktedije *Istevu rahimekumullahu!* – Poravnajte safove, Allah vam se smilovao!; pa

i živima od familije, rodbine i prijatelja ili roditelji za djecu čine blagoslov riječima: *Allah ti se smilovao* itd.

Vjernici se također obraćaju Allahu, dž.š., i ovom kur'anskom dovom: *Gospodaru naš, mi vjerujemo, zato nam oprosti i smiluj nam se, jer Ti si najmilostiviji!* (El-Mu'minun, 109)

Na kraju spomenut ću i ove dvije dove Poslanika, s.a.v.s.: „Moj Allahu! Tvoj oprost je rasprostraniji od mojih grijeha, a u Tvoju milost, ja se više uzdam nego u svoja djela.“ (Hakim i Dija' – sahih) U danima ramazana, pred iftar uči se i ova dova: *Allahu, molim Te Tvojom milošću koja obuhvata sve, oprosti mi.* (Ibn Madže – hasen)

Dakle, sve što vjernici imaju na dunjaluku i što će dobiti na ahiretu je iz neizmjerne Allahove, dž.š., milosti prema njima.

إسحاق سيديتش

رحمة الله وفضله

إن الله سبحانه وتعالى هو الذي خلق هذا الكون وجعله صالحا وملائما للحياة، وإيراداته وقضائه تعيش في الأرض أجيال من الناس والأقوام وغيرهم من الكائنات والعوالم، ولكلهم بفضل الله عز وجل وبرحمته رزقهم وما دون ذلك من أسباب حياتهم. وكذلك فقد كتب الله على نفسه الرحمة، ومن أعلى أشكال الرحمة للناس ما وهبه الله لهم من العقل والدين والهدى والمرسلين، فقد أدرك الناس بفضلله غاية الحياة الدنيا وأفضل طريقة لعيشهم وسيرتهم تساعدهم على تحقيق سعادتهم وسلامتهم في الدنيا والآخرة. ومن الطرق المؤدية إلى تحقيق الغايات المستهدفة أن يكون الناس هم الآخرون رحماء حتى يستأهلوا ويستحقوا رحمة الله.

Ishak Sedic

Allah's Mercy

Allah the Almighty has created and designed this world. By His will and provision generations of people and nations as well as other creatures and worlds exist. Out of Allah's mercy and goodness all of them are provided with maintenance and living conditions. He took upon Himself to be gracious to all of them. His greatest grace to the people endowed with reason is faith, revelation and sending of His messengers to them. In this way, people got to know the purpose of life and a way of living and behaving in order to achieve happiness and salvation in both worlds. One way of achieving the desired goals is that people, too, are compassionate in order to earn the mercy of Allah.

Mehanizmi alternativnog rješavanje sporova u šerijatskom pravu

Dr. Mustafa Hasani

fakultet islamskih nauka
mustafahasani2000@yahoo.com

Sažetak

Mirno rješavanje sporova jeste princip kojeg islam snažno zagovara u izgradnji kvalitetnijih društvenih odnosa. Kur'an posvećuje posebno pažnju uređenju međuljudskih odnosa te prava i obaveza članova porodice, jer se radi u važnoj društvenoj instituciji i zato jer su odgovornosti u njoj lične i uključuju svakog pojedinca. Islamsko pravo poznaje različite mehanizme vansudskog rješavanje sporova: pregovaranje, medijaciju i arbitražu. Na tom tragu, muslimani na Zapadu, kao što je to slučaj i sa pripadnicima drugih vjerskih zajednica i crkava, organizirali su brojna vijeća, sudove, institucije za arbitražu i medijaciju koji pomažu u vansudskom rješavanju sporova. Neke od tih institucija uživaju podršku domaćih zakonodavnih i državnih organa. Stoga bi bilo dobro da i naši državni organi prepoznaju potrebu i mogućnosti uključivanja vjerskih zajednica i crkava u BiH u procese medijacije i arbitraže. Prije toga bi Islamska zajednica trebala da sistemski uredi ovaj segment aktivnosti imama koji to rade u svojim džematima.

Ključne riječi: spor, nasilje, vansudsko rješavanje sukoba, pregovaranje, medijacija, arbitražu, tahkim, hakem, Muslimanski arbitražni tribunal (Muslim Arbitration Tribunal)

Uvod

Jednom prilikom Božiji poslanik Muhammed, s.a.v.s., obratio se prisutnim s pitanjem: „Hoćete li da vam kažem šta je na većem stepenu od namaza i posta?“ Prisutni su odgovorili da hoće, a potom je on rekao: „Mirenje ljudi, a narušavanje dobrih međuljudskih odnosa je britva.“¹

Iz citiranog hadisa vrlo jasno se može zaključiti nekoliko važnih poruka koje islamsko učenje zagovara o izgradnji međuljudskih odnosa. Bilo bi potpuno pogrešno razumjeti da mirenje ljudi i popravljjanje međuljudskih odnosa (*islah*) isključuje obavljanje namaza i posta. Naime, spominjanje namaza i posta jesu indikatori radi komparacije veličine, važnosti i značaja mirenja ljudi i same nagodbe. Namaz ili obredna molitva jeste „stub vjere“, lična obaveza svakog punoljetnog, duševno zdravog, pametnog muslimana i muslimanke. Post jeste, također, obaveza za koju Allah, dž.š., kaže da za njega „posebno nagrađuje“.

Mirenje ljudi i angažman na popravljjanju međuljudskih odnosa jeste jedan stepen iznad. Prvo značenje ovih riječi jeste u tome da se stvarna vjera u Allaha, koju vjernik živi uredno izvršavajući vjerske dužnosti, izražava i reflektira na kvalitet međuljudskih odnosa. Tako je onome koji iskreno obavlja propisanu molitvu i posti u ime Allaha stalo do izgradnje dobrih međusobnih odnosa. Također, ako je angažman na mirenju ljudi tako visoko pozicioniran na skali simbola i praksi koje zagovara islam, koliko li je tek vrijedan cilj tog procesa, a to je nagodba i mirno rješenje spora. Tako Allah podstiče vjernike riječima: „Nagodba je najbolje rješenje.“²

S druge strane, angažman nekoga kao medijatora ili arbitra govori o kvaliteti njegove ličnosti te povjerenja i ugleda kojeg uživa kod drugih. Božiji Poslanik, a.s., u hadisu potiče muslimane na aktivan odnos prema društvenoj stvarnosti a pogotovu na rješavanje problema i sukoba među ljudima. Islam zagovara uređenje međuljudskih odnosa u aktivnoj formi brige za porodicu a potom i društvo, jer nasuprot ovog odnosa razvija se društvo individualaca, otuđenih pojedinaca i sl. Briga i angažman na polju izgradnje kvalitetnijih međuljudskih odnosa nema alternativu, jer se

1 Ahmed b. Hanbel, *Musned*, Muessesetu-r-Risale, (...), 2001, t. 45, str. 500.

2 En-Nisa', 128.

suprotno tome, društveni odnosi urušavaju duboko i intenzivno poput rezova koje pravi „britva“.

Pregovaranje, medijacija i arbitraža

Na više mjesta u Kur'anu spominje se potreba aktivnog odnosa pojedinaca, zajednice društvenih i državnih institucija, neformalnog i formalnog učešća u rješavanju sporova i sukoba između fizičkih ili pravnih lica. Potreba da se nađe rješenje, izmire sukobljene strane, odnosno nađu načini da se razgovara umjesto sukobljava jeste stalna briga pojedinca, društva, institucija i države. Allah, dž.š., kaže:

*Ako se dvije skupine vjernika sukobe, izmirite ih; a ako jedna od njih ipak učini nasilje drugoj, onda se borite protiv one koja je učinila nasilje sve dok se Allahovim propisima ne prikloni. Pa, ako se prikloni, onda ih nepristrasno izmirite i budite pravedni; Allah zaista pravedne voli.*³

U brojnim predajama zabilježeno je da je Muhammed, a.s., često bio angažiran u mirenju zavađenih i rješavanju sukoba među ljudima. Obraćali su mu se pojedinci ali i plemena, muslimani i nemuslimani, muškarci i žene. Nekada je i sam inicirao da strane u sukobu otvore pregovore i traže rješenja. U tim inicijativama nekada je bio sam a nekada je uključivao i ashabe, odnosno upućivao ih da vrše medijaciju ili arbitražu. Razlozi njegovog uključivanja ili angažiranja u ovim misijama prema hadisima koje smo za ovu priliku čitali bili su raznovrsni i brojni. Tako se navode problemi: vraćanja duga, natapanja imanja vodom, podjele ratnog plijena, sukoba među plemenima ili rodovima unutar jednog plemena i dr. Buharija u svojoj zbirci hadisa navodi slučaj da je jednom prilikom Božiji Poslanik, a.s., zakasnio na početak namaza zbog angažmana u medijaciji.

Kur'an posvećuje posebnu pažnju uređenju međuljudskih odnosa te prava i obaveza članova porodice, jer se radi u važnoj društvenoj instituciji i jer su odgovornosti u njoj lične i uključuju svakog pojedinca. Porođični odnosi su lični i oni se ne mogu u cjelini pravno definirati, kao što se ne mogu predvidjeti ni brojne životne situacije. Iz tog razloga ovdje je ostavljen veliki prostor da se u situaciji sporova među supružnicima

³ El-Hudžurat, 9.

iznađu načini kako bi se problemi riješili, uvažavajući brojne specifičnosti koje svaki pojedinac ili bračni par ima ili živi. Stoga je propisana u moralnom ili vjerskom smislu „obaveza“ uže i šire porodice da pomogne svojim članovima u iznalaženju načina da se problem prevaziđe.

Allah, dž.š., kaže: *A ako se bojite razdora između njih dvoje, onda pošaljite jednog pomiritelja iz njegove, a jednog pomiritelja iz njezine porodice. Ako oni žele izmirenje, Allah će ih pomiriti jer Allah sve zna i o svemu je obaviješten!*⁴

Islamsko pravo poznaje različite metode i mehanizme rješavanja sporova: pregovaranje, medijaciju i arbitražu. I mimo suda može se organizirati ili urediti mirenje i posredovanje, kroz angažman supružnika, pojedinaca, porodice ili drugih vansudskih institucija. Pregovaranje je način prevazilaženje spora međusobnim dogovorom supružnika i on je najmanje formalan i samim tim i najmanje bolan način rješavanja spora. I u pregovaranju može biti uključeno treće lice ali i ne mora. Strane u sporu pokazale su volju i spremnost da same riješe vlastiti problem te je zbog te činjenice i najviše izgleda da će spor teći u mirnijoj atmosferi i da će se ishoditi dobar rezultat.

Medijacija podrazumijeva uključivanje trećeg lica koje ima zadatak da komunikaciju među stranama u sporu učini lakšom i efikasnijom, s ciljem postizanja međusobnog dogovora. Medijacija ne mora ishoditi pomirenjem, već dogovorom obje strane o mirnom razvodu i uređenju budućih obaveza i odnosa, poput pitanja brige o djeci, diobe zajedničke imovine i sl. Arbitraža je najviše formalni oblik alternativnog načina rješavanja sporova. *Hakem* (arbitar/medijator) može biti, kako je ranije rečeno, imenovan od strane supružnika, porodice i od strane suda po službenoj dužnosti. Otuda on može biti angažiran u dobrovoljnoj formi sa zadatkom posredovanja i mirenja, na osnovu angažmana supružnika, porodice, institucije i sl, ili može biti imenovan zakonski ako se radi o imenovanju od strane suda u tzv. prinudnom arbitražnom postupku.⁵

Tahkim (arbitraža) nije dozvoljena kod kogentnih, prisilnih pravnih normi, budući su te norme precizno određene slovom Kur'ana i Sunneta

4 En-Nisa', 35.

5 Enes Ljevaković, „Institut arbitraže (*tahkim*) u islamskom pravu“, *Zbornik radova Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu*, 2004, br. 9, str. 134.

i na njih stranke ne mogu utjecati. Također nije dozvoljena arbitraža u predmetima u kojima je isključiva nadležnost šerijatskog suda i sudije, poput vršenja procedure *li'ana* tj. supružničkom zaklinjanju o bračnoj ne/poročnosti, jer se ista mora sprovesti na sudu i sl. U ostalim slučajevima, dozvoljena je upotreba arbitraže, a kao primjer često se navodi pitanje rješavanja bračnih problema i pokušaja mirenja među supružnicima.

Arbitraža jeste oblik vansudskog rješavanja sporova sa obavezujućom odlukom na koji stranke, pojedinci, pravna lica ili države dobrovoljno i konsenzualno pristanu.⁶ Arbitraža kao način rješavanja sporova nije nužna pa je moguće odustajanje stranaka od arbitraže u toku procesa. Također se daje sloboda arbitru da se i nakon imenovanja povuče iz arbitraže dok traje proces, tj. prije donošenja arbitražne odluke, ali mu nije dopušteno da on imenuje ili ovlasti treće lice da vrši arbitražu, jer se arbitraža veže za ličnost. Kada je u pitanju *tahkim* u bračnim sporovima, onda neke pravne škole pod ovim pojmom misle na medijaciju.

Islamske pravne škole (*mezhebi*) imaju različite stavove o prirodi *tahkima* kao vansudskog načina rješavanja sporova među bračnim drugovima. Pravnici hanefijske škole, kojoj muslimani Bosne i Hercegovine tradicionalno pripadaju, drže da je *tahkim* u bračnim sporovima medijacija a ne arbitraža, u smislu da medijatori (*hakemejn*) o kojima se govori u 35. ajetu sure En-Nisa', u slučaju neuspjeha u mirenju posvađanih supružnika, svoj stav o sporu imaju proslijediti sudu na dalje razmatranje jer oni nemaju ovlaštenje da donose odluku o razvodu braka. Sudija je ovlašten da, na osnovu izjava supružnika, donese odluku o razvodu koji ima status neopozivog (*talaq ba'in*). Šafijski i hanbelijski pravници, također, smatraju da medijatori nemaju ovlaštenje donošenja odluke o razvodu, s obzirom da je arbitar u svojstvu zastupnika supružnika (*vekil*).

Odluku o razvodu donosi supružnik a ne zastupnik u medijaciji. Međutim, muž može izričito ovlastiti zastupnika da u njegovo ime pristane

6 U rezoluciji Akademije islamskog prava iz Džide koja je donesena na zasjedanju Vijeća Akademije održanom u Ujedinjenim Arapskim Emiratima 1995, o osnovnim principima arbitraže u islamskom pravu jasno se može uočiti da se arbitraža u islamskom pravu i međunarodnom javnom pravu identično definiše. V. *Resolutions and recommendations of The Council of The Islamic Fiqh Academy 1985-2000*, Islamic Development Bank and Islamic Fiqh Academy, Jeddah, 2000, str. 198-99.

na razvod braka (*talaq*) ili pomirenje, odnosno, supruga može ovlastiti svog zastupnika da u njeno ime pristane na sporazumni razvod (*hul'*) ili nastavak bračnog života. Spomenute pravne škole se pozivaju na drugi dio prethodno citiranog ajeta u kojem se kaže: *Ako oni žele izmirenje, Allah će ih pomiriti...*

Ajetom se, prema tumačenju pravnika ovih škola, daju ovlaštenja supružnicima da odluče hoće li ući u proces mirenja, odnosno, zastupnici su ovlašteni od supružnika samo da ih mire, ali nemaju ovlasti za donošenje odluke o razvodu. Zato se i kaže da je, prema mišljenjima svih pravnika, odluka medijatora o nastavku zajedničkog života supružnika efektivna i bez njihovog izričitog pristanka. Naime, izričit pristanak nepohodan je kod razvoda braka, a ne kod mirenja jer sam proces *tahkima* ima svrhu mirenja.

Za razliku od njih, malikijski pravници smatraju da *hakem* ima ulogu sudije u donošenju odluke o rastavi ili nastavku bračnog života, za što mu nije potrebna saglasnost bračnih drugova ili suda. Prihvatanje ovog, a napuštanje hanefijskog stava jeste tendencija u zakonodavstvima savremenih muslimanskih zemalja.

Malikijski pravници smatraju da je arbitražna odluka konačna i obavezujuća.⁷

Shodno rečenom, arbitražna po svojoj prirodi nije ugovor o punomoćstvu, već samostalan specifičan ugovor. Budući da je arbitar sudija, onda njegova odluka ima snagu sudske odluke, tako da sudija (*qadi*) nema pravo pobiti odluku arbitra izuzev ako je je arbitar očito pogriješio.⁸ Oni svoj stav argumentiraju činjenicom da je u ajetu upotrijebljen pojam *hakem*. „Hakem je osoba koja ima ovlaštenje donošenja i nametanja presude dok vekil ne posjeduje tako nešto.“⁹ Zato će ovi pravници smatrati da je arbitriranje u ovim slučajevima obaveza (*vadžib*), a da je za organiziranje arbitraže odgovorna vlast koja se personificira kroz sudsku vlast. Stoga je u zakonodavstvima muslimanskih zemalja u kojima je prihvaćen malikijski stav uvedena zakonska obaveza arbitraže u ovim slučaje-

7 V. Vehbe ez-Zuhajli, *El-fiqhul-islamijju ve ed-dilletuhu*, t. 7, Daru-l-fikr, Damask, 1996, str. 341. i 527-528.

8 Prof. dr. Muhammed Revvas Qal'adži, *El-mevsuatu'l-fikhijje el-mujesseretu*, t. 1-2, Daru-n-Nefais, Bejrut, 2000., str. 436-437.

9 E. Ljevaković, *nav. dj.*, str. 135.

vima. Ostale pravne škole smatraju da je arbitraža pohvalna i poželjna (*mendub*) ali nije obavezujuća, jer ako su se supružnici već nagodili oko nastavka zajedničkog života ili razvoda, diobe i sl. onda je izlišno, prema njima, pozivati ih na mirenje.

Muslimanska iskustva na Zapadu na planu vansudskog rješavanja sporova

Pravnici nemaju jedinstven stav o uvjetima koje hakem treba ispunjavati tako da jedni insistiraju da arbitar ispunjava uvjete za sudiju, dok drugi naglašavaju da on treba ispuniti prije svega moralne a ne stručne kriterije. Oni koji smatraju da je arbitar samo zastupnik stranaka, smatraju da je poželjno da arbitar ispunjava uvjete za sudiju, tj. stručne i moralne kvalitete. Potpuno svjesni da je vrlo teško postići ove kriterije, posebno insistiraju na visokim moralnim kriterijima koji podupiru njegov izbor za arbitra i koji, ujedno, njegovoj odluci daju veći autoritet.

Ulema se posebno zadržala na kur'anskoj odredbi *pomiritelja iz njegove/njezine porodice*, za koji smatraju da nije obavezujući uvjet. Ovo pozivanje na porodicu jeste s ciljem da se ukaže da porodica treba brinuti brigu o svojim članovima i probleme trebaju nastojati zadržati unutar kruga porodice.¹⁰ Jer, u ovim situacijama se izlaže bračna intima i vrlo je važno da se to uradi na diskretan način čuvajući dostojanstvo supružnika ali i porodice.¹¹

Međutim, pred savremene muslimane koji žive na Zapadu postavilo se pitanje kako se nositi s ovim problemima uvažavajući činjenicu da žive u sekularnim društvima i u novim društvenim okolnostima, sasvim drukčijim od njihovih tradicionalnih sredina, a samim tim i daleko od porodice koja bi se trebala brinuti o svojim članovima. Nisu se samo muslimani susreli s ovim problemom. Židovska povijest obilježena je životom u dijaspori tako da je bitna karakteristika povijesnog života Židova

10 Klasični pravници su smatrali da je preporučeno (*mustehab*) u slučaju nepostojanja osobe iz kruga porodice koja bi mogla biti hakem da se u tom svojstvu angažira komšija s pretpostavkom da poznanje porodicu i porodične odnose, jer on kao komšija treba da ima dodatni motiv čuvanja tajne. V. Vehbe *ez-Zuhajli, nav. dj.*, str. 528.

11 Također se ukazuje i na činjenicu da arbitar, pomiritelj treba biti familijaran, tj. stručan sa problemom koji mu se izlaže jer je također važno, ne samo da ih razumije nego da ima znanja i iskustva o supružnicima ali i problemu s kojim se susreće.

prilagođavanje novim okolnostima ali i izgradnji vlastitih institucija pa tako i sudova (*batei din/s*, *beth din*) koji, između ostalih, pružaju usluge medijacije svojim članovima.¹²

Takve usluge pružaju i crkve uvažavajući činjenicu da se članovi vjerskih zajednica i crkava, a posebno etnički manjinskih zajednica, odlučuju na medijaciju unutar svoje vjerske zajednice ili medijacijske ustanove koja je upućena u njihovu etničku, religijsku i kulturnu posebnost.¹³

U rezoluciji Akademije islamskog prava iz Džidde br. 91/8/9 o osnovnim principima arbitraže u islamskom pravu¹⁴ kaže se da se u slučaju nepostojanja nekog međunarodnog islamskog suda, islamske države i institucije mogu obratiti radi arbitraže neislamskim sudovima, pri čemu treba voditi računa da to bude dopušteno po Šerijatu. I Evropsko vijeće za fetve i istraživanja, osnovano 1997, između ostalog i s ciljem donošenje pravnih decizija (*fetvi*) koje će „odgovarati potrebama muslimana u Evropi“ u nekoliko sesija i fetvi je tretiralo pitanje arbitraže u Evropi među muslimanima.

Tako je F. Mevlevi, član Vijeća, zauzeo stav da je vjerska obaveza muslimanima na Zapadu pribjegavati islamskoj arbitraži u odnosu na sekularne sudove. On kaže: „Kada su muslimanski pravници govorili o dozvoljenosti arbitraže, mislili su na muslimane u islamskom društvu. Što se tiče muslimana danas u zapadnim zemljama, svejedno da li su državljani ili rezidenti, kada se među njima pojavi spor, njega se može iznijeti pred sudove države u kojoj žive, tj. neislamske sudove. Savremeni pravници dozvolili su obraćanje neislamskim sudovima kako bi se ostvarilo pravo ili riješio spor ako je to jedini put ka tome i nema druge alternative. Musliman koji se obraća neislamskom sudu, jer je na to prisiljen, ne snosi grijeh za to. Međutim, ako ima mogućnost da bira između islamskih i neislamskih sudova, dužan je odabrati prve i nije mu dozvoljeno odabrati druge.“¹⁵

12 Lee Ann Bambach, „The enforceability of arbitration decisions made by muslim religious tribunals: examining the *Beth din* precedent“, *Journal of Law & Religion*, Vol XXV, 2009-2010, str. 381-382.

13 Lisa Parkinson, *Family Mediation*, Sweet & Maxwell, London, 1997, str. 45-46.

14 *Resolutions...*, str. 199.

15 Navedeno prema: Nedim Begović, *Iskazivanje islama muslimanskih manjina u Evropi: Uporedna studija o jurisprudenciji Evropskog vijeća za fetve i istraživanja i prakse Evropskog suda za ljudska prava*, Neobjavljeni doktorski rad odbranjen 14. 5. 2014. na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu, str. 184.

Ovakav stav jeste rezultat upućenosti u sve prisutniju praksu organiziranja islamskih centara na Zapadu koji u svome djelovanju između ostalih servisiraju i potrebe za medijacijom u sporovima, odnosno pojavom posebnih, specijaliziranih islamskih ustanova koje se bave medijacijom i arbitražom. U prvom zborniku fetvi Vijeća na pitanje: "Kome će se obratiti muslimanka na Zapadu kada ima porodične probleme i spor s mužem?" ističe se da je „muslimansko društvo dužno priskočiti u pomoć... uložiti maksimalan trud na izmirenju supružnika“. Potom se kaže: „S obzirom na to da supružnici... žive u nemuslimanskom društvu, traži se od muslimanske zajednice u svakom gradu u kome ima znatan broj muslimana da formiraju arbitražno ili mirovno vijeće...“¹⁶

Očito su članovi Vijeća ovom fetvom željeli ohrabriti muslimane na Zapadu organizirane u brojne islamske centre i udruženja da rade na organiziranju servisiranja i potreba muslimana za arbitražom. U tom pravcu učinjen je vidan napredak u mnogim muslimanskim zajednicama na Zapadu na planu organiziranja muslimanskih medijacijskih/arbitražnih ustanova ili sudova¹⁷ i stoga F. Mevlevi u svojim analizama kaže da muslimani trebaju odabrati muslimanske institucije ako su u prilici. U suprotnom, njegov stav o obaveznosti (*vadžib*) odabira islamskih institucija bio bi apsurdan.

Razlozi za pojavu ovih sudova/ustanova među muslimanima gotovo su identični kao i razlozi njihovog nastanka kod drugih religijskih zajednica, crkava i njihovih donominacija. Zadnje decenije 20. stoljeća obilježene su velikim brojem migracija muslimana prema zapadnim zemljama te se povećao i pritisak na domaće, zapadno sudstvo na način da su imali brojne parnice u kojima se tražio komparativan pristup rješavanju procesa. Recimo, u rješavanju brakorazvodnog postupka između naturaliziranih državljana Velike Britanije koji su sklopili brak u Pakistanu u kojem je nacionalno pravo ujedno islamsko pravo hanefijskog mezheba. Ili, u poslovnom pravu, između državljana Saudijske Arabije i Sjedinjenih Američkih Država i sl. Tako su sudovi na Zapadu bili prinuđeni tražiti ekspertize, stručne savjete i sl. stručnjaka šerijatskog prava u cilju rješavanja ovih sporova.

¹⁶ *Fetve Evropskog vijeća za fetve i istraživanja*, preveo Enes Ljevaković, Conectum, Sarajevo, 2005, str. 95-97.

¹⁷ V. više: Nedim Begović, *nav. dj.*, str. 184-186

Također ne treba izgubiti iz vida da su isti sudovi zainteresirani da se što više sporova riješe izvan suda iz brojnih razloga, ali u svakom slučaju smanjuje se pritisak na rad suda a i stranke i građani su zadovoljnije vansudskom nagodbom jer sam proces u načelu dovodi do sporazuma i zajedničkog rješenja u kojem su uvažene njihove lične, religijske i kulturološke posebnosti, za razliku od sudskog procesa u kojem presuda uvijek ide u korist jedne stranke, presuda se nameće, troškovi su puno veći itd.

Pored ovih razloga, vjernici su zainteresirani da svoj ukupan život usklade s učenjem svoje vjere, pa su zainteresirani da u obimu koji im pozitivno pravo dozvoljava razvijaju svoje vlastite religijske institucije. Primjera ima puno, ali za ovu priliku dovoljno je spomenuti rad Muslimanskog arbitražnog tribunala (Muslim Arbitration Tribunal - MAT)¹⁸ koji je osnovan 2007. u Londonu, koji, kako stoji na zvaničnoj stranici Tribunala, pruža usluge strankama, pojedincima i ustanovama, muslimanima i muslimankama, advokatima i sudovima da mu se obrate za savjet, ekspertna mišljenja i sl.

Pored savjetodavne i stručne pomoći, MAT daje i mogućnost muslimanima i muslimankama da se obrate tribunalu radi pružanja usluga medijacije. MAT rješava različite vrste sporova kao što su: bračni i porodični sporovi, nasilje u braku, sporovi u vezi s nasljedstvom, komercijalni i dužnički sporovi i sporovi u džematima. Na zvaničnoj stranici ističe se da se MAT posebno bavi pitanjem „prisilnih brakova“, što je odraz kulturne prakse azijskih muslimana, poput ugovorenih brakova u ranom djetinjstvu i sl.

S pravom se ističe bojazan da zvanični sudovi ne znaju, a samim tim nemaju dovoljno razumijevanja za ove kulturne razlike, te da je to dodatni razlog zbog kojeg se MAT bavi ovim pitanjem. MAT radi u skladu s engleskim i velškim zakonom, i u skladu s „islamskim svetim pravom“ tako da u postupku pred tribunalom moraju biti najmanje dvojica „sudija“, jedan stručnjak šerijatskog prava i drugi pozitivnog prava Engleske ili Velsa, za kojeg se kaže da ima „registriranu praksu“ u ovim zemljama. Navodi se da MAT čine mladi i kvalificirani muškarci i žene, domaći učenjaci i pravnici a ne neki iz inozemstva.

¹⁸ <http://www.matribunal.com/index.html>, preuzeto 6.12.2014.

Potreba za djelovanjem vjerskih zajednica na polju medijacije i arbitraže

Brojni sporovi, posebno porodični, mogu se rješavati putem vansudskih mehanizmima. To je, kao što smo vidjeli, pravna praksa demokratskih društava i država. I naše zakonodavstvo prepoznaje i definira ove mehanizme. Međutim, bilo bi neophodno da i državni organi prepoznaju potrebu i mogućnosti uključivanja vjerskih zajednica i crkava u BiH u procese medijacije i arbitraže. Imamo potrebu senzibilirati društvo u cjelini za probleme s kojima se susreće „običan“ čovjek, građanin u svojoj svakodnevnicu. Pametna vlast koristi resurse koje ima kako bi ih kapitalizirala, tj. uvela u društvenu praksu radi napretka društva i života njenih građana.

Određenih pomaka ima, pa tako pored državnih porodičnih/obiteljskih savjetovališta i vjerske zajednice i crkve organiziraju i servisiraju usluge medijacije i mirenja među svojim članovima. Primjerice, Medžlis IZ Sarajevo imenovao je h.fz. mr. Sulejmana Bugarija za rad u Medžlisovom porodičnom savjetovalištu. Iako stidljivo, obraćanja ima, a samim tim i uspjeha. Neke nevladine organizacije poput Centra za edukaciju i istraživanje Nahla iz Sarajeva pružaju usluge porodičnog i psihološkog savjetovanja.

Ovi primjeri navode na zaključak da postoje inicijative i pomaci ali da ukupna situacija nije zadovoljavajuća. Imami sigurno mogu u tom smislu pomoći džematlijama. Ima individualnih primjera imamskog angažiranja, ali to još uvijek nije sistemski riješeno. Dovoljno je pogledati rubrike „pitanja i odgovori“ koje se objavljuju na brojnim portalima i štampanim medijima iz kojih se vidi da problema ima dosta pa samim tim i potrebe za dodatnim angažmanom svih društvenih i državnih aktera, građana, nevladinog sektora i vjerskih zajednica i crkava.

Primjera radi, u jednom časopisu za duhovnu afirmaciju prije desetak godina objavljeno je pitanje zabrinutog muslimana o njegovom bračnom problemu. Iznio je problem da ga žena zanemaruje u bračnoj postelji i da to zna trajati i po tri mjeseca. Na njegovo insistiranje supruga mu odgovara da nije zainteresirana, a on ako želi može da se samozadovoljava.

U odgovoru nije sugerirano pitaocu da se on i njegova supruga obrate za pomoć i savjet trećem licu, imamu ili porodičnom savjetovalištu. Nije jednostavno zaključivati o razlozima izostanka usmjerenja ove vrste. Moguće je da je riječ o nepovjerenju davaoca odgovora prema javnim porodičnim savjetovalištim ili nepostojanje sistemskog djelovanja unutar Islamske zajednice na planu pružanja usluga savjetovanja i medijacije bračnim parovima. U svakom slučaju bilo bi neprimjereno optuživati patrijarhalni mentalitet i vjersku tradiciju za takve i slične probleme.

د. مصطفى حساني

أدوات بديلة لحل القضايا في الشريعة الإسلامية

مما يدعو إليه الإسلام دعاء قويا في سبيل إنشاء علاقات اجتماعية جيدة مبدأ حل القضايا والنزاعات بطريقة مسالمة. ولأن الأسرة مؤسسة اجتماعية هامة وأن المسؤولية فيها شخصية وتعم جميع أفرادها فإن القرآن الكريم يخصص عناية كبيرة لتنظيم الأسرة والعلاقات فيما بين أفرادها وتحديد ما لهم من الحقوق وما عليهم من الواجبات. للشريعة الإسلامية أدوات مختلفة كثيرة لحل النزاعات والقضايا خارجا عن المحاكم الحكومية ومنها المفاوضة والوساطة والتحكيم... ولهذا الغرض فإن المسلمين في الغرب، مثل غيرهم من أتباع الطوائف الدينية فيه، قاموا بتأسيس عدد كبير من المجالس والمحكمات والمؤسسات الخاصة بالتحكيم والوساطة وهي تساعد على حل النزاعات والقضايا خارجا عن المحاكم الحكومية. إن بعض هذه المؤسسات تتلقى التأييد من قبل الهيئات القضائية الوطنية الرسمية هناك، ولذا فمن المرغوب فيه أن تلاحظ هيئاتنا الحكومية أيضا لزوم وامكانيات إضمام الطوائف الدينية في البوسنة والهرسك في أعمال التحكيم والوساطة. وعلى المشيخة الإسلامية في البوسنة والهرسك قبل ذلك أن تضع إطارا قانونيا رسميا يخص هذا المجال من نشاطات الأمة وهم يؤدونها في جماعاتهم.

Dr. Mustafa Hasani

The Mechanisms of Alternative Dispute Resolution in Shariah Law

Peaceful settlement of disputes is the principle that Islam strongly advocates in building better social relations. The Quran devotes particular attention to the regulation of interpersonal relationships and the rights and obligations of family members, because the family is an important social institution and because the responsibilities within it are personal and include each individual. Islamic law recognizes different mechanisms of extra-judicial settlement of disputes like: negotiation, mediation, and arbitration. In the wake of that, Muslims in the West, as is, also, the case with members of other religious communities and churches, organized a number of councils, courts and institutions for arbitration and mediation to help the extra-judicial settlement of disputes. Some of these institutions enjoy the support of local and government legislative bodies. Therefore, it would be good if our state authorities recognize the need and the possibility of including religious communities and churches in Bosnia-Herzegovina in the process of mediation and arbitration. Prior to that, the Islamic community should systematically regulate this segment of the activities of imams who perform this kind of work in their jamats/congregations.

Razumijevanje i praksa članova Islamske zajednice u Kalesiji po pitanju transplantacije organa

Hamdija Bajrić

profesor islamske vjeronauke
b.hamdi70@windowslive.com

Uvod

Savremeno doba naučne revolucije, ekspanzije znanja i tehnoloških inovacija odlikuje se neprekidnim i brzim društvenim promjenama što muslimanima nameće obavezu da se jasno odrede prema određenim pojavama i pitanjima s kojima se nisu susretali muslimani iz prethodnih generacija. To su pitanja našeg vremena prema kojima se možemo odnositi pozitivno ili negativno, prihvatiti ih ili odbaciti ili možemo uvjetovati njihovo prihvatanje. Takva su, naprimjer, pitanja iz oblasti savremene medicine poput kloniranja, genetike, vještačke oplodnje, darivanja i presađivanja organa. Islam nikad nije ostao bez odgovora na neku novu situaciju ili pojavu. Islamski pravници su u svakom vremenu nalazili odgovore na izazove s kojima su se prvi put susretali. Tako je i danas. Dakle, obaveza šerijatskih pravnika jeste da ljudima, u duhu vremena i uvažavajući njihove realne potrebe, ponude odgovore na sva novonastala pitanja vodeći računa o obaveznosti očuvanja temeljnih islamskih principa i pravila, na ljudima je da usklade svoj život na osnovu Šerijata,

da se informiraju i stječu znanja o novonastalim pitanjima kako ne bi pogrešno postupali u svom životu.

Posebno je važno obratiti pažnju na to kako se muslimani snalaze u tim novonastalim situacijama, koliko su informirani i kako u tom pogledu prihvataju rješenja islamske uleme. Muslimanima je poznata važnost stjecanja znanja prije pristupanja govoru i djelu a potvrdu za to jasno nalazimo u Allahovim riječima: *Znaj da nema boga osim Allaha...*¹ Osim znanja, trebamo voditi računa da nam namjera bude ispravna. Naime, često ljudi čine humana djela koja su pohvalna, međutim, zavisi od njihove namjere da li će imati koristi od tih djela, kao što Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Zaista se djela cijene prema namjerama i zaista će svaki čovjek dobiti ono što je naumio svojim djelom..." (Muttefekun alejhi)²

Jedno od tih savremenih pitanja jeste i transplantacija organa. Prije samo tridesetak godina pomisao na to da će normalno živjeti čovjek kojem je presađen neki od vitalnih organa spadala je u domen naučne fantastike. Danas u svijetu s tuđim organima živi više stotina hiljada ljudi, a transplantacije srca, jetre, bubrega i drugih organa spadaju u rutinske poduhvate.

U Evropi godišnje, posredstvom transplantacije, nastavi živjeti oko 10.000 ljudi. Nažalost, daleko je više onih koji čekaju na transplantaciju kao jedino rješenje za ozdravljenje ili za nastavak života. Podaci govore da svakih trinaest minuta u svijetu umre jedna osoba čekajući na organ za presađivanje a svakih šesnaest minuta dugoj listi čekanja dodaje se novo ime.

Problem s kojim se suočavaju medicinski stručnjaci u cijelome svijetu jeste dobijanje organa za presađivanje. Broj bolesnika kojima je potreban neki organ je ogroman, a davalaca je malo, jer, većina ljudi ne želi da se poslije njihove smrti njihovi organi iskoriste za spas pacijenata kojima prijete sigurna smrt.³

Želja mi je da kroz ovo istraživanje više informiram društvenu zajednicu o stanju članova Islamske zajednice u Kalesiji u pogledu razumijevanja ovog pitanja s aspekta humanosti, propisanosti u Šerijatu kako bih

1 Muhammed,19.

2 Jahja ibn Šeref en-Nevevi, *Rijadu-s-salihin*, Visoki saudijski komitet za pomoć BiH, Sarajevo, 2001/ 1422, str. 11.

3 <http://www.bs.scribd.com/.../Trgovina-Org>. 20. 2. 2014.

i sam mogao dati doprinos podizanju svijesti kod ljudi kada je u pitanju odnos Šerijata prema transplantaciji ljudskih organa.

Teorijski okvir istraživanja

Definiranje transplantacije organa

Transplantacija je hirurška intervencija kojom se uklanja organ iz jedne osobe i stavlja, odnosno implantira u organizam druge osobe. Ovakve procedure najčešće se izvode kod životno ugroženih osoba i nešto rjeđe u cilju poboljšanja osnovnog kvaliteta života kod bolesnika oboljelih od hroničnih bolesti koje se mogu tretirati na ovaj način. Dakle, transplantacija koristi bolesnicima s teškim oboljenjima vitalnih organa kojima izgledi za život nisu veći od nekoliko nedjelja ili mjeseci, kao i bolesnicima kojima je potrebno nadomjestiti neko tkivo. Ovakav metod liječenja započet je prije otprilike jednog stoljeća kada je jedna od prvih transplantacija rožnjače oka urađena u Češkoj, 1905. godine. Daljim razvojem medicine zabilježena je i prva transplantacija bubrega 1954. i prva transplantacija srca 1967. godine. U današnje vrijeme ovakav način liječenja postao je veoma čest i rasprostranjen u mnogim zemljama svijeta.⁴

Donori organa

Najvažniji faktor u procesu transplantacije jeste donor. Donori organa za transplantaciju mogu biti žive ili preminule osobe (kadaverična transplantacija).⁵ U znak podrške transplantaciji osnovano je udruženje Donorska mreža u BiH. To je udruženje, koje je osnovano Zajedničkim sporazumom članova Udruženja usvojenim na Osnivačkoj skupštini Udruženja održanoj 6. februara 2002. a u skladu sa Zakonom o udruženjima i fondacijama Bosne i Hercegovine. Na osnovu najčešćih pitanja koja se postavljaju udruženju dobili smo još neke zanimljive informacije vezane za donaciju i donore organa, između kojih izdvajamo:

4 Povrzanović I., *Povijest transplantacije u svijetu*, I. Tečaj za transplantacijske koordinate, Ministarstvo zdravstva RH, Hrvatska donorska mreža, Pula, 2003. www.hdm.hr

5 Krstulović B., *Detekcija, selekcija i evaluacija donora*, I. Tečaj za transplantacijske koordinate, Ministarstvo zdravstva RH, Hrvatska donorska mreža, Pula, 2003. www.hdm.hr

- Donacija organa podrazumijeva darivanje organa nakon smrti osobama čiji život ovisi o presađivanju, ali također može se darivati i za vrijeme života ukoliko se time ne narušava zdravlje davaoca.
- Ne postoji dobna granica, već liječnici u određenom trenutku procjenjuju koji su organi zdravi i iskoristivi za presađivanje.
- Zloupotreba trgovine organima ne postoji. Najprije, zakonski je zabranjena trgovina organima! S druge strane, složenost takvih zahvata, postupak tipizacije i podudarnost tkiva davaoca i primaoca, potreba za visokoobrazovanim liječnicima i drugim medicinskim osobljem, kao i zahtjevi za savremenom skupom tehnologijom čine tajnost takvog postupka nemogućim.
- Liste čekanja su javne. Spol, dob, materijalni ili društveni status ne uzimaju se u obzir kod izbora primaoca.
- Donorima se daje garancija da liječnici uvijek moraju učiniti sve da sačuvaju život i zdravlje bolesnika.⁶

Transplantacija organa u šerijatskom pravu

Kao što je spomenuto u uvodnom dijelu, islam nikad nije ostao bez odgovora na neku novu situaciju ili pojavu. Allahovom milošću, naša vjera je uzvišena a Šerijat dovoljan pravni okvir za svako vrijeme i prostor. Tako je i kada govorimo o pitanju darivanja i transplantacije ljudskih organa. Ovo je pitanje u Šerijatu pozicionirano u oblasti liječenja ljudi, o kojem Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Liječite se, Allahovi robovi, zaista je Allah Taj koji je spustio i bolest, ali i lijek."⁷

Enes Ljevaković u nastavnom priručniku *Savremene fikhske teme*, ukazuje nam na to da o ovom pitanju među islamskim pravnicima postoji razilaženje u mišljenjima. Naime, navedeni su stavovi četiri pravne škole i njihova razmatranja koja su uveliko imala utjecaj na razmišljanje određenih islamskih učenjaka koji se suprotstavljaju transplantaciji organa. Suprotstavljanje transplantaciji organa temelji se, između ostalog, na sljedećim propisima: svetost ljudskog života i tijela, ljudsko tijelo kao

⁶ <http://www.dmbih.org>, 29.1.2014.

⁷ <http://www.minber.ba/.../18499-darivanje-i-presadivanje> - 25. 11. 2013.

emanet te podređivanje ljudskog tijela materijalnim ciljevima i sl. Islamski učenjaci koji zagovaraju dopustivost transplantacije organa smatraju da transplantaciju treba posmatrati kao oblik nesebične pomoći braći muslimanima.⁸ Kad se govori o dozvoljenosti doniranja i transplantacije organa, tu se prije svega misli na sljedeće:

- Da li je muslimanu dozvoljeno da za života pokloni organ ili dio tijela radi implantacije drugoj osobi?
- Je li dozvoljeno davanje organa poslije smrti?
- Da li je dozvoljena prodaja organa?
- Da li je dozvoljeno darivanje organa nemuslimanu i presađivanje organa od nemuslimana muslimanu?

Mišljenje šerijatskih pravnika o doniranju organa

U ovom dijelu prije svega treba spomenuti fetve islamskih fikhskih akademija. Tako u priručniku *Savremene fikhske teme*, koji je priredio dr. Enes Ljevaković, navode se fetve o dozvoljenosti doniranja organa, a to su fetva o uzimanju organa od druge žive ili umrle osobe koju je izdalo Vijeće Islamske fikhske akademije Svjetske islamske lige, Mekka, Saudijska Arabija, iz 1985. godine, fetva o presađivanju koju je izdalo Vijeće Islamske fikhske akademije Organizacije islamske konferencije, Džidda, Saudijska Arabija, iz 1988. godine, te fetva Islamske fikhske akademije Indije, Delhi, iz 1989. godine.⁹

Također, dr. Jusuf Karadavi kaže: "Kao što je čovjeku dozvoljeno činjenje dobročinstva sa dijelom imetka za korist drugoga kome je to potrebno, isto tako dozvoljeno mu je da dadne dio tijela koji je drugome potreban."¹⁰ Iz ovih riječi može se zaključiti da je čovjeku omogućeno da sa tijelom raspolaže slično imetku koji suštinski pripada Allahu. "Razlika je ta što je čovjeku dopušteno da podijeli ili da u svrhu sadake udijeli cijeli imetak, ali mu nije dozvoljeno da dadne cijelo tijelo. Štaviše, nije mu dozvoljeno žrtvovati život da bi izbavio bolesnika od propasti, teških bolova ili okrutnog života... U šerijatskim izvorima ustanovljeno je

8 Ljevaković E., *Savremene fikhske teme*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2006, str. 268.

9 Ljevaković E., *Savremene fikhske teme*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2006, str. 272.

10 Jusuf el-Karadavi, *Savremene fetve* (izbor), Harfo-Graf, Tuzla, 1997, str. 85.

da štetu treba otklanjati u granicama mogućnosti.”¹¹ Zbog toga kažemo: Nastojanje da se otkloni šteta koju trpi musliman, npr. zbog oštećenog bubrega, na taj način što će mu neko darovati jedan svoj zdravi bubrež, u skladu je sa Šerijatom, čak je pohvalno. Onaj ko to učini zaslužuje nagradu, jer se smilovao nekome na Zemlji i zaslužio i milost na nebu.¹² Općenito, doniranje organa je dozvoljeno u Šerijatu, naravno, uz određene uvjete i na propisani način.

Uvjeti darivanja organa

Dakle, postupak darivanja organa treba posmatrati kao dopušten i pohvalan čin ako su ispunjeni sljedeći uvjeti:

- da život davaoca organa ni na koji način nije oštećen (šteta se ne otklanja sličnom štetom ili još većom štetom¹³);
- dobrovoljni izbor davaoca organa, niko nema pravo prisiliti drugoga da daruje organ;
- da je ovaj postupak jedino rješenje za ozdravljenje pacijenta;
- da uspjeh postupka odstranjivanja i transplantiranja organa bude relativno visok;
- starosna dob davaoca: ljekari preporučuju minimalno 21 godinu, nije dozvoljeno da malodobna osoba poklanja organ iz razloga što u potpunosti ne poznaje vlastitu korist;
- dozvoljeno je presađivanje organa umrle osobe živoj osobi pod uvjetom da davalac organa ili njegov najbliži srodnik daju pismenu saglasnost za to;
- da se do organa nije došlo putem prodaje organa, jer se ljudski organi ne mogu prodavati, a dozvoljeno je davaoca nagraditi i počastiti;
- nije dozvoljeno darivati vanjske dijelove tijela, kao što su ruka, noga, oko, kao ni vitalne organe od kojih zavisi život ili stabilno stanje, kao ni organe reproduktivnog sistema koji i nakon pre-

¹¹ Ibid., str. 85.

¹² Ibid., str. 86.

¹³ Jusuf el-Karadavi, *Suvremene fetve* (izbor), Harfo-Graf, Tuzla, 1997, str. 86.

sađivanja nastavljaju reprodukciju genetskog materijala, u cilju očuvanja pripadnosti potomstva biološkim roditeljima.

Ovi uvjeti formulirani su na osnovu podataka iz priručnika *Savremene fikhške teme*, koji je priredio dr. Enes Ljevaković, i knjige Jusufa el-Karadavija *Savremene fetve*.

Poklanjanje organa muslimana nemuslimanu i nemuslimana muslimanu

Kada je u pitanju doniranje organa nemuslimanu, dr. Jusuf el-Karadavi u knjizi *Savremene fetve* je kazao:

- Poklanjanje dijelova tijela je sadaka, kao i poklanjanje imetka koji je dozvoljeno pokloniti i muslimanu i nemuslimanu.
- Dijelove tijela nije dozvoljeno pokloniti ili dati onome ko se bori protiv muslimana, niti otpadniku koji javno manifestira svoje otpadništvo.
- Ako se na istoj ljestvici nađu musliman i nemusliman, prednost ima musliman.
- Ako je musliman rođak ili komšija, on ima prioritet nad drugim muslimanom.

U istoj knjizi navodi se da je muslimanu dozvoljeno presađivanje organa od nemuslimana uz obrazloženje da organi nisu muslimani, nego da su ljudi muslimani. Svaki organ u čovjeku veliča Allaha i čini Mu tespih, kao i cijela priroda, tako da nema šerijatske smetnje za presađivanje organa od nemuslimana muslimanu.¹⁴

Prodaja i kupovina ljudskih organa

Šerijatski pravnici trgovinu definiraju kao razmjenu jedne vrste imovine za drugu uz obostrani pristanak. U priručniku *Savremene fikhške teme* zabrana prodaje organa zasniva se na sljedećem:

- pojedinac ne može trgovati onim što nije u njegovom posjedu;
- tijelo osobe, žive ili mrtve, pripada samo Allahu;
- ovakva praksa dovela bi do zloupotrebe i organi ljudskog tijela postali bi predmet trgovine i kupoprodaje poput bilo koje druge

¹⁴ Jusuf el-Karadavi, *Savremene fetve* (izbor), Harfo-Graf, Tuzla, 1997, str. 92.

robe.¹⁵ Izuzetak je spomenut u knjizi *Suvremene fetve*, dr. Jusufa el-Karadavija, i to:

- ako bi korisnik tog dobročinstva davaocu dao određeni iznos kapitala bez prethodnog uvjetovanja i ugovaranja na ime poklona i pomoći, to je dozvoljeno i prihvatljivo;
- ukoliko su organi donirani bankama organa ili uzeti nakon smrti u nekoj od nesreća, dozvoljena je kupovina takvih organa od tih ustanova.¹⁶

Metodološki okvir istraživanja

Cilj istraživanja

Primarni cilj istraživanja jeste odrediti koliko su članovi Islamske zajednice u Kalesiji upućeni u samo razumijevanje transplantacije organa, islamskog stava prema tome, kao i kakvi su njihovi pogledi na aspekt humanosti ove pojave a zatim analiza tih podataka s prijedlozima potrebnih aktivnosti u cilju edukacije, boljeg upoznavanja s ovom tematičkom te podizanja individualne i kolektivne svijesti naspram nje.

Metode istraživanja

U istraživanju su korištene teorijska metoda i *survey* metoda. Teorijska metoda korištena je u stvaranju i izradi teorijske osnove istraživanja, s ciljem da se teorijski rasvijetli problem istraživanja i time omogući određivanje predmeta istraživanja, utvrde ciljevi, zadaci i istraživačke hipoteze. Teoretski su analizirani stručni članci, udžbenici, pedagoški priručnici. U istraživanju je kao glavni metod korištena deskriptivno-analitička metoda, a unutar ove metode *survey* metoda. Pomoću ove metode, putem upitnika, ostvaren je uvid u stavove, znanja i mišljenja članova IZ u Kalesiji o pitanju transplantacije organa.

¹⁵ Ljevaković E., *Suvremene fikšske teme*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2006, str. 271.

¹⁶ Jusuf el-Karadavi, *Suvremene fetve* (izbor), Harfo-Graf, Tuzla, 1997, str. 88.

Tehnike istraživanja

Kada su u pitanju tehnike istraživanja, primijenjene su tehnike anketiranja i intervjuiranja. Anketiranje je korišteno kao primarna tehnika za dobijanje relevantnih činjenica a izvršeno je tako što su članovi IZ u Kalesiji sami popunjavali upitnik, pri čemu se vodilo računa o anonimnosti anketiranih učesnika u maksimalno mogućoj mjeri. Intervjuiranje je izvršeno sa donorom sa područja Medžlisa IZ Kalesija koji je želio ostati anonimn.

Uzorak istraživanja

U konkretnom slučaju uzorak istraživanja je područje Medžlisa IZ Kalesija, i to džemati: Vukovije Gornje, Međaš, Rainci Gornji, Miljanovci i Čaršijska džamija, i to po 20 članova iz svakog džemata. Ukupan broj ispitanih iznosi 75 muškaraca i 25 žena.

Rezultati istraživanja

S obzirom na zadati cilj istraživanja, postavljeno je pet zadataka s isto toliko pothipoteza koje su postavljene na osnovu glavne hipoteze, na osnovu kojih su dobijeni i rezultati istraživanja.

Upoznatost s pojmom doniranja i transplantacije ljudskih organa

Prvi zadatak bio je utvrditi koliko su članovi IZ u Kalesiji upoznati sa samim pojmom doniranja i transplantacije ljudskih organa. Ovaj prvi zadatak realiziran je kroz dva pitanja, a rezultati su prikazani u tabeli.

Tabela 1. Upoznatost sa pojmom transplantacije organa

Da li znate šta znači pojam "transplantacija organa"?	f	%
Da	96	96
Nisam siguran / sigurna	4	4
Ne	0	0
Ukupno	100	100

Tabela 2. Upoznatost sa doniranjem organa

Organ za transplantaciju može se uzeti:	<i>f</i>	%
Od živog čovjeka	21	21
Od mrtvog čovjeka	19	19
I od živog i od mrtvog čovjeka	58	58
Transplantacija se ne može vršiti uzimanjem ljudskih organa	2	2
Ukupno	100	100

Zaključak: Na osnovu ovih rezultata možemo zaključiti da su članovi IZ u Kalesiji upoznati sa doniranjem i transplantacijom ljudskih organa.

Upoznatost sa šerijatskim stavovima o doniranju i transplantaciji ljudskih organa

Drugi zadatak bio je istražiti da li su i u kojoj mjeri članovi IZ u Kalesiji upoznati sa šerijatskim stavovima o doniranju i transplantaciji ljudskih organa. Kako bi istraživanje bilo što preciznije, i u ovoj pothipotezi postavljeno je više pitanja.

Tabela 3. Upoznatost sa generalnim šerijatskim stavom o doniranju organa

Da li je generalni stav islama dozvoljava doniranje ljudskih organa?	<i>f</i>	%
Da	11	11
Da pod određenim uvjetima	54	54
Nisam siguran / sigurna	33	33
Ne	2	2
Ukupno	100	100

Tabela 4. Upoznatost sa šerijatskim stavom o dozvoli doniranja organa

Islam dozvoljava doniranje organa		<i>f</i>	%	Nakon presjeka b) i c)	
				<i>f</i>	%
a)	Za života bez obzira na posljedice	2	1,74	2	1,98
b)	Za života ukoliko osoba bez doniranih organa može normalno živjeti	67	58,26	53	52,48
c)	Nakon smrti	14	12,17	0	0
d)	Nisam siguran / sigurna	30	26,09	30	29,70
e)	Nije dozvoljeno nijedno od toga	2	1,74	2	1,98
	Presjek b) i c)	/	/	14	13,86
Ukupno		115	100	101	100

Tabela 5. Upoznatost sa šerijatskim stavom o doniranju organa nemuslimanu

Da li islam dozvoljava muslimanu doniranje organa nemuslimanu?	<i>f</i>	%
Da	27	27
Nisam siguran / sigurna	52	52
Ne	21	21
Ukupno	100	100

Zaključak: Na osnovu ovih rezultata možemo zaključiti da je generalni stav Šerijata poznat, ali detaljnije informacije kao što su darivanje za života i smrti, darivanje nemuslimanima, većim su dijelom nepoznate članovima IZ u Kalesiji.

Način upoznavanja sa šerijatskim stavovima o doniranju i transplantaciji ljudskih organa

Treći zadatak bio je istražiti gdje su članovi IZ naučili o ovoj tematici, rezultati su sljedeći:

Tabela 6. Način upoznavanja sa šerijatskim stavovima o transplantaciji organa

Sa islamskim stavovima o transplantaciji organa upoznao/la sam se	<i>f</i>	%
U džamiji	13	10,83
Putem medija	42	35
Čitajući literaturu	36	30
Na tribinama	0	0
Na predavanjima	5	4,17
Nisam upoznat sa islamskim stavovima	23	19,17
Drugo – u školi	1	0,83
Ukupno	120	100

Možemo konstatirati da se uistinu upoznatost s ovim šerijatskim pitanjem ostvarila putem medija, čitanja literature, u džamijama i sl. Ali, isto tako možemo konstatirati da je mali broj ispitanika, 10,83%, koji su o ovoj temi slušali u džamiji gdje bi trebali dobiti najpreciznije informacije kada je u pitanju ova oblast.

Podržavanje ideje doniranja organa

Četvrti zadatak bio je utvrditi kakvo je njihovo mišljenje o doniranju i transplantaciji ljudskih organa. Da bi se ovaj zadatak što bolje izvršio, postavljena su četiri pitanja.

Tabela 7. Podržavanje ideje doniranja organa

Podržavate li ideju doniranja organa?	f	%
Da, i za života i nakon smrti	31	31
Da, samo za života	22	22
Da, samo nakon smrti	24	24
Nisam siguran / sigurna	15	15
Ne	8	8
Ukupno	100	100

Tabela 8. Razlog podržavanja ideje doniranja organa

Ako podržavate ovu ideju, onda je to zbog	f	%
Humanosti – spašavanja nečijeg života	51	43,59
Činjenja dobrog djela, te postizanja nagrade na drugom svijetu	41	35,04
Organi mi neće više trebati nakon što umrem	16	13,68
Važnost organa postala mi je jasna kada je novi organ bio potreban članu moje porodice	9	7,69
Ukupno	117	100

Tabela 9. Razlozi onih koji nisu sigurni ili ne podržavaju ideju donacije organa

Ako niste sigurni ili ne podržavate ovu ideju, onda je to zbog:	f	%
Straha i nelagodje	1	3,45
Mislim da moje zdravstveno stanje nije prikladno za donaciju organa	3	10,34
Vjerujem da bi tijelo trebalo ostati netaknuto poslije smrti	4	13,79
Nikad nisam razmišljao/la o tome.	9	31,03
Želim biti u mogućnosti odrediti ko može dobiti moje organe	2	6,9
Nedostatak povjerenja u ljekare i zdravstveni sistem	7	24,14
Straha od manipulacije organima (bogati su na vrhu liste čekanja ili prodaja na crnom tržištu)	2	6,9
Ostalo – Nisam siguran kakvo je stajalište islama o tome	1	3,45
Ukupno	29	100

Tabela 10. Razlozi učvršćivanja ili pozitivna promjena stavova prema donaciji organa

Šta bi od navedenog moglo učvrstiti podržavanje ove ideje ili pozitivno promijeniti vaš stav prema donaciji organa?	A		B		C	
	Mišljenja onih koji su se pozitivno izjasnili o doniranju organa		Mišljenja onih koji nisu sigurni ili se protive doniranju organa		Σ	
	f	%	f	%	f	%
Kad bih imao/la više informacija o stavu vjere prema donaciji organa i procesu transplantacije	25	24,75	6	5,95	31	30,7
Kad bih imao/la više informacija o tome šta se dešava sa tijelom donora nakon smrti	23	22,77	0	0	23	22,77
Kad bih znao/la da bi meni kao donoru ljekari pružili najbolju moguću njegu i trudili se spasiti moj život u slučaju moje bolesti ili povrede	7	6,93	9	8,91	16	15,84
Kad bi to podržavala moja porodica	5	4,95	2	1,98	7	6,93
Kad bih znao/la da mogu biti donor u pogledu godina i zdravstvenog stanja	9	8,91	0	0	9	8,91
Kad bi bilo moguće odrediti ko može dobiti moje organe	7	6,93	4	3,96	11	10,89
Ništa	2	1,98	2	1,98	4	3,96
Ukupno					101	100

Nakon utvrđivanja mišljenja o doniranju i transplantaciji ljudskih organa, može se konstatirati da članovi IZ u Kalesiji imaju pozitivno mišljenje o doniranju i transplantaciji ljudskih organa. O tome svjedoče podaci da se 77% ispitanika izjasnilo pozitivno za doniranje organa, zatim najveći razlog pozitivnog opredjeljenja jeste humanost, 43,59% a potom činjenje dobrog djela te postizanje nagrade na drugom svijetu, 35,04%. Onih koji nisu sigurni ili se protive ideji doniranja organa znatno je manje, svega 23%, a najveći razlozi nesigurnosti i protivljenja ovoj ideji jesu nerazmišljanje o pitanju doniranja organa i nepovjerenje

u ljekare i zdravstveni sistem. Kada je u pitanju učvršćivanje ovih mišljenja, onda bi najveći broj ispitanika želio imati više informacija o šerijatskim stavovima o doniranju i transplantaciji organa. Kod unapređenja i popravljivanja najveći utjecaj moglo bi imati saznanje da će im ljekari pružiti najbolju njegu, truditi se i spasiti njihov život u slučaju bolesti ili povrede. Ovi podaci govore da bi razgovorom i plasiranjem kvalitetnih informacija moglo doći do pozitivne promjene mišljenja.

Nivo spremnosti doniranja organa
kako svojim najbližim tako i drugima

Kroz ovaj zadatak želio sam istražiti kome su članovi IZ u Kalesiji spremni donirati svoje organe i ujedno potvrditi humanost i razvijenost svijesti o pomaganju drugima.

Tabela 11. Spremnost doniranja svojih organa

Spreman sam donirati organe	f	%
Članu svoje porodice	97	41,81
Bližoj rodbini	61	26,29
Strancu, nepoznatoj osobi	10	4,31
Poznaniku ili komšiji	18	7,76
Nekom iz dalje rodbine	10	4,31
Prijatelju	33	14,23
Nikome	3	1,29
Ukupno	232	100

S obzirom na to da su ispitanici mogli odabrati više ponuđenih odgovora, možemo konstatirati da 229 odgovora, od ukupnih 232, odnosno 98,7%, potvrđuje spremnost doniranja organa bilo kome, što pokazuje humanost članova IZ u Kalesiji.

Zaključak

S obzirom na zadati cilj istraživanja i postavljenu glavnu hipotezu te na temelju teorijskih razmatranja, dobijenih rezultata, zatim analizom i interpretacijom istih, možemo izvući sljedeće zaključke:

Članovi Islamske zajednice u Kalesiji upoznati su s osnovnim značenjem pojma “transplantacija organa”, kao i s podatkom od koga se mogu uzimati organi.

Kada govorimo o upoznatosti sa šerijatskim stavovima, onda je slika malo drukčija. Na osnovu odgovora na postavljena pitanja u ovom zadatku, pokazuje se upoznatost članova IZ u Kalesiji s generalnim šerijatskim stavom o doniranju ljudskih organa, ali kada se traži detaljnije znanje, kao što su darivanje organa za života i poslije smrti, onda su rezultati drukčiji. Može se reći da je mali postotak onih koji znaju od koga je dozvoljeno uzeti organ za transplantaciju, dok su u najvećem dijelu nesigurni kada je u pitanju doniranje organa nemuslimanu.

Ispitivanje o načinu na koji su članovi IZ u Kalesiji upoznati sa šerijatskim stavovima o doniranju i transplantaciji organa pokazuje da se upoznatost s ovim šerijatskim pitanjem ostvarila putem medija, čitanja literature, u džamijama i sl. Isto tako možemo konstatirati da je, u odnosu na medije i literaturu, mali broj ispitanika koji su o ovoj temi slušali u džamiji gdje bi trebali dobiti najpreciznije informacije kada je u pitanju ova oblast. Na osnovu ove informacije moglo bi se postaviti i pitanje o dosadašnjoj ulozi IZ u edukaciji svojih članova o ovom pitanju.

Kad se povežu rezultati ispitivanja o upoznatosti članova IZ u Kalesiji o šerijatskim stavovima o doniranju i transplantaciji organa i način upoznavanja s ovim stavovima u kojima je oko 15% ispitanika sa šerijatskim stavovima upoznato u džamiji ili na predavanju, onda je manje iznenađujuća informacija o površnom poznavanju šerijatskih stavova o doniranju organa.

Mevdudijev odnos prema sunnetu

Sumedin Kobilica

imam, hatib i muallim džemata Lokvine
E-mail: sume_ze_86@hotmail.com

Sažetak

El-Mevdudi je istaknuta figura islamske misli 20. stoljeća. Pisao je o mnogim temama islama. Vrlo je zanimljiv njegov stav o Poslanikovom, a.s., sunnetu, zbog čega je često bio izlagan napadima. U ovom radu fokus je stavljen upravo na to njegovo razumijevanje sunneta, koje je i njega samoga odvodilo u kontroverze.

Ključne riječi: Mevdudi, sunnet, kritika, ljudske slabosti, hadisi.

Uvod

Raspadom Osmanlijske države i pojavom kolonijalista u tradicionalnim predjelima bivšeg carstva dovelo je muslimansko stanovništvo XX stoljeća do novog iskušenja u kome se vjera našla pred novim izazovima evropske civilizacije. Muslimanski mislioci tog vremena imali su jedan novi zadatak: da balansiraju tradicionalne vrijednosti vjere islama sa modernom prozapadnom civilizacijom i idejama koje ona nudi.

Jedan od autoriteta XX stoljeća koji je krenuo putem revivalizma bio je Mevlana Ebu E'ala el-Mevdudi¹ poznati indo-pakistanski vjerski vođa,

¹ Ebu E'ala el-Mevdudi (1903-1979) je najsistematičniji i jedan od najutjecajnijih i najplodnijih savremenih islamskih mislilaca. Rođen je u Aurangabadu (pokrajina Indije). U ranom djetinjstvu stiže osnove

publicista, reformator. Pobožan i obrazovan tradicionalnim islamskim odgojem i poznavanjem moderne zapadne misli nastoji prilagoditi viziju i logiku revivalističke tradicije u islamu društvenohistorijskim uslovima muslimanskog društva XX stoljeća. Na vrlo realan način modernizirao je islam dajući njegovu modernu interpretaciju i reformulaciju, radi vjerske i društveno-političke revitalizacije zajednice. Ipak, on to nije učinio čisteći islam od kulturnih naslaga ili neislamskih vjerovanja i vrijednosti, ili, pak, obnavljajući ranu praksu zajednice, ma koliko ona bila autentična. On je samosvjesno iznova primijenio islamske izvore i vjerovanja reinterpretrirajući ih u skladu s modernim okolnostima.²

Iako je nastojao pomiriti tradicionalne vrijednosti vjere sa inovacijskom modernizacijom, Mevdudi je, ipak, imao antiimperijalistički stav prema Zapadu, koji je, po njegovom vjerovanju, bio ne samo politička i ekonomska nego i kulturna prijetnja muslimanskim društvima. Pozapadnjačenje trebalo je izbjeći po svaku cijenu. Proglasio je islam samodovoljnim, sveobuhvatnim načinom života, ideološkom alternativom zapadnom kapitalizmu i marksizmu. Spojio je misao i akciju stvarajući organizacije koje su se angažirale u političkom i društvenom aktivizmu.³

Svjestan stanja u kome se muslimansko društvo nalazilo Mevdudi je objavio mnogo eseja u kojima je diskutovao o stanju muslimana i islamskog društva na potkontinentu. Upućivao je razne kritike, a posebno je kritikovao neuspjeh vjerske klase da očuvaju izvorni islam. Prema njegovom viđenju dekadencija muslimana javila se upravo kao posljedica pogrešnog i iskrivljenog tumačenja islama, te prihvatanjem vrijednosti i ideja koje nisu islamskog porijekla. Da zaustavi ovu tendenciju, Mevdudi je osjećao potrebu da referiše o nekim fundamentalnim islamskim razmišljanjima kako bi bazna tradicija bila pravilno shvaćena.⁴

islamske naobrazbe u krugu pordice. Osnovao je islamsku stranku (*Džem'atu-l-islami*) i napisao mnoga djela od kojih se izdvajaju *Tefhimu-l-Kur'an* (komentar Kur'ana na urdu jeziku), *Načela islama*, *Džihad u islamu*, *Hidžab*, *Četiri osnovna kur'anska termina*, *Socijalni sistem u islamu*, *Ljudska prava u islamu*,... Mnoga od navedenih djela su prevedena i na bosanski jezik. Umro je u Buffalu – New York 22.09.1979. godine. (O njegovoj biografiji više v.: Qazi Zulqadar Siddiki, S.M. Aslam and M.M. Ahsan, *A Bibliography of Writings By and About Mawlānā Sayyid Abul A'lā Mawdūdī*, in Khurshid Ahmad and Zafar Ishaq Ansari, *Islamic Perspectives: Studies in Honour of Sayyid Abul A'lā Mawdudi*, Leicester, 1979, str. 3-12.

2 John L. Esposito, *Islamska prijetnja: mit ili stvarnost?*, preveo Ahmet Alibašić, UIO „Selsebil“ Živinice, 2001., str. 180-181.

3 Ibid, str. 181.

4 Charles J. Adams, *The Authority of The Prophetic Hadith in the Eyes of some Modern Muslims*, in *Esseyes*

U ovome eseju govorit ćemo o Mevdudijevom pojašnjenju sintagme *hatemu-n-nebijjin* koja je produkt odbrane teza antiislamskih sekti nastalih na indo-pakistanskom potkontinentu, te o Mevdudijevoj percepciji sunneta i njegovom tumačenju Kur'ana.

Poslanstvo Muhammeda, s.a.v.s.

Bog od ljudi zahtijeva da iskazuju trostruku poslušnost: pokornost Bogu (*Božijoj Knjizi*), pokornost Poslaniku (*sunnet*), i poslušnost poglavaru (*imam*). Spomenuta naredba svjedoči da pokornost Kur'anu nije dovoljna, nego to mora biti praćeno također i sa pokornošću Poslaniku i slijedenju njegovog primjera (*sunnet*). Ko pokušava poreći ovo Poslanikovo pravilo on pokušava da se oslobodi nečega što je Bog Sam učinio obaveznim za Njegove robove. Ako neodvojivost Objave i poslanstva biva obavezna, tada se kao drugi princip javlja pitanje da li je Poslanik bio slijeden samo za vrijeme svoga života, od strane njegovih ashaba, ili je ta praksa nastavljena i poslije njega?⁵

Mevdudi nas usmjerava da kur'anska, hadiska, leksička i racionalna argumentacija jasno ukazuje na univerzalno poslanstvo Muhammeda, s.a.v.s., odnosno da njegova relevantnost nije bila ograničena na samo jednu generaciju (*selef*), nego se to proteže na sve ljude, u svakom mjestu i u svakom vremenu, te da je Muhammed, s.a.v.s., posljednji Allahov poslanik (*hatemu-n-nebijjin*), poslije koga poslanika više nema.⁶

Ono što je posebno iritantno bilo za Mevdudija jeste pogrešna interpretacija ahmedijskog (*kadijani*) pokreta, koji između ostalih iskrivljenih vjerovanja, imaju ubjeđenje da Muhammed, s.a.v.s., nije posljednji u nizu poslanika (*hatemu-n-nebijjin*), te da njegovo poslanstvo nije univerzalnog karaktera (odnosi se samo na njegovo vrijeme i tadašnji narod).⁷ Ovakve pogrešne interpretacije su navele Mevdudija da zauzme kritički stav, te je u tom kontekstu objavio dva zasebna pamfleta *Finality of Prophethood* i *The Qadiani problem* koji su protuargument sekti *ahmedija*.

on *Islamic Civilization Presented to Niyazi Berkes*, ed. Donald P. Little, Leiden, 1976., str. 26.

5 Ebu-l-E'ala El-Mevdudi, *Tefhimat*, Islamic Publications, Lahore, 1968., str. 327., prema Charles J. Adams.

6 Charles J. Adams, *The Authority...*, str. 30.

7 Ebu-l-E'ala el-Mevdudi, *The Qadiani problem*, Islamic Publications, Lahore, str. 2.

Kao odgovor na iskrivljeno tumačenje izraza *hatemu-n-nebijjin* Mevdudi navodi tri priloga značenja ove sintagme:

„*Muhammed nije roditelj nijednom od vaših ljudi, nego je Allahov poslanik i posljednji vjerovjesnik (hateme-n-nebijjin) - a Allah sve dobro zna.*“⁸

Ovaj ajet ima dvojako značenje: 1) demantuje napade licemjera koji su govorili da je Muhammed, s.a.v.s., oženio svoju snahu; 2) Uzvišeni Allah naglašava da je Muhammed, s.a.v.s., poslanik i to posljednji u nizu poslanika, dakle poslije njega poslanika više neće biti. Tu konstataciju Uzvišeni Allah pojačava završnom frazom ovog ajeta: *...a Allah sve dobro zna.*⁹

*Ja sam posljednji poslanik i nema poslanika poslije mene.*¹⁰

Etimološkom analizom sintagme *hatemu-n-nebijjin* Mevdudi pokazuje da je njeno stvarno značenje „posljednji u nizu Poslanika“. „Očito je da tekst može imati samo jedan smisao, a to je da *hatemu-n-nebijjin* znači „Konačnost Poslanstva“ s jasnom implikacijom da je poslanstvo kulminiralo i završeno sa Muhamedom, s.a.v.s. Ovo tumačenje ne argumentuje samo kontekst, nego i leksikografija. Prema arapskom leksikonu i jezičkoj upotrebi riječi *hatem* ona ima značenja: staviti pečat; zatvoriti, doći do kraja; i raditi nešto do njegovog savršenog kraja. *Hateme-l’amel* znači završen zadatak, *hateme-l-kitab* u prenesenom značenju pismo je zatvoreno i zapečaćeno tako da je konačno osigurano, *hateme ‘ale-l-kalb* znači srce je zapečaćeno tako da ne može percipirati ništa novo niti se može odreći onoga što je već usvojeno. Stoga, nema sumnje da *hatemu-n-nebijjin* znači „Posljednji u nizu poslanika“, jer kako lingvisti navode *hatem* u svom rječničkom značenju i upotrebi se ne odnosi na poštanski pečat koji je stavljen na odlazno pismo. Njegovo doslovno značenje je „pečat“, koji je samo na koverti da osigura njegov sadržaj.“¹¹

8 El-Ahzab, 40.

9 Ebu-l-E’ala el-Mevdudi, *The Meaning of the Qur’an*, na engleski preveo Muhammad Akbar, Islamic Publications, Lahore, XXXIII, str. 114-115.

10 Buhari (Kitabu-l-Menakib), prema Mevdudiju u: *The Finality of Prophethood*, Islamic Publications, Lahore, str. 5.

11 Mevdudi, *The Finality of Prophethood*, str. 3-4.

Percepcija sunneta

Po Mevdudiju *sunnet* predstavlja praksu i govor Muhammeda, s.a.v.s., u svojstvu poslanika, a sve ono što se odnosilo na njegovu ljudskost (bilo da se radi o govoru ili praktičnim radnjama) se ne smatra *sunnetom*.¹² Dakle, Mevdudi normativnost sunneta vidi samo u djelima i riječima poslaničke pozicije Muhammeda, s.a.v.s., dok su djela i riječi Muhammeda, s.a.v.s., sa drugih pozicija neobavezni za slijeđenje.

No, i pored tako usko definiranog pojma sunneta Mevdudi u svakoj raspravi naglašava važnost hadisa u islamom pravu. „Bez postojanja hadisa imali bismo nekolicinu, ili nikakvo obavještenje o obredoslovljima, jer je većina stvari koje regulišu pravilno rezonovanje obredoslovlja, kao što su dnevne molitve, izvedena iz predaja koje se prenose u hadisima. Bez autoritativnosti hadisa daleko, isuviše, prostora bi se dalo razumu u vjerskim pitanjima, tako da ne bi bilo prepoznatljivih islamskih gledišta, te ne bi postojala dva muslimana koja se po nekom pitanju slažu.“¹³ Navodi sedam najrelevantnijih hadiskih učenjaka sljedećim redoslijedom: Imam Malik, Buhari, Muslim, Tirmizi, Ebu Davud, En-Nesai i Ibn Madže.¹⁴

Dijeli sve predaje na mutevatir (kolektivne) i ahad (pojedinačne). U tom smislu Mevdudi stavlja poseban naglasak na argument vjerovatnoće (zanni). „Ako je predaja vjerovatna, iz toga ne proizlazi argument da je pogrešna ili nepouzdana. To ne znači da se odbaci svaka vjerovatna predaja na prvi pogled, niti da se prihvati, nego treba istražiti svaku od njih pojedinačno i prihvatiti one koje su vjerodostojne, a odbaciti one koje to nisu.“¹⁵

Nadalje Mevdudi u pogledu *seneda* (niza prenosilaca hadisa) ubacuje sumnju koja pokazuje da čak ni svi auentično ocijenjeni hadisi od *muhaddisa* ne moraju biti takvi. On tvrdi da postoji grupa unutar zajednice koja smatra da se ne treba previše oslanjati na granice koje su postavili *muhaddisi*. Takvi ljudi vjeruju da su *muhaddisi* učinili konačno razvr-

12 Ebu-l-E'ala el-Mevdudi, *The Message of the Prophet's Seerat*, objavljeni referat izložen na zahtjev Unije studenata Punjab Univerziteta, 22. oktobra 1975. godine, str. 11.

13 *Tefhimat*, str. 342., prema Charles J. Adams.

14 Ebu-l-E'ala El-Mevdudi, *Towards Understanding Islam*, Islamic Publications, Lahore, 1960., str. 66.

15 Charles J. Adams, *The Authority of The Prophetic Hadith...*, str. 35.

stavanje i ocjenjivanje hadisa, tako da mi u našem vremenu moramo prihvatiti njihove odluke bez direktnog provjeravanja samih dokaza.

Mevdudi u tom pogledu navodi njihovu čovječnost i urođenu sklonost za greške. On kaže da niko ne derogira korisnost rada *muhaddisa* u kreiranju hadiskih zbirki i kvalifikaciji hadisa, ali *muhaddisi* su bili obični smrtnici koji ne prelaze granice ljudskog znanja, usađene od Boga u sve nas (*fitret*). „Oni nisu bili nepogrješivi, te svi nedostaci ljudskog znanja koje postoje na drugim mjestima su bili vidni i u njihovom radu također. Kako se onda može tvrditi da je sve ono što su rekli istina?“¹⁶

Također navodi nedostatke u *senedu* tražeći mahane kod samih prikupljača hadisa koji su isto bili ljudska bića sa svim svojim ličnim mahinama. Navodi jedan primjer, između nekoliko njih, a to je slučaj Ša'bija i Ibrahima en-Nehaija, odnosno stavove koje su imali jedan prema drugom. Obojica su bili autoriteti hadiske nauke. Ša'bi navodi sljedeće: „U večernjim satima Ibrahim en-Nehai mi je postavljao pitanja (o hadisima), a već sljedećeg jutra on je to ponavljao ljudima kao da to dolazi od njega lično.“ Čuvši takvu izjavu Ibrahim en-Nehai je prozvao Ša'bija lažovom. „On je potvrđeni lažov, prenosi hadise od Mesruka, a nikad ga nije upoznao.“¹⁷

Mevdudi nije namjeravao omalovažavati hadis, nego je upozorio na opreznost prihvatanja hadisa. Međutim, stvari postaju mnogo ozbiljnije kada Mevdudi tvrdi da sami Poslanikovi, s.a.v.s., ashabi nisu bili dokaz protiv određenih propusta i argumentuje svoj stav historijskim činjenicama. „Pored svega ovoga zapanjujuća stvar je da su ponekad čak i plemeniti ashabi bili produkt ljudske slabosti, npr. borbe i bitke između njih“¹⁸

U nekoliko navrata u to je bila uključena i Aiša, r.a., Poslanikova, s.a.v.s., supruga. Također izvještaj koji se vezuje za Hasana ibn Alija, r.a., upitan da objasni značenje određenih fraza koje je Poslanik, s.a.v.s., koristio. Nakon objašnjenja rekli su mu da Ibn Omer i Ibn Zubejr, r.a., dva

16 *Tefhimat*, prema Charles J. Adams, str. 354.

17 *Ibid*, str. 357.

18 *Ibid*, str. 358

ugledna ashaba, to objašnjavaju na svoj način suprotno njegovom, na što je Hasan, r.a., odgovorio: „Obojica su slagala o tome.“¹⁹

Paradoksalno je, da bez obzira što je Mevdudi žestoko kritikovao one koji odbacuju hadis, da će se Gulam Ahmed Perviz više puta poslužiti riječima Mevdudija kod odbacivanja hadisa, u čemu će vrlo često citirati i njegov *Tefhimat*. Tako će Perviz jednom prilikom reći: Moje uvjerenje i uvjerenje šejha El-Mevdudija o poricanju hadisa su identična. El-Džema'tu-l-islamiji se u tome sa mnom uopće ne spori.²⁰

Upotreba hadisa u tumačenju Kur'ana (Tefhimu-l-Kur'an)

Mevdudi na mnogim mjestima u svojim esejima i tekstovima naglašava da je poslanički primjer dokaz i garant značenja Objave, te je njegov primjer neophodan uvjet da bi Objava bila prihvaćena. Dokazano je da su poslanstvo i Objava nerazdvojni pojmovi koji jedan drugog uzajamno povlače i potkrjepljuju. Negiranje i poricanje relevantnosti i snage poslaničkih primjera je u stvari njihovo razdvajanje, a to je neprihvatljivo. Prema tome, Objava ne bi imala smisla za ljude ako ne bi bila potkrijepljena Poslanikovim primjerima (*hadisima*). Hadis je tako postao temelj i osnova koja tumači i podržava samu Objavu. Ako bi hadis bio odbačen ili zanemaren, ne bi postojao način da znamo je li Objava istinita i relevantna.²¹

Naprimjer, u Kur'anu je vrlo nekompletno spomenuta kazna o krađi, sankcija za takav prekršaj jeste odsijecanje ruke. Međutim, *sunnat* Poslanika, s.a.v.s., nam objašnjava kako, kada i gdje sprovesti spomenutu sankciju, a kada je ne izvršavamo. Kroz *sunnat* je predstavljeno ko se smatra kradljivcem (*sarik*), a ko ne. Stoga, da ovakav vid pojašnjenja kroz *sunnat* nije naveden, ne bismo znali izvršavati Božiji Zakon.²²

Iz ove perspektive čini se da je proučavanje *sunneta* bitno za tumačenje Kur'ana. Kao prirodna posljedica ove pozicije postoji implicitno

19 Charles J. Adams, *The Authority of The Prophetic Hadith...*, str. 38.

20 Zuhdija Hasanović, *Percepcije sunneta*, El-Kalem i Centar za napredne studije, Sarajevo, 2012., str. 50.

21 Charles J. Adams, *The Authority of The Prophetic Hadith...*, str. 30-31.

22 Ebu-l-E'ala el-Mevdudi, *System of Government under The Holy Prophet, (with discussion on the method implementing it in Pakistan today)*, objavljeni intervjui sa Mevdudijem emitovani na pakistanskom radiju u Nacionalnom programu 7. i 8. aprila 1978. godine, Islamic Publication, Lahore, 1978. godine, str. 11.

odbijanje mišljenja da Kur'an tumači samog sebe, shvatanja da se neki pasaž može objasniti samo u vezi s jednim drugim dijelom knjige.²³

Međutim, pravi ključ za Mevdudijev način tumačenja Kur'ana počiva u ovom zahtjevu za slobodom vježbanja intelekta unutar granica i na temelju građe koju pružaju Kur'an i sunnet. Postupak koji on stvarno slijedi u svome komentaru Kur'ana je parafraza ili ponovno prerađivanje kur'anske poruke svojim osobnim riječima, te, kako je podeseno, dodavanje prihvatljivih argumenata da se potvrdi njena valjanost. Ponuđena objašnjenja tehničkih termina *tefsira* ili kur'anskih aluzija najčešće su navedena bez izvora. Jedino se, ponekad, citira *hadis*, ali se ne pokazuje stalan interes da se komentar Kur'ana podupre takvim autoritativnim materijalom. Ono što je rečeno očigledno počiva na svom vlastitom autoritetu. Ipak, izuzetak od ove opće težnje su pasaži Kur'ana koji se bave pravnim stvarima.²⁴

Pa tako naprimjer, kada tumači 30. ajet sure En-Nur u kome se kaže: *Reci vjernicima neka obore poglede svoje...* Mevdudi objašnjava leksičko značenje glagola *gadde* koje po njemu znači smanjiti, skratiti ili oboriti. U skladu s tim, on navodi primjere iz hadisa u kojima se navodi da je Poslanik, s.a.v.s., strastveni pogled osudio i prozvao bludom očiju. „Čovjeku je određen udio u bludu, što će on neminovno i učiniti: blud očiju je pogled, blud ušiju je slušanje, blud jezika je govor, blud ruku je dodir, blud nogu je koračanje, duša želi i nada se, a spolni organ to sve potvrđuje ili negira.“ (Buhari, Muslim i Ebu Davud)²⁵

Mevdudi je u određenoj mjeri kritičan prema onim hadisima za koje procijeni da su slabi ili neprihvatljivi kao argument u tumačenju pojedinih mjesta. Njegov opći stav spram sunneta naglašavao je da sunnet aludira na praktične implikacije općih principa koji su utvrđeni Kur'anom, a to je upravo način na koji Mevdudi koristi hadis da bi razvio smisao pravnih pasaža u Kur'anu.²⁶

23 Charles J. Adams, *Ebu-l-A'la Mevdudijev Tefim El-Kur'an*, preveo Enes Karić, u: Enes Karić, *Kur'an u savremenom dobu I*, El-Kalem, Sarajevo, 1997., str. 598.

24 Ibid, str. 599.

25 Ebu-l-E'ala El-Mevdudi, *The Meaning of the Qur'an*, XXIV, str. 357-358.

26 Charles J. Adams, *Ebu-l-A'la Mevdudijev Tefim El-Kur'an*, str.

Zaključak

Ebu-l-E'ala el-Mevdudi je udario temelje indo-pakistanskog reformizma u procesu plasiranja ideje islamske države na tadašnjem kolonijaliziranom tlu. Kroz razne eseje, rasprave, publikacije, pamflete i knjige pozivao je na čistotu islamske misli koja se zasniva na osnovnim izvorima Kur'ana i sunneta, i nimalo se nije libio u tom segmentu napadati sve one koje su na bilo koji način osporavali ovo nastojanje. Međutim, prevelika vokabularna posvećenost praksi Poslanika, s.a.v.s., nije uspjela da stvori sliku o Mevdudiju kao konzervativcu, naprotiv, u pokušajima da odbrani čast Poslanika, s.a.v.s., i da prikaže njegov sunnet u najboljem svjetlu Mevdudi je vrlo često zapadao u kontradiktornost svojih stavova, što se može primijetiti iz citata njegovih najvećih oponentata.

U percepciji sunneta Mevdudi polaznu tačku stavlja na ljudsku osobenost, što ga je navelo da s pažnjom posmatra najrelevantnije prenosiocice hadisa, te njihove sakupljače, pa i samog Poslanika, s.a.v.s., u pogledu njegovih riječi i djela ljudske osobenosti. Takav kontraverzan stav ga je naveo da sve predaje posmatra sa vjerovatnoćom, mogućnošću da su vjerodostojne ili nisu, pa čak i one za koje se svi slažu da jesu. Samim tim, za one predaje koje je procijenio kao slabe bio je posve kritičan prema njima i odbacivao ih je.

Literatura:

- Adams, Charles J., *The Authority of The Prophetic Hadith in the Eyes of some Modern Muslims*, in *Esseyes on Islamic Civilization Presented to Niyazi Berkes*, ed. Donald P. Little, Leiden, 1976., str. 24-45.
- El-Mevdudi, Ebul-E'ala, *The Qadiani problem*, Islamic Publications, Lahore;
- _____, *System of Government under The Holy Prophet (with discussion on the method implementing it in Pakistan today)*, objavljeni intrevjui sa Mevdudijem emitovani na pakistanskom radiu u Nacionalnom programu 7. i 8. aprila 1978. godine, Islamic Publication, Lahore, 1978. godine;
- _____, *The Finality of Prophethood*, Islamic Publications, Lahore;
- _____, *The Message of the Prophet's Seerat*, objavljeni referat izložen na zahtjev Unije studenata Punjab Univerziteta, 22. oktobra 1975. godine;

- _____, *The Meaning of the Qur'an, na engleski preveo Muhammad Akbar, Islamic Publications, Lahore, XXXIII i XXIV;*
- _____, *Towards Understanding Islam, Islamic Publications, Lahore, 1960. godine;*
- Esposito, John L., *Islamska prijetnja: mit ili stvarnost?*, preveo Ahmet Alibašić, UIO „Selsebil“ Živinice, 2001. godine;
- Hasanović, Zuhdija, *Percepcije sunneta*, El-Kalem i Centar za napredne studije, Sarajevo, 2012. godine; i
- Karić, Enes, *Kur'an u savremenom dobu I*, El-Kalem, Sarajevo, 1997. godine.

سمدين كوبيليتسا

موقف المودودي من السنة النبوية الشريفة

إن المودودي من شخصيات مرموقة بين مفكري الإسلام في القرن العشرين وله مؤلفات في موضوعات إسلامية كثيرة. ومما يثير الاهتمام بصورة خاصة موقفه من السنة النبوية الشريفة والذي كثر ما تعرض بسببه للنقد والإدانة، وتتركز هذه المقالة على مسألة فهمه للسنة النبوية نفسها فيتضح منها أن من فهمه هذا ما ذهب به في بعض الأحيان إلى أن يناقض نفسه. من العبارات الرئيسة في المقالة: المودودي، السنة النبوية، النقد، النقائص البشرية، الأحاديث النبوية.

Sumedin Kobilica

Mawdudi's Attitude towards the Sunnah

Al-Mawdudi was a prominent figure in Islamic thought of the 20th century. He wrote on many topics of Islam. His position on the Prophet's Sunnah, which has often been exposed to attacks, is very interesting. In this paper, the focus is placed right on that kind of his understanding of the Sunnah, which used to lead him too into controversies.
Keywords: Mawdudi, Sunnah, criticism, human weakness, hadiths.

Islamski stav o plastičnim operacijama i uljepšavanju

Ilham Puce

profesor islamske teologije
ilham_puce@yahoo.com

Sažetak

U ovom radu se govori o plastičnim operacijama kao savremenom obliku uljepšavanja ljudskog tijela. Pominju se vrste plastičnih operacija i razmatra se njihova dozvoljenost i opravdanost, te stav islama u vezi sa ovim pojavama. Brojni su primjeri prekomjernih estetskih zahvata koji imaju za cilj „uljepšavanje“ čovjeka, a koji pogubno djeluju na ljudsko tijelo i često završavaju neuspješno. Potrebno je više pažnje i poštovanja posvetiti ljudskom tijelu koje je Uzvišeni Stvoritelj oblikovao u najljepšem obliku.

Ključne riječi: plastične operacije, uljepšavanje, ljepota

Uvodna razmatranja

U posljednje vrijeme sve je više prisutna pojava plastičnih, estetskih operacija i tog vida tzv. „uljepšavanja“.

Ta pojava je sve prisutnija u svijetu, ali i kod nas u Bosni i Hercegovini, pa smo u prilici čuti i vidjeti u našim medijima priloge poput ovog: „Jesmo siromašna zemlja, jedna od najsiromašnijih smo u Evropi, možda i u svijetu, ali zato volimo lijepo izgledati. U Bosni i Hercegovini sve je manje predrasuda kada je u pitanju estetska hirurgija. Broj pacijenata iz godine u godinu se povećava. Najčešće se za ove zahvate odlučuju žene, mada ni muškarci ne zaostaju. Najčešće su operacije grudi. Sve se radi

po evropskim standardima. Dr. Karabeg kaže kako ima slučajeva promjene spola iz muškog u ženski, estetske operacije više nisu tabu tema, no ipak pacijenti žele ostati anonimni.“¹

Imajući u vidu da se o ovoj temi sve češće govori i da je sve prisutnija u današnjem savremenom društvu nužno je ukazati na islamski stav o ovom pitanju.

Stoga ćemo u ovom radu pokušati pojasniti šerijatske propise u pogledu plastičnih operacija i uljepšavanja.

Ljepota u islamu

Uzvišeni Allah je čovjeka stvorio u najljepšem obliku i odlikovao ga je nad svim drugim stvorenjima. Naša vjera u svakom pogledu podstiče i promovira sve što je lijepo, bilo da se radi o djelima, ponašanju, izgledu. To potvrđuju Kur'an i sunnet Božijeg poslanika Muhammeda, a.s.

Kur'an na nekoliko mjesta govori o čovjekovoj ljepoti.

Uzvišeni Allah u Kur'anu kaže :

„On vam obličje daje i likove vaše čini lijepim...“²

الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَاءَ رَكَّبَكَ - يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا عَرَفَكَ رَبُّكَ الْكَرِيمِ

„O čovječe, zašto da te obmanjuje to što je Gospodar tvoj plemenit, koji te je stvorio - pa učinio da si skladan i da si uspravan - i kakav je htio lik ti dao?“³

„Mi čovjeka stvaramo u skladu najljepšem.“⁴

Muslim u svom *Sahihu* prenosi hadis u kojem stoji جميل يحب الجمال إن الله *Allah je lijep i voli ljepotu.*

تنظفوا فإن الإسلام نظيف “*Držite se čisto i uredno jer je islam čist i uredan*“.⁵

Božiji poslanik Muhammed, a.s., je podsticao ashabe na urednost, čistotu i lijepo držanje.

Tako je jednom neki bradat, dugokos i razbarušen čovjek prišao Poslaniku, a.s., a ovaj napravi nekoliko pokreta rukom kao da mu hoće reći da se počešlja. Čovjek poslušao te se počešlja i onda se vratio Resulullahu,

1 Dnevnik TV1, 17.10.2011.

2 El-Mu'min, 64

3 El-Infitar, 6-8

4 Et-Tin, 4

5 Bijezhi ga Ibn Hibban

Walter Yeo, prije i poslije estetskog zahvata 1917

a.s., a on mu reče: „Zar nije ljepše ovako nego da čovjek boda raščupane kose poput šejtana?“⁶

Plastične operacije

Prema nekim mišljenjima Eduard Zeis je prvi uveo termin „Plastična hirurgija u svom djelu „Handbuch der plastichen Chirurgie“ (Priručnik plastične hirurgije).⁷

Prema definiciji Eduarda Zeisa plastična hirurgija je dio hirurgije koja vlastitim tkivom rekonstruira dijelove tijela koji su ozlijeđeni ili nedostaju.

Plastična hirurgija se ubrzano počela razvijati nakon I svjetskog rata, kao odgovor na potrebu saniranja brojnih povreda i tjelesnih oštećenja.

Smatra se da je Walter Yeo, moreplovac koji je ranjen u prvom svjetskom ratu, prvi pacijent podvrgnut estetskoj hirurgiji. On je pretrpio teška oštećenja lica, izgubivši donje i gornje očne kapke.⁸

Danas se koriste različite estetske operacije kao što su: zatezanje lica, stomaka, zatezanje i podmlađivanje kapaka, korekcija ušiju, operacija i

6 Biježi ga Malik u *El-Muwettau*

7 <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/2646249>

8 http://en.wikipedia.org/wiki/Walter_Yeo

korekcija nosa, uvećanje dojki silikonima, uvećanje dojki masnim tkivom, podizanje i smanjenje dojki, uklanjanje masnog tkiva itd.

Vrste plastičnih operacija

Rekonstruktivne plastične operacije kojima se otklanjaju neprirodnosti, mahane i nedostaci.

Za ovim operacijama postoji realna potreba i one ne predstavljaju mijenjanje Allahovog stvaranja koje je jasno i nedvosmisleno zabranjeno kur'anskim ajetima.

Važno je istaći da je prvobitni cilj ovih operacija vraćanje pravilnog izgleda i otklanjanje različitih deformacija.

Estetske plastične operacije. Sve je češća pojava hirurških kozmetičkih zahvata s ciljem uljepšavanja.

Danas muškarci i žene izdvajaju ogromna materijalna sredstva da bi izmijenili oblik nosa ili grudi ili bilo kojeg drugog dijela tijela koji im se učini „nepravilnim“. Sve ovo sigurno spada u kategoriju pretjeranoga uljepšavanja, bespotrebnoga mijenjanja Božijeg stvaranja.

Rekonstruktivne plastične operacije

Imajući u vidu da je glavni cilj ove vrste operacija liječenje, ljekaru je dozvoljeno vršiti ovakve vrste operacija, a i bolesniku je dozvoljeno podvrgnuti im se pod istim ograničenjima kao kod općenitog liječenja.

Ibn Džerir et-Taberi je govoreći o zabrani mijenjanja Allahovog stvaranja rekao: „Iz toga se izuzima ono što uzrokuje štetu i što uznemirava, poput žene koja ima suvišan ili dug zub koji joj smeta pri jelu, ili prekobrojni prst koji joj smeta ili nanosi bol, tada je dozvoljeno to otkloniti. To je dozvoljeno muškarcu kao i ženi.“⁹

Ovaj stav se može potkrijepiti slijedećim dokazima:

*Allah želi da vam olakša, a ne da poteškoće imate*¹⁰

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Poslanik, a.s., rekao: „Allah nije stvorio bolest, a da za nju nije stvorio lijeka.“¹¹

9 Ibn Hadžer el-Asqalani, *Fethu-l-Bari*, Dar El- Hadith, Kairo, 1998., 11/375-376.

10 El-Bekare, 185.

11 Biježi ga imam Buhari

Usame b. Šerika prenosi da je Poslanik, a.s., rekao: „*Liječite se, jer Allah nije dao bolest kojoj nije odredio lijek, osim starosti.*“¹²

Činjenica da je dozvoljeno izvršiti bilo koju hiruršku operaciju, ako za nju postoje opravdani razlozi dokazuje da je dozvoljeno izvršiti i plastičnu operaciju, ako za to postoji opravdan razlog.

Uzimajući u obzir sve navedeno plastične operacije koje se vrše iz opravdanih razloga i koje je nužno obaviti dozvoljene su i ne potpadaju pod princip namjernog mijenjanja Allahovih stvorenja.

Estetske plastične operacije

Ovdje se misli na operacije koje imaju za cilj izmjenjivanje oblika tijela i činjenje čovjeka prividno mlađim bez ikakvih opravdanih razloga koji bi zahtijevali takvu vrstu operacije.

Pod ovu vrstu plastičnih operacija se podvode sljedeći hirurški zahvati:

- uljepšavanje nosa i mijenjanje njegovoga oblika skraćujući mu dužinu ili širinu;
- umanjivanje ušiju;
- umanjivanje vilica;
- smanjivanje ili povećavanje dojki.
- zatezanje lica,
- zatezanje stomaka,
- zatezanje i podmlađivanje očnih kapaka

Pomenute i slične vrste plastičnih operacija su šerijatski zabranjene, jer su nepotrebne i samim tim i neopravdane. Njihov cilj je puko „uljepšavanje“, odnosno poigravanje s ljudskim tijelom koje je Allah stvorio, i čiji je on konačni vlasnik. To predstavlja i slijeđenje svojih strasti i upadanje u šejtansku zamku. To je jasno vidljivo iz kur'anskog ajeta u kojem se kaže:

وَلَا مَرْتَبٌ لَهُمْ فَلَْيَعْبُرُوا خَلْقَ اللَّهِ

*I sigurno ću im narediti pa će stvorenja Allahova mijenjati!*¹³ Ove riječi se odnose na zabranjene stvari na koje šejtan nagovara i koje su šejtanski posao.

¹² Biježi ga Ebu Davud

¹³ En-Nisa, 119.

Iz navedenog ajeta se jasno vidi da mijenjanje Allahovih stvorenja ustvari predstavlja šejtansko uljepšavanje pomoću kojeg on zavodi svoje sljedbenike.

Da su estetske plastične operacije zabranjene jasno pokazuje i sljedeća predaja. Od Abdullaha ibn Mes'uda, r.a., se prenosi:

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَلْعَنُ الْمُتَمَصِّصَاتِ وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحَسَنِ اللَّاتِي يُعَيِّرُنَ خَلْقَ اللَّهِ

„Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da je prokleo žene koje briju obrve i koje bruse zdrave zube radi uljepšavanja i mijenjaja Allahova stvorenja“

U još jednom hadisu od Usame b. Šerik, r.a., prenosi se da je Allahov Poslanik, a.s., rekao:

مَا أَنْزَلَ اللَّهُ دَاءً إِلَّا أَنْزَلَ لَهُ شِفَاءً ، إِلَّا الْهَرَمَ

„Liječite se, Allahovi robovi, jer Allah nije dao nijednu bolest, a da joj nije odredio lijek, osim starosti.“

Hadis bez sumnje potvrđuje da za starost nema lijeka. Samim tim je besmisleno ulaganje novca i truda za podmlađivanje čovjeka.

Jedan od razloga zabrane estetskih plastičnih operacija je i upotreba anestezije, svejedno bila ona lokalnog ili općeg karaktera. Korišćenje opijumskih stvari je načelno zabranjeno i dozvoljava se samo u nuždi.

Ovakve vrste operacija mogu uzrokovati neke sporedne slabosti i negativnosti. U medicinskoj enciklopediji se kaže: „Dobrovoljne plastične operacije ne ostvaruju očekivane rezultate. Zato je najbolje ne pretjerivati u njima i nepreuveličavati njihov učinak i rezultate.“¹⁴

Promjena spola

Jedna od pojava koja se pojavila u posljednje vrijeme, a koja se u potpunosti protivi islamskom učenju i življenju u okviru Allahovih granica je operacija promjene spola.

U modernoj estetskoj hirurgiji moguća je promjena spola, kako iz muškog u ženski, tako i iz ženskog u muški, na način da se presađuju ženski ili muški spolni organi.

Islam smatra da je ovakva vrsta operacija apsolutno zabranjena, i to zbog nekoliko razloga.

¹⁴ Sulejman Topoljak, *Savremena fikhska pitanja*, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2009.

Prvi je već pominjani ajet u kojem šejtan najavljuje da će svojim sljedbenicima naređivati da mijenjaju Allahova stvorenja.

وَلَا مَرْئِيَهُمْ فَلْيَغَيِّرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ

*I sigurno ću im narediti pa će stvorenja Allahova mijenjati!*¹⁵

Drugi razlog je hadis Abdullaha b. Abbasa, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik prokleo ljude koji se poistovjećuju sa ženama i žene koje se poistovjećuju s muškarcima.

Ibn Hadžer je rekao: „Razlog zbog kojeg su prokleti oni koji se poistovjećuju sa suprotnim spolom je taj što nastoje osloboditi se svojstava u kojim ih je stvorio Najmudriji.“¹⁶

Ovakve operacije predstavljaju i jedno vrstu nepoštivanja ljudskog tijela i oblika u kojem je Uzvišeni Allah stvorio čovjeka.

Zaključno razmatranje

Islam je vjera ljepote i urednosti. Islam dozvoljava uklanjanje različitih defekata i abnormalnih pojava na ljudskom tijelu koje mogu izgledati ružno i čovjeku bitno otežati život.

Sasvim je jasno da naša plemenita vjera islam posebnu pažnju posvećuje čistoći i tijela i duše i traži od svojih sljedbenika da brinu o svom izgledu, odijevanju, ukrašavanju i uljepšavanju, ali sve u okviru određenih granica, kao što je to slučaj i sa drugim propisima.

Sve većim tehnološkim napretkom sve se više razvija i savremena medicina. Nažalost, nedostatak vjere u Boga, preveliki prkos prirodi i normalnim prirodnim tokovima, često je vidljiv u oblasti medicine. Jedan od primjera je estetska plastična hirurgija, gdje se veoma često ne poštuju prirodne zakonitosti. Brojni su primjeri prekomjernih estetskih zahvata koji imaju za cilj „uljepšavanje“ čovjeka, a koji pogubno djeluju na ljudsko tijelo i često završavaju neuspješno.

Potrebno je više pažnje i poštovanja posvetiti ljudskom tijelu koje je Uzvišeni Stvoritelj oblikovao u najljepšem obliku.

Važno je shvatiti da sreću i prosperitet čovječanstva osiguravaju vjeronjanje u Boga i kretanje u okvirima Njegovih granica dobra. Te dvije stvari

15 En-Nisa, 119.

16 Ibn Hadžer el-Asqalani, *Fethu-l-Bari*, Dar El- Hadith, Kairo, 1998., 10/333

obezbjedit će čovjeku sreću i zadovoljstvo na oba svijeta i toga se treba pridržavati kada je u pitanju ova tema, ali i ostale teme. Za poštivanje granica neophodno je poznavati propise koji važe za pitanja sa kojima se susrećemo, a jedno od tih pitanja je i pitanje uljepšavanja putem plastičnih operacija.

Literatura

- Besim Korkut, *Kur'an sa latiničnom transkripcijom i prijevodom na bosanski jezik*, Sarajevo, 2009.
- Sulejman Topoljak, *Savremena fikhaska pitanja*, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2009.
- Jusuf el-Qaradawi, *Halal i haram u islamu*, NIPP Ljiljan, Sarajevo, 1997.
- Muhammed Muhtar eš-Šenkiti, *Ahkamu-l-džerahati-t-tibijeti ve-l-asaru-l-mute-rettebetu alejha*, Mektebetu-s-sahabe, Džedda, 1994.
- Ibn Hadžer el-Asqalani, *Fethu-l-Bari*, Dar El-Hadith, Kairo, 1998.
- <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/2646249>
- http://en.wikipedia.org/wiki/Walter_Yeo

إلهام بوتسه

موقف الإسلام من العمليات الجراحية التجميلية

تتناول هذه المقالة مسألة إجراء العمليات الجراحية التجميلية كطريقة معاصرة لتجميل البدن الإنساني. ومما ورد في المقالة ذكر أنواع العمليات التجميلية والنظر في مسألة جوازها ومعذرتها وموقف الإسلام من مثل هذه الممارسات. كثيرة هي أمثلة العمليات الجراحية المستهدفة إلى «تجميل» الإنسان وهي مهلكة لبدنه وما أكثر ما تنتهي بالفشل. ولأن الله عز وجل خلق الإنسان في أحسن تقويم فإن بدنه جدير بمزيد من الاحترام.

Ilham Puce

Islamic Stance on Plastic Surgery and Beautification

This paper talks about plastic surgery as a modern form of beautification of the human body. It mentions types of plastic surgeries and discusses their permissibility and justification as well as the attitude of Islam in relation to these phenomena. There are numerous examples of excessive cosmetic surgery aimed at "beautification" of man, which have a disastrous effect on the human body and often end in failure. It is necessary to pay more attention and respect to the human body that the Supreme Creator fashioned in the best form.

El-Iqtisād fi l-i'tiqād imama Ebu Hamida el-Gazalija¹

Dr. Almir Fatić

docent na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu na tefsirskim predmetima,
faticalmir@gmail.com

Sažetak

Jedno od djela imama Ebu Hamida el-Gazalija koje zaslužuje posebnu pažnju i pomno izučavanje jeste i djelo pod naslovom *El-Iqtisād fi l-i'tiqād* čiji prijevod na bosansko-me glasi: *Umjerenost u vjerovanju* ili *Zlatna sredina u vjerovanju*. Često se u literaturi oslovljava samo kao (Gazalijev) *Iqtisad*. Svi istraživači su saglasni da djelo *El-Iqtisād fi l-i'tiqād* pripada imam-i Gazaliju i u tom pogledu nema nikakve sumnje. Djelo *Iqtisād* zauzima važno mjesto u ukupnom spisateljskom opusu imam-i Gazalija zbog toga što je ovo njegovo glavno djelo, najduže, najsistematičnije i „najs sofisticiranije“, iz oblasti *‘ilmu-l-keḷāma* ili *aqā’ida* (tzv. dogmatičke teologije), pored drugih djela koja je napisao iz ove oblasti islamske učenosti. Zapravo, sâm imam-i Gazali je *Iqtisād* veoma cijenio i ukazivao bi na njega u drugim svojim djelima u kontekstu iznošenja dokaza islamskog vjerovanja. U tekstu se šire govori o ovom važnom djelu imam-i Gazalija, njegovom sadržaju, strukturi, naravi, metodima dokazivanja u njemu, izvorima spoznaje koje afirmira, te njegovom značaju i važnosti za islamsku misao i praksu općenito, a posebno za vjersku misao i praksu muslimana u njihovom balkanskom i evropskom kontekstu. **Ključne riječi:** Gazali, Iqtisād, umjerenost u vjerovanju, ‘ilmu-l-keḷām, ehl-i sunnet

¹ Rad je prezentiran na Međunarodnoj naučnoj konferenciji *Ehl-i sunne ve-l-džema’a – tradicija muslimana Balkana* održanoj 14. i 15. juna 2014. u organizaciji Rijasetu IZ u Bosni i Hercegovini i Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu. *Glasnik* ga objavljuje uz neznatno skraćenje.

Uvod

U svom raskošnom ilumu i ma'rifetu imam Ebu Hamid el-Gazali (umro 505/1111) - obnovitelj vjere (*mudžeddiduddīn*), dinskoga znanja i vjerskih nauka u 5. stoljeću po Hidžri - iza sebe je ostavio brojne svoje knjige, studije i rasprave čija važnost, u velikom dijelu, ni danas ne prestaje, štaviše, čine se toliko aktualnim kao da ih je ovaj vjerski znalac i mislilac pisao u naše vrijeme za odgovore na pitanja i pojave sa kojima se, kao sljedbenici posljednje Božije Riječi (Kur'ana) i načina života (Sunneta) posljednjeg Božijeg Vjerovjesnika, sallallahu 'alejhi ve sellem, susrećemo u mnogim sferama života. Njegova djela se objavljuju, izučavaju i komentiraju širom svijeta, i to ne samo od strane muslimana nego i nemuslimana. Svako djelo, bilo većeg ili manjeg obima, imam-i Gazalija toliko je duhovno inspirativno, intelektualno poticajno i korisno u naučnom i praktičnom smislu da je sasvim izvjesno da će svaki misleći i iskreni musliman u njemu pronaći mnoge odgovore na *duhovnu dramu* koja se odvija u sâmom njemu, ali i odgovore na *dramu života* koja se odvija u svijetu oko njega. Otuda je svako imam-i Gazalijevo djelo i, rekli bismo, bez pretjerivanja, gotovo svaka njegova rečenica, mudrost koja istječe iz svijeta višeg poretka stvari, iz onog *svjetlosnog izvora* koji neprestano sija u srcima iskrenih Allahovih, dželle šanuhu, robova, u koje je imam-i Gazali nesumnjivo spadao. Otuda je važno da se balkanski muslimani (Bošnjaci, Albanci i dr.) kao pripadnici ehl-i sunneta ve-l-džema'ata svestranije, dublje i detaljnije upoznaju sa djelima *hudždžetu-l-islama* imam-i Gazalija, pogotovo onim djelima koja tretiraju temeljna pitanja islamskog vjerovanja i koja su, kao takva, doprinijela teorijskom uobličavanju i duhovno-doktrinarnom profiliranju blagoslovljenog pravca ehl-i sunneta ve-l-džema'ata kojem pripadaju muslimani na Balkanu, jer ta pitanja, podsjećamo, imaju odsudnu važnost za sudbinu kako pojedinca tako i čitave muslimanske zajednice.

Jedinstveno djelo

Jedno od imam-i Gazalijevih djela koje zaslužuje našu posebnu pažnju i pomno izučavanje jeste i djelo pod naslovom *El-Iqtisād f-l-i'tiqād* (ar. الاقتصاد في الاعتقاد) čiji prijevod na bosanskome glasi: *Umjerenost u vjerova-*

nju ili *Zlatna sredina u vjerovanju*. Često se u literaturi oslovljava samo kao (Gazalijev) *Iqtisād*. Svi istraživači su saglasni da djelo *El-Iqtisād fi l-i'tiqād* pripada imam-i Gazaliju i u tom pogledu nema nikakve sumnje. U nastavku ćemo šire govoriti o ovom važnom djelu imam-i Gazalija, njegovom sadržaju, strukturi, naravi, metodima dokazivanja u njemu, izvorima spoznaje koje afirmira, te njegovom značaju i važnosti za islamsku misao i praksu općenito, a posebno za vjersku misao i praksu muslimana u njihovom balkanskom i evropskom kontekstu.

Djelo *Iqtisād* zauzima važno mjesto u ukupnom spisateljskom opusu imam-i Gazalija zbog toga što je ovo njegovo glavno djelo, najduže, naj-sistematičnije i „najsofisticiranije“,² iz oblasti *‘ilmu-l-kelāma* ili *aqā’ida* (tzv. dogmatičke teologije), pored drugih djela koja je napisao iz ove oblasti islamske učenosti.³ Zapravo, sâm imam-i Gazali je *Iqtisād* veoma cijenio i ukazivao bi na njega u drugim svojim djelima u kontekstu iznošenja dokaza islamskog vjerovanja. U svojoj knjizi *Kitābu-l-erbe’īn fi usulī-d-dīn* (Četrdeset principa vjere) imam-i Gazali ističe da je *Iqtisād* „jedinstveno djelo koje sadrži suštine nauke *mutekellimīna*“ (*kitāun mufredun bi re’sihi jahtevī lubābe ‘ilmi-l-mutekellimīn*) te da je kao knjiga adekvatnija od drugih knjiga koje tretiraju nauku *kelama*, odn. prema imam-i Gazalijevim riječima: „Ona je primjerenija u svojim dokazima i bliža tome da se pokuca na vrata znanja od skolastičkog diskursa koji se susreće u djelima *mutekellimīna* (*eblegu fī-t-tahqīqi ve aqrebun ila qar’i ebvābi-l-ma’rifeti min kelāmi-r-resmīji jusādifu fī kutubi-l-mutekellimīn*).“⁴

2 „*Iqtisād* is Ghazālī’s most sophisticated major work on *kalām*“ (‘Abdurrahman Abu Zayd, „*Al-Iqtisād fil-i’tiqād, method and importance*“, u: A. Abu Zayd, *Al-Gazālī on Divine Predicates and Their property*, Ashraf, Lahore, 1990, xxviii-xxix).

3 Iz oblasti *‘ilmu-l-kelama* i *usul-dīna* Gazali je, pored *Iqtisāda*, još napisao: 1) *Al-Mustazhiri* ili *Fada’ihu l-batinīyya wa fada’il al-mustazhiriyya* (Besramnosti batinija); 2) *Hudždžātu-l-haqq* (Dokaz Istine); 3) *Ar-Risala al-qudsīyya* (Jerusalemska poslanica); 4) *Mufassalu-l-hilaf* (Razjašnjenje razilaženja); 5) *Qawasim al-batinīyya aw Džawabu-l-masa’ili l-arba-l-lati sa’alaha al-batinīyya bi Hamadhan* (Slamanje batinija ili Odgovor na četiri pitanja koja su batinije postavile u Hamedanu); 6) *Al-Maqsadu-l-asna fi šarhi ‘asma’llahi-l-husna* (Krajnji cilj u objašnjavanju Allahovih lijepi imena); 7) *Džawahiru l-Qur’an wa dururuh* (Dragulji Kur’ana i njegovi biseri); 8) *Fayslu-t-tafriqa bayna-l-islam wa-l-zandaqa* (Kriterij razlikovanja između islama i otpadništva); 9) *Miškātu-l-anwar* (Niša svjetlosti); 10) *Ildžamu l-‘awam ‘an ‘ilmi-l-kalam* (Zauzdavanje običnog svijeta od nauke *kelama*); 11) *Al-Hikmah fi mahluqatillah* (Mudrost u Allahovom stvaranju) 12) *Qanunul-ta’wil* (Metodologija interpretacije). Nav. prema: <http://www.ghazali.org/site/oeuvre.htm>.

4 *Kitābu-l-arba’in fi usulī-d-dīn*, Daru-l-qalam, Damask, 2003, str. 39.

U svome *Ihjā'u* imam-i Gazali će kazati da se u *Iqtisādu* „diskusija vodi samo o pitanjima temelja vjerovanja i iz tih se okvira ne prelazi u diskusije o nekim drugim pitanjima o kojima raspravljaju *mutekellimīn*“.⁵

Imam-i Gazalijevu *Er-Risālu el-qudsijju*, kraću raspravu iz oblasti *'ilmu-l-keḷāma*, preveli smo na naš jezik prije nekoliko godina pod naslovom *Jersalemska poslanica*⁶. U podnaslovu ove poslanice stoji sljedeće: „O temeljnim principima islamskog vjerovanja prema učenju ehl-i sunneta“, a iz čega možemo izvesti zaključak o njezinoj velikoj važnosti i trajnoj aktualnosti. Ovu poslanicu ovdje spominjemo zbog toga što je ova poslanica *summa summarum* djela *Iqtisād*. Dakle, ona pitanja koja je imam-i Gazali opširnije, detaljnije i obuhvatnije tretirao u *Iqtisādu*, koncizno ih je izložio u *Jerusalemskoj poslanici* (koja je, kasnije, uvrštena u Drugu knjigu prvoga dijela *Ihjā'a*).

U djelu *Dževāhiru-l-Qur'an* imam-i Gazali je ukazao na činjenicu da je nauku *'ilmu-l-keḷām* - koja, prema njegovim riječima, za cilj ima da odgovori na zablude i novotarije u odnosu na islamsko vjerovanje te da vjerovanje običnoga svijeta zaštiti od unošenja konfuzije od inovatora - objasnio na dva nivoa: „Niži nivo smo objasnili u poslanici *Er-Risāla el-qudsijja*, a viši nivo u djelu *El-Iqtisād fi l-i'tiqād*“.⁷

Vrijeme nastanka Iqtisāda

Iqtisād je imam-i Gazali napisao - prema istraživanjima dr. Abdurrahmana Bedevija, egipatskog profesora i učenjaka koji se posebno bavio pitanjem broja imam-i Gazalijevih djela i vremena njihovog nastanka, u tzv. „drugom periodu“ svog intelektualnog života koji je trajao u periodu od 478/1086. do 488/1096. god. Bedevi veli da je *Iqtisād* napisan u periodu 488/1096. – 489/1097,8 što će reći da ga je imam-i Gazali napisao

5 *Ihya'u 'ulumi-d-din*, I, Maktaba Misr, 1998, 131; također v.: *Ihjau ulumi-d-din*, Knjiga 1, Bookline d.o.o., Sarajevo, 2004, 296.

6 Izd. UG Hastahana tekija Mesudija, Kačuni [2009.] - Poslanica je tako nazvana zato što je napisana u Jerusalemu.

7 *Awahiru-l-Qur'an wa dururuh*, Daru l-kutubi l-'ilmiyya, Bejrut, 1988, 26; također v. naš prijevod ove knjige pod naslovom *Dragulji Kur'ana*, Ilum, Bužim, 2008, 34-35.

8 Nav. prema: *Taqdim-u* (Uvodu) *Iqtisada* u izdanju izdavačke kuće Daru-l-kutubi-l-'ilmiyya, Bejrut, 1988, 3.

nakon napuštanja Bagdada 1095. iz, kako on u svojoj autobiografiji ističe, „vjerskih razloga“ (*sebeb dīniji*).⁹

W. Montgomery Watt¹⁰ ukazuje da je *Iqtisād* „vjerovatno napisan kratko prije ili poslije Gazalijevog odlaska iz Bagdada (tj. oko 1095)“.¹¹ U „Revidiranoj hronologiji Gazalijevih djela“ (1984) George F. Hourani¹² ustvrdio je da je *Iqtisād*, uz djelo *Mizānu-l-'amel*,¹³ završen prije ili tokom Gazalijeve „krize vjere“ (tj. tokom 488/1095) zbog koje će napustiti prestižni položaj na Nizamija akademiji u Bagdadu i stupiti na sufijski put u ličnom traganju za autentičnošću religijske izvjesnosti. Zapravo, Hourani uvjerljivo tvrdi „da je teško povjerovati da je prozaično djelo iz *kelāma* bilo jedno od prvih djela njegovog (Gazalijevog) novog života kao sufije“.¹⁴

Aladdin M. Yaqub,¹⁵ prevodilac nedavnog kompletnog *Iqtisāda* na engleski, nabraja - referirajući se na Houranijevu hronologiju, deset djela koja je imam-i Gazali napisao u Bagdadu, a posljednje, deseto djelo, jeste *Iqtisād*, „knjiga filozofijske teologije, koja je njegova posljednja filozofijska knjiga ovog perioda i posljednja knjiga koju je napisao u Bagdadu“.¹⁶ A prva cjelovita knjiga koju je napisao poslije *Iqtisāda* je, kako ističe Yaqub, *Jerusalemska poslanica* kao njegov sažetak.¹⁷

-
- 9 Al-Gazali, „Al-Munqidhu mina-d-dalal“, u: *Maǧmu'a rasa'ili l-imam al-Gazali*, Daru l-fikr, Bejrut, 2000, 554.
- 10 William Montgomery Watt (1909-2006) – škotski historičar; profesor emeritus arapskog jezika i islamskih studija na Univerzitetu Edinburgh. Watt je bio jedan od najistaknutijih nemuslimanskih tumača islama na Zapadu i, prema Carole Hillenbrand, „enormno utjecajan učenjak na polju islamskih studija i mnogo poštovano ime za mnoge muslimane širom svijeta“. Wattova sveobuhvatna biografija islamskog poslanika Muhammeda, *Muhamed u Mekki* (1953) i *Muhamed u Medini* (1956), smatra se klasičnom na tom polju. Šire v.: http://en.wikipedia.org/wiki/William_Montgomery_Watt.
- 11 Nav. prema: Dennis Morgan Davis Jr., *Al-Ghazālī on Divine Essence: A translation from the Iqtisād fi al-I'tiqād*, The University of Utah, 2005, 2.
- 12 George Fadlo Hourani (1913-1984) – britanski filozof, historičar i klasik. Najpoznatiji je po svom radu iz islamske filozofije u okviru koje se fokusirao na islamski racionalizam i etiku. Više o biografiji i djelima Houranija v.: http://en.wikipedia.org/wiki/George_Hourani.
- 13 Ovo imam-i Gazalijevo djelo preveli smo na bosanski pod naslovom *Mjerilo djela*, u vlastitom izdanju, Sarajevo, 2005.
- 14 George Hourani, „A revised chronology of Ghazālī's writings“, *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 104, No. 2 (apr.-jun., 1984), 294.
- 15 Aladdin M. Yaqub je vanredni profesor filozofije na Lehigh Univerzitetu (SAD); autor je djela *The Liar Speaks the Truth* i *An Introduction to Logiacl Theory*.
- 16 „Translator's Introduction“, u: *Al-Ghazali's Moderation in Belief: al-Iqtisād fi al-i'tiqād*, translated, with an interpretive essay and notes by Aladdin M. Yaqub, The University Chicago Press, Chicago, 2013, xxi-xxii.
- 17 Ibid., xxiii.

U svakom slučaju, imam-i Gazali je svoj *Iqtisād* napisao, između ostalih, poslije svoja dva poznata kritička kitaba o filozofiji: *Meqāsīdu-l-felāsife* (Namjere filozofa)¹⁸ i *Tehāfutu-l-felasife* (Nesuvistost filozofa)¹⁹ - posebno je značajno ovo posljednje djelo koje je označilo preokret u islamskoj epistemologiji i filozofiji i izvršilo veliki utjecaj na najveće svjetske filozofe srednjovjekovne i novovjekovne filozofske misli – a prije svog remek-djela najvišega ranga, *Ihjā'u 'ulūmi-d-dīna* (Oživljavanje vjerskih nauka), koje je u cijelosti prevedeno i na bosanski jezik.

Sadržaj i struktura

Djelo *El-Iqtisād fi l-i'tiqād* sadrži četiri uvoda (*temhīdāt*) koji predstavljaju predgovor ili uvodne dijelove, i četiri glavna dijela (*aqtāb*) koji predstavljaju ciljeve ili smislove (knjige).

Četiri spomenuta uvoda imaju sljedeće naslove:

Uvod prvi: Objašnjenje da je bavljenje ovom naukom (tj. *'ilmu-l-keḷāmom* ili *'ilmu-l-aqā'idom* – ovaj posljednji naziv pojavljuje se u djelima imam-i Gazalija) jedna od važnih stvari vjere.

Uvod drugi: Objašnjenje da ova nauka nije važna za sve muslimane nego za specifičnu grupu među njima.

Uvod treći: Objašnjenje da je (izučavanje ove nauke) kolektivna a ne pojedinačna dužnost.

Uvod četvrti: Analiza metoda dokazivanja koje sam koristio u ovoj knjizi.

Četiri glavna dijela *Ikqisāda* bave se sljedećim pitanjima:

Dio prvi: Razmatranje Biti Uzvišenog Allaha. U ovom dijelu objašnjava se Allahovo, dželle šanuhu, postojanje (egzistiranje): da je On oduvijek; da je zauvijek; da nije supstancija; niti tijelo; niti akcident; da nije ograničen bilo kakvim ograničenjem; da nema određeno mjesto; da je On vidljiv kao što je i spoznatljiv; i da je On Jedan. Ovo predstavlja deset principa koji su objašnjeni u ovom dijelu.

18 V. Imam Abu Hamid al-Gazali, *Maqāsīdu-l-falāsifa*, Misr: al-Matba'a al-Mahmudiya at-tijariya bi-al-Azhar, [Cairo]1936. Muhyi al-Din Sabri al-Kurdi. Arabic Edition.

19 V. Abu Hamid al-Gazali, *Tahafutu-l-falāsifa*, Daru-l-kutubi-l-'ilmiyya, Bejrut, 2010; v. prijevod ovog djela pod naslovom *Nesuvistost filozofa*, preveo Danijel Bučan, Hrvatska sveučilišna naknada, Zagreb, 2003.

Dio drugi: O atributima Uzvišenog Allaha. U ovom dijelu objašnjava se da je Allah, dželle šanuhu, živi, Koji zna, moćni, želi, čuje, vidi i govori; da posjeduje život, znanje, moć, volju, vid, sluh i govor. U ovom dijelu ili poglavlju navode se pravila u vezi sa ovim atributima, njihove nužnosti te njihovi divergentni i konvergentni principi. Imam-i Gazali ovdje navodi da su ovi atributi pridodati Božijoj Biti, da su vječni i opstojе po Biti, i nemoguće je da je bilo koji aspekt atributa temporalan (vremenski).

Dio treći: O djelima Uzvišenog Allaha. Ovdje postoji, kako navodi imam-i Gazali, sedam principa: da Uzvišeni Allah nije zadužen da dā bilo kakvo zaduženje (ljudima); On nije zadužen ni da (ih) stvori niti nagradi; niti da čini ono što je najbolje za ljude; nije nemoguće da On zaduži onim što se ne može podnijeti; nije Mu obaveza da kazni grješnike; nije nemoguće da šalje vjerovjesnike, 'alejhim selam, već je to moguće. U uvodu ovoga dijela objašnjavaju se značenja pojmova *obavezno*, *dobro* i *loše*.

Dio četvrti: O Allahovim poslanicima i onome što je došlo „jezikom“ našeg poslanika Muhammeda, sallallahu 'alejhi ve sellem, u vezi sa proživljenjem, okupljanjem, Džennetom, Džehennemom, šefa'atom, kaburskom patnjom, Mizanom (Vagom) i Sirat-ćuprijom. Ove teme razmatraju se u četiri poglavlja.

Narav Iqtisāda

Gore navedeni plan *Iqtisāda* otkriva mnoge aspekte ovog imam-i Gazalijevog djela. Nekoliko tih aspekata nužno je naglasiti. U prvome redu ističemo njegovo **učiteljsko usmjerenje**. Imam-i Gazalijeva preokupacija u Bagdadu bila je njegovo učiteljovanje na čuvenoj Nizamiji kada, istovremeno, piše brojna djela i traktate fikhske, filozofske, logičke i teološke naravi, a, također, i djela polemičke orijentacije. Prema tome, *Iqtisād* ima tu edukativno-pedagošku dimenziju, kako za potrebe ondašnjih imam-i Gazalijevih studenata tako i za potrebe studenata u kasnijim vremenima, sve do naših dana.

Neki smatraju da je *Iqtisād* nastao iz „potreba polemike“ (G. Anawati), što je sasvim izvjesno, jer u vrijeme kada *Iqtisād* nastaje intelektualna klima u Bagdadu, središtu Hilafeta i središtu nauke i kulture tadašnjeg

svijeta, bila je dovedena do „usijanja“ i polemičke rasprave bile su uobičajen književni žanr. „Njegova organizacija i ton odražavaju i **pedagoški i polemički karakter**. Sastavljen je kao primjer kako se ponašati u polemici sa ideološkim protivnicima“.²⁰

Poznate su imam-i Gazalijeve žestoke polemike sa tadašnjim *batinijama*,²¹ rušiteljima vanjskog slova i smisla Šerijata u korist navodnih unutarnjih, *batinskih*, smislova do kojih se dopire samo posredstvom nepogrešivog učitelja. Nekoliko svojih knjiga upravo je posvetio opovrgavanju *batinijske* doktrine.²²

Ovdje dolazimo i do teološke pozicije koju imam-i Gazali zauzima i afirmira u *Iqtisadu*. Ona je vidljiva već iz ponuđenog sadržaja: riječ je o *ešarijskom kelamu* čiji je utemeljitelj imam Ebū Hasan el-Eš'arī (u. 324/936), čija su djela sačuvana i nama danas dostupna.²³ Ovo učenje,

20 D. M. Davis Jr., *Al-Ghazālī on Divine Essence*, 7.

21 U svom djelu *Fadā'ihu-l-bātiniyya wa fadā'ihu-l-Mustazhiriyya* imam-i Gazali veli da se za *batinije* koristi deset naziva „koji kruže među ljudima u različitim dōbima i vremenima“. Naziv *batinije* objašnjava na sljedeći način: „Imenovani su tako zbog njihove tvrdnje da doslovna značenja Kur'ana [očigledna, izvanjska značenja: *zawāhiru l-Qur'ān*] i predaja (*akbār*) imaju svoja unutarnja značenja (*bawātin*) koja su u odnosu na doslovna značenja poput jezgra od ljuske, i da ta doslovna značenja, svojom formom, neznačicama i glupacima usađuju jasne forme (*suwarun ḥalīyyun*), ali za pametne i pronicive ona su simboli (*rumūz*) i aluzije [indikacije, znakovi: *išārāt*] određenih istina (*haqā'iq mu'yyana*). [Oni također tvrde] da onaj čiji je um (*aql*) nije u stanju da dublje proniče u skrivene stvari i tajne, u unutarnja značenja i dubine, i ko se zadovoljava njihovim doslovnim značenjima, on ubrzava svoju obmanu; on je u okovima i lancima koga muče tereti i opterećenja. Pod 'lancima' oni misle na šeri'atska zaduženja (*at-taklīfātu š-šar'iyya*). Jer onaj ko dosegne unutarnje znanje (*'ilmu l-bātin*), on je oslobođen zaduženja i njegovog tereta. (...) Njihov konačni cilj jeste poništavanje Šerijata (vjerzakona). Jer, ako oni istrgnu iz vjerovanja obavezu [vjerovanja] u doslovna značenja, bit će u stanju da nameću tvrdnju o unutarnjem značenju shodno onome što iziskuje napuštanje temelja vjere (*qawā'idu d-dīn*), jer kada se izgubi povjerenje u obavezu snagu jasnih iskaza, onda šeri'atu ne ostaje zaštita kojoj može pribjeći i na koju se naslanja“ (*Fadā'ihu-l-bātiniyya...*, ad-Dāru-l-qawmiyya, Kairo, 1964, 11-12).

22 U svojoj autobiografiji, *Al-Munqidhu mina-d-dalal*, imam-i Gazali ističe da je „ništavnost njihovog batinijskog učenja“ iznio u ovim knjigama: 1) *Kitabu-l-Mustazhiri*, 2) *Hu'latu-l-haqq*, „koja je odgovor na njihove besjede koje sam čuo u Bagdadu“, 3) *Mufasssalu-l-kilaf*, „koja ima dvanaest poglavlja i ona je odgovor na ono što mi je bilo izloženo u Hemedanu“, 4) *Ad-Dar*, „u kojoj su tabelarno prikazane njihove najmanje razumljive riječi koje su mi izložene u Tusu“ i 5) *Al-Qistas-l-mustaqim*, „koja je samostalna; njezin cilj je da objasni mjerila nauka i da pokaže kako je nepogrešivi imam nepotreban onome ko ga slijedi“ („Al-Munqidhu...“, u: *Ma'nu'a rasa'il...*, 551; također v. bosanski prijevod *Munqiza* pod naslovom *Izbavljenje od zablude*, preveo Hilmo Neimarlija, Starješinstvo Islamske zajednice, El-Kalem, Sarajevo, 1409/1989, 49-50). – Knjigu *Al-Qistas-l-mustaqim*, preveli smo na bosanski pod naslovom *Ispravno mjerilo* 2005. god., izd. Medžlis Islamske zajednice Sanski Most.

23 V. prijevod Al-Aš'arijeva djela *Al-Luma'* pod naslovom *Bit polemike sa otpadnicima i inovatorima*, preveo Adnan Silajdžić, El-Kalem, Sarajevo, 2000, kao i njegove *Poslanice o kalamu* u: Adnan Silajdžić, *Filozofska teologija Abu al-Hasana al-Aš'arija*, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1999, 247-269. Također v. Imam el-Hasan el-Eš'arī, „Vjerovanje ehli suneta, ehli hadisa i ehli selefa“, preveo Ahmed Smajlović, *Islamska misao*, br. 101-102, 1987, 11-14; Ebu Hasan el-Eš'arī, „Objašnjenje vjerovanja sljedbenika Istine i

učenje imama El-Eš'arija, (p)ostat će učenje pravovjernog islama, tj. ehl-i sunnetsko učenje, zajedno sa učenjima imama Ebū Dža'fera et-Tahāvija (u. 321/935)²⁴ i Ebū Mensūra el-Māturidija (u. 333/945),²⁵ kao i onih ehl-i sunnetskih imama koji će doći poslije njih.²⁶

Imam-i Gazali, dakle, kontinuirao eš'arijski kelam ili eš'arijsku školu kelama, odn. ehl-i sunnetski, koristeći se tradicionalnim eš'arijskim dokazima o, npr., postojanju Uzvišenoga Boga, Stvoritelja, o Božijim atributima (*sifatima*), o Božijoj moći i ljudskim djelima, itd.²⁷ Zapravo, Imam-i Gazali u *Iqtisādu* izlaže najbolju odbranu eš'arijskog kelama, iako nudi više racionalistički pristup od njemu prethodećih eš'arija.

Imajuću na umu ovu snažnu i beskompromisnu ehl-i sunnetsku poziciju *Iqtisāda*, još više u prvi plan izbija polemička narav ovog djela, zapravo, ona je, kao takva neminovna. Zašto? Zato što je *Iqtisād* pisan naspram najmanje dvije druge grupacije muslimanskih onovremenih mislilaca: *mu'tezilija* (ranih muslimanskih ultraracionalista koji su precijenili ljudski razum) i *hašvija* (ranih muslimanskih rigidnih tekstualista, doslovnjaka, koji su, pak, potcijenili razum). Obje ove grupe imami-Gazali eksplicitno spominje na početku svoga *Iqtisāda*. Smatramo važnim navesti uvodne misli imam-i Gazalija s početka *Iqtisāda*:

„Hvala Allahu Koji je od Svojih odabranih robova izabrao skupinu istine i sljedbenike sunneta (*ehl-i sunnet*); Koji ih je od ostalih grupacija odlikovao odlikama ljubaznosti i izdašnosti; Koji je na njih izlio svjetlo Svoje upute kojim im je otkrio istine vjere; Koji im je podario jezike da govore Njegovim dokazima kojima slamaju zablude ateista; Koji je očistio njihove umove od šejtanskih došaptavanja; Koji je pročistio njihovo-

sunneta“, preveo Almir Fatić, *Glasnik Rijaseta*, LXV, br. 11-12, Sarajevo, 2003, str. 1111-1116.

24 V. „Tahavijev akaid“ (*Al-'Aqidatu-t-tahawīyya*), preveo Ahmed Smajlović, *Islamska misao*, br. 86, Sarajevo, 1986, 6-8; također v. *Tahavijeva poslanica o islamskom vjerovanju (akidi)* sa kratkim komentarom dr. Muhammeda ibn Abdurrahmana el-Humejjisa, prijevod Subhija Hadžimejlić-Skenderović, Organizacija aktivne islamske omladine, Zenica 1997.

25 V. prijevod Maturidijeve risale iz akaida pod naslovom „Traktat o islamskom vjerovanju“, u: *Islamska misao*, preveo Muharem Omerdić, br. 76, Sarajevo, 1985, 20-27. Šire o Maturidiju v.: Mustafa Cerić, „Imam Ebu Mensur el-Maturidi“, *Zbornik radova naučnog skupa „Islamska tradicija Bošnjaka: izvori, razvoj i institucije, perspektive*, 14. 15. i 16. novembar 2007.“, Rijaset islamske zajednice u BiH, 2008, 110-143. Mustafa Cerić, *Korijeni sintetičke teologije u islamu*, s engleskog preveli Enes Karić i Edib Muftić, El-Kalem, Sarajevo, 2012.

26 Poput imama: Nesefija, Ibn Qudamea, Ibn Tejmijjea, Sujutija i dr.

27 Šire v.: Frank, Richard M., *Al-Ghazali and the Ash'arite school*, Duke Universita Press, Durham, 1994.

va srca od smutnji smutljivaca i Koji je ispunio njihove duše svjetlima čvrstog ubjeđenja tako da su oni upućeni u tajne onoga što je objavio jezikom Svoga vjerovjesnika i odabranika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, prvaka poslanika! Oni su tako spoznali put pomirenja između zahtjeva šeri'ata i zahtjeva razuma. Zapravo, ustanovili su da nema kontradikcije između tradiranog šeri'ata i istine razuma. Spoznali su da oni među *hašvijama* koji vjeruju u nužnost rigidnog slijedenja naslijeđenog vjerovanja (*taqlīd*) i izvanjskih formi vjere to čine samo zbog toga što imaju manjkave razume i kratkovidni duhovni uvid. A oni među filozofima i ekstremnim mu'tezilijama koji su duboko prodrli u upotrebi razuma tako da su time skršili kategoričke zahtjeve šeri'ata, to su učinili samo zbog iskvarenosti svojih umova. Otuda, ova prva grupa usmjera-va se ka neumjerenosti, a druga ka prekomjernosti, a obje njih daleko su od konačnog dokaza i opreznosti. Ali norma koja se mora slijediti u principima vjerovanja jeste umjerenost (*iqtisād*) i oslanjanje (*i'timād*) na Pravi put (*sirātun musteqīm*), a svaka devijacija od ispravne intencije stvari jeste pokuđena. Kako neko može uspostaviti ispravni pravac ako je okovan slijepim prihvatanjem tradicije i izviješća, dok odbija metode istraživanja i teorskog promišljanja?! Zar on ne zna da nema drugog temelja u šeri'atu osim riječi prvaka ljudi, sallallahu alejhi ve sellem, a da je intelektualna demonstracija ono pomoću čega se spoznaje istinitost njegovih izviješća? A kako može biti upućen na ono što je ispravno onaj ko slijedi samo razum i ništa više bez da je osvjetljen svjetlom šeri'ata i bez (njegova) promišljanja? Eh da mi je samo znati kako može pribjegavati razumu kada mu je on predstavljen kao nedostatan i ograničen? Ili, zar ne zna da je sposobnost razuma veoma ograničena i da je njegovo polje aktivnosti veoma usko? O, kako je samo pao nisko i luta okrajcima zablude onaj ko nije objedinio ove razlike razuma i šeri'ata! Jer razum je poput zdravog oka koje nema nedostataka ili manjkavosti, a Kur'an je poput sunca koje sija uokolo. Kako je samo bijedno za tebe da tražiš uputu od onih koji su, u agoniji neznanja, ograničeni na jedno od ovoga dvoga! Jer onaj ko izbjegava upotrebu razuma zadovoljavajući se svjetlom Kur'ana poput je onoga ko se izlaže svjetlosti sunca zatvorenih očiju. Nema razlike između njega i slijepca. Razum zajedno sa

Kur'anom jeste svjetlo nad svjetlima. Neko ko ima svoje oči usmjerene isključivo na jedno od ovoga dvoga, ostat će u okovima obmane. Postat će ti jasno, tebi koji tragaš žudeći za spoznajom temeljnih principa ehl-i sunnetskog vjerovanja (*qawā'idu 'aqā'idi ehli-s-sunne*), koji tražiš da znaš njihovu verifikaciju kroz kategoričke dokaze (*qawā'tiu'l edille*), da se mogućnost objedinjavanja između razuma i njegove realizacije može naći samo u jednoj grupaciji, ovoj (*ehl-i sunnetskoj*) grupaciji. Pa neka je hvala Uzvišenom Allahu Koji je dao da slijediš njihove stope, da si pripojen zajednici njihovog sistema i da si ušao u njihovu grupu, jer nadati se je da ćeš na Sudnjem danu među njima biti proživljen.²⁸

Gore navedeni plan *Iqtisāda* otkriva mnoge aspekte ovog imam-i Gazalijevog djela. Nekoliko gore spomenutih riječi mnogo govore i otkrivaju, a kazane su na jedan vrlo jasan i shvatljiv način. Važno je naglasiti da, pored dionica *Iqtisāda* koje su lahke i shvatljive, mnogi dijelovi *Iqtisāda* iziskuju posebno teološko i filozofsko znanje, sadrže dosta logičkih i teoloških termina, koji se često ponavljaju. Ukratko, *Iqtisād* je veoma teško i zahtjevno teološko djelo, čiji je sadržaj izložen na jednom „višem nivou“. Otuda on zahtijeva i posebno čitateljstvo.

Metodi dokazivanja u *Iqtisādu*

Kako smo naprijed naveli, u četvrtom uvodu svoga *Iqtisāda* imam-i Gazali analizira metode dokazivanja koje je koristio u ovoj knjizi. Imam-i Gazali ovdje napominje „da postoje različite vrste dokaznih postupaka (*menāhidžu-l-edille*)“ te da je neke od njih spomenuo u knjizi *Mehakun-nezar*, a šire se njima bavio, kako ističe, u djelu *Mi'jāru-l-'ilm* (Mjerilo znanja). U *Iqtisādu* se, pak, ograničava na tri metode.

Prvi metod imam-i Gazali naziva *nabranjanje (sebr)* i *podjela (taqsīm)* kojeg definira riječima: „On podrazumijeva da ograničimo jedno pitanje na dva dijela, a zatim da jedno od njih proglasimo lažnim i da iz njega deriviramo afirmaciju drugoga (*subūtu-s-sānī*)“, što bi se, kako predlaže D. M. Davis, moglo prevesti kao „disjunktivno zaključivanje“, odn. „disjunktivni silogizam“.²⁹ Imam-i Gazalijev primjer „disjunktivnog

²⁸ *Al-Iqtisād*, 1-2.

²⁹ **Disjunktivan** (lat. disiunctio = razdvajanje, isključivanje) ili rastavan naziva se u logici složen sud sa više

silogizma“ je sljedeći: „Svijet je ili stvoren (*hādis*) ili vječan (*qadīm*); apsurdno (*mehāl*) je da on bude vječan, pa iz toga nužno proizlazi da nije apsurdno da bude stvoren“.³⁰

Drugi metod – veli imam-i Gazali – „sadrži redanje dvije premise na jedan drugi način, npr. naš iskaz: Sve ono što nije lišeno stvaranja (*havādis*) (u vremenu) stvoreno je (*hādis*). Ovo je premisa. Svijet nije lišen stvaranja – ovo je druga premisa. Iz ove dvije premise nužno proizlazi istinita tvrdnja da je svijet stvoren“.³¹ U terminima logike, ovo je kategorički silogizam.

Treći metod – kaže imam - Gazali – „sadrži naš prijedlog da ne demonstriramo istinitost naše tvrdnje, nego da dokažemo nemogućnost tvrdnje oponenta tako što ćemo pokazati da ona dovodi do apsurdna, a sve ono što vodi do apsurdna i samo je, nesumnjivo, apsurdno. Na primjer, naš iskaz: Ako je istinita tvrdnja oponentna da su kružna kretanja nebeskih tijela (*devrātu-l-felek*) beskonačna (*la nihāje*), onda bi iz toga nužno proizlazila istinitost tvrdnje onoga ko kaže da: ono što nije beskonačno, biva uništeno i nestaje. Ali poznato je da je ovaj zaključak apsurdan i stoga iz ovoga nesumnjivo spoznaje da ono što dovodi do apsurdnosti također je (po sebi) apsurdno“.³²

„Ovo su tri jasne metode zaključivanja i nije pojmljivo poreći postignuto znanje (*husūlu-l-ilm*) koje iz njih proizlazi“, zaključuje imam-i Gazali.³³

predikata koji se međusobno isključuju. Npr. „Tvari su u krutom ili u tekućem ili u plinovitom stanju“. Članovi disjunktivnog suda moraju se međusobno isključivati, a treba da budu i svi članovi iscrpni, tj. do kraja navedeni. **Silogizam** (grč. syllogismos = sračunavanje, skupljanje, zaključak), deduktivan posredni zaključak; zaključak kojim se iz dva spoznata ili pretpostavljena suda (nazivamo ih premisama) izvodi treći koji iz njih nužno slijedi (nazivamo ga zaglavak ili konkluzija). Ako su obje premise silogizma kategorički sudovi, imamo **kategorički silogizam**, a ako je bar jedna od dviju premisa hipotetički ili disjunktivni sud, imamo hipotetički odnosno **disjunktivni silogizam** (*Filozofjski rječnik*, drugo dopunjeno izdanje, grupa autora u redakciji Vladimira Filipovića, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1984, 75, 300).

³⁰ *Al-Iqtisad*, 15-16.

³¹ *Al-Iqtisad*, 16.

³² *Al-Iqtisad*, 17. - Reductio ad absurdum ili deductio ad absurdum (lat. dovođenje do besmisla) – vrsta dokaznog postupka po kome se u nekom sudu otkriva skriveni besmisao ili nezapažena protivrječnost tako da se pokaže neodrživost u sudu sadržane teze. Općenito se tako označava i neka svrhovita namjera koja se preterivanjem dovodi do svoje suprotnosti (*Filozofjski rječnik*, 64).

³³ *Al-Iqtisad*, 17.

Izvori spoznaje prema *Iqtisādu*

U istom ovom (četvrtom uvodu) imam-i Gazali spominje i izvore spoznaje. Napominje da izvora spoznaje ima više, a u ovoj knjizi (tj. *Iqtisādu*) ograničava se na njih šest: *osjetila*, *čisti razum*, *masovna predaja*, *premise već dokazana putem drugog silogizma*, *tradicija* i *premise derivirana iz vjerovanja oponenta i njegovih priznanja*.

1) **Osjetila** (*el-hissijāt*), tj. osjetilni predmeti spoznaje postižu se izvanjskim ili unutarnjim promatranjem (*el-mušāhedetu-z-zāhiretu vel-bātineh*). Na primjer, ako smo rekli da sve nastalo o vremenu ima svoj uzrok i da na ovom svijetu postoje stvari nastale u vremenu, onda je nužno da one imaju svoj uzrok. (...)

2) **Čisti razum** (*el-'aqlu-l-mahd*). Kada kažemo da je svijet ili vremenit ili vječan, i osim ove dvije mogućnosti ne postoji treća, svakoj razumnoj osobi nužno je da prihvati ovu tvrdnju. (...)

3) **Masovna predaja** (*mutewātir*). Na primjer, mi kažemo da je Muhammedovo, s.a.v.s., poslanstvo istinito jer sve mudžize sa kojima je on došao jesu istinite; on je došao sa mudžizama, dakle, njegovo poslanstvo je istinito. Ako neko kaže da ne prihvata da je on došao sa mudžizama, odgovorit ćemo mu: On nam je došao sa Kur'anom, a Kur'an je mudžiza. (...)

4) **Premisa već dokazana putem drugog silogizma** koji se temelji na jednom ili više nivoa bez obzira da li se radilo o osjetilnom, razumskom ili *mutevātir* dokazu. Jer, ono što je dio jedne od dvije premise moguće je da postane premissa u drugom silogizmu. Na primjer, nakon što smo demonstrirali dokaz da je svijet vremenit, moguće je da vremenitost svijeta postavimo kao premisu u novom silogizmu, npr. mi kažemo: Sve stvoreno u vremenu ima svoj uzrok. Svijet je stvoren u vremenu. Dakle, svijet ima svoj uzrok. Prema tome, oni ne mogu poreći da je svijet vremenit nakon što smo donijeli dokaz o njegovoj vremenitosti.

5) **Tradicija** (*sem'ijjāt*). Na primjer, naša tvrdnja da su grješna djela shodno Allahovom, dž.š., htijenju, i tvrdnja da sve postojeće egzistira shodno Allahovom, dž.š., htijenju; grješna djela postoje/egzistiraju; stoga su ona shodno Allahovom, dž.š., htijenju. Što se tiče našeg iskaza da

grješna djela postoje, njihovo postojanje je poznato putem osjetila i poznata su putem objavljenog zakona (*šer'*). (...)

6) Premisa derivirana iz vjerovanja oponenta i njegovih priznanja. Jer, iako njegov dokaz za nas nije ustanovljen putem osjetila ili razuma, mi se njime možemo okoristiti uzimajući ga za premisu našeg silogizma koju oponent ne može poreći jer bi urušio svoje vjerovanje.³⁴

U nastavku imam-i Gazali koncizno objašnjava razlike među ovim izvorima spoznaje i ističe njihove koristi i ograničenosti. Tako ističe da su *osjetila i razumska spoznaja* općenite, priznaju ih svi ljudi osim onih koji nemaju razum i nedostaju im osjetila. *Masovna (mutevātir) predaja* je korisna samo za onoga do koga je ona doprla. *Premisa čija je istinitost utemeljena na drugom silogizmu* koristi samo onima koji su sigurni u istinitost tog silogizma. Što se tiče prihvaćenih premisa različitih škola mišljenja, one nisu od koristi za one koji teoretski promišljaju osim onima koji promišljaju u okviru jedne škole. *Tradicija* koristi samo onima koji je prihvataju kao ispravan dokaz.³⁵

Značaj i važnost *Iqtisāda*

Važnost i značaj *Iqtisāda*, prema našem mišljenju, iznijet ćemo u nekoliko tačaka.

A) *Iqtisād* je, smatramo, zajedno sa drugim imam-i Gazalijevim djelima, odigrao veliku ulogu u suzbijanju ši'ijskog i batinijskog učenja kako za vrijeme života imam-i Gazalija, tako i poslije njegove smrti te doprinio utemeljenju eš'arizma u drugoj polovini šestog stoljeća po Hidžri (jedanaestog stoljeća po Miladu) kao ehl-i sunnetskog pravca. Podsjetimo na historijsku činjenicu da je kao odgovor na rastući ši'ijski utjecaj u tadašnjem muslimanskom svijetu, seldžučki vezir Nizam-u-l-Mulk (ubijen 485/1092. od strane jedne batinijske sekte) utemeljio nekoliko visokih učilišta u kojima se podučavao šafijski fikh i eš'arijski kelam. Kao profesore na tim učilištima on je imenovao najpoznatije učenjake tog vremena kakvi su bili imam-i Džuvejni (u. 499/1085) na Nizamijji u Nišapuru i imam-i Gazali na Nizamijji u Bagdadu, koji su, zapravo, osmislili

³⁴ V. *Al-Iqtisad*, 20-23.

³⁵ *Al-Iqtisad*, 23.

obrazovne programe ovih visokih obrazovnih institucija. Tako se imam-i Gazalijev *Iqtisād*, sasvim izvjesno, našao u obrazovnim programima i *curriculumima* tadašnjih kao i kasnijih, pa sve do današnjih visokih muslimanskih učilišta. Zato je, između ostalog, imam-i Gazalijev doprinos na širenju ehl-i sunnetskog učenja nemjerljiv.

B) Budući da je *Iqtisād*, kako smo već istakli, napisan spram tadašnjih mu'tezilija i *hašvija*, osiguravajući ljudskom razumu mjesto koje mu pripada i postavljajući *iqtisād* u središte islamskog vjerovanja, kao „normu koja se mora slijediti u principima vjerovanja“, njegova važnost i značaj ne prestaju protokom vremena. Naime, svako vrijeme ima svoje „mu'tezlije“ i „hašvije“ i otuda je uvijek potrebno insistirati na *iqtisādu* u vjerovanju, a koji, prema imam-i Gazaliju, počiva u sredini između dvije krajnosti: pretjeranog i nedovoljnog korištenja i oslanjanja na razum (*'aql, racio*).

Nužno nam se nameće jedna komparacija između imam-i Gazalija i našeg savremenika imama Jusufa el-Qaradavija. „Hašvije“ našeg vremena imam-i Qaradavi naziva „novim bukvalistima, koji se čvrsto drže partikularnih tekstova zanemarujući generalne intencije. To je škola koju sam - ističe imam-i Qaradavi - nazvao 'novi bukvalisti'. Njih ima različitih frakcija. Kod nekih dominira vjerska dimenzija, dok kod drugih prevladava politička, ali im je zajedničko **doslovno shvatanje**“.³⁶

Dok su ovi „novi bukvalisti“ u potpunosti mogu identificirati sa *hašvijama* imam-i Gazalijevog vremena, „mu'tezilije“ našeg vremena u Qaradavijevoj terminologiji ne mogu se pojmovno identificirati, iako se, po formalnom nazivu, mogu. Jer, Imam-i Qaradavi nasuprot „novih bukvalista“ postavlja „školu novih slobodoumnjaka“, a „ako ih podrobno ispitamo otkrit ćemo da je to grupa sekularista: liberala ili marksista, koji se ne boje Allaha...“³⁷

Argumentirano odbacujući poglede i metode ove prve dvije škole – Qaradawi ih dijeli s obzirom na pitanje poimanja šerijatskih intencija

36 Šire o školi savremenih bukvalista i njihovim odlikama v.: Jusuf el-Karadavi, *Smisao šerijatskih propisa*, preveo Sulejman Topoljak, El-Kelimeh, Novi Pazar, 2012, poglavlje: „Škola 'novih bukvalista' – razumijevanje tekstova odvojeno od intencija“, 41-82.

37 Šire o ovima v.: *Ibid.*, poglavlje: „Druga škola: Škola 'novih slobodoumnjaka' – zapostavljanje tekstova u ime interesa i intencija“, 83-138.

– šejh Qaradavi snažno zagovara, brani i promovira treću školu – „školu srednjeg puta, koja predstavlja sredinu između dvije prethodne škole. To je škola *Pravog puta* koja odbacuje obje krajnosti, tj. fanatizam i javašluk. Ona vjeruje u umjerenost i ravnomjernost...“³⁸

Sve nam ovo potvrđuje da se historija tumačenja izvora islama općenito umnogome odvija(la) između ova dva *tipa razumijevanja*: tekstualnog („tekstualisti“) i kontekstualnog („kontekstualisti“).³⁹ Nesumnjivo, imami El-Gazali i El-Qaradavi pripadaju ovom drugom *tipu razumijevanja* koji je muslimanima na Balkanu i Evropi, danas i u budućnosti, jednostavno nužan.

C) Ovaj „srednji put u vjerovanju“ i odbacivanje ekstremizma otkrivaju nam tajnu trajanja mišljenja imam-i Gazalija. „El-Gazali traje i danas zato što je promišljao i raskrivao tajne aspekte islama. On je bio protiv pokreta *el-batinija* zato što je to jedna od ekstremnih metodologija promišljanja islama. Ekstremne metodologije nestaju, ali metodologije puta sredine opstaju.“⁴⁰ Ova metodologija, metodologija umjerenosti u vjerovanju i, također, djelovanju, koja počiva u srcu ehl-i sunnetskog vjerovanja, muslimanima na Balkanu, ali i širom Planete, vjerujemo, osigurava *trajanje* i dostojanstvenu budućnost. Bilo koji oblik fanatizma ili ekstremizma ne doprinosi tom cilju.

D) Budući da je djelo *Iqtisad* pisan na jednom višem intelektualnom teološko-filozofijskom nivou, ono je, čine se, namijenjeno onima koji posjeduju izvjesno teološko-filozofsko obrazovanje ili, rekli bismo, intelektualcima koji nisu zadovoljni sa naslijeđenom vjerom (*taqlīd*), tj. „koji vjeruju u Istinu na temelju slijepog slijeđenja (*taqlīd*) i onoga što su čuli (*simā*)“, ali su obdareni bistrinom i oštroumnosću te su postali svjesni problema koji remete njihovo vjerovanje i potresaju njihovu smirenost, ili nekih sumnja koje napadaju njihove uši i nastanjuju se u njihova srca.“⁴¹ Oni, jednostavno, žele naučiti o temeljima ehl-i sunnet-

38 V. više: Ibid., poglavlje: „Treća škola: Škola srednjeg puta – povezivanje partikularnih tekstova sa generalnim intencijama“, 139 - pa do kraja.

39 Termine „tekstualisti“ i „kontekstualisti“ preuzeli smo od Abdullaha Saeeda iz njegovog djela: *Interpreting the Qur'an. Towards a contemporary approach*. Routledge, London and New York, 2006.

40 Enes Karić, „Rasprava o tome zašto su cjelokupna djela Ebu Hamida el-Gazalija jedan veličanstveni komentar Kur'ana“, u: *Kako tumačiti Kur'an*, Tugra, Sarajevo, 305.

41 *Al-Iqtisad*, 11.

skog vjerovanja s nepobitnim argumentima i intelektualnim dokazima. Zbog toga bi prevođenje [na kome radimo] i objavljivanje ove knjige zasigurno pomoglo velikom broju muslimanskih intelektualaca u Bosni i Herecegovini i šire da rasprše neke svoje sumnje i upoznaju se sa čvrstim argumentima i dokazima svog ehl-i sunnetskog vjerovanja.

Koncept džahilijeta u mišljenju Sayyida Qutba

Nevres Hodžić

profesor islamske teologije
h.nevres@hotmail.com

Sažetak

Džahilijet je koncept koji je dominantno prisutan u djelima Sayyida Qutba, naročito onima koja su nastala u njegovoj kasnijoj, zrelijoj fazi mišljenja. Nije moguće govoriti o njegovom obrazlaganju doktrine/aqide, Božijeg suvereniteta, revolucije, iseljenja, borbe na Božijem putu i drugih tema koje je Qutb tretirao, bez spominjanja ovog sržnog koncepta. *Džahilijet* u mišljenju Sayyida Qutba ne označava samo period koji je prethodio pojavi posljednjeg Božijeg poslanika, a.s., nego, prevashodno, ukazuje na *stanje neznanja*. Etiketiranjem svih savremenih društava *džahilijetskim*, Qutb je pred *avantgardu* stavio težak zadatak - formiranje *islamskog društva*, čije su vrijednosti, ciljevi, metode i praksa dijametralno suprotni onim *džahilijetskim*.

Ključne riječi: džahilijet, doktrina/aqida, Božiji suverenitet, džihad, islamsko društvo

Uvod

Sayyid Qutb (rođen 1906. godine) je jedan od najpoznatijih predstavnika islamskog preporoda u modernom arapskom svijetu. U svom intelektualnom životu se prepoznaje kao književni, društveni i religijski kritičar i pisac. Njegov utjecaj se ne ograničava samo na period u kojem je živio. I

danas su njegova djela veoma čitana¹, a na Zapadu je optužen za inspirisanje nasilnih muslimanskih grupa.²

Qutbovi stavovi, bez obzira o kojoj fazi njegovog mišljenja je riječ, su nedvosmisleni i beskompromisni. Cilj za koji se svesrdno zalagao, a koji se ogledao u uspostavljanju društva utemeljenog na čistim islamskim vrijednostima, odveo ga je u nemilost egipatskog režima. Zajedno sa još nekim članovima pokreta *Muslimanska braća*³, kojem se još ranije priključio, 1954. godine je optužen za pokušaj rušenja egipatske vlade te je osuđen na petnaestogodišnju zatvorsku kaznu. U nemilosrdnim zatvorskim uvjetima uspio je napisati djelo *U okrilju Kur'ana*, a nakon odslužene desetogodišnje kazne⁴ i puštanja iz zatvora, objavljeno je još jedno njegovo djelo - *Znakovi na putu*.

Oštro kritikovanje aktuelnog društvenog sistema, odbijanje prihvatanja prezrenog stanja muslimana, kao i njegova vizija islamskog društva, što čini okosnicu *Znakova*, navelo je vlast da ga ponovo uhapsi, a ubrzo nakon hapšenja i osudi na smrt. Sayyid Qutb je pogubljen 1966. godine, pod optužbom planiranja zavjere protiv predsjednika Nasera. Interes za njegovim djelima nakon njegove smrti, da ponovimo, nije splasnuo. Naprotiv, njegova misao je i dalje predmet studioznog proučavanja. Tako i ovaj tekst ima za cilj da rasvijetli barem osnovne konture *džahilijeta*, koncepta kojeg je Qutb tako često u svojim diskursima koristio.

Džahilijet

Korijen arapske riječi *džahilijet* sačinjavaju konsonanti ğ-h-l. Glagol ğe-hi-le znači *ne znati, ne poznavati, biti neznanica...* Riječ ğahiliyya označava *neznanje, neznaoštvo, paganstvo, predislamsko doba, džahilijet...*⁵

1 Na bosanskom jeziku su, koliko je autoru ovog teksta poznato, objavljena dva njegova djela: *Fi zilal al-Qur'an (U okrilju Kur'ana)* i *Ma'alim fi al-tariq (Znakovi na putu)*. Prvo spomenuto djelo je, ustvari, Qutbov komentar Kur'ana i objavljeno je u trideset svezaka. Fakultet islamskih nauka u Sarajevu je, kao izdavač, djelo postupno prevodio i objavljivao u periodu od 1996. do 2000. godine. Drugo djelo, *Znakovi na putu*, objavilo je Muftijstvo tuzlansko 1996. godine, a preveli su ga Mustafa Prljača i Muhamed Mrahorović.

2 Paul Berman, „The Philosopher of Islamic Terror“, <http://www.nytimes.com/2003/03/23/magazine/the-philosopher-of-islamic-terror.html?pagewanted=1>, (poveznica/link bila je aktivna 27.januara 2015.)

3 *Muslimanska braća* je islamski revivalistički pokret osnovan 1929. godine u Egiptu. Njegov osnivač je Hasan al-Banna (1906. – 1949.). Vidi: Enes Karić, *Tumačenje Kur'ana i ideologije XX stoljeća*, Bemust, Sarajevo, 2002.

4 Sayyid Qutb je na slobodu pušten ranije, nakon što je, zbog teškog zdravstvenog stanja, za njega intervenisao tadašnji irački predsjednik Abd al-Salam Arif.

5 Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, El-Kalem, Sarajevo, 1997., str. 247. Prilikom jezičke analize ove

U klasičnim djelima muslimanskih autora⁶ džahilijet označava doba koje prethodi pojavi posljednjeg Božijeg poslanika, a.s. Zapadni autori, također, upotrebljavaju ovu riječ u istom značenju. U *Enciklopediji islama* autor navodi da je džahilijet *vrijeme neznanja ili period arapskog paganstva koji je prethodio objavi islama. Pošto islam reuspostavlja ibrahimovsku ili primordijalnu religiju, džahilijet se smatra epohom koja je direktno prethodila islamskoj objavi poput mraka koji prethodi zori.*⁷

Sayyid Qutb na džahilijet primarno gleda kao na *stanje neznanja*. Suprotnost ovom *stanju neznanja/džahilijeta* je islam. Qutb, inače, *džahilijet* opisuje izostankom njegove suprotnosti – islama. U islamskom društvu evidentna je apsolutna potčinjenost jedino Allahu, a ona se manifestira u ubjeđenju i poimanju njegovih subjekata, u njihovom bogoslužju i ritualima, kao i u društvenom uređenju i zakonodavstvu. Izostanak bilo kojeg od ova tri nabrojana aspekta islamskog društva znači izostanak samog islama, odnosno prisustvo *džahilijeta*.⁸

On (*džahilijet*) se može pojaviti bilo kada i ne treba ga vezati isključivo za jedan period. Kod Qutba je *džahilijetsko* sve ono što nije isključivo islamsko. Nije moguć kompromis između islamskog poimanja i bilo kojeg drugog *džahilijetskog* poimanja. Svaki pojedinac koji odbaci *džahilijet* i prihvati Allahovu vjeru, time, teoretski, uspostavlja islamsko društvo. On, jedan musliman, je islamsko društvo. Povećavanjem broja muslimana širit će se i islamsko društvo.⁹ Islamsko društvo nije ono koje je sačinjeno od ljudi koji se nazivaju muslimanima, pa makar i obavljali vjerske obrede, ukoliko zakon po kojem se oni u svakodnevnom životu ravnaju nije islamski.

Shodno ovoj tvrdnji, Qutb u kategoriju *džahilijetskih* društava svrstava sva danas postojeća društva, pa i ona u kojima muslimani žive u većini. Kod svakog od njih je primijetan barem jedan vid džahilijeta –

riječi primjenjivali smo transkripciju arapskih glasova predloženu u Muftićevom *Arapsko-bosanskom rječniku*. U nastavku rada, kao što smo činili i od samog početka, ipak ćemo, radi opće prihvaćenosti, koristiti oblik *džahilijet*, a ne ğahiliyya.

6 Sujata Ashwarya Cheema, „Sayyid Qutb's Concept of Jahiliyya as Metaphor for Moder Society“, http://www.academia.edu/3222569/Sayyid_Qutbs_Concept_of_Jahiliyya_as_Metaphor_for_Modern_Society, (poveznica/link bila je aktivna 27.januara 2015.)

7 Cyril Glasse, *Enciklopedija islama*, Libris, Sarajevo, 2006., str. 113.

8 Sayyid Qutb, *Znakovi na putu*, Muftijstvo tuzlansko, Tuzla, 1996., str. 53.

9 Ibid, str. 84. – 85.

ili negiranje postojanja Boga, ili dodjeljivanje Bogu 'carstva nebeskog', oduzimajući Mu pravo uređivanja ovosvjetskih stvari, ili pogrešno obredoslovlje utemeljeno na pogrešnoj koncepciji Boga, kao što su jevrejska ili kršćanstva društva... Prema Qutbu, *sve oko nas je džahilijet: poimanja ljudi i njihova vjerovanja, navike i običaji, izvori obrazovanja, umjetnost i književnost, prava i zakoni...*¹⁰ Zbog sveopšte prisutnosti džahilijeta, koji je dublji i opasniji od predislamskog, u nama se ne ustaljuju islamske vrijednosti niti se u našim umovima razbistrava islamsko poimanje.

Da bi se našao izlaz iz postojećeg stanja, Qutb očekuje pojavljivanje avangarde koja će odbaciti krive džahilijetske predodžbe, prihvatiti ispravnu islamsku doktrinu/aqidu te osloboditi društvo od svih vrsta ropstva, izuzev potčinjenosti Bogu. Vraćanje Kur'anu s ciljem bespogovornog slijeđenja njegovih naloga se nameće kao imperativ. Obznanjivanjem odbacivanja džahilijeta avangarda će se suočiti sa opstrukcijama i problemima. Zato se ista mora opskrbiti upornošću i strpljenjem, jer će cijena istrajavanja na islamskoj doktrini biti visoka.¹¹

Ono što Qutb ponajviše zamjera džahilijetskim društvima, kako Zapadnom tako i svim drugim, uključujući i ona u kojima su muslimani većina (shodno njegovoj valorizaciji), jeste svođenje vjere na emocionalne i obredne kategorije te onemogućavanje da islam učestvuje u svim životnim aktivnostima, kako bi pokazao svoju prednost nad svakom ljudskom sekularnom aktivnošću koja proističe iz njegove naravi.¹²

Qutb se ne miri nad činjenicom da društveni život uređuju zakoni koje su ljudi izmislili. Potčinjavanje ljudskim zakonima smatra robovanjem ljudima, a oni nisu nosioci suvereniteta. Jedini posjednik suvereniteta je Allah. Odvajanje vjere od društva, što je krivica Crkve, Qutb je okarakterizirao kao šizofreniju.¹³ Ta šizofrenija ostavlja svoje negativne posljedice na ličnom, porodičnom i društvenom planu. Razdvajanjem vjere od društva u prvi plan se ističe ljudska racionalnost. Zapadno društvo, kao najdominantnije džahilijetsko društvo danas, racionalnost ko-

¹⁰ Ibid, str. 16.

¹¹ Enes Karić, *Tumačenje Kur'ana i ideologije XX stoljeća*, Bemust, Sarajevo, 2002., str. 284.

¹² Sayyid Qutb, *Islam: The Religion of the Future*, Delhi, 1976. Navedeno prema: Enes Karić, *Tumačenje Kur'ana i ideologije XX stoljeća*, Bemust, Sarajevo, 2002., str. 231.

¹³ Luke Loboda, „The thought of Sayyid Qutb”, <http://www.ashbrook.org/wp-content/uploads/2012/06/2004-Loboda-The-Thought-of-Sayyid-Qutb-PDF.pdf>, (poveznica/link bila je aktivna 27.januara 2015.)

risti za pobunu protiv Boga. Racionalnost u islamu ima drugu funkciju - razumijevanje Božanske upute radi vlastite koristi. Nikada Bog nije obznanio čovjeku da će ga njegova racionalnost osloboditi služenja Njemu. Premda je ostvario ogroman progres na tehnološkom i znanstvenom nivou, Qutb vjeruje da je Zapad postao sterilna civilizacija zahvaljujući nedostatku moralnih vrijednosti.¹⁴

Kriza porodice, odnos prema ženi i seksualnosti su samo neki od simptoma bolesti Zapadnog *džahilijetskog* društva. Iz tog razloga će ubrzo doći do njegovog urušavanja. Islam ima sasvim drugačiju viziju društva, po svemu različitu od *džahilijetske*. Umjesto potčinjavanja ljudskim zakonima i, samim tim, ljudima, islam poziva potčinjavanju samo Bogu i slobodi čovjeka pred čovjekom; umjesto 'proizvodnje sredstava', islam preferira 'proizvodnju čovječnosti', ne potcjenjujući značaj materijalnog¹⁵; umjesto okupljanja na osnovu rase, boje kože, nacije ili teritorije, što je izvan ljudske volje, islam jedino poziva okupljanju na osnovu vjere, što je stvar slobodnog izbora...¹⁶

Avangarda, elitno vođstvo, od koje Qutb očekuje predvođenje revolucije, ima zadatak da se suprotstavi (povede džihad) svim oblicima *džahilijeta*, naročito institucijama koje proizvode *džahilijetske* vrijednosti, kako bi oslobodili ljude potčinjavanja bilo kome drugom osim Bogu. Uspostavljanje islamskog društva ne podrazumijeva nasilno konvertiranje u islam, jer je sloboda vjere, tvrdi Qutb, najdragocjenije pravo na ovom svijetu.¹⁷

Zaključak

Iz ovog kratkog predstavljanja koncepta džahilijeta se može barem naslutiti sa kakvom je srčanošću, samouvjerenošću i beskompromisnošću Sayyid Qutb zastupao svoje ideje. Prilikom valoriziranja njegove misli ne treba zanemariti činjenicu da je ta uočljiva beskompromisnost i isključivost stasavala u zatvorskim uvjetima te da je treba uzimati kao izraz

¹⁴ Ibid

¹⁵ Sayyid Qutb, *Znakovi na putu*, Muftijstvo tuzlansko, Tuzla, 1996., str. 79.

¹⁶ Ibid, str. 76.-77.

¹⁷ Luke Loboda, „The thought of Sayyid Qutb“, <http://www.ashbrook.org/wp-content/uploads/2012/06/2004-Loboda-The-Thought-of-Sayyid-Qutb-PDF.pdf>

protivljenja režimu koji ga je i doveo u zatvor. Ipak, njegova želja za promjenom postojećeg stanja nije samo njegova želja. Mnogi predstavnici islamskog revivalizma htjeli su isto, samo što je Qutb, vjerovatno, bio najglasniji među njima. To ga je i odvelo na režimska vješala. Za potpuno razumijevanje koncepta džahilijeta u mišljenju Sayyida Qutba potrebno je pažljivo iščitati njegova dva najpoznatija djela - *U okrilju Kur'ana* i *Znakovi na putu*. Oba su prevedena i na bosanski jezik.

Literatura:

- Sayyid Qutb, *Znakovi na putu*, Muftijstvo tuzlansko, Tuzla, 1996.
- Sayyid Qutb, *U okrilju Kur'ana*, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 1996. – 2000.
- Enes Karić, *Tumačenje Kur'ana i ideologije XX stoljeća*, Bemust, Sarajevo, 2002.
- Teufik Muftić, *Arapsko-bosanski rječnik*, El-Kalem, Sarajevo, 1997.
- Cyril Glasse, *Enciklopedija islama*, Libris, Sarajevo, 2006.
- Sujata Ashwarya Cheema, „Sayyid Qutb's Concept of Jahiliyya as Metaphor for Moder Society“, http://www.academia.edu/3222569/Sayyid_Qutbs_Concept_of_Jahiliyya_as_Metaphor_for_Modern_Society, (poveznica/link bila je aktivna 27. januara 2015.)
- Paul Berman, „The Philosopher of Islamic Terror“, <http://www.nytimes.com/2003/03/23/magazine/the-philosopher-of-islamic-terror.html?pagewanted=1>, (poveznica/link bila je aktivna 27. januara 2015.)
- Luke Loboda, „The thought od Sayyid Qutb“, , (poveznica/link bila je aktivna 27. januara 2015.)

نورس هوجيتش

مفهوم الجاهلية في فكر سيد قطب

مفهوم الجاهلية مفهوم سائد في مؤلفات سيد قطب، خصوصا في مرحلة فكره المتأخر وأكثر نضجا. والكلام عن شرحه للعقيدة وسيادة الله والثورة والهجرة والجهاد في سبيل الله وغيرها من الموضوعات التي يتحدث عنها سيد قطب، غير ممكن دون هذا المفهوم الأصلي. الجاهلية في فكر سيد قطب لا يدل على الزمن الذي سبق ظهور خاتم الأنبياء، صلى الله عليه وسلم، فحسب، بل يدل على حال عدم العلم قبل أي شيء آخر. وضع قطب واجبا صعبا أمام الطليعة بجعله جميع المجتمعات الحديثة جاهلية، أ لا وهو تكوين المجتمع الإسلامي الذي يقوم على أسس وأهداف ومناهج وممارسات تختلف تماما عن أسس وأهداف ومناهج وممارسات جاهلية.

Nevres Hodzic

The Concept of Jahiliyya (man's ignorance) in the Thought of Sayyid Qutb

Jahiliyya is a concept that is predominantly present in the writings of Sayyid Qutb, especially those that have been written in his later, more mature phase of his thought. It is not possible to speak of his explanation of doctrine/aqidah, God's sovereignty, revolution, evictions, fighting in the path of God and other themes that Qutb treated, without mention this fundamental concept. Jahiliyya in the opinion of Sayyid Qutb denotes not only the period preceding the arrival of the last prophet, but, primarily, indicates a state of ignorance. The labeling of all modern societies as jahili societies, Qutb put in front of the avant-garde difficult task - Formation of Islamic society, whose values, goals, methods and practices are diametrically opposed to those of jahili.

| Nevres ef. Hodžić,
| Koncept džahilijeta u mišljenju Sayyida Qutba

Vakufi u Bosni i Hercegovini od dolaska Austro-Ugarske do danas

Suad Mahmutović

profesor ahlaka u Cazinskoj medresi
suadmahmutovic@yahoo.com

Sažetak

Institucija vakufa datira od samog početka islama. Prvi vakufi se pojavljuju još za života poslanika Muhammeda, a.s. Vakufi se i u Bosni pojavljuju praktično od samog prisustva islama u njoj, a vakufski objekti činili su urbane temelje skoro svih njenih gradova. U ovom radu dat je presjek stanja vakufa – od vremena Osmanlija, do sadašnje BiH, s posebnim naglaskom na odnos pojedinih režima prema tim dobrima, te na njihovu devastaciju i pljačku.

Ključne riječi: vakufska imovina, katastarske knjige, gruntovnice, agrarna reforma, nacionalizacija, kompenzacija...

Uvod

Vakuf je trajno dobro. Momentom uvakufljenja imovina postaje Allahovo vlasništvo i data je ljudima na upravljanje. Po definiciji hanefijskih pravnika uvakufiti jednu stvar znači izuzeti je iz običnog prometa za sva vremena, tako da pređe iz vlasništva vakifa u vlasništvo vakufa, kao da je Božije vlasništvo, i odrediti njegove prihode tako da se koriste za potpomaganje siromašnih ili neke druge pobožne, humane, dobrotvorne i

kulturno-prosvjetne svrhe. Uvakufljenje (*vakf*) je dopušten, pohvalan i neopoziv dobročini pravni posao.¹ Ova šerijatskoppravna institucija svoje uporište i legitimitet crpi iz etičkih smjernica Kur'ana poput riječi Uzvišenog: *Nećete zaslužiti nagradu sve dok ne udijelite dio od onoga što vam je najdraže*,² Poslanikovog, a.s. sunneta³ te tradicije prve generacije muslimana.⁴

Vakuf je kontinuirana sadaka.⁵ Svako povećanje u supstanci vakufa ima status vakufa. Višak prihoda jednog vakufa se može utrošiti u svrhu održavanja i poboljšanja drugog vakufa.⁶ Vakuf je u osnovi vremenski neograničen institut. Islamski pravници smatraju da će vakuf prestati postojati samo u slučaju da propadne ili se zagubi, ali tek nakon validne ocjene nadležnog suda a na osnovu traženja onih koji se o njemu brinu.

Stapanje i pripajanje vakufa je prema mišljenju šerijatskih pravnička dopušteno samo u onim slučajevima kada je to jedini način da se produži njegova trajnost.⁷ Vakuf je u najširem smislu pobožna zaklada i njegovim osnivanjem uvakufljena stvar istupa iz prometa (*res extra commercio*).⁸ Među dobrotvornim djelima najbolja su ona čije su posljedice

1 Enes Ljevaković, „Neopozivost i neotuđivost vakufa“, *Takvim IZ-e u BiH*, Sarajevo, 2001. godine, strana 37 – 49.

2 Ali 'Imran, 92. Kada je čuo ovaj ajet Ebu Talha je izrazio želju da uvakufi svoj najdraži dio imetka, zemljište zvano „Bejruha“.

3 Navodi se veliki broj hadisa (riječi Božijeg poslanika Muhammeda, a.s.) koji govore o pravnoj utemeljenosti vakufa. U tom smislu je hadis kojeg bilježi Muslim od Ebu Hurejre da je Muhammed, a.s. (alejhi-s-selam – Bog ga blagoslovio i milost mu ukazao) rekao: „Kada umre čovjek prestaje i njegovo djelo osim u tri slučaja: kada iza sebe ostavi djelo trajne vrijednosti, ili naučno djelo koje je od koristi, ili čestito dijete koje za njega dovu čini.“ Također se navodi da je Poslanik, a.s., rekao Omeru, r.a., koji je želio uvakufiti zemlju u Hajberu: „Ako hoćeš uzapti/uvakufi glavnici i daruj njene plodove.“ Omer, r.a., učinio ju je vakufom tako da se ona ne može prodati niti pokloniti niti naslijediti. Shodno navedenom Tirmizija veli: „Učenjaci postupaju prema ovom hadisu a postoji i konsenzus ashaba po tom pitanju.“ (*Sahihu-t-Tirmizi*, 5/ 352-353)

4 Općepoznato je da su se ashabi, r.a., složili u vezi s pitanjem šerijatskoppravne utemeljenosti vakufa. Poznati ashab Džabir b. Abdullah kaže: „Nije mi poznato da je neko od muhadžira i ensarija imao imetak a da nije uvakufio njegov dio kao trajnu sadaku, tako da se on ne može nikada otkupiti niti pokloniti niti naslijediti.“

5 Djelo trajne vrijednosti od kojeg čovjek po učenju islama ima koristi i ovoga i onoga svijeta.

6 Enes Ljevaković, „Institucija vakufa u šerijatskom pravu“, *Povijest, pravo i perspektive vakufa*, Okrugli sto, Sarajevo, 19. 03. 2008. godine

7 Senad Čeman, „Vakufi i fondacije u svijetu i kod nas, sličnosti i razlike“, *Povijest, pravo i perspektive vakufa*, Okrugli sto, Sarajevo, 2008. godine

8 Juraj Filipović, službeni prislušnik, *Imobilarno pravo* (rukopis), Bihać, 1912. godine, strana 125. Gospodin Filipović je krasnim rukopisom prepisao kompletan Ramazanski zakon, donesen 07. ramazana 1274. h. godine/1858. godine. Na strani 93. ovog rukopisa nalazi se zanimljiv stavak Ramazanskog zakona. Naime, u članu 108. i 109. stoji: „Muhamedanca nekretnine ne mogu nemuhamedanci nasljeđivati i obratno.

najtrajnije, a ta je trajnost kod vakufa neograničena. Uvakufljanje je i naročita forma ostvarivanja jednog od najbitnijih socijalno-moralnih načela islama, a to je pridonosenje srazmjernih žrtava za opće islamsko dobro.

Zahvaljujući ovakvom pristupu vakufu, muslimani su još u srednjem vijeku stvorili kulturu i civilizaciju kojom se ostali svijet ne može podičiti ni mnogo stoljeća kasnije. Kao primjer se mogu navesti zemlje bivše Osmanske države, čije se stanovništvo obilno koristi vakufskim ustanovama. Egipat je također zemlja sa ogromnim vakufskim dobrima. Može se reći da su sve islamske zemlje pune vakufskih ustanova. I muslimani u našoj zemlji su uvakufjavali svoja dobra. Vakufskom imovinom postaju ne samo džamije nego i imareti, musafirhane, bolnice, sirotišta, banje, ceste, mostovi, česme, sebilji itd.

Među vakifima nalazimo ljude različitih profila: sandžakbegova, mulla, kadija, muderrisa, pa sve do sitnih zanatlija i trgovaca. Imovinu su uvakufjavali ne samo muškarci nego i žene.⁹ Vakifi su značajno utjecali na prosvjetu kod nas. Naime, vakifi su vrlo često uvjetovali da imami i hatibi moraju dobro poznavati šerijatsko pravo i islamsku tradiciju – hadis. U želji da podstaknu hatibe, često su im davali istu plaću kao i imamima a ostavljali su novac i nekretnine zavještajući ih i za održavanje vazova.¹⁰ Navodi se kako su neki vakifi zavještali imovinu za ženske mektebe. Tako je Razi zavještao svoju kuću za ženski mekteb u Sarajevu s naročitom željom da tu jedna sposobna učiteljica poučava žensku djecu Kur'anu i ostalim naukama.¹¹ Vakifi su zavještali imetak u različite svrhe. Tako nailazimo na podatak da su izdvajali sredstva čak i za zbrinjavanje bolesnih i napuštenih životinja.¹²

Isto tako Crnogorci u Bosni i Hercegovini ne mogu nasljeđivati nekretnine.“

- 9 Hasan Bajraktarević, „O vakufu“, *Glasnik Islamske vjerske zajednice broj 6 i 7*, Sarajevo, 1941. godine, strana 183. - Rad gospodina Bajraktarevića je po osnovi ocjene Komisije proglašen najboljim, početkom ožujka 1941. godine i nagrađen od strane Vakufske direkcije.
- 10 Dževad Hodžić, „Vakuf i islamska prosvjeta u našim krajevima“, *Islamska misao br. 66*, Sarajevo, 1984. godine, strana 30.
- 11 Vojislav Bogičević, *Istorija razvitka osnovnih škola u BiH od 1463. do 1918.*, Sarajevo, 1965. god., strana 117.
- 12 Muharem Omerdić, „Vakuf u službi vjerskoprosvjernog života muslimana“, *Takvim IZ-e u BiH za 1996. godinu*, strana 85.

Da bi stimulirali polaznike mekteba vakifi su darivali odjeću učenicima. Tako se u Krzlaraginoj vakufnami nalaže da se za 27. noć iz prihoda vakufa dadne 80 odijela vjeroučenicima.¹³

Status vakufa u vrijeme osmanske uprave

O vakufima kao trajnom dobru postoje napisane mnoge studije, članci i knjige na bosanskom jeziku. O ovoj instituciji, vrlo važnoj za opstanak muslimana na ovim prostorima, pisali su autori i na drugim jezicima u vrijeme Osmanske države. Uglavnom je to bilo na arapskom i turskom jeziku.¹⁴ Uloga vakufa za vrijeme osmanske uprave, naročito ranijeg perioda, bila je u toj mjeri značajna da se razvitak gradova ne može odvojeno ni promatrati od historije i uloge vakufa. Vakufski objekti, u kojima je bio skoncentrisan vjerskoprosvjetni, kulturni i privredni život muslimana, činili su urbane temelje svih gradova.¹⁵

Za vrijeme Osmanlija formirana je jedinstvena centralna uprava sa posebnim Ministarstvom vakufa u Carigradu. Posljedica toga je da je ograničena pretjerana samostalnost i nezavisnost mutevelije. Navedeno ministarstvo je vodilo nadzor i sakupljalo viškove. Zakonska regulativa iz te oblasti je bila uspostavljena 1859. godine prvim zakonom koji je dopunjen uredbom 1866., a 1896. godine je objavljen Zakon o postavljanju vakufskih službenika. Na ovaj način osmanska uprava je stvorila posebnu vakufsku hijerarhiju i potčinila je novoosnovanom Ministarstvu, a šerijatskim sudovima oduzela ulogu vrhovnog nadzora nad upravom vakufa ostavivši im jedino rješavanje vakufskih sporova i sastavljanje vakufnama.¹⁶

Spominju se i drugi zakoni (kanuni) i carske naredbe (fermani) pa se tako, npr., navodi Zakon o ukidanju gedik-vakufa 1860. godine, Zakon o upravi vakufa iz 1863. godine, Zakon o redu nasljeđivanja idžaretejin-

13 Muharem Omerdić, „Vakuf u službi vjerskoprosvjetnog života muslimana“, *Takvim IZ-e u BiH za 1996. godinu*, str.92.

14 Mehmed Begović, *Vakufi u Jugoslaviji*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Posebna izdanja, knjiga CCCLXI, Odeljenje društvenih nauka, knjiga 44, Beograd, 1963. godine, strana 1-3.

15 Adem Handžić, „O formiranju nekih gradskih naselja u Bosni u XVI stoljeću“, *Prilozi za orijentalnu filologiju, XX-XXI / 1970-71.*, Sarajevo, 1974. godine, strana 133.

16 Vejsil Godinjak, „Neka zapažanja o vakufskoj upravi kod nas“, *Glasnik Rijasetu IZ-e u SFRJ br. 3.*, Sarajevo, 1991. godine, strana 274.

vakufa iz 1870. godine kao i u Otomanski građanski zakonik – Medžella, gdje su propisi usvajani sukcesivno, i to u periodu od 1869. do 1876. godine. Ovim zakonima je ograničena samostalnost mutevelija jer je osnovano gore spomenuto Ministarstvo vakufa, koje je kontrolisalo rad mutevelija i prikupljalo višak prihoda od vakufa.¹⁷

Prvi popisi zemljišta u Bosni i Hercegovini

Zvanične knjige osmanske administracije, svi zapisnici i protokoli kao i svi pojedinačni akti koji imaju karakter nekog popisa, spiska ili obračuna, nazivaju se *defteri*.¹⁸ Katastarske knjige se nazivaju *tahrir-defterleri*, popisne knjige. One su nastale kao rezultat rada specijalnih državnih komisija koje su sačinjavali *emin*, povjerenik, i *katib*, pisar.¹⁹ Prve začetke formiranja katastra Bosne i Hercegovine srećemo u srednjem vijeku. Tako je sa agrarno-zakonodavnim radom osmanskih careva išao i rad na polju katastarskog popisivanja zemljišta, bez kojeg i najbolji agrarni zakoni ne bi imali praktične vrijednosti.

Prvi popis zemljišta je vezan za ime sultana Sulejmana Velikog pod nazivom *defteri atik – tj. stara gruntovnica*. Sulejmanov nasljednik Selim II je preuredio postojeći i uradio novi katastar poznat po kanunnamama pod imenom *defteri džedid – nova gruntovnica*. Ove gruntovnice su se čuvale u *defterihakaniji* u Carigradu pod nadzorom *defterdara*, tj. *ministra finansija* a bile su glavna podloga u rasuđivanju svih parnica koje su se ticale zemljišnog posjedovnog prava.²⁰

Razvoj kapitalizma kao i unutrašnje proturječnosti su prisilile Osman-sku državu da izvrši reformu agrarne politike putem reforme zakonodavstva i revizije deftera. Tako je donesen *Ramazanski zakonik* 1858. godine,

17 Esad Hrvačić, „Pravno utemeljenje vakufa u Bosni i Hercegovini“, izlaganje na Okruglom stolu – *Povijest, pravo i perspektive vakufa*, Sarajevo, 19. 03. 2008. godine

18 Riječ *defter* ili *tefter* potječe od grčke riječi *diphtera*, koža, koju su, u nedostatku papirusa, upotrebljavali za pisanje mnogi istočni narodi još u doba Herodota. Tako je grčka riječ *diphtera* ušla u perzijski jezik u obliku *defter*, u značenju pergament, ali je ona još u starom vijeku u perzijskom označavala posebnu vrstu zvaničnih spisa, a zatim svaki popis i spisak. U tom smislu ona je kasnije iz perzijskog ušla prvo u arapski, a zatim u turski i sve mongolske jezike, gdje je dobila još šire značenje, tako da u savremenom turskom jeziku znači svaku svesku ili bilježnicu.

19 Hazim Šabanović, *Turske katastarske knjige, Krajište Isa-bega Ishakovića*, Zbirni katastarski popis iz 1455. godine, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1964. godine, Uvodni tekst, nema broja stranice.

20 Mustafa Begić, „110 godina Katastra zemljišta Bosne i Hercegovine“, *Geodetski glasnik broj 32, godina XXXII*, Sarajevo, maj 1998. godine, strana 10 – 20.

*Zakonik o tapijskim ispravama 1860. godine, Zakon o tapijskim ispravama vakufskog zemljišta 1864. godine te Zakon o slobodnom vlasništvu na nekretninama 1874. godine.*²¹ Tapijski sistem u Bosni i Hercegovini je bio u primjeni do uspostavljanja vlasništva po Gruntovničkom zakonu iz 1884. godine.²² Zanimljivo je da je Osmanska država odlukom Bečkog kongresa zadržala Klek i Sutorinu kao zemljouze koji su spajali Bosanski pašaluk sa morem a sultan je ostao suveren nad ovim teritorijem.²³

U takvom stanju je bosanskohercegovački teritorij potpao pod upravu Austro-Ugarske, Berlinskim kongresom, 1878. godine.²⁴

Prvi popis vakufa u Bosni datira iz 1540. godine a evidentiran je u *Bašbakanik Arsivi (BBA), Tapu defter (TD), No 211*. To je do sada najraniji pronađeni popis vakufa u bosanskom sandžaku.²⁵ Osmanska država je vodila urednu evidenciju vakufa i tome posvetila značajnu pažnju, a bili su organizovani prema šerijatskopравnim propisima.

Dolaskom Austro-Ugarske vakufi u Bosni i Hercegovini su bili prepušteni sami sebi. Nadzor i kontrola u upravljanju nad vakufima nije postojala. Mutevelije su se ponašale kao pravi vlasnici vakufske imovine. Prilikom zavođenja zemljišnih knjiga vakufske nekretnine su upisivane na ime zakupaca a najčešće i samih mutevelija. Odlukom Austro-Ugarske od 17. oktobra 1882. godine, a na molbu sarajevskih građana da se ustavi uprava nad vakufima, koja je do tada bila potpuno neorganizovana, predviđena je Zemaljska vakufska komisija koja će upravljati vakufskim poslovima. Obaveza Komisije je bila da ustanovi vakufe u zemlji, nadzire njihovu upravu i izradi plan o definitivnoj organizaciji.²⁶

21 Ibid, strana 14.

22 Turske tapije za osnovu nisu imale detaljan premjer zemljišta, bile su označavane približno u dunumima a granice posjeda opisivane površno. Stalna tapija je sadržavala tugru, podatke o mjestu u kome se nekretnina nalazi, o granicama zemljišta, površini i titularu prava, kao i samom pravu na nekretnine.

23 Područje Sutorine i Kleka (Neuma) je bilo predmet posebnog premjeravanja i popisa zemljišta jer se radilo o dva izlaza Bosne i Hercegovine na more. Poseban interes je u tome iskazivala Austrija radi povezivanja dijelova bivše Mletačke republike kopnenim putem. Iz tog popisa je vidljivo da su vlasnici zemljišnih parcela u Neumu: Mahmut Tosović iz počiteljske kapetanije, Lugović-beg iz Nevesinja, Lizja-beg i Tupac-beg iz Mostara, Mehmed Bašić, Šćarić-aga i Rizvanbegović-beg iz Stoca.

24 Mustafa Begić, „110 godina Katastra zemljišta Bosne i Hercegovine“, *Geodetski glasnik broj 32, godina XXXII*, Sarajevo, maj 1998. godine, strana 10-20.

25 Behija Zlatar, „Popis vakufa u Bosni iz prve polovine XVI vijeka“, *Prilozi za orijentalnu filologiju, XX-XXI / 1970 – 71*, Sarajevo, 1974. godine, strana 109. - Behija Zlatar u ovom pregledu daje hronologiju nastanka određenih vakufa u Bosni i Hercegovini, strana 109 -154.

26 Vejzil Godinjak, „Neka zapažanja o vakufskoj upravi kod nas“, *Glasnik Rijaseta IZ-e u SFRJ broj 3*, Saraje-

Mehmed Begović u separatu *Vakufi u Jugoslaviji* navodi: „Značaj vakufa Austro-Ugarska vlada je dobro uočila i ocenila, pa nije htela da ih ispusti iz svojih ruku. Ona je uočila da ova ustanova može poslužiti kao zgodno sredstvo i put da se meša u verske poslove muslimana i da drži na uzdi verske službenike koji se izdržavaju iz vakufske imovine.“²⁷

Austro-Ugarska vrši novo ustrojstvo zemljišnih knjiga. U tom smislu, u pripremi katastarskog premjera i uspostavi katastra zemljišta Bosne i Hercegovine, Austro-Ugarska je izdala niz naredbi i uputstava. Tu između ostalog spadaju: *Naredba od 04. 07. 1880. godine o prevodu turskih knjiga i njihovom daljem vođenju, Zakon o uvođenju novih posjedovnih listova za nekretnine, slobodnog posjeda zvanog „emelik“, Upute o uvođenju granične linije Hercegovine prema Crnoj Gori, Šematizacija nove političke podjele BiH - juli 1880., Pregledni listovi za katastarsko snimanje BiH, Naredba u vezi sa imovinom izbjeglica koji se još nisu vratili u zemlju, Propisi o uvođenju katastarskog poreza, dopunska objašnjenja u vezi sa uvođenjem katastra, Predračun troškova za uvođenje katastra zemljišta, Propis o stvaranju katastra, Operati katastarskih općina i drugi.*

Prva potpuna evidencija zemljišta u Bosni i Hercegovini uspostavljena je na osnovu premjera koji je izvršila Austro-Ugarska u periodu od 1880. do 1884. godine. Na osnovu premjera i drugih podataka izrađeni su katastarski planovi i katastarski operat. Katastarski planovi su, u pravilu, urađeni u razmjeri 1:6250. Dana 13. septembra 1884. godine donesen je Gruntovnički zakon za Bosnu i Hercegovinu,²⁸ Naputak za uvođenje Gruntovnice BiH i Naredba u pogledu ustrojstva i djelokruga gruntovničkih povjerenstava i uredovanja kod istih.²⁹

Sa uvođenjem Gruntovnice se počelo 1886. godine a proces je bio postepen, po kotarima, okruzima i općinama.³⁰ Godine 1908. Gruntovnica

vo, 1991. godine, strana 274.

27 Mehmed Begović *Vakufi u Jugoslaviji*, strana 8.

28 Gruntovničkim zakonom za Bosnu i Hercegovinu Austrija je zadržala upisana prava po turskim zakonima pa tako u paragrafu 1. tog Zakona utvrđuje: „Pravna narav u gruntovnici upisanih nekretnina i na istim nalazećih zdanja, stabala i građevina kao i valjanosti pravnih poslova odnoseći se na iste prosuduje se po ustavnom zakonu od 7. ramazana 1274/1858. godine“.

29 Mustafa Begić, *Zemljovlasnici Bosne*, Polygraph d.o.o. Sarajevo, Sarajevo, 1997. godine (Gruntovni zakon za Bosnu i Hercegovinu se nalazi na strani III., objavila ga je Zemaljska štamparija, 1886. godine.)

30 Riječ grunt potječe iz njemačkog jezika – *grund*, što znači zemlja, posjed, zemljišni posjed, imanje. Gruntovnica – Ured u kojem se vode zemljišne knjige.

je bila konačno uređena i spremna za javnu upotrebu. U ovom periodu je i Kotar Bihać uredio svoju gruntovnicu. Austrougarska vlada je 1903. godine izvršila katastarski popis u Bosni i Hercegovini prema kojemu je, prije nešto više od jednog stoljeća, 91,1 % bosanskohercegovačke zemlje bilo u vlasništvu Bošnjaka.³¹

Devastacija i uništavanje vakufske imovine u vrijeme Austro-Ugarske monarhije

Summum ius, summa iniuria – Najveće pravo, najveća nepravda

Slabljenje vakufa, njihovo uništavanje i devastacija počinje još u drugoj polovini 17. stoljeća. Jedno od najvećih stradanja Bosna je doživjela od Eugena Savojskog. Prvi pokušaj zauzimanja Bihaća Eugen Savojski je pokušao 9. 6. 1697. godine, ali Bošnjaci su iz te bitke izišli kao pobjednici. Krajišnici su 28. juna navedene godine izašli iz tvrđave i u otvorenom protunapadu porazili neprijatelja i natjerali ga na povlačenje.³² Uništavanje vakufa počinje 24. 10. 1697. godine, kada je Savojski do temelja spalio Sarajevo, koje je imalo oko 40 vakufa prije pojave najvećeg vakifa i dobrotvora Gazi Husrev-bega.

Mnogi od tih prvih vakufa su potpuno uništeni.³³ Nastavak uništavanja vakufa dolazi u periodu okupacije Bosne od strane Austro-Ugarske, 1878. godine. Ilustracije radi navest ćemo samo nekoliko primjera. U Travniku su jezuiti srušili novu i svu od kamena zidanu Tophane džamiju a na njeno mjesto postavili samostan i crkvu. U Zvorniku su katolici srušili Fethiju džamiju i pretvorili je u crkvu, premda je u to vrijeme bilo nekolicina katolika među činovnicima i vojskom u tom gradu. U Sarajevu na lokalitetu Ajas-pašine džamije je podignuto svratište a na Atmejdandžamiji skladište drva. U Konjicu je na lokalitetu Repovačke džamije napravljen vojnički magacin, ista sudbina je zadesila i stolačku džamiju.³⁴ U Sarajevu je na lokalitetu nekadašnje Musalle sagrađena

31 Rešid Hafizović, „Srebrenica – lekcija iz koje nismo ništa naučili“, *Novi Horizonti* broj 106, godina 9, Zenica, juni, 2008. godine

32 Esad Hrvačić, *Vakuf – trajno dobro, sa posebnim osvrtom na vakufe u Bosni i Hercegovini*, Izdavački centar Rijaseta IZ-e u BiH El-Kalem, Sarajevo, 2001. godine, strana 60.

33 Nezim Halilović – Muderris, „Vakuf i ljudska prava“, *Glasnik IZ-e u BiH* broj 9-10, Sarajevo, 2000. godine, strana 768.

34 Ramiza Smajić, „Povijest pod nogama, fragmenti iz historije otimanja vakufa“, *Novi Muallim br. 3.*, Sara-

zgrada današnjeg Predsjedništva Bosne i Hercegovine te zgrada Kantona Sarajevo i Općine Centar.³⁵

Istu sudbinu doživjela su i muslimanska greblja. Tako je greblje Čekrčinica u Sarajevu pretvoreno u gradski park. U Trebinju je na muslimanskom greblju, zvanom Stari mezari, napravljen park Kalaj Garten. U Tuzli je na muslimanskom greblju površine 18 dunuma napravljena željeznička stanica a u Doboju zgrada općinskog ureda. Na Musalli u Mostaru je napravljen hotel i općinski park. U Bihaću je od greblja napravljena javna stočna pijaca, a na onom kod Ičhisar-džamije šetalište. Nema grada u Bosni i Hercegovini koji nije pretrpio oštećenje ili kompletno zatiranje bošnjačkih svetišta.³⁶ Vakuf je defacto preko noći postao „res nullius“, a Bošnjaci postali svjesni da se u njihovoj zemlji ne poštuje niti jedno njihovo pravo.³⁷

Sve je to rađeno u skladu sa „zakonom“ i načelom pravde, ali ne i pravičnosti. Jer kada je u pitanju ovo načelo, tu se često dešavala zloupotreba i to sve u ime pravde u skladu sa sentencom iz rimskog prava: „*Summum ius, summa iniuria – Najveće pravo, najveća nepravda.*“ Međutim očigledna je činjenica da pravo može doći u sukob sa pravičnošću. Samo primjenom principa pravičnosti se može očuvati pravna sigurnost.³⁸ S druge strane, imamo primjera gdje su muslimani u ta turobna vremena poklanjali zemlju za potrebe drugih vjerskih zajednica.

Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak je nakon imenovanja za člana Vakufskog povjerenstva maja mjeseca 1884. godine određen za člana Komisije za izdavanje tapija na šumska zemljišta.³⁹ On je poklonio zemljište Srpskoj pravoslavnoj opštini u Pritoci kod Bihaća i Majkić-Japri kod Sanskog Mosta za građenje crkava, odnosno sveštenečkih stanova u tim

jevo, oktobar, 2000. godine, strana 161.

35 Nezim Halilović – Muderris, „Historijat vakufa u Bosni i Hercegovini, trenutno stanje i perspektive“, izlaganje na Okruglom stolu – *Povijest, pravo i perspektive vakufa*, Sarajevo, 19. 03. 2008. godine

36 Ramiza Smajić, „Povijest pod nogama, fragmenti iz historije otimanja vakufa“, strana 161 - 162.

37 Isto, strana 162.

38 Genc Trnavci, *Obligaciono pravo*, udžbenik na Pravnom fakultetu u Bihaću, Grafis, Cazin, 2002. godine, strana 26.

39 Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak je na izborima za gradsko zastupništvo nakon smrti Mustaj-bega Fadilpašića 13. marta 1893. godine imenovan za gradonačelnika Sarajeva.

mjestima.⁴⁰ Begovi Kulenovići su darovali zemlju za crkvu u Bosanskom Petrovcu a Filipovići u Ključu.

Austro-Ugarska je sve vrijeme pokušavala da vakufe zadrži pod svojom kontrolom. Muslimani su tražili da im se isti predaju pozivajući se na odredbe Konvencije od 21. aprila 1879. godine zaključene između Osmanske države i Austro-Ugarske.⁴¹ Nakon što je 1882. godine imenovan reisu-l-ulema i ustanovljena institucija Rijaseta IZ-e, naredne godine je uspostavljena Zemaljska vakufska komisija, koju je imenovalo zajedničko ministarstvo u Beču a vodila je brigu o vakufima.⁴²

Austro-Ugarska donosi niz upravno-pravnih propisa vezanih za sređivanje vakufske imovine. Godine 1894. je osnovano Zemaljsko vakufsko povjerenstvo kao savjetodavni organ te Zemaljsko vakufsko ravnateljstvo (Direkcija), koje je nadziralo rad svih vakufskih zavoda, odlučivalo o upotrebi vakufskih sredstava te odobravalo vakufski budžet. Obrazovana je i vakufska zaklada čija je primarna zadaća bila prikupljanje viška prihoda. Ova institucija se zadržala sve do 1945. godine.⁴³

Kako su se muslimani odnosili prema vakufu i mektebima kao temeljnim institucijama tadašnjeg obrazovanja vidimo iz pisanja sarajevskog *Bošnjaka* iz 1891. godine. U ovom listu stoji: „Iz daleka oćutih nekakvu vrevu, te prepoznah da je mekteb. Kad sam se prikućio vidio sam nagetu stolicu, rasklimana vrata, pod hasurom prah za prst debeo, za hodžom deme štapova i falake a pred njim čibuk preko sve sobe. Preko svega toga zrak unutra da nije moguće živjeti.“⁴⁴ Odnos naspram vakufa je bio ključan razlog formiranja Pokreta za vakufsko-mearifsku autonomiju. To zorno svjedoči Predstavka upućena ministru Kalaju 19. decembra 1900. godine u kojoj stoji: „*Poslije dvadesetogodišnje okupacione vlade vidio je islamski narod oko sebe porušene džamije, razrovana i razgrabljena islamska greblja, uništene zadužbine pobožnih muslimana, džamije prurušene*

40 Munib Maglajlić, „Knjižvena djelatnost Mehmed-bega Kapetanovića Ljubušaka“, Predgovor knjizi *Narodno blago*, M. Kapetanović Ljubušak, Svjetlost, Sarajevo, 1988. godine, strana 11.

41 Mehmed Begović, *Vakufi u Jugoslaviji*, strana 8.

42 Hrvačić, Esad, „Pravno utemeljenje vakufa u Bosni i Hercegovini“, izlaganje na Okruglom stolu – *Povijest, pravo i perspektive vakufa*, Sarajevo, 19. 03. 2008. godine

43 Esad Hrvačić, „Pravno utemeljenje vakufa u Bosni i Hercegovini“, izlaganje na Okruglom stolu – *Povijest, pravo i perspektive vakufa*, Sarajevo, 19. 03. 2008. godine

44 Abduselam Balagija, *Uloga vakufa u verskom i svetovnom prosvjećivanju naših Muslimana*, Štamparija Drag. Gregorića, Beograd, 1933. godine, strana 72.

u katoličke crkve, na islamskim grebljima podignute samostane, šetališta i marvinska sajmišta, a sa islamskim nadgrobnim kamenima kaldrmisane drumove.“⁴⁵ Također je 10. juna 1901. godine upućen i Memorandum, kojeg su najugledniji predstavnici Bošnjaka lično predali caru Franji Josipu.⁴⁶ Posljednji Zakon o vakufima u Bosni i Hercegovini donesen je 15. 06. 1909. godine. Tada je proglašen Štatut za autonomnu upravu islamskih vjerskih i vakufsko-mearifskih (školskih) poslova u Bosni i Hercegovini. Ovim Statutom je priznata relativno široka autonomija u domenu upravljanja vakufskom imovinom i obavljanju vakufskih poslova a bio je u primjeni do 1930. godine. Nakon ukidanja šerijatskih sudova, 1946. godine, uvakufljenje je prešlo u nadležnost Islamske zajednice. Ustavom Islamske vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini od 13. 07. 1959. godine propisano je da odluku o osnivanju vakufa u smislu člana 25, stav 9 donosi Starješinstvo IVZ-e na prijedlog nadležnog džematskog odbora i izdaje vakufnamu na bosanskom jeziku.

Period Kraljevine SHS i Kraljevine Jugoslavije

Otimačina vakufa se nastavlja i u vrijeme Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca. Primjetno je da ovdje nema muslimana, oni su tretirani nacionalno neopredijeljenima. Tako je vođa Radikalne stranke bosanskih Srba Milan Srškić na pitanje zašto u najvišim vlastima nisu zastupljeni bosanski muslimani odgovorio: „Istina, trebalo bi, ali naši su muslimani nacionalno neopredijeljeni, a naša je država nacionalna. To je država Srba, Hrvata i Slovenaca i oni trebaju da je reprezentuju.“⁴⁷ Stevan Protić, srbijanski radikal, netom je prije kraja Prvog svjetskog rata izgovorio sljedeće riječi: „Mi ćemo dati Turcima 24 sata, makar i sati da se vrate u pradedovsku veru. A što ne bude htelo to poseći, kao što smo svojevremeno uradili u Srbiji.“⁴⁸ S tim u vezi je i ekonomsko uništavanje muslimana.

45 Ramiza Smajić, „Povijest pod nogama, fragmenti iz historije otimanja vakufa“, strana 160.

46 Salko Čampara, *Bošnjački Memorandum, nepoznati dokument*, DES, Sarajevo, 1998. godine, strana 11.

47 Mehmedalija Bojić, „Položaj muslimana u doba monarhističke diktature“, *Historija Bosne i Bošnjaka*, Sarajevo, 2001. godine, strana 164.

48 Isto, strana 161.

Kraljevina SHS je provela agrarnu reformu kojom je samo od bosanskih muslimana oduzeto 1.076.685 hektara zemljišta. Tu zemlju vlada je podijelila na 249.518 srpskih porodica bivših kmetova, bezemljaša, ratnih dobrovoljaca, invalida i drugih.⁴⁹ Ovom reformom oduzete su gotovo dvije trećine ukupne zemljišne površine iz posjeda bosanskih muslimana. Inače, kralj Aleksandar je bio upamćen kod muslimana po mnogim potezima kojima je obespravljen muslimanski narod.⁵⁰ Zakonom o Islamskoj vjerskoj zajednici od 31. januara 1930. godine ukinuto je pravo bosanskih muslimana na autonomno vođenje vjerskih i vakufskomearifskih poslova u BiH. Nakon toga je proglašena Uredba o privremenoj organizaciji IVZ, po kojoj je ministar pravde postao najviša upravna vlast, koja neposredno nadzire rad svih vjerskih i vakufskih organa u koje su istovremeno uvedeni i posebni vladini povjerenici.

Kada je reisu-l-ulema Čaušević zatražio da se ta Uredba ukine, vlasti Kraljevine SHS su to odbile a njega iste godine penzionisale.⁵¹

Zakon i Ustav Islamske vjerske zajednice su zamijenili Statut o autonomnoj upravi iz 1909. godine i Privremenu uredbu o upravi vakufa od 12. aprila 1919. godine za južnu Srbiju i Crnu Goru.⁵² Kao što je poznato, Kraljevina SHS je nedemokratskim i nasilnim putem donijela *Mjere o agrarnoj reformi*, kojima je u periodu od 1918. do 1939. godine oduzeto oko četiri miliona dunuma vakufske zemlje te dvanaest i po miliona dunuma beglučke zemlje. U to vrijeme vlasnicima velikih posjeda je oduzeto oko 95% njihove imovine.

Spomenuti navodi su utemeljeni na *Memorandumu udruženja bivših posjednika kmetsko-beglučkih zemalja u Sarajevu*, koji je upućen kraljevskom namjesniku Pavlu 27. 09. 1938. godine. Napomenimo i to da je samo jednom odlukom Banjalučkog kotara oduzeto od Gazijinog vakufa 107.000 dunuma vakufske zemlje na prostoru Tešnja i Teslića, i to 1/3 obradivog zemljišta i 2/3 šume.⁵³

49 Isto, strana 164.

50 Isto, strana 173.

51 Isto, 173 - 175.

52 Vejsil Godinjak, „Neka zapažanja o vakufskoj upravi kod nas“, strana 276.

53 Nezim Halilović – Muderris, „Vakuf i ljudska prava“, *Glasnik IZ-e u BiH*, broj 9-10, Sarajevo, 2000. godine, strana 768.

Mustafa Imamović u izlaganju na ratnom Kongresu bosanskomuslimanskih intelektualaca, održanom u Sarajevu 22. decembra 1992. godine navodi: „Od cjelokupnoga zemljišta koje je tada zahvaćeno agrarnom reformom u cijeloj državi na Bosnu i Hercegovinu je otpadalo 66,9%. To znači da je Bosna i Hercegovina bila glavna meta, a razvlašćivanje Muslimana glavni cilj agrarne reforme. Naknada je isplaćivana u minimalnom iznosu od 30 dinara po dunumu, što je osiromašilo mnoge porodice.“⁵⁴

U Sarajevu su, također u vrijeme Kraljevine SHS, porušene 24 džamije, dvije medrese, 108 dućana, 118 kuća i dvorišta, 90 voćnjaka, oranica i livada.⁵⁵ Bošnjački prvaci su smatrali da je više zla učinjeno u prvih četrnaest mjeseci Kraljevine SHS nego u prethodnih četrdeset godina vladavine Austro-Ugarske.⁵⁶

Vakufi u socijalističkoj Jugoslaviji

Tokom Drugog svjetskog rata uništena je dokumentacija katastra zemljišta i zemljišne knjige za 24 od ukupno 77 katastarskih srezova, a po završetku rata pristupilo se obnovi katastra zemljišta i zemljišnih knjiga. Novi premjer je izvršen 1953. godine te uspostavljena nova evidencija o zemljištu.⁵⁷

U ovom periodu vakufska imovina je skoro potpuno uništena a pogotovo u prvih četrnaest godina nakon II svjetskog rata, od 1945. do 1959. godine. Te 1959. godine gasi se Vakufska direkcija kao ustanova koja nije imala potrebe za daljim postojanjem jer je vakufska imovina bila skoro sva opljačkana.⁵⁸

Već 1945. godine je donesen Zakon o raspolaganju stanovima i poslovnim prostorima te njegove izmjene i dopune 1947. i 1948. godine kojim je, blago rečeno, razrušena ekonomska osnova Islamske vjerske zajednice. Naime, tim Zakonom je određeno da se vjerskim zajednicama oduzmu

54 Mustafa Imamović, „Osnovne historijske naznake bosansko-muslimanskoga nacionalnog identiteta“, *Ratni Kongres bosansko-muslimanskih intelektualaca*, Bosnagraf, Visoko, 1994. godine, strana 15.

55 Nezim Halilović – Muderris, „Historijat vakufa u Bosni i Hercegovini, trenutno stanje i perspektive“, izlaganje na Okruglom stolu – *Povijest, pravo i perspektive vakufa*, Sarajevo, 19. 03. 2008. godine

56 Muhidin Pelesić, *Bošnjaci na svjetskim ratištima*, Press-centar Armije R BiH, Sarajevo, 1996. godine, strana 74.

57 Mustafa Begić, „110 godina Katastra zemljišta Bosne i Hercegovine“, strana 16.

58 Nezim Halilović – Muderris, „Vakuf i ljudska prava“, strana 768.

objekti u kojima se ne služe vjerski obredi.⁵⁹ Na taj način država je oduzela skoro sve stanove i poslovne prostore koji su bili u vlasništvu Islamske zajednice. Smatra se da je vrijednost oduzete vakufske imovine Islamskoj zajednici oko deset milijardi dolara.⁶⁰ Posebno štetne posljedice po vakufsku imovinu je izazvao Zakon o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta od 26. decembra 1958. godine. U Sarajevu su socijalističkom nacionalizacijom porušene 24 džamije i ekshumirano i u različite svrhe iskorišteno 204 dunuma muslimanskih mezarja te porušen veliki broj vakufskih dućana i magaza. Sarajevski vakuf je u doba socijalizma osiromašen i za dva hana, oko 400 kuća i stanova, 524 dućana, 103 parcele građevinskog zemljišta te 536.000 m² vakufskih bašči.⁶¹

U Sarajevu su također nakon Drugog svjetskog rata ukinuti svi mektebi, odnosno njihov rad je zabranjen a objekti su promijenili namjenu.⁶² Na ovaj način se pokušalo ateizirati društvo, jer se vjerovalo da će vjerske zajednice potpuno iščeznuti kad presuše izvori materijalnih prihoda.⁶³ Takozvanom nacionalizacijom nacionalizovana dobra su se davala u obveznicama koje su glasile na donosioca.⁶⁴

Ustavom Islamske vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini, od 13. 07. 1959. godine propisano je da odluku o osnivanju vakufa u smislu člana 25, stav 9 donosi Starješinstvo IVZ-e, na prijedlog nadležnog džematškog odbora i izdaje vakufnamu na bosanskom jeziku. Ustavom Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, od 26. 11. 1997. godine određeno je da shodno članu 52, stav 1, alineja 9, Rijaset Islamske zajednice odobrava osnivanje vakufa za vjerske potrebe, a članom 32 ovog Ustava je definirano da vakufskom imovinom upravlja Vakufska direkcija. Članom 28 je definirano šta čini imovinu Islamske zajednice; vakufska dobra i druge stvari, novčana sredstva, dok član 31 definira da svako fizičko i pravno lice može osnivati vakuf u duhu šerijatskih propisa.⁶⁵ Na osnovu

59 Vejsil Godinjak, „Neka zapažanja o vakufskoj upravi kod nas“, *Glasnik IZ-e br. 3*, Sarajevo, 1991. godine, strana 277.

60 Isto, strana 277.

61 Nusret Hođić, „Otimacična bošnjačkog blaga“, *Saff br. 94.*, strana 16 i 17.

62 Nijazija Koštović, *Sarajevo između dobrotvorstva i zla*, El-Kalem, Sarajevo, 1995. godine, strana 232.

63 Ibrahim Begović, „Uz predstojeći simpozijum o vakufu u Mrkonjić-Gradu“, *Muallim broj 3*, Sarajevo, 1990. godine, strana 15.

64 Fikret Karčić, „Vakufi i reprivatizacija“, *Glasnik IZ-e broj 3*, Sarajevo, 1991. godine, strana 267.

65 Esad Hrvačić, „Restitucija i njeno pravno utemeljenje“, *Hikmet, br. 9-12*, Tuzla, decembar 2000. godine,

Ustavnih ovlaštenja, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini je na svom zasjedanju održanom 22. maja 1999. godine donio Statut Vakufske direkcije. Ovim Statutom je utvrđeno da su organi koji sudjeluju u upravljanju vakufskom imovinom medžlisi IZ-e, posebni samostalni vakuf i mutevelije. Shodno članu 32 vakufskom imovinom upravlja Vakufska direkcija.⁶⁶

Stradanje vakufa u posljednjoj agresiji na Bosnu i Hercegovinu

Agresija na našu domovinu je donijela stradanje mnogih objekata Islamske zajednice. Od 1.144 džamija, koliko ih je bilo prije rata, Srbi su srušili 534 a Hrvati 80, ukupno 614, dok je značajna oštećenja pretrpjelo 307 džamija. Od 557 mesdžida, 175 su uništili Srbi a Hrvati 43, ukupno 218, dok je oštećen ukupno 41 mesdžid. Od 954 prijeratna mekteba 55 su srušili Srbi a Hrvati 14, ukupno 69, oštećenja je pretrpjelo 18 mekteba. Od 15 prijeratnih tekija u BiH, Srbi su srušili 3 a Hrvati 1, ukupno 4, dok ih je 5 oštećeno.

Od 90 turbeta, Srbi su srušili 34 a Hrvati 3, ukupno 37, dok ih je 7 oštećeno. Od 1.425 prijeratnih vakufskih objekata, 345 su srušili Srbi a 60 Hrvati, ukupno 405, oštećenja je pretrpjelo 149 vakufskih objekata.⁶⁷ U toku agresije na našu domovinu 537 džemata je prognano, a njihova infrastruktura je uništena ili devastirana. Šteta usljed nacionalizacije vakufskih stanova od 1996. godine do danas iznosi 64.350.000 KM. a usljed nacionalizacije poslovnih prostora koji su nekada bili u vlasništvu vakufa iznosi 221.650.000 KM. U prosjeku godišnja šteta nanescena vakufima u Bosni i Hercegovini iznosi 25.500.000 KM.⁶⁸ Od 195 prijeratnih krajiških džamija, 87 je uništeno, a 10 teško oštećeno. Od 49 mekteba srušeno je

strana 265.

66 Muhamed Salkić, *Ustavi Islamske zajednice*, El-Kalem, Sarajevo, 2001. godine, strana 352.

67 Muharem Omerdić, *Prilozi izučavanja genocida nad Bošnjacima (1992-1995)*, Rijaset IZ-e u BiH, Sarajevo 1999. godine: Stradanje službenika i vjerskih objekata Islamske Zajednice u Bosni i Hercegovini 1992 – 1995. Grafikon VP Službe Rijaseta IZ-e u BiH.

68 Nezim Halilović – Muderris, „Historijat vakufa u Bosni i Hercegovini, trenutno stanje i perspektive“, izlaganje na Okruglom stolu – *Povijest, pravo i perspektive vakufa*, Sarajevo, 19. 03. 2008. godine

12. Od 191 imamske kuće do temelja je srušeno 86, a 5 je pretrpjelo teža oštećenja. Uništeno je 7 poslovnih zgrada odbora IZ-e.⁶⁹

Aktivnosti oko statusa i povrata vakufske imovine

Ova borba na neki način traje još od Predstavke ministru Benjaminu Kalaju te Memoranduma upućenog caru Franji Josipu.⁷⁰ Borba je nastavljena preko Pokreta za vakufsko-mearifsku autonomiju, zatim angažiranja reisu-l-uleme Čauševića protiv takozvane agrarne reforme u vrijeme Kraljevine SHS te napori Islamske zajednice da se sačuva makar dio vakufa u vrijeme socijalističke Jugoslavije.⁷¹ Pljačka vakufske imovine u prethodnom sistemu je vršena takozvanom *ekspropriacijom ekspropriatora*,⁷² a najsnažniji primjer ataka na vakufsku imovinu je bio u formi *nacionalizacije vakufa*.⁷³

Ratne 1993. godine Rijaset Islamske zajednice pokreće inicijativu za reprivatizaciju prinudno oduzete imovine. Posljedica toga je stav Vlade Republike Bosne i Hercegovine sa 137. sjednice, održane 14. 04. 1993. godine, gdje se izražava spremnost za rješavanje pitanja denacionalizacije vjerskih objekata, ali i nemogućnost regulisanja denacionalizacije imovine vjerskih zajednica u ratnom stanju izvan postupka denacionalizacije cjelokupne nacionalizovane imovine. Rijaset IZ-e se ponovo obratio Vladi Republike BiH 12. 08. 1994. inicijativom za donošenje Zakona o vraćanju vakufske imovine, imovine vjerskih zajednica i zadužbina.

Na osnovu toga Vlada R BiH donosi Zaključak da se reprivatizaciji pristupi selektivno u prvoj fazi, te da se pripremi Zakon o vraćanju imovine vjerskim zajednicama, bogomoljama, tekijama, vakufima, samostanima i manastirima. Temeljem ovog Zaključka sačinjen je Zakon o vraćanju stvari vjerskim zajednicama i zadužbinama, a na sjednici Skupštine Republike BiH održanoj 28. 02. 1995. godine ukazano je od strane većeg

69 Arhiva Bihačkog muftijstva pod brojem: 101 / 94 – Dopis Timu Evropske zajednice Bihać.

70 Cjeloviti sadržaji oba dokumenta se nalaze u knjizi: *Bošnjački Memorandum, nepoznati dokument*, DES, Sarajevo, 1998. godine, strana 11. (Priredio Salko Čampara)

71 Nusret Hodžić, „Otimaciina bošnjačkog blaga“, Saff br. 94, strana 16-17.

72 Fikret Karčić, „Vakufi i reprivatizacija“, *Glasnik IZ-e u BiH* broj 3, Sarajevo, 1991. godine, strana 267.

73 Ibrahim Begović, „Zajednica, vakuf i zakon“, *Muallim* broj 42, Sarajevo, 1996. godine, strana 9.

broja poslanika na složenost materije te da ne treba donositi parcijalna rješenja. Istu primjedbu je imala i Zakonodavno-pravna komisija.

Presudnu ulogu u odbacivanju nacrtu navedenog Zakona je odigrao tzv. Ekspertni tim Vlade R BiH, koji je između ostalog konstatovao da je moguće izdvojeno rješavati restituciju vjerskim zajednicama kroz LEX SPECIALIS, i to nakon donošenja općeg Zakona o restituciji koji će upućivati na donošenje posebnog Zakona za vjerske zajednice, izrazivši pri tome bojazan da država neće imati sredstava za plaćanje nadoknade za imovinu koja se ne može vratiti u naturalnom obliku.

Međutim Ekspertni tim Vlade R BiH ne samo da nije ispoštovao načelo LEX SPECIALIS kojim bi se riješila restitucija imovine vjerskim zajednicama nego je potpuno zanemario specifičnost ovakve imovine kao zadužbinske, poklonjene od strane dobrotvora Bogu da vječno traje a prihodima da se koriste ljudi shodno vakufnami. Također je zanemarena činjenica da se imovina poklonjena u ime Boga ne može otuđivati, prodavati ili otkupljivati. Na taj način vakufska imovina je izjednačena sa svom ostalom imovinom. Nije navedena niti mogućnost da se devastirana imovina vjerskih zajednica može i mora kompenzirati državnom imovinom (objekti i zemljišta) adekvatne tržišne vrijednosti.

Zbog svega gore navedenog, Koordinacioni odbor za povrat i kompenzaciju uzurpirane i devastirane imovine vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini je dana 28. 04. 1997. godine uputio Zahtjev za povrat i kompenzaciju imovine vjerskih zajednica Predsjedništvu Bosne i Hercegovine i drugim relevantnim institucijama, u kojem su stavljene primjedbe na Zakon o restituciji te maćehinski odnos poslanika u Predstavničkom domu Parlamenta BiH naspram imovine vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini.⁷⁴ Općepoznata je činjenica da nadležni organi države Bosne i Hercegovine, kao i njenih entiteta, nisu do danas skoro ništa uradili u vezi s pitanjem povrata imovine ili pravične naknade vjerskim zajednicama za oduzetu imovinu u našoj zemlji.

⁷⁴ Memorandum Predsjedništvu Bosne i Hercegovine, Rijaset IZ-e u BiH, Sarajevo, 1997. godine, strana 6-8. U Zaključku ovog Memoranduma se konstatira: „Vakufi kao značajna oblast u našem pravu nisu u posljednjih 50 godina spominjani a pogotovo izučavani.“ Navedena konstatacija je izrečena na promociji knjige advokata Hajrudina Mulalića *Pravni pojam i značaj vakufa u Bosni i Hercegovini*.

Pokušaj devastacije vakufa se ogleda i kroz različite pritiske na vjerske zajednice od strane OHR-a⁷⁵ te pokušaj visokog predstavnika da ova institucija donese Zakon o restituciji, što bi značilo gašenje vakufa.⁷⁶ Posebno veliku štetu vakufima je nanijela Odluka Ustavnog suda Federacije BiH od 29. 05. 2007. godine kao i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo. Takav Zakon je u suprotnosti sa osnovnim principima neotuđivosti i nepovredivosti vakufa.

U *Preprodu* broj 23/865 od 1. decembra 2007. godine Nezim Halilović – Muderris navodi: „Na području Federacije BiH ima oko 900 vakufskih stanova čija je vrijednost oko 216 miliona KM.“ Usvajanje ovog Zakona značilo bi najveću pljačku vakufske imovine u Bosni i Hercegovini i potpuno osiromašenje institucije vakufa što, ustvari, i jeste pravi razlog takve kampanje.

Praveći povijesni presjek devastacije vakufske imovine dolazimo do zaključka da se vakufi sistematski uništavaju više od trinaest decenija. Pljačka je nedvojbeno vršena organizirano sa državnih nivoa prethodnih sistema u ovoj zemlji. Otuda je jako teško, u nekim slučajevima skoro i nemoguće, rasvijetliti okolnosti pod kojima su određeni vakufi nestali. U kontekstu zadate teme možemo primijetiti da se na taj način krši jedno od temeljnih ljudskih prava – pravo na nepovredivost vlasništva, spomenuto u Deklaraciji o pravima čovjeka i građanina u Francuskoj davne 1789. godine, gdje u članu XVII stoji: „Vlasništvo je nepovredivo i sveto pravo.“

Nažalost, nepovredivost i svetost vlasništva je u našoj zemlji grubo narušena kada je u pitanju vakufska imovina u posljednjih skoro četrnaest decenija. Mehmed-beg Kapetanović – Ljubušak je davne 1893. godine zapisao da „budućnost jednog naroda ovisi o njegovom odnosu prema vakufu“. Ne smijemo zaboraviti da i naša budućnost ovisi o odnosu prema vakufu kao Božijem vlasništvu.

75 Nezim Halilović- Muderris, „Hoće li se otimačina vakufske imovine prošlih režima u ovome i ozakoniti“, *Saff broj 55*, 2000. godine, strana 34.

76 Nezim Halilović – Muderris, „Ako OHR donese zakon o restituciji, to će značiti gašenje vakufa“, *Saff broj 53*, 2000. godine, strana 25.

Uključenje vakufskih zgrada u Gradačcu u Gradsku stambenu zajednicu 1954. godine

Nusret Kujraković

magistar socioloških nauka; Glavni imam Medžlisa Islamske zajednice Gradačac
kujraknusret@gmail.com

Sažetak

U ovom radu obrađuje se pitanje uključenja vakufskih stambenih i poslovnih zgrada u Gradačcu u Gradsku stambenu zajednicu 1954. godine na osnovu Uredbe o upravljanju stambenim zgradama iz 1954. godine. Dat je prikaz zakonskih osnova i pregled vakufskih zgrada koje je obuhvatilo uključenje. U Stambenu zajednicu u Gradačcu uključeno je četrnaest vakufskih zgrada koje su pripadale Ujedinjenom vakufu. Prihodi od stanarine/zakupnine podijeljeni su tako da je 80% sredstava namijenjeno u gradski stambeni fond, a samo 20% dato je Ujedinjenom vakufu u Gradačcu. Ovim su načinjeni veliki finansijski gubici Ujedinjenom vakufu, odnosno Vakufskom povjerenstvu u Gradačcu.

Ključne riječi: vakufske zgrade, Gradačac, stambena zajednica, uredba

Uvod

U poslijeratnom razdoblju socijalističke Jugoslavije više zakona i uredbi reguliralo je pitanje stambene politike, uređenja stambenih odnosa i stanarskog prava.¹ U tom početnom razdoblju država vodi politiku

¹ Osnovni zakonski akti koji su uređivali položaj stanara u SFRJ su Uredba o upravljanju stambenim zgradama iz 1953. godine, Zakon o stambenim odnosima iz 1959., 1973., i 1974., te kasnije republičke inačice

administrativnog upravljanja stambenim fondom. Vršiti raspodjelu stanova i određuje visinu stanarine te oduzima višak stambenog prostora od pojedinaca i raznih organizacija. Uredbom o upravljanju stambenim zgradama iz 1953. godine načinjene su neke promjene koje se ogledaju u činjenici što se pravo upravljanja stambenim fondom prenosi na novoosnovane organe društvenog upravljanja. Spomenuta Uredba imala je pravne efekte na vakufske zgrade u Bosni i Hercegovini, što jeste i glavni motiv bavljenja ovom tematikom. Cilj ovog rada jeste da ukaže na negativne posljedice Uredbe po vakufske stambene i poslovne zgrade samo na području Vakufskog povjerenstva u Gradačcu. Uredba o upravljanju stambenim zgradama omogućila je tadašnjim Narodnim općinskim odborima diljem Bosne i Hercegovine da sve stambene i poslovne vakufske zgrade u gradskoj zoni administrativno uključe u stambenu zajednicu bez promjene vlasničkih odnosa, te da preuzmu najveći dio zakupnina za svoje stambene potrebe, a da se gruntovnim vlasnicima zgrada dadne određeni procenat sredstava. Vrlo zanimljivo pitanje uključenja vakufskih zgrada u stambene zajednice, a napose zbog velikih negativnih finansijskih posljedica po vakufe, ostalo je do danas ne samo neistraženo već nije ni detektirano od strane istraživača. Intencija ovog rada jeste da detektira ovo pitanje i inicira njegovo istraživanje i proučavanje na širem prostoru Bosne i Hercegovine.

Ovaj istraživački zahvat obrađuje uključivanje vakufskih stambenih i poslovnih zgrada Ujedinjenog vakufa Vakufskog povjerenstva u Gradačcu.² Pri izradi rada isključivo su korišteni arhivski izvori.

Zakonske osnove uključivanja vakufskih zgrada u stambenu zajednicu

Tri su pravna akta koja konstituiraju zakonske osnove uključivanja vakufskih zgrada u gradsku stambenu zajednicu: prvi je Uredba o uprav-

navedenog zakona kao i onog o gospodarenju stambenim zgradama, Zakon o privrednom poslovanju stambenim zgradama u društvenom vlasništvu iz 1965. i 1968., Zakon o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta iz 1958., Zakon o prometu zemljišta i zgrada, Zakon o vlasništvu na dijelovima zgrada te propisi o finansiranju stambene izgradnje.

2 Do administrativnog ujedinjenja samo gradskih vakufa u Bosni i Hercegovini došlo je 1934. godine. Nisu vršene izmjene u gruntovnim knjigama.

ljanju stambenim zgradama³, drugi Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o upravljanju stambenim zgradama⁴, a treći Rješenje Narodnog odbora Gradske općine Gradačac br. 895 od 2. juna 1954. godine o uključenju vakufskih zgrada u stambenu zajednicu i odgovarajućih popratnih odluka Narodnog odbora Gradske općine Gradačac o propisivanju stambene tarife i raspodjele stanarine na stambene fondove spomenute Gradske općine.⁵

Postupak uključenja vakufskih zgrada u gradsku stambenu zajednicu

Na temelju navedene dvije uredbe o upravljanju stambenim zgradama Narodni odbor Gradske općine u Gradačcu donio je rješenje o uključenju vakufskih zgrada Ujedinjenog vakufa u Gradačcu u gradsku stambenu zajednicu. Rješenje je bilo općenito za sve vakufske zgrade, bez obrazloženja i pojedinačnog navođenja. Propisano je da od stanarine/kirije vakufu pripada samo 10%, a ostatak je usmjeren u stambeni fond. Sredstva fonda trošena su za stambenu izgradnju. Pravo naplate stanarine/zakupnine imala je Uprava Stambene zajednice, a ne gruntovni vlasnik vakufskih zgrada. Visinu stanarine i kategorizaciju stambenog prostora određivala je nadležna općinska služba. Po ovom Rješenju u novoosnovanu Stambenu zajednicu u Gradačcu uključeno je četrnaest vakufskih zgrada koje su se nalazile u gradskoj zoni, od toga osam poslovnih i šest stambenih. Ukupna površina poslovnog i stambenog prostora iznosila je 1.090 m², od toga 712 m² poslovnog i 378 m² stambenog prostora.⁶

Vakufsko povjerenstvo u Gradačcu uložilo je žalbu na ovo Rješenje zahtijevajući da se ono preispita i ukazujući na određene sporne manjkavosti i nedorečenosti. Kako se navodi u žalbi Vakufskog povjerenstva, u naprijed spomenutom Rješenju nema nikakvog obrazloženja niti se vakufske zgrade navode pojedinačno, već se tretiraju općenito. Nadalje, Vakufsko povjerenstvo naglašava da su predmetne vakufske zgrade za-

3 Službeni list FNRJ, br. 52/53.

4 Službeni list FNRJ, br. 29/54.

5 Spomenute odluke i druga rješenja nalaze se u arhivi Medžlisa Islamske zajednice Gradačac.

6 Do ovog podatka se dode tako što se saberu površine poslovnog i stambenog prostora koje su prikazane u ovom radu u dijelu koji govori o pregledu vakufskih zgrada uključenih u stambenu zajednicu.

dužbine privatnih lica sa preciziranom namjenom trošenja sredstava, te, na osnovu toga, smatra da se trebaju tretirati kao privatna svojina na koju se primjenjuje član 14. spomenute Uredbe, a ne da se tretira kao društvena svojina. Također, iskazana je ozbiljna zabrinutost da bi se primjenom ovog Rješenja ugrozio opstanak Islamske vjerske zajednice i njeno funkcioniranje, jer bi ostala bez prijeko potrebnih finansijskih sredstava. Stoga je zatraženo da se naprave neke izmjene, da se za svaku zgradu donese posebno rješenje sa obrazloženjem i da se umjesto predviđenih 10% vakufu isplaćuje najmanje 50% od ukupljenih sredstava po osnovu najamnine.⁷

Osim toga, Vakufsko povjerenstvo u Gradačcu zatražilo je pomoć, mišljenje i tumačenje Vakufske direkcije u Sarajevu vezano za određene odredbe Uredbe o upravljanju stambenim zgradama kako bi se mogla analizirati i ocijeniti pravna osnovanost predmetnog Rješenja Narodnog odbora Gradske općine u Gradačcu. Radi ocjene cijele stvari, Vakufska direkcija je zatražila od Vakufskog povjerenstva u Gradačcu iscrpan izvještaj o vakufskim zgradama koje su uključene u stambenu zajednicu. Izvještaj je trebao dati osnovne podatke o stanju zgrade, broju prostori-ja, pristupu zgradi (poseban ili zajednički ulaz) i gruntovnom vlasniku.⁸ Na temelju dobivenog izvještaja⁹, Vakufska direkcija je dopunila žalbu Vakufskog povjerenstva navodeći da pojedine zgrade, po postojećim propisima, nisu mogle biti uključene u stambenu zajednicu i zatražila da kiriju od vakufskih zgrada i dalje ubire i njome u cijelosti raspolaže Vakufsko povjerenstvo sve do pravomoćnosti Rješenja.¹⁰

Razmatrajući žalbu Vakufskog povjerenstva, Savjet za komunalne poslove pri Narodnom odboru Gradske općine u Gradačcu na svojoj sjednici održanoj 19. oktobra 1954. godine donio je rješenje. Žalba je uvažena u dijelu koji se odnosi na visinu procenta koji bi pripadao vakufu i povi-

7 Žalba Vakufskog povjerenstva u Gradačcu br. 103/54 od 07.06.1954. godine. Arhiva Medžlisa Islamske zajednice Gradačac.

8 Dopisi Vakufske direkcije u Sarajevu br. 2430/54 od 14.06.1954. godine i br. 2463/54 od 18.06.1954. godine. Arhiva Medžlisa Islamske zajednice Gradačac.

9 Vakufsko povjerenstvo u Gradačcu dostavilo je traženi izvještaj pod brojem 112/54 od 23.06.1954. godine. Arhiva Medžlisa Islamske zajednice Gradačac.

10 Dopis Vakufske direkcije u Sarajevu br. 3098/54 od 04.08.1954. godine. Arhiva Medžlisa Islamske zajednice Gradačac.

šen je sa 10% na 20%, ali ne i u dijelu osporavanja zakonske utemeljenosti uključenja pojedinih vakufskih zgrada u stambenu zajednicu. Naime, Savjet za komunalne poslove ustanovio je „da sve poslovno-stambene zgrade koje su vlasništvo Vakufa ne potpadaju pod Upravu Stambene zajednice, ali po članu 45 i 45a Uredbe o izmjenama i dopunama Uredbe o upravljanju stambenim zgradama, Uprava Stambene zajednice imade pravo naplate zakupnine-stanarine s tim da vlasniku, odnosno vakufu isplaćuje procenat koji je prema članu 6. Odluke o propisivanju stambene tarife i raspodjeli stanarine na fondove povišen na 20% od ubranih kirija u korist navedenog povjerenstva“.¹¹

Vakufsko povjerenstvo u Gradačcu nije se žalilo na spomenuto Rješenje, jer je smatralo da je to suviše. Jednostavno rečeno, sve vakufske zgrade ostale su u stambenoj zajednici, ali je povišen iznos od kirija koji pripada vakufu. Ovakvo stanje potrajalo je do nacionalizacije predmetnih vakufskih zgrada po Zakonu o nacionalizaciji najamnih zgrada i građevinskog zemljišta iz 1958. godine.¹²

Napomenimo da je ukupan iznos zakupnina u trenutku provođenja postupka nacionalizacije krajem 1959. i početkom 1960. godine iznosio 51.556 dinara, a od toga Vakufskom povjerenstvu je pripadalo 10.542 dinara, dok je preostali dio išao na račun Stambene zajednice u Gradačcu. Očiti su veliki finansijski gubici koji su ugrozili normalno funkcioniranje vjerskog života u Gradačcu. Značajno je istaknuti činjenicu da je na ovaj način vakuf imao zapažen udio u stambenoj izgradnji i povećanju stambenog fonda u Gradačcu u periodu od 1954. do nacionalizacije predmetnih vakufskih zgrada 1960. godine.

Pregled vakufskih zgrada uključenih u Stambenu zajednicu

Po ovom Rješenju u novoosnovanu Stambenu zajednicu u Gradačcu uključeno je četrnaest vakufskih zgrada koje su se nalazile u gradskoj

11 Rješenje Savjeta za komunalne poslove pri Narodnom odboru Gradske općine u Gradačcu br. 926/54 od 27.10.1954. godine. Arhiva Medžlisa Islamske zajednice Gradačac.

12 Rješenje Komisije za nacionalizaciju pri Narodnom odboru Općine Gradačac br. 122/59 od 29.06.1960. godine. Arhiva Medžlisa Islamske zajednice Gradačac. O Zakonu vidi: Službeni list FNRJ, br. 52/58.

zoni. Radi se o sljedećim vakufima: Vakuf Bukvare džamije, Vakuf Sviračke džamije, Vakuf Svirac-medrese, koji je pripadao Sviračkoj džamiji, Vakuf Reuf-begove džamije te vakufi begovske porodice Gradašćević, koji su pripadali Džamiji Husejniji: Vakuf Murat-kapetana Vakuf Husein-kapetana i Vakuf hadži Bećir-bega.¹³

Vakuf Bukvare džamije

Stambena zgrada u ulici Esada Taslidžića, zk. ul. br. 422, k.č. br. 11/60, k.o. Gradačac, površina 225 m², pod zgradom 30 m². Do 1950. godine zgrada je služila kao mekteb a kasnije kao stambena prostorija.

Stambena zgrada/kuća u Boračkoj ulici, zk. ul. br. 443, k.č. br. 14/96, k.o. Gradačac, površina 100 m², pod zgradom 32. Zgrada je oduvijek služila za izdavanje u zakup, a sastoji se od prizemlja i sprata (dva dvosobna stana). Lokacija zgrade je u strogom centru grada.

Stambena zgrada/kuća u ulici Esada Taslidžića, zk. ul. br. 436, k.č. br. 11/150, k.o. Gradačac, površina 100 m². Zgrada je oduvijek služila za izdavanje u zakup, a sastoji se od prizemlja i sprata. Lokacija zgrade je oko 300 metara od centra grada.

Stambena zgrada/kuća u ulici Ivice Vižlara, zk. ul. br. 439, k.č. br. 11/154, k.o. Gradačac, površina 70 m², vlasništvo Vakufa Bukvarske džamije. Zgrada je prizemnica sa dvije sobe i služila je za iznajmljivanje. Lokacija zgrade je oko 300 metara od centra grada.¹⁴

Vakuf Reuf-begove džamije

Stambena zgrada/kuća u ulici Ivice Vižlara, zk.ul. br. 503, k.č. br. 10/32, k.o. Gradačac, površina 200 m², pod zgradom 104 m². Zgrada je oduvijek služila za izdavanje u zakup, a sastoji se od prizemlja i sprata sa ukupno 8 soba (četiri jednosobna stana). Lokacija zgrade je u centru grada.

¹³ O vakufu begovske porodice Gradašćević vidi: Nusret Kujraković, *Vakuf begovske porodice Gradašćević*, BZK Preporod OO Gradačac, Gradačac, 2014.

¹⁴ Ovi vakufi Bukvare džamije su, također, vakufi Alajbegovića, jednog ogranka Gradašćevića.

Vakuf Murat-kapetana Gradašćevića

Poslovne prostorije u ulici Maršala Tita (zgrada Murat-kapetanove medrese), zk. ul. br. 597, k.č. br. 16/1, k.o. Gradačac, površina 350 m², pod zgradom 200 m². Prvobitno je na prvom spratu zgrade bila smještena medresa, a u prizemlju mektepska učionica; kasnije su tu bile smještene prodavnice i sjedište kulturno-potpornog društva „Hamijjet“. Lokacija zgrade je u strogom centru grada.

Vakuf Murat i Husein-kapetana Gradašćevića

Poslovna prostorija u ulici Maršala Tita, zk. ul. br. 992, k.č. br. 14/77, k.o. Gradačac, površina 75 m², kao i zk. ul. br. 991, k.č. br. 14/75, k.o. Gradačac, površina 10 m², pod zgradom 85 m². Zgrada je prizemnica sa dvije poslovne prostorije. Oduvijek je služila za izdavanje u zakup. Lokacija zgrade je u strogom centru grada.

Vakuf Husein-kapetana Gradašćevića

Poslovna prostorija u ulici Maršala Tita, zk. ul. br. 725, k.č. br. 10/23, k.o. Gradačac, površina 100 m², pod zgradom 100 m². Zgrada je prizemnica (magacin) sa pet poslovnih prostorija u kojima su bili smješteni razni dućani i sjedišta organizacija. Lokacija zgrade je u centru grada.

Poslovne prostorije u ulici Ivica Vižlara, zk. ul. br. 725, k.č. br. 9/88, k.o. Gradačac, površina 90 m², pod zgradom 35 m². Zgrada je uvijek služila kao poslovna prostorija u kojoj su smještene kovačnica i kolarnica. Lokacija zgrade je u strogom centru grada.

Stambena zgrada/kuća u ulici Braće Hamidovića, zk. ul. br. 1235, k.č. broj 15/34, k.o. Gradačac, ukupna površina 240 m², a pod zgradom 42 m², vlasništvo Vakufa Husejnije. To je zgrada nekadašnjeg čaršijskog ženskog mekteba. Zgrada je prizemnica sa jednim dvosobnim stanom. Prvobitno je služila kao ženski mekteb, ali kasnije je pretvorena u stambeni prostor. Lokacija zgrade je u centru grada.

Vakuf hadži Bećir-bega

Poslovna prostorija u ulici Maršala Tita, zk. ul. br. 480, k.č. br. 10/25, k.o. Gradačac, površina 55 m², vlasništvo Vakufa Hadži Bećir-bega. Zgrada je

prizemnica na sprat sa dvije poslovne prostorije (to je bio magacin) u kojima su bili razni dućani. Lokacija zgrade je u strogom centru grada.

Poslovna prostorija u ulici Maršala Tita, zk. ul. br. 480, k.č. br. 16/138, k.o. Gradačac, površina 100 m², pod zgradom 60 m². Bio je to drveni magacin sa dućanima. Lokacija zgrade je u strogom centru grada.

Vakuf Sviračke džamije

Poslovne prostorije u ulici Maršala Tita, zk. ul. br. 993, k.č. br. 10/96, k.o. Gradačac, površina 30 m², kao i zk. ul. br. 994, k.č. br. 10/21, k.o. Gradačac, površina 15 m². Zgrada je bila sagrađena na obje parcele i uvijek je služila za smještaj dućana. Lokacija zgrade je u strogom centru grada.

Vakuf Svirac-medrese

Čitaonica koja je napravljena na temeljima nekadašnje Svirac-medrese i dobrim dijelom od cigle medresanske zgrade. U tom vremenu u njoj su bile smještene prostorije Socijalističkog saveza radnog naroda u Svircu. Zgrada je imala četiri prostorije. Lokacija zgrade bila je u Mahali Svirac pored Sviračke džamije. Zgrada više ne postoji.

Zaključak

U okviru uređenja stambenih odnosa i rješavanja stambenog pitanja u Stambenu zajednicu u Gradačcu uključeno je četrnaest vakufskih stambenih i poslovnih zgrada, od toga osam poslovnih i šest stambenih. Ukupna površina poslovnog i stambenog prostora iznosila je 1.090 m², od toga 712 m² poslovnog i 378 m² stambenog prostora. Ovim činom spomenute zgrade date su na upravljanje Stambenoj zajednici, koja nije bila vlasnik. Vlasnik je i dalje bilo Vakufsko povjerenstvo. Uključenjem vakufskih poslovnih i stambenih objekata u lokalnu stambenu zajednicu od 1954. godine do nacionalizacije 1960. godine Vakufsko povjerenstvo u Gradačcu dobiva samo 20% od prihoda od izdavanja vakufskih dobara pod zakup, dok je 80% prihoda namijenjeno za stambeni fond Gradske općine iz kojeg je finansirana stambena izgradnja. Na taj način vakufi su pretrpjeli velike i nenadoknadle materijalne gubitke koji su u mnogome ugrozili funkcioniranje vjerskog života. Osim toga, riječ je

i o značajnom udjelu vakufskih sredstava u stambenoj izgradnji u tom razdoblju na području Gradske općine u Gradačcu.

Izvori i literatura

1. Arhiva Medžlisa Islamske zajednice Gradačac.
2. Kujraković, Nusret, *Vakuf begovske porodice Gradašćević*, Gradačac, 2014.
3. *Službeni list FNRJ*, br. 52/53.
4. *Službeni list FNRJ*, br. 29/54.
5. *Službeni list FNRJ*, br. 52/58.

نصرت كويراكوفيتش

إدراج مباني الأوقاف الإسلامية بغراداتشاتس في الجمعية السكنية البلدية عام ١٩٥٤م

تتناول هذه المقالة مسألة إدراج مباني الأوقاف الإسلامية بمدينة غراداتشاتس، السكنية منها والإدارية، في الجمعية السكنية البلدية عام ١٩٥٤م وذلك بموجب القانون الخاص بالتحكم في المباني السكنية من عام ١٩٥٤م. ومما ورد في المقالة وصف الأسس القانونية ذات العلاقة والقائمة بالمباني الوقفية التي تضمنها هذا الإدراج. ومن المدرج حين ذاك في الجمعية السكنية البلدية بغراداتشاتس أربعة عشر مبنى منتميا إلى الأوقاف الإسلامية الموحدة. أما الواردات من الإيجار فقد خصص ٨٠% منها للصندوق السكني البلدي و٢٠% فقط للأوقاف الإسلامية الموحدة بغراداتشاتس مما ألحقت به خسائر مالية كبيرة لهذه المؤسسة.

Nusret Kujrakovic

The Inclusion of the Waqf Buildings in Gradacac in the Urban Residential Community in 1954

In this paper we address the issue of inclusion of waqf residential and business buildings in Gradacac in the Urban Residential Community in 1954 on the basis of the Regulation on the management of residential buildings, from 1954. The paper presents an overview of the legal grounds and a list of waqf buildings which were covered by the Inclusion. The fourteen waqf buildings that belonged to the United Waqf were included in the Residential Community in Gradacac. The income from rent/lease was divided in a way that 80% of income was intended for the Urban Housing Fond, and only 20% was given to the United Waqf in Gradacac. This caused the United Waqf and the Waqf Commission in Gradacac a large financial loss.

Sjećanje na naše dobrotvore Sejfudin ef. Šehović

Nadir Dacić

glavni imam Medžlisa IZ-e Prijepolje
nadirdacic@hotmail.com

Sažetak

Prijepoljski kraj je davao istaknute ličnosti u mnogim oblicima ljudske djelatnosti. Dao je veliki broj vjerski obrazovanih ljudi (uleme): imama, hatiba, hafiza, mualima, muderisa, kadija, vrhovnih muftija, šerijatskih sudija i jednog zamjenika reis-ul-uleme. Jedna od takvih ličnosti s kraja XIX i početka XX vijeka, koja je uživala veliki ugled i ostavila veliki trag je Sejfo ef. Šehović (1861-1939). Ovaj tekst ima za cilj da sačuva uspomenu na ovog velikana prijepoljskog kraja, koji je je veći dio svog velikog imetka uvakufio i stavio na raspolaganje Islamskoj zajednici.

Uvod

Prijepoljski kraj je davao istaknute ličnosti u mnogim oblicima ljudske djelatnosti. Dao je veliki broj vjerski obrazovanih ljudi (uleme): imama,

hatiba, hafiza, mualima, muderisa, kadija, Vrhovnih muftija, šerijatskih sudija i jednog zamjenika reis-ul-uleme. Isticali su se znanjem, ugledom u svojoj sredini, humanitarnim radom, posebno u razvoju skladnih međuljudskih odnosa i razumijevanja među ljudima, bez obzira na bilo koju pripadnost. Na taj način doprinosili su da se Prijepolje sa svim svojim specifičnostima cijeni na širim prostorima. Jedna od takvih ličnosti s kraja XIX i početka XX vijeka, koja je uživala veliki ugled i ostavila veliki trag je Sejfo ef. Šehović, o čijem znanju i zalaganju za nauku i obrazovanje, dobrotvorstvu i darežljivosti, uspomenu čuvaju prenoseći je na druge još samo rijetki pojedinci koji su imali sreću da jednog ovakvog čovjeka vide, budu u njegovom prisustvu i od njega uče i primaju pouku. Traganje za dokumentarnom i materijalnom građom, fotografijama i ličnim stvarima s jedne strane, te uspomenu i sjećanjima ljudi koji su lično poznavali Sejfa ef. Šehovića iziskivalo je dosta vremena i truda. Rezultat tog napora su sljedeći podaci do kojih sam došao.

Biografski podaci

Sejfidin ef. Šehović rođen je 2. aprila 1861. godine u Pljevljima, od oca hadži Derviša. Završio je Ruždiju u rodnom mjestu. Nakon toga, počeo je sa radom u pljevaljskim školama u kojima je predavao islamsku vjeronauku i turski jezik. Bio je tumač turskog jezika a usluge po tom pitanju činio je i pripadnicima pravoslavne vjeroispovijesti.

Prilikom otvaranja Gimnazije u Pljevljima 1901. godine, Sejfo ef. je postavljen za nastavnika turskog jezika. Bio je i dobrotvor pljevaljske gimnazije, koji je za istu "priložio 71 groš".¹ "Pored Gimnazije, osnovana je 1904. godine i devojčaka škola, kao žensko odeljenje gimnazije, uz neke dodatne predmete specifične za učenice, kao ručni rad, vezenje i šivenje".² Sejfo ef. je i u ovoj školi predavao. U izvještaju za školsku 1904/05. i 1905/06. godinu stoji da Sejfo ef. predaje Turski jezik u četiri razreda Gimnazije sa ukupno 16 časova i da uredno vrši svoju dužnost.

1 Dr Radmila Petković-Popović, Vukoman Šalipurović, *Srpske škole i prosveta u zapadnim krajevima stare Srbije u XIX veku*, str. 113.

2 Vukoman Šalipurović, *Kulturno-prosvetne i političke organizacije u Polimlju i Raškoj 1903.-1912.* str.136.

Naredne, 1907. godine, upravitelj osnovnih škola u Pljevljima traži od Ministarstva inostranih dela Kraljevine Srbije da se Sejfu Šehoviću odredi pomoć iz ministarstva. On radi već 13 godina u našim školama i to sa vrlo malom nagradom. On zaslužuje da mu se sve učini. Zato molimo Ministarstvo da mu se odredi mesečno bar najmanje 60 dinara, a on nam u svakoj daljoj prilici odjedared valja te novčane žrtve. U školskoj 1909/10. godini Sejfo Šehović je imao "platu 360 dinara od Ministarstva inostranih dela i 500 dinara od crkveno-školske opštine iz Pljevalja".³ Naredne školske 1910/11. godine crkveno-školska opština je "prestala da daje honorar nastavniku Turskog jezika Sejfu Šehoviću".⁴ On je u ovoj školi predavao Turski jezik još naredne školske godine u I i II razredu po pet časova sedmično. Prvom i drugom razredu Gimnazije dat je po jedan prekobrojni čas iz Turskog jezika a na račun redovne nastave pjevanja koja je nezastupljena, stoji u izvještaju direktora za 1912. godinu. Pomenute školske godine Sejfo ef. je imao 980 dinara godišnju platu. Početkom školske 1912/13. godine Sejfo ef. je imao, također, po pet časova sedmično u prvom i drugom razredu, po jedan čas više na račun nezastupljene nastave u nauci Hrišćanstva.

Od osnivanja pododbora Gajreta u Pljevljima bio je aktivni član ovog društva a posebno se isticao kroz predavanja koja je držao u Gajretovom domu i Konviktu. Imao je česte kontakte sa članovima i pomagačima Društva.

Nakon toga, Sejfo ef. je prešao u Prijepolje i odlukom Ministarstva prosvete (P.Br. 8583) od 2. aprila 1914. godine postavljen je za vjeroučitelja u Gimnaziji, predajući ovaj predmet do 1931. godine (dva časa nedjeljno). Za to vrijeme bio je aktivan i u Gajretu a na skupštini ovog društva koja je održana 25. avgusta 1929. godine, Sejfo ef. je izabran za člana Nadzornog odbora Gajreta.

U periodu od avgusta 1934. do oktobra 1936. godine bio je potpredsjednik a od tada do juna 1939. godine predsjednik Sreskog Vakufsko mearifskog povjerenstva u Prijepolju.

3 Vukoman Šalipurović, *navedeno djelo*, str. 141.

4 Isto, str. 146.

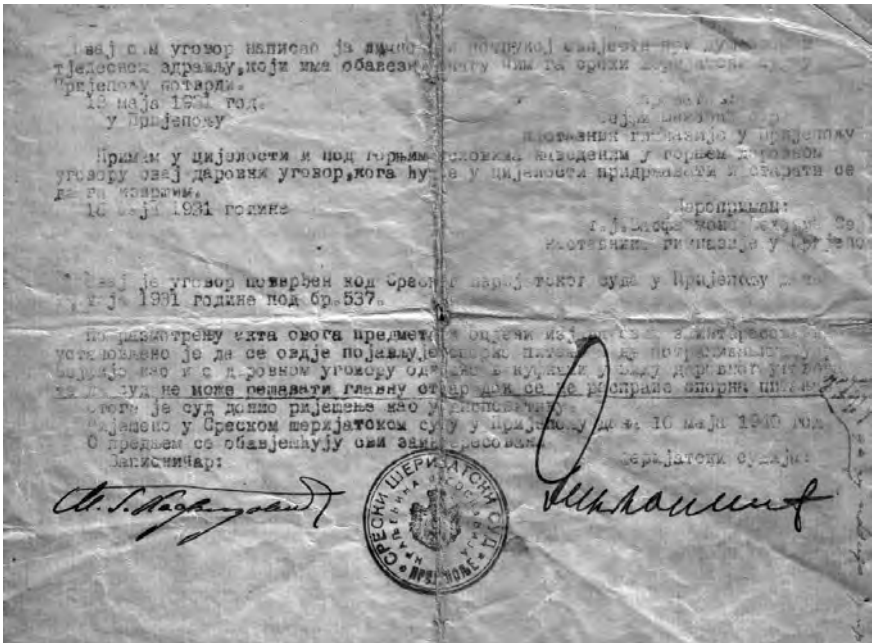
Sejfo ef. je bio oženjen VASFIJOM KORJENIĆ iz Prijepolja sa kojom nije imao poroda. Pošto je u to vrijeme bio vrlo imućan a nije imao djece, on je veći dio svoga imetka uvakufio. Sejfo ef. je sačinio jedan testament o cjelokupnoj svojoj zaostavštini, koji sadrži podatke o njegovoj pokretnoj i nepokretnoj imovini, kao i darovni ugovor, odnosno vakufnamu.

Darovni ugovor glasi:

1. Da ja, Sejjija Šehović, nastavnik gimnazije u Prijepolju dok sam živ imam potpuno pravo uživanja i raspolaganja sa cijelim svojim pokretnim i nepokretnim imanjem.
2. Poklanjam svojoj ženi VASFEHANUMI jednu kuću u Prijepolju sa svim ostalim zgradama i baštom uz kuću pod uslovom da ja sa istom potpuno raspolazem do svoje smrti a po mojoj smrti da ta kuća ostane mojoj ženi VASFEHANUMI, a poslije njene smrti da ta kuća ostane Džemili VASFEHANUMINOJ majci a poslije smrti i mojoj i VASFEHANUMINOJ i Džemilehanuminoj da gore pomenuta kuća ostane vakufu s tim da se prihodi od ove kuće troše za potrebe džamije u Vakuf mahali u Prijepolju sa uslovom da se meni, VASFEHANUMI i našim roditeljima uči godišnje po jedna hatma. Da se ovaj vakuf nazove "Vakuf VASFEHANUME".
3. Poklanjam svojoj ženi VASFEHANUMI jednu polovinu kuće nalazeće se u Plevljima koja je kuća u zajednici sa Masom umr. Korjenića Ibrahima iz Plevlja uz uslov da ja imam potpuno pravo uživanja i raspolaganja do svoje smrti a poslije moje smrti da gore upisati dio kuće ostane mojoj ženi VASFEHANUMI a po njenoj smrti da gornja kuća ostane Vakufu u Plevljima i da se prihod od gore pomenute kuće ima trošiti u korist Hadži Hasan mahale džamije u Plevljima s tim da se godišnje prouči jedna hatma meni, mojoj ženi VASFEHANUMI i našim roditeljima. Da se ovaj vakuf nazove "Vakuf Šehovića Sejfa, nastavnika gimnazije u Prijepolju".
4. Sve svoje pokretno imanje bilo to kućni nameštaj, druge pokretne, novac kod mene ili na priplodu u bankama ili u nekog na posluži/zajmu/ hartije od vrijednosti, nakit i.t.d. koje imam sada i koje ću zaimati do svoje smrti poklanjam svojoj ženi VASFEHANUMI

mi s tim da ona iz tih pokretnina ima potrošiti: za moj ukop, ako ja prije nje umrem, 20/dvadeset/ napoleona u zlatu i opremiti bedela za mene na hadž, ako ja ne bih za života tu dužnost obavio, u slučaju da bi moja žena Vasfehanuma prije mene umrla onda sve svoje gore opisate pokretnine poslije moje smrti poklanjam Vakufu u Prijepolju s time da sve svoje pokretnine koje se budu našle, pošto se potroši za moj ukop 20 napoleona u zlatu i pošto se opremi bedel za hadž za mene i moju ženu Vasfehanumu, ako ja i Vasfehanuma ne budemo za života učinili, ima unovčiti u novac koji se bude nalazio u prometu i osnuje fond koji da nosi naslov: "Fond Šehovića Sejfa, nastavnika gimnazije iz Prijepolja", a prihod od toga novca da se troši za učenje Mevluda i Mukabele u Vakuf-džamiji u Prijepolju za moju dušu, dušu moje žene Vasfehanume i naših roditelja.

5. Poklanjam svojoj ženi Vasfehanumi dvije trećine novaca od isplate za oduzeto agrarno zemljište, a jednu trećinu novca od te isplate poklanjam svojoj sestri Aiše hanumi udatoj Sokolović iz Plevanja, s tim ako se ta isplata bude vršila poslije moje smrti, a ako bi se isplata vršila poslije moje i Vasfehanumine smrti, onda dvije trećine novca poklanjam Sreskom vakufsko mearifskom povjerenstvu u Prijepolju s uslovom da se od toga novca osnuje fond koji da se zove: "Fond Šehovića Sejfa, nastavnika gimnazije u Prijepolju", a da se novac daje na priplod Upravi fondova, a prihod od tog novca da se troši u korist Sibjan mekteba u Prijepolju.
6. Kad gore opisato imanje na gore opisat način pređe u svojinu Vakufsku imenujem za nadzornika Vakufa u Prijepolju Čičića B. Ćamila i Balićevca Vehbiju, oba iz Prijepolja, a poslije njihove smrti da Vakufsko mearifsko povjerenstvo direktno rukuje sa gornjim vakufima, a za nadzornika Vakufa u Plevljima imenujem moga sestrića Sokolovića Kadriju iz Plevanja, a njemu za zamjenike njegovu braću. Poslije njihove smrti da ima s tim vakufom upravljati Vakufsko mearifsko povjerenstvo u Plevljima.

Zadnja strana vakufname Sejfa ef. Šehovića

Ovaj sam ugovor napisao ja lično pri potpunoj svijesti, pri duševnom i tjelesnom zdravlju, koji ima obaveznu snagu čim ga Sreski šerijatski sud u Prijepolju potvrdi.

Testament je napisan 18. maja, 1931. godine, sadrži četiri strane gusto kucanog teksta i sačuvan je u originalnom obliku. Na dokumentu je pečat okruglog oblika na kome piše: Kraljevina Jugoslavija, Sreski šerijatski sud Prijepolje, potpis zapisničara i šerijatskog sudije Saliha Dlakića. Testament je potvrđen kod pomenutog Suda pod br. 537/31.

Vrhovni šerijatski sud u Skoplju koga su činili: Mehmed Zeki ef. Činara, predsjednik, Vrhovne šerijatske sudije: Derviš ef. Šećerkadić i Murad ef. Šećeragić i Avdo Drnda, zapisničar-sekretar, raspravljao je dana 24. jula 1940. godine o zaostavštini i pomenutoj vakufnami Sejfa ef. Šehovića i istu potvrdio.

Pomenuta kuća u Prijepolju, sa četiri odjeljenja od slabog materijala, sa nuzgrednim prostorijama, jednom ljetnom kuhinjom u dvorištu, sa štalom i baštom sa dvorištem, koju je Sejfo ef. uvakufio nalazila se na mjestu zvanom Vakuf, ispod hotela Park, i graničila se od istoka sa ima-

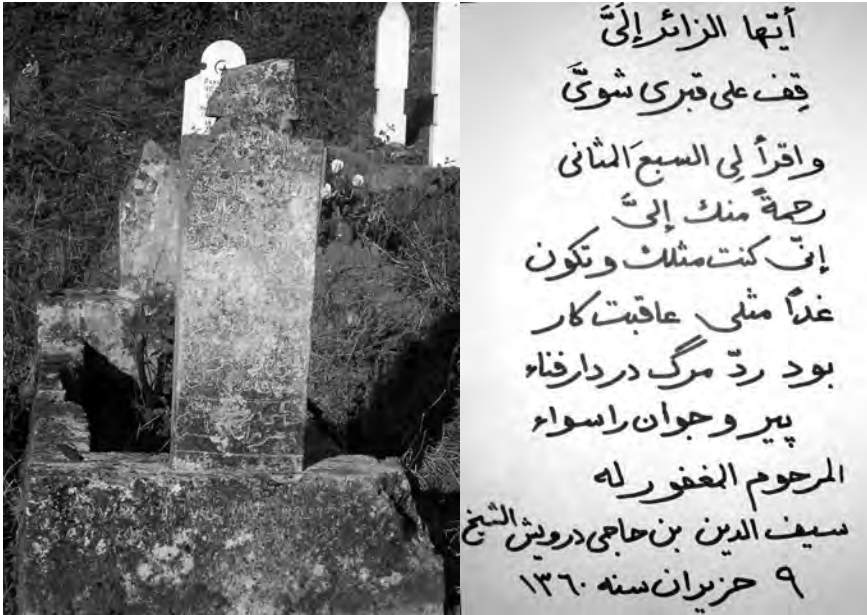
njem Miloja Topisirovića, od zapada sa baščom Vehbije Balićevca, od juga do glavne ulice i od sjevera do rijeke Mileševke. Vrijednost imanja i kuće tada je procijenjena na 20000 dinara.

U kući je od 1948. do 1961/62. godine stanovao Mujo Karalić. Nakon toga, imanje je uzurpirao i kuću porušio Medo Hašimbegović, i na tom mjestu sagradio porodičnu kuću. Zemljište se i danas vodi kao vakufsko dobro Islamske zajednice Prijepolja, ali je slobodno samo nekoliko ari površine na kojoj je planirana izgradnja stambeno-poslovnog objekta, za koji je Medžlis Islamske zajednice već pribavio potrebnu dokumentaciju. Na ostalom dijelu ovog vakufskog zemljišta je jedna privatna kuća i stambena zgrada.

Polovina kuće u Pljevljima koju je Sejfudin ef. uvakufio nalazila se na desnom uglu današnjeg Doma kulture u Pljevljima, u ulici Pašića a graničila se sa imanjima Masom Smaja Čaušovića i Deda Samarovića, s drugom polovinom kuće koja je bila u posjedu njegove žene Vafehanume i s Pašića ulicom. Kuća je bila od slabog materijala, imala je četiri odjeljenja na spratu i dva u prizemlju. Do ulice je bila avlija ograđena zidom. U kući je odmah poslije Drugog svjetskog rata stanovao učitelj Ristan Pavlović, po kome jedna Osnovna škola u Pljevljima nosi naziv.

Sreski sud u Pljevljima je 20. marta 1947. godine raspravljao o zaostavštini Sejfa ef. Šehovića i donio odluku da se njegov pismeni testament od 18. maja 1931. godine, oglasi pravosnažim i da se prema tom testamentu njegova cjelokupna zaostavština uruči testamentalnom nasljedniku – Vakufu pljevaljskom, u korist hadži Hasan džamije, pod uslovima navedenim u testamentu. Rješenje su potpisali Momčilo Tabaš, predsjednik Sreskog suda u Pljevljima i Mustafa Skikić, sudski činovnik i zapisničar.

Međutim, već iste godine, dakle, 1947. kuća je eksproprisana i porušena za potrebe zidanja Doma kulture. Rješenje o eksproprijaciji donio je Gradski Narodni odbor u Pljevljima 17. jula 1947. godine a rješenje se čuva u arhivu Odbora Islamske zajednice u Pljevljima i glasi: Gradska eksproprijaciona komisija pri Gradskom narodnom odboru u Pljevljima, sastavljena od predsjednika Momčila Tabaša i članova: Rizaha Katane i Milanka Aranitovića, kao i zapisničara Zihnije Pelidije, po predmetu eksproprijacije placeva za Dom kulture u korist Narodnog odbora u Pljev-

Ejjuhez-zairu ilejje
Kif ala kabri šuvejje
Vakre li es-seb'al-mesani
Rahmeten minke ilejje
Inni kuntu misleke ve tekunu
Gaden misli akebat-e kar
Bovad radd-e marg dar dar-e fana
Pir o džavan ra sava
El-merhumu-l-magfuru lehu
Sejfuddin ibn
Hadži Derviš eš-šejh
9 huzejran seneh 1360.

O moj posjetiće
zastani nad mojim mezarom malo
i prouči mi (7 ajeta) fatihu
neka to bude milost tvoja meni
zaista, ja bijah poput tebe a ti ćeš
sutra biti poput mene, na kraju
posla biva trag smrti,
u kući prolaznoj, starom i mladom-isti.
umrli i oprošteni
Sejfudin sin
hadži Derviša šejha
9 jun 1360 godine.

ljima, donijela je dana 17. jula 1947. godine sljedeće rješenje: U korist Gradskog narodnog odbora u Pljevljima za potrebe zidanja Doma kulture ekspropišu se sljedeći placevi sa zgradama: pod tačkom 7 navodi se:

Plac i na njemu kuća za stanovanje na uglu ulice Danila Jaukovića (danas Nikole Pašića) i Sarajevske, vlasništvo države FNRJ i Vakufske uprave u Pljevljima, kuća veličine 11,50 x 9 metara, a koja se mjeri i graniči: sa zapada Sarajevskom ulicom u dužini od 18 metara, sa sjevera ulicom Danila Jaukovića u dužini od 36 metara, sa istoka placem Hadžire Korjenić u dužini od 9 metara i sa juga državnim placem u dužini od 33 metra. Za eksproprisano imanje zajedno sa kućom, Gradski narodni od-

bor u Pljevljima dužan je vlasnicima isplatiti 40000 (četrdeset hiljada) dinara u gotovu novcu.

U obrazloženju ovog rješenja stoji:

Gradski narodni odbor u Pljevljima donio je dana 15. aprila 1947. godine i 23. juna iste godine rješenje da se za potrebe, gdje će se zidati Dom kulture, eksproprišu placovi koji se nalaze na prostoru Hajduk Veljkove, Danila Jaukovića, Sarajevske i potoka Zlodo, a čiji su vlasnici naprijed pobrojana lica u dispozitivu, jer je stručna komisija prethodno bila našla da je to najpogodnije mjesto za Dom kulture. Ovu odluku odobrilo je i predsjedništvo vlade NRCG.

Vrijednost ovog vakufa je tada bila 25000 dinara.

Sejfo ef. Šehović je umro 9. juna 1939. godine i ukopan na muslimanskom gradskom mezarju Kosovac u Prijepolju. Povodom njegove smrti, 14. juna 1939. godine objavljen je nekrolog u listu *Politika*, pod nazivom: Smrt jednog rodoljuba. U tekstu se kaže da je u Prijepolju preminuo Sejfo ef. Šehović, nastavnik gimnazije u penziji. Sahranjen je uz učešće

Huvel-hallakul-baki
El-merhumetu Vasfija
Bintu Ibrahim Korjenik
Zevdžeh hadži Sejfidin
Šehovik tarih viladeti
1888 tarih vefati
1944 ruhana fatiha.

Prevod:

On (Bog), vječni je Tvorac
umrla Vasfija
kćerka Ibrahima Korjenića
žena Sejfidina
Šehovića, datum rođenja
1888. datum smrti
1944. za njenu dušu fatiha.

Na istom nišanu ispod arapskog teksta, ćirilicom piše:

Ovde počiva
Vasfija žena
h. Sejfi ef. Šehovića
rod. 1888. g.
umrla 1944. g.

učenika i nastavnika ovdašnje gimnazije, činovnika i mnogobrojnog građanstva pravoslavne i islamske vjere. Šehović je bio jedan od prvih nacionalno svjesnih muslimana u cijelom Sandžaku. Za vrijeme turske vladavine služio je dugo godina u Srpskoj gimnaziji u Pljevljima kao nastavnik turskog jezika, kaže se, pored ostalog u pomenutom tekstu.

Na nišanu mezara Sejfa ef. je natpis, na arapskom i perzijskom jeziku, sljedeće sadržine:

Na betonskom postamentu mezara Sejfa ef. na našem jeziku, latini-
com piše: Ovde počiva biva nastavnik Sejfidin Šehović 9-VI-1939.

Pored Sejfa ef. ukopana je njegova žena Vasehanuma koja je umrla 23. jula 1944. godine a na nišanu njenog mezara ispisan je prvo tekst na arapskom jeziku koji glasi:

Tražim oprost od Uzvišenog Stvoritelja, koji sve vidi i sve zna, za sve eventualne i zasigurno nenamjerne pogreške koje sam načinio prenoseći podatke i informacije iz života Sejfa ef. Šehovića. Ipak, mi smo samo obični mali ljudi, koji se trude da otrgnu od zaborava velikane koji svakako zaslužuju da se o njima piše i zna.

Svršenici i svršenice naših medresa u 2014. godini

Gazi Husrev-begova medresa - Sarajevo

Svršenici IVA

Ahmić Fahrudin - Visoko
Aladžuz Ajdin - Kiseljak
Aletić Ahmed - Zenica
Bašić Belmin - Tešanj
Bilalić Mustafa - Sarajevo
Čaušević Mudžahid - Goražde
Ćeman Enes - Rijad
Deraki Žadallah - Tuzla
Gazić Malik - Zenica
Hošić Ilham - Sarajevo
Ibrahimović Adil - Skopje
Ireiz Hajrudin - Tešanj
Išerić Hamza - Sarajevo
Jusić Abdulvahid - Zenica
Kadić Bilal - Hadžići
Kapo Usume - Rijad
Karadža Senahid - Zenica
Mehić Munir - Zenica
Muhamed Abdullatif - Žepče

Muratović Husejn - Zenica
Perčo Ensar - Tešanj
Pindžo Kerim - Konjic
Selimović Ševal - Hadžići
Skejić Ajdin - Zenica
Skejić Said - Zenica
Spahić Muhsin - Sarajevo
Talić Ahmed - Zenica

Razrednik:
Dževad HRVAČIĆ

Svršenici IVb

Atović Tarik - Sarajevo
Balta Mirnes - Buchen, Njemačka
Begić Adin - Tešanj
Čavkunović Džavid - Tuzla
Čelebić Abdullah - Kakanj
Delihasanović Muhamed - Sarajevo
Dinarević Adem - Zenica

Džihic Abdulah - Tešanj
Fattah Muhammed Emin - Tešanj
Ganjgo Amer - Tešanj
Grahić Emin - Zenica
Hodžić Ahmed - Zenica
Huseinbašić Muhamed - Zenica
Jusufović Amar - Zenica
Kadić Faris - Sarajevo
Memišević Habib - Adžman, UAE
Muhibić Elvedin - Hadžići
Muhotić Ibrahim - Prijepolje
Novalić Ahmed - Zenica
Omanović Arif - Zenica
Tabaković Ahmed - Sarajevo
Žižo Haris - Tešanj

Razrednik:
Omer DERVIŠEVIĆ

Svršenice IV c

Abazović Adema-Olovo
Abdel Monem Fatima-Sarajevo
Alijević Lamija-Sarajevo
Arnaut Hadžera-Zenica
Bešić Merjema-Zenica
Čolaković Amina-Olovo
Ćesir Merjem-Sarajevo
Hadžićabdić Hadžiža-Sarajevo
Hajrić Belma-Bugojno
Hrvačić Amina-Amman, Jordan
Imamović Adna-Sarajevo
Jašarević Aiša-Sarajevo
Jusić Amina-Tuzla
Kalajdžić Lamija-Fatih, Turska
Karadža Almedina-Bugojno
Krupalija Elmedina-Sarajevo
Mehanović Dželila-Sarajevo
Mekić Merjem-Sarajevo
Meštrovac Amra-Heilbronn
Miraščija Merjem-Sarajevo
Mračkić Anisa-Fojnica
Nuhić Emina-Zenica
Omerbašić Zulejha-Tešanj
Podžić Senada-Zenica

Skopljak Velida-Zenica
Smječanin Amina-Sarajevo
Spahić Meliha-Zenica
Suleiman Asmaa-Tuzla
Talić Razija-Zenica
Vuković Zejneba-Kakanj

Razrednica:
Sabaheta AHMETAGIĆ

Svršenice IVd

Agić Emina-Bern, Švicarska
Al Shurman Fatmah-Sarajevo
Babić Medina-Zenica
Beganović Alma-Tešanj
Brković Lejla-Medina
Brković Šejma-Medina
Buljubašić Amina-Zavidovići
Bušatlić Dženeta-Bugojno
Demir Santijana-Sarajevo
Đokić Amina-Zenica
Frljak Lamija-Zenica
Hamzabegović Amina-Tuzla
Hukić Semra-Zenica
Huseinbašić Zerina-Fojnica
Išerić Azra-Sarajevo
Kazić Sadžida-Sarajevo
Keško Sumejja-Zenica
Kovač Neira-Zenica
Lužić Hatidža-Zenica
Mehtić Mejrema-Bugojno
Memišević Danira-Goražde
Muftić Sabira-Vareš
Muslić Ilhana-Žepče
Sirćo Amina-Olovo
Smajlović Nedžiba-Sarajevo
Suljević Sumeja-Tešanj
Šećerović Lamija-Zenica
Šljivo Fatima-Zenica
Zahiragić Merjem-Kuwait

Razrednik:
Dževad PLEH

Medresa Džemaludin Čaušević - Cazin

Svršenici IVA

Bešić Arnel - Fajtovci
Brkić Anes - Arnoldstein AUSTRIJA
Bašić Nurdin - Tešanj
Dedić Halid - Bužim
Delić Fadil - Bihać
Dukić Haris - Vel. Kladuša
Hrnjica Džanan - Bihać
Handanagić Alija - Sanski Most
Hasanagić Ahmed - Cazin
Husić Samir - Trbovlje SLOVENIJA
Liđan Salih - Cazin
Ljubijankić Irfan - Bužim
Ljubijankić Senad - Cazin
Rahmanović Nevzet - Bihać
Ramić Nevzet - B. Krupa
Seferović Ahmedin - S. Most
Šišić Ahmed - Bužim
Šišić Omer - Bužim

Razrednik:
Zuhdija HANDANOVIĆ

Svršenici IVb

Aldžić Irfan - Bužim
Bešlagić Mehmed - Cazin
Bunić Mirza - Bihać
Čohodar Emrah - Cazin
Ćoralić Ensar - Cazin
Ćoralić Safet - Cazin
Duraković Amir - Bužim
Duraković Mirzet - Bužim
Durić Dželil - V. Kladuša
Hušidić Rašid - V. Kladuša
Krkalić Samir - B. Krupa
Krupić Bilal - S. Most
Koženjić Indir - S. Most
Mehić Izet - B. Krupa

Muratović Omer - Bužim
Veladžić Musa - Bužim

Razrednik:
Elmir MEHMEDOVIĆ

Svršenice IVc

Balčinović Elvedina - Bužim
Batić Amina - S. Most
Bekrić Dženeta - Tešanj
Curkić Amina - S. Most
Ćatić Naida - S. Most
Ćatić Šejma - Cazin
Dekić Aida - Bužim
Dizdarević Mahira - Bužim
Duraković Ismeta - Cazin
Đulan Belmina - Zenica
Germić Emina - Zvornik
Hadžipašić Elvita - B. Krupa
Harčević Meliha - Bužim
Husejinović Mensura - Zvornik
Kapić Emina - Cazin
Kozlić Ajdina - Zenica
Ljubijankić Sadžida - Cazin
Makić Hamida - Bužim
Mašinović Melisa - Bužim
Mehić Mediha - B. Krupa
Mujkanović Amina - Tešanj
Puškar Berina - Cazin
Pazara Emina - Tešanj
Sijamhodžić Semira - Bužim
Selimović Medina - Zvornik
Stupar Sumeja - Zenica
Šahinović Emina - Bužim
Veladžić Ermina - Bihać
Veladžić Fatima - Bužim

Razrednica:
Dervić MEMNUNA

Karadžoz-begova medresa - Mostar

Svršenici IV a

Čajdin Muhamed - Gornji Vakuf
Đulić Šaban - Prozor
Godušević Suad - Janja
Habibija Advan - Konjic
Hadžimejlić Abdulhak - Zenica
Hero Aldin - Mostar
Husić Edin - Mostar
Ibranović Bilal - Kalesija
Iljazović Abdulah - Brčko
Kadrić Almedin - Kladanj
Klapić Halid - Živinice
Memić Edin - Tuzla
Mujanović Sulejman - Gradačac
Mujčinović Salih - Zenica
Mušanović Adel - Mostar
Neziri Avni - Mostar
Nuhlić Omar - Konjic
Pajević Anes - Konjic
Sakić Semir - Kalesija
Vežzović Derviš - Kladanj

Razrednik:
Armin ABAZA

Svršenice IVb

Baraković Fatima - Konjic
Brković Merjem - Zenica
Čajdin Amela - Gornji Vakuf
Čehajić Almedina - Zavidovići
Dedić Fatima - Tuzla
Fidani Neime - Sarajevo
Hafizović Sumeja - Sarajevo
Hujdur Fatima - Konjic
Ibišević Amira - Brčko
Joldić Adema - Bugojno
Kadrić Nejra - Fojnica
Kalabić Nudžejma - Zavidovići
Karović Amina - Ustikolina
Kurtović Velida - Čapljina
Mehić Samira - Zenica

Mehmedović Medina - Srebrenik
Memić Aldina - Prozor
Mujić Almira - Kladanj
Muratspahić Alma - Gornji Vakuf
Obradović Amina - Mostar
Pivčić Emina - Livno
Pozder Rejhana - Mostar
Rahimić Nejra - Hadžići
Redžović Merva - Mostar
Šuta Aida - Mostar
Zorlak Amila - Gornji Vakuf
Hamidović Medina - Sapna

Razrednik:
Kajan RAMO

Svršenici IVc

Alić Medina - Gornji Vakuf
Alić Naida - Konjic
Babić Edis - Doboš – Istok
Brkan Almedin - Mostar
Brkić Emir - Zvornik
Bubalo Sinan - Konjic
Fišić Džejlana - Konjic
Geljić Nusajra - Sarajevo
Hasić Sulejman - Tuzla
Hero Majda - Prozor
Hujdur Asef - Prozor
Hujdur Nejra - Prozor
Karić Hamza - Brčko
Karibašić Maida - Brčko
Kovačević Emina - Zenica
Memić Munib - Živinice
Memić Nezim - Prozor
Opardija Elmedin - Donji Vakuf
Salihović Ajka - Brčko
Strašević Hamza - Živinice
Tutnjić Zejd - Žepče
Zukić Ejub - Mostar
Zahirović Melisa - Gornji Vakuf

Razrednik:
Ernad ČAJDIN

Elči Ibrahim-pašina medresa - Travnik

Svršenici IVA

Bajramović Mirza - Travnik
Bašić Abdulah - Zenica
Begović Tarik - Travnik
Buza Malik - Visoko
Cikotić Ammar - Travnik
Čaušević Kenan - Mrkonjić Grad
Čogić Enes - Travnik
Dautović Imran - Travnik
Dervišić Emir - Bihać
Dogan Tarik - Travnik
Grabus Abdulbasit - Travnik
Grabus Bekir - Travnik
Katkić Hamza - Bugojno
Kermo Samir - Busovača
Mehmedović Alija - AUSTRIJA
Muharemović Asim - Zenica
Muslimović Ahmed - Travnik
Prentić Nazif - Travnik
Ređić Muradif - Zenica
Ribo Avdija - Travnik
Salkanović Halid - Tešanj
Sejdić Nermin - Travnik
Suljanović Muhamed - SLOVENIJA
Suljić Hamid - Travnik
Talić Hamza - Travnik
Topoljak Bilal - Zenica
Zlotrg Ahmed - Vitez
Zuhrić Amer - Travnik

Razrednik:
Ahmed OMERDIĆ

Bašić Fatima - Donji Vakuf
Bektaš Fatima - Travnik
Buljina Azelma - AUSTRIJA
Čančar Amina - Zenica
Čaušević Mahira - Travnik
Čelenka Esma - Travnik
Dedović Melisa - Fojnica
Dervišahmetović Aida - Fojnica
Doglod Fatima - Zenica
Drobo Amila - Travnik
Đulović Amina - Bugojno
Hajder Muamera - Travnik
Hodžić Nudžejma - Travnik
Jašarević Ferida - Travnik
Karić Ajdina - Travnik
Karić Emsada - Travnik
Kovač Dženita - Zenica
Ljuma Emina - Travnik
Mehanović Lejla - Novi Travnik
Osmanović Medina - Travnik
Öztürk Fatima - Zenica
Rahmanović Lejla - Donji Vakuf
Ribo Amina - Travnik
Ribo Rumejsa - Zenica
Ridžić Enisa - Travnik
Selman Sara - Travnik
Softić Fatima - Zenica
Srebrenica Edina - Busovača
Suljić Rebiha - Travnik
Šiljak Aida - Travnik
Šiljak Amina - Travnik
Šušić Emina - Travnik
Tabak Berina - Travnik
Žužo Nasiha - Travnik

Svršenice IVb

Adilović Amina - Travnik
Arnaut Halima - Zenica
Babić Amina - Zenica

Razrednik:
Asim HODŽIĆ

Berham-begova medresa - Tuzla

Svršenici IVa

Abd el Rahman Muhamed - Tuzla
Ahmetović Adnan - Sapna
Bajrić Amir - Kalesija
Bašić Faris - Tuzla
Begović Ajdin - Čelić
Bošnjak Muriz - Tešanj
Ćudić Mirhad - Srebrenik
Džinić Ševko - Gračanica
Gajnulović Nihad - Gračanica
Hadžić Emir - Banovići
Hamidović Seid - Gračanica
Hasan Almir - Tešanj
Hodžić Selman - Kalesija
Huskanović Semir - Gračanica
Ibranović Šemso - Gradačac
Imamović Emir - Kalesija
Jahić Omer - Gradačac
Jukan Redžep - Gradačac
Kovačević Enes - Lukavac
Mehmedović Emir - Srebrenica
Mrahorović Ahmed - Banovići
Mujkanović Muamer - Kalesija
Muratović Ismail - Doboj-Jug
Mustafić Namik - Gračanica
Orić Dževad - Srebrenica
Poljaković Mirza - Kalesija
Salihbašić Tarik - Gračanica
Smajić Bedrudin - Kalesija
Smajlović Suad - Kalesija
Spahić Hamza - Tuzla
Subašić Eldin - Gradačac
Tabaković Haris - Banovići
Zukanović Adnan - Tuzla
Zulić Husejn - Kalesija

Razrednik:
Fuad IMŠIROVIĆ

Svršenivici IVb

Bajrić Haris - Kalesija
Berbić Haris - Banovići
Bešić Haris - Tuzla
Čavčić Velid - Banovići
Dedić Muamer - Srebrenik
Džafić Ermin - Gračanica
Džananović Belmin - Gračanica
Efendić Davud - Zavidovići
Fajić Kemal - Lukavac
Fazlović Ismail - Tuzla
Halilović Haris - Živinice
Hodžić Bernes - Bratunac
Jašić Elmedin - Maglaj
Jukanović Salkan - Kalesija
Jusufović Ahmed - Srebrenik
Jusupović Ahmed - Srebrenik
Kujraković Ernad - Gradačac
Mehmedović Idriz - Zvornik
Mehmedović Nihad - Tešanj
Memić Šaban - Gračanica
Mujanović Elvedin - Kalesija
Mujić Amir - Banovići
Mujkić Almir - Čelić
Mujkić Mustafa - Srebrenik
Mumić Ajdin - Živinice
Omerkić Selam - Živinice
Rahmanović Haris - Banovići
Sinanović Emir - Zavidovići
Smajlović Ahmed - Tuzla
Suljić Ermin - Sapna
Tufekčić Osman - Banovići
Turnadžić Ahmed - Srebrenik
Vehabović Muamer - Gradačac

Razrednik:
Asmir IMAMOVIĆ

Svršenice IVc

Alibašić Selma - Živinice
Al-Qahtani Nura - Gračanica
Avdibašić Ajka - Živinice
Avdić Almedina - Brčko
Bjelić Emina - Zavidovići
Buljubašić Lejla - Gračanica
Camić Fatima - Janja
Čaušević Advija - Živinice
Džananović Lejla - Kalesija
Habibović Merima - Kladanj
Hajdarević Alma - Tuzla
Hamzabegović Medina - Zvornik
Hamzić Merima - Kladanj
Hodžić Merisa - Gradačac
Hodžić Merjema - Kladanj
Hodžić Rabija - Kalesija
Jusić Amina - Živinice
Karić Amina - Lukavac
Krdžalić Kanita - Tešanj
Memić Rabija - Srebrenik
Okić Selma - Gračanica
Omeragić Muamera - Srebrenik
Omerbašić Sedina - Tešanj
Omerović Edina - Kalesija
Pargan Džemila - Zvornik
Rahmanović Ajka - Kalesija
Rakovac Minela - Tuzla
Smajlović Ahmedina - Lukavac
Starčević Selvedina - Zavidovići
Višća Emina - Olovo
Zaimović Mediha - Tešanj
Zulić Sumbila - Kalesija

Razrednica:

Amila HASANSPAHIĆ

Svršenice IVd

Alić Meliha - Kalesija
Bekrić Jasmina - Brčko
Bešić Selma - Zavidovići
Butković Fatima - Živinice
Dervišević Hasnija - Gradačac
Doudia Esma - Tuzla
Durgutović Almedina - Janja
Fatota Nadija - Tuzla
Fazlović Fatima - Brčko
Garić Dženana - Tešanj
Hajdarević Zenaida - Tuzla
Halilović Edina - Živinice
Hasanović Ajdina - Sapna
Hodžić Belkisa - Živinice
Hodžić Merima - Lukavac
Isić Amina - Tuzla
Jakubović Hatidža - Langen DE
Kadrić Nejira - Gračanica
Karamujić Maida - Brčko
Klopić Lejla - Živinice
Lekić Rašida - Tešanj
Ljubijankić Vahida - Banovići
Mustafić Osmana - Srebrenik
Numanović Refija - Živinice
Nurić Azra - Gračanica
Omerbašić Alija - Tešanj
Pobrić Esma - Tešanj
Sinanović Fatima - Zavidovići
Suljić Esma - Srebrenik
Špiodić Hasija - Srebrenik
Vejszović Melisa - Tuzla

Razrednik:

Mukelefa BEHADEROVIĆ

Medresa „Osman ef. Redžović“ Veliko Čajno - Visoko

Svršenici IVA

Arnaut Galib - Arnauti, Zenica
Bašić Esmer - Kakanj
Bečirović Ahmed - Zenica
Begić Enes - Zagrađe, Kakanj
Bilčević Kemal - Rajčevići, Zenica
Bubahmetović Admir - Humci, Čelić
Buljubašić Ajdin - Nemila, Zenica
Delić Bakir - Konjevići, Zenica
Đozić Abdulkadir - Visoko
Huskić Haris - Lukavac
Ibreljić Ismail - Zenica
Konjo Edin - Visoko
Kriještorac Ishak - Visoko
Latifović Sanel - Ilijaš
Lužić Ahmed - Bajići, Zenica
Mehmedović Eldin - Tuzla
Mimić Hasib - Visoko
Mušibegović Ermin - Visoko
Neimarlija Selvedin - Kakanj
Oparić Benjamin - Zenica
Salkić Amrudin - Ilijaš
Sarać Husein - Kakanj
Seljaci Emrah - Visoko
Smolo Adnan - Kakanj
Starčević Anes - Zavidovići
Šabanović Adi - Poriječani, Visoko
Šehić Edib - Podlugovi
Telalović Zahid - Zenica

Razrednik:

Suad SMAILHODŽIĆ

Svršenice IVb

Abdelaziz Selma-Arnauti, Zenica
Aščerić Amina-Babići, Zenica
Bešić Halima-Bradve, Visoko
Bešić Naza-Živinice
Brahim-Brahmi Emina-Tešanj
Čaušević Ajla-Sarajevo
Dikes Fatima-Žepče
Gagula Amila-Visoko
Hodžić Velida-Fojnica
Hadžimuhović Amina-Kakanj
Hrustić Fatima-Kakanj
Korić Hedija-Podorašac, Konjic
Košuta Šehrija-Poriječani, Visoko
Kozlić Amina-Vukotići, Zenica
Kruško Rabija-Jastrebac, Zenica
Kruško Senada-Jastrebac, Zenica
Kubat Amina-Kakanj
Kurjaković Emina-Kopice, Maglaj
Kusur Amina-Maglaj, Domislica
Lemeš Selma-Uvorići, Visoko
Mujić Medina-Palež, Kiseljak
Mehmedagić Medina-Kološići, Visoko
Muslija Edina-B. Mahala, Visoko
Mušija Amra-Visoko
Osmanović Hava-Poriječani, Visoko
Planinčić Zerina-Moštre, Visoko
Plećan Emina-Olovo
Selimović Emina-Sopotnica, Kakanj
Silajdžić Merjem-Breza
Strika Amra-Pope, Kakanj
Šabanović Midheta-Kalesija
Šabić Sumejja-St. Louis, Usa
Trako Emina-Kakanj

Razrednica:

Merjem KADRIĆ

Medresa / Islamska gimnazija „Dr. Ahmed Smajlović“ - Zagreb

Svršenici u 2013/2014. godini

Mineta Ali, Virovitica, RH
Amila Aličelebić, Zagreb, RH
Amina Alili, Zagreb, RH
Sejdo Britvarević, Gradačac, BiH
Amra Čaušević, Zagreb, RH
Jasmina Domazet, Zagreb, RH
Lamia Farhat, Zagreb, RH
Fatima Habibović, Gradačac, RH
Medina Huremović, Zagreb, RH
Selma Khaiat Mardnli, Zagreb, RH

Aicha Kattae, Zagreb, RH
Amir Kvakić, Prnjavor, BiH
Dženisa Mislimi, Tetovo, Makedonija
Egzona Mislimi, Zagreb, RH
Lukman Muftić, Zagreb, RH
Ahmed Oparđija, Bugojno, RH
Vahudin Porčić, Verden, Njemačka
Mualedin Zendeli, Gostivar, Makedo-
nija

**Razrednica:
Elma OPARDIJA**

Medresa „Gazi Isa-beg“ - Novi Pazar

Svršenici IVa/1

Ahmatović Emir - Rožaje
Alić Emin - Tutin
Aličković Mehđija - Tutin
Bećović Muhamed - Novi Pazar
Bubanđa Ensar - Novi Pazar
Faković Fikret - Tutin
Feković Erkan - Sjenica
Gurdijeljć Almir - Novi Pazar
Hajrović Jasmin - Novi Pazar
Halilović Alija - Novi Pazar
Kajtažović Enes - Novi Pazar
Kamberović Hamid - Sjenica
Ljajić Daut - Novi Pazar
Međedović Seid - Novi Pazar
Murić Haris - Rožaje
Nicević Fahir - Novi Pazar
Sejdović Almir - Sjenica
Torbić Mehmed - Novi Pazar

Turković Rijad - Sjenica
Ugljanin Medžid - Novi Pazar

**Razrednik:
Mahmud ZUKORLIĆ**

Svršenici IVa/2

Bajrović Semir - Tutin
Dazdarević Senad - Novi Pazar
Dedeić Amar - Rožaje
Duljević Šefik - Sjenica
Halilović Amar - Novi Pazar
Ibrahimović Nusret - Novi Pazar
Ibrak Adnan - Travnik
Iljazović Enes - Ofenbah, Njemačka
Jusufović Benjamin - Luksemburg
Jusufović Nuradin - Komo, Italija

Mujović Abdullah - Dortmund,
Njemačka
Murattović Dženan - Sjenica
Murić Redžep - Rožaje
Numanović Samer - Novi Pazar
Preljević Haris - Tutin
Salihović Haris - Tutin
Smailović Islam - Novi Pazar
Turković Muriz - Sjenica
Ujkanović Admir - Sjenica

Razrednik:
Haris HADŽIĆ

Šaćirović Amina - Novi Pazar
Turković Elma - Sjenica
Uluč Alma - Novi Pazar
Ujkanović Sumeja - Tutin
Ugljanin Amina - Novi Pazar
Ukić Amina - Novi Pazar
Zeković Ajkuna - Novi Pazar
Zekić Amina - Novi Pazar
Župljanin Selvija - Novi Pazar

Razrednik:
Irfan MALIĆ

Svršenice IVb

Avdović Saida - Novi Pazar
Ahmetović Belkisa - Novi Pazar
Bačićanin Saima - Novi Pazar
Bećirović Emina - Novi Pazar
Bulić Mevla - Novi Pazar
Džanković Amina - Novi Pazar
Eminović Sumeja - Tutin
Emrović Dženana - Novi Pazar
Faković Amina - Tutin
Gološ Esmā - Novi Pazar
Hasić Aida - Novi Pazar
Hajdarević Ismeta - Novi Pazar
Hođžić Medina - Novi Pazar
Hođžić Sumeja - Novi Pazar
Kartalović Benisa - Orizare, Veles
Koničanin Saida - Novi Pazar
Makić Fazila - Tutin
Mašović Selima - Sjenica
Mehmedović Jasmina - Novi Pazar
Numanović Amra - Novi Pazar
Nicević Amina - Novi Pazar
Omerović Rukija - Novi Pazar
Plojović Aiša - Novi Pazar
Rastoder Emina - New York
Sadović Emina - Novi Pazar
Saračević Emina - Novi Pazar

Svršenice IVc

Dedeić Ilma - Rožaje
Fetić Anela - Bijelo Polje
Fetić Minela - Bijelo Polje
Gusinac Mersija - Tutin
Hasanović Samra - Tutin
Hasanović Samina - Tutin
Jakupi Albina - Rožaje
Kurbardović Azemina - Rožaje
Kurbardović Igbala - Rožaje
Murić Elma - Rožaje
Murić Ersana - Rožaje
Murić Selveta - Rožaje
Sadović Fatima - Tutin
Suljević Amina - Bijelo Polje

Razrednik:
Redžep MURIĆ

Medresa „Mehmed Fatih“ - Podgorica

Svršenici

Bajraktarević Ahmed - Sarajevo
Bakalli Ilijaz - Ulcinj
Bejtović Allmir - Ulcinj
Bibić Edin - Rožaje
Beqaj Sakib - Podgorica
Burdžović Sened - Bijelo Polje
Berisha Kastriot - Kline-Kosovo
Čolović Haris - Rožaje
Dacić Isuf - Rožaje
Dautović Amer - Rožaje
Demiraj Nedim-Ulcinj
Dizdarević Bajram-Tuzi
Đozović Jasmin - Rožaje
Jakupi Genti - Ulcinj
Ećo Adnan - Bijelo Polje
Kolar Besim - Ulcinj
Fejzić Suad - Rožaje
Ljubanović Osman - Ulcinj
Hrapović Vahid - Pljevlja
Mehanović Veib - Ulcinj

Kojić Kenan - Plav
Mehmedović Suad - Ulcinj
Korać Armin - Petnjica
Molabećiri Šaban-Ulcinj
Kurpejović Saud - Rožaje
Kurpejović Semir - Rožaje
Kurtagić Aldin - Rožaje
Kozica Muamer - Prijepolje
Mehović Haris - Bijelo Polje
Murić Haris - Rožaje
Osmanović Emir-Rožaje
Skenderović Duljko - Švajcarska
Šemović Dženan - Bijelo Polje
Škrijelj Amar - Rožaje
Škrijelj Armin - Rožaje
Škrijelj Elmin - Rožaje
Tuz Orhan - Rožaje

Razrednici:

Amer ŠUKURICA
Mujdin MILAIMI

Službeni dio

Broj: 03-02-1-3250-1/14

Datum: 13. safer 1436. h.g.

05. decembar 2014. godine

Na temelju odredbe člana 17. i člana 34. stav 2. Pravilnika o organizaciji i radu Rijaset, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na sjednici održanoj u Sarajevu dana 26. muharrema 1436. h.g., odnosno 19. novembra 2014. godine, usvojio je:

PRAVILNIK o izmjenama i dopunama Pravilnika o vjeroučiteljima

Član 1.

U članu 5., stav (2) *mijenja se i glasi:*

Evidenciju vjeroučitelja, praćenje rezultata njihovog rada, stručno usavršavanje i druge poslove će voditi Rijaset, muftijstvo i medžlis, svi sa pozicije svoje nadležnosti.

Član 2.

Član 8 *mijenja se i glasi:*

Posao vjeroučitelja u predškolskim ustanovama može obavljati lice sa odgovarajućim stručnim zvanjem i minimalno 180 ECTS bodova koje ima završen jedan od islamskih fakulteta.

Posao vjeroučitelja u osnovnim školama može obavljati lice sa odgovarajućim stručnim zvanjem i minimalno 180 ECTS bodova koje ima završen jedan od islamskih fakulteta.

Posao vjeroučitelja u srednjim školama može obavljati lice sa odgovarajućim stručnim zvanjem i minimalno 240 ECTS bodova koje ima završen jedan od islamskih fakulteta, odnosno VII stepen.

Pod islamskim fakultetima podrazumijevaju se: Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Islamski pedagoški fakultet u Zenici, Islamski pedagoški fakultet u Bihaću, Fakultet za islamske studije u Novom Pazaru, te islamski fakulteti u inozemstvu sa nostrificiranom diplomom.

Pod odgovarajućim zvanjima podrazumijevaju se: profesor/bachelor islamskih nauka, profesor/bachelor islamske teologije, bachelor teologije, diplomirani teolog, profesor islamskih teoloških studija, profesor, profesor/bachelor islamske vjeronauke i religijskog odgoja, profesor religijske pedagogije, profesor islamske pedagogije, profesor/bachelor islamske vjeronauke, master/magistar islamske vjeronauke, master/magistar religijske pedagogije, master/magistar teolog, magistar islamskih nauka.

Stručni profil vjeroučitelja utvrđuje se nastavnim planom i programom pojedinačno za svaki nivo:

- Vjerski odgojni rad u predškolskim ustanovama
- Osnovnu školu
- Srednju školu

Član 3.

U članu 10., stav (3), iza riječi „na prijedlog“ dodaje se riječ „pedagoga“, a prije riječi „i muftije“ dodaju se riječi „glavnog imama“.

Član 4.

U članu 11., stav (5) mijenja se i glasi:

- rodni list,
- uvjerenje o državljanstvu,
- diplomu o srednjoj školi,
- diplomu o završenom fakultetu (ovjerenu),
- saglasnosti muftije,
- mišljenje glavnog imama, nakon obavljenog intervjua sa kandidatom
- potvrdu medžlisa o članstvu u Islamskoj zajednici,
- izjavu o saradnji sa nadležnim medžlisom Islamske zajednice,
- fotografiju formata 6x4 cm,
- CV na jedinstvenom obrascu koji propisuje Uprava za obrazovanje i nauku,
- Anketnog upitnika koji propisuje Uprava za obrazovanje i nauku

U članu 11. stavovi (6) i (8) se brišu.

Član 5.

U članu 21. iza stava (2) dodaje se novi stav koji glasi:

Vjeroučitelju kome nadležne vlasti nisu omogućile polaganje stručnog ispita Rijaset će organizirati polaganje stručnog ispita prema pravilima Rijaseta.

Član 6.

U članu 23., u stavu (2), tačke (6), (7) i (11) mijenjaju se i glase:

(6) da dva puta godišnje podnosi izvještaj o svom radu, u elektronskoj i printanoj formi, na posebno propisanim obrascima, medžlisu i muftijstvu, a Rijasetu najmanje jednom i to na kraju školske godine,

(7) da se odazove na službene zahtjeve medžlisa, muftijstva i Rijaseta koji se odnose na vjeronauku,

(11) da priprema učenike i učestvuje u takmičenjima iz vjeronauke,

Član 7.

U članu 27., stav (2) iza riječi „saglasnost“ dodaju se riječi „Sabora Islamske zajednice“.

Član 8.

Naziv poglavlja „Ocjenjivanje rada vjeroučitelja“ mijenja se u „Nadzor i ocjenjivanje rada vjeroučitelja“.

Član 9.

U članu 31. ispred stava (1) dodaju se dva nova stava koji glase:

Nadzor rada i djelovanje vjeroučitelja vrši nadležni muftija, nadležni glavni imam i druga lica koja ovlasti Rijaset.

Stručni nadzor obavljaju isključivo savjetnici za vjeronauku pri pedagoškim zavodima i ministarstvima ili lica koja ovlasti Rijaset.

Stavovi (1) i (2) postaju stavovi (3) i (4).

Član 10.

U članu 43. stav (2) iza riječi „tog medžlisa“ dodaju se riječi „na mandat od dvije godine“

Iza stava 2 dodaje se novi stav koji glasi:

Medžlis Islamske zajednice shodno svojim mogućnostima može obezbjediti povremenu ili stalnu naknadu za rad predsjednika aktiva vjeroučitelja.

Član 11.

U članu 45, stav 1. tačka 7 mijenja se i glasi:

- podnosi godišnji jedinstven izvještaj medžlisu, muftijstvu i Rijasetu o stanju u radu aktiva

Član 12.

U članu 46, u stavu 2, riječ „može“ mijenja se riječju „će“.

Član 13.

Član 88, mijenja se i glasi:

Vjeroučitelj koji ima završenu medresu i završen jedan od fakulteta pedagoškog, nastavničkog ili društvenog smjera, i ima sklopljen ugovor o radu na neodređeno vrijeme, do stupanja na snagu ovog Pravilnika, može dobiti trajni certifikat.

Vjeroučitelj zatečen u nastavnom procesu u srednjoj školi sa 180 ECTS bodova i ima sklopljen ugovor o radu na neodređeno vrijeme, može nastaviti obavljati poslove vjeroučitelja u srednjoj školi.

Vjeroučitelj koji ima završen fakultet u inozemstvu i ima nostrificiranu diplomu na Fakultetu islamskih nauka, radi ekvibracije obrazovnog profila vjeroučitelja pohađat će dodatnu edukaciju po programu kojeg propiše Rijaset.

U slučaju ako se na konkurs ne prijavi ni jedno lice koje ispunjava uvjete propisane ovim Pravilnikom, vjeronauku može predavati i lice koje ima završenu medresu i certifikat za obavljanje poslova vjeroučitelja.

Član 14.

Ovaj Pravilnik stupa na snagu danom donošenja.

Husein-ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Dekreti o postavljenju glavnog imama

Broj: 02-07-1-2596-1/14.

Datum: 16. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

10. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Muftijstva mostarskog br. 07-1-519/14. od 09. 10. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. i člana 47. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju V.D. glavnog imama

Ćosić (Ahmeta) Mesud, rođen 20. 03. 1956. godine u Jaseniku, Konjic, postavlja se na na mjesto vršioca dužnosti V.D. glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice Jablanica, počevši od 09. 10. 2014. godine do 08. 10. 2015. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove glavnog imama obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 09. 10. 2014. godine i važi do 08. 10. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Dekreti o postavljenju imama

Broj: 02-07-1-2618-1/14.

Datum: 19. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

13. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Tešanj br. 02-07-394-12/14. od 09. 10. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. rebiu-l-evvela 1429. h.g. odnosno 05. aprila 2008. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Kozlić (Fehima) Bersad, rođen 09. 01. 1987. godine u Zenici, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Miljanovci Novi, Medžlis Islamske zajednice Tešanj, počevši od 01. 10. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2654-1/14.

Datum: 22. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

16. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prijedor br. 02-VH-07-263/14. od 13. 10. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. rebiu-l-evvela 1429. h.g. odnosno 05. aprila 2008. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Bušatlić (Izeta) Semir, rođen 01. 10. 1987. godine u Zastinju, Gornji Vakuf, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Zecovi, Medžlis Islamske zajednice Prijedor, počevši od 10. 05. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 10. 05. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2657-1/14.

Datum: 22. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

16. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prijedor br. 02-VH-07-266/14. od 13. 10. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Jušić (Hasana) Ale, rođen 06. 11. 1979. godine u Cazinu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Gomjenica, Medžlis Islamske zajednice Prijedor, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2653-1/14.

Datum: 22. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

16. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prijedor br. 02-VH-07-262/14. od 13. 10. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama

i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Šišić (Šefika) Nudžejm, rođen 17. 11. 1983. godine u V. Jasenici – Bosanska Krupa, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Gornja Puharska, Medžlis Islamske zajednice Prijedor, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2659-1/14.

Datum: 22. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

16. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prijedor br. 02-VH-07-268/14. od 13. 10. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Redžić (Mirsada) Omer, rođen 17. 09. 1984. godine u Bijaću, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Čaršijske džamije, Medžlis Islamske zajednice Prijedor, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2656-1/14.

Datum: 22. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

16. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prijedor br. 02-VH-07-265/14. od 13. 10. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Softić (Sejmena) Elvedin, rođen 30. 09. 1982. godine u Visokom, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Rakovčani, Medžlis Islamske zajednice Prijedor, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2655-1/14.

Datum: 22. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

16. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prijedor br.02-VH-07-264/14. od 13. 10. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Hodžić (Besima) Mirsad, rođen 19. 03. 1977. godine u Banja Luci, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Ljubija, Medžlis Islamske zajednice Prijedor, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2658-1/14.

Datum: 22. zu-l-hidždže 1435. god. po H.
16. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prijedor br. 02-VH-07-267/14. od 13. 10. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Kazaferović (Nurije) Suad, rođen 28. 04. 1987. godine u Bihaću, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Biščani, Medžlis Islamske zajednice Prijedor, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2786-1/14.

Datum: 04. muharrem 1436. god. po H.
28. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Cazin br. 02-07-1-101/2014. od 21. 10. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. rebiu-l-evvela 1429. h.g. odnosno 05. aprila 2008. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Čatić (Suvada) Muamer, rođen 20. 01. 1988. godine u Bihaću, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Krivaja, Medžlis Islamske zajednice Cazin, počevši od 01. 10. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2808-1/14.

Datum: 05. muharrem 1436. god. po H.

29. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Gračanica br. 02-07-2-250/14. od 25. 09. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. rebiu-l-evvela 1429. h.g. odnosno 05. aprila 2008. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Topčagić (Muhibije) Muhidin, rođen 26. 06. 1988. godine u Gračanici, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Lipa, Medžlis Islamske zajednice Gračanica, počevši od 01. 07. 2013. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2013. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2887-1-1/14.

Datum: 12. muharrem 1436. god. po H.

05. 11. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Gračanica br. 02-07-2-256/14. od 04. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj

u Sarajevu dana 28. rebiu-l-evvela 1429. h.g. odnosno 05. aprila 2008. godine,
Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Golać (Tajiba) Miralem, rođen 24. 08. 1978. godine u Gračanici, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Golaći, Medžlis Islamske zajednice Gračanica, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2886-1-1/14.

Datum: 12. muharrem 1436. god. po H.

05. 11. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Gračanica br. 02-07-2-255/14. od 04. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Hadžiomerović (Mehmeda) Ibrahim, rođen 23. 03. 1981. godine u Rašljevi - Gračanica, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Rašljeva, Medžlis Islamske zajednice Gračanica, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2892-1-1/14.

Datum: 13. muharrem 1436. god. po H.

06. 11. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Kozarac br. 02-260/2014-10. od 22. 10. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Nuspahić (Muharema) Abdul-Aziz, rođen 18. 03. 1983. godine u Bihaću, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Kalata, Medžlis Islamske zajednice Kozarac, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2924-1-1/14.

Datum: 18. muharrem 1436. god. po H.

11. 11. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanski Petrovac br. 146-07/14. od 11. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Crnkić (Refika) Enver, rođen 03. 12. 1978. godine u Cazinu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Donji Bišćani, Medžlis Islamske zajednice Bosanski Petrovac, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3076-1/14.

Datum: 25. muharrem 1436. god. po H.

18. 11. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Čapljina br. 77/14. od 11. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Kurtović (Đemala) Ibrica, rođen 14. 01. 1984. godine u Čapljini, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Višići, Medžlis Islamske zajednice Čapljina, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3077-1/14.

Datum: 25. muharrem 1436. god. po H.

18. 11. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Čapljina br. 78/14. od 11. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Šuta (Remze) Adem, rođen 20. 11. 1978. godine u Metkovićima, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Rječice, Medžlis Islamske zajednice Čapljina, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2888-1-1-1/14.

Datum: 26. muharrem 1436. god. po H.

19. 11. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Gračanica br. 02-07-2-257/14. od 04. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Hodžić (Mahmuta) Amel, rođen 01. 05. 1986. godine u Gračanici, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Delići, Medžlis Islamske zajednice Gračanica, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Ovim dekretom stavlja se van snage dekret Rijaseta br. 02-07-1-2888-1-1/14. od 05. 11. 2014. goidne.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3138-1-1/14.

Datum: 04. safer 1436. god. po H.

26. 11. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Teočak br. 07-316/2014. od 20. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. rebiu-l-evvela 1429. h.g. odnosno 05. aprila 2008. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Abdulahović (Age) Amir, rođen 08. 09. 1983. godine u Tuzli, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Stari Teočak, Medžlis Islamske zajednice Teočak, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3091-1/14.

Datum: 27. muharrem 1436. god. po H.

20. 11. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Velika Kladuša br. 02-679-11/14. od 12. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Kovačević (Mahmuta) Hamdija, rođen 01. 08. 1972. godine u Bijaću, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Todorovo, Medžlis Islamske zajednice Velika Kladuša, počevši od 01. 12. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 12. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3164-1/14.

Datum: 06. safer 1436. god. po H.
28. 11. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Gornji Vakuf br. 07-3-202/2014. od 27. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Malanović (Kadre) Admir, rođen 02. 02. 1981. godine u Orahovu, Travnik, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Voljevac, Medžlis Islamske zajednice Gornji Vakuf, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Ovim dekretom stavlja se van snage dekret Rijasetu br. 02-07-1-2245-1/14. god. od 08. 09. 2014. godine.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3212-1/14.

Datum: 11. safer 1436. god. po H.
03. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Gračanica/Visoko br. 07-88-1-FM/14. od 28. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Fazlić (Ibrahima) Mufid, rođen 09. 09. 1977. godine u Visokom, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Slapna Gora, Medžlis Islamske zajednice Gračanica/Visoko, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3213-1/14.

Datum: 11. safer 1436. god. po H.
03. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Gračanica/Visoko br. 07-88-2-BN/14. od 28. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Bučuk (Refika) Nasir, rođen 21. 04. 1983. godine u Visokom, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Uvorići, Medžlis Islamske zajednice Gračanica/Visoko, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3294-1/14.

Datum: 17. safer 1436. god. po H.
09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Jajce br. 435-II/2014. od 05. 12. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama

i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Duranović (Šerifa) Emin, rođen 21. 08. 1985. godine u Jajcu, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Lendići, Medžlis Islamske zajednice Jajce, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovan je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3291-1/14.

Datum: 17. safer 1436. god. po H.

09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Jajce br. 435-II/2014. od 05. 12. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Kahrić (Redže) Ramiz, rođen 24. 07. 1981. godine u Šibenici, Jajce, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Divičani, Medžlis Islamske zajednice Jajce, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovan je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3292-1/14.

Datum: 17. safer 1436. god. po H.

09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Jajce br. 435-II/2014. od 05. 12. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Hodžić (Avde) Senaid, rođen 18. 08. 1983. godine u Zenici, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Bučići, Medžlis Islamske zajednice Jajce, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3293-1/14.

Datum: 17. safer 1436. god. po H.

09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Jajce br. 435-II/2014. od 05. 12. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Hadžić (Muradifa) Ahmed, rođen 20. 05. 1984. godine u Jajcu, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Vlasinje, Medžlis Islamske zajednice Jajce, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3290-1/14.

Datum: 17. safer 1436. god. po H.

09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Jajce br. 435-II/2014. od 05. 12. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Meštrovac (Ragiba) Fikret, rođen 22. 12. 1983. godine u Lendićima, Jajce, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Kuprešani, Medžlis Islamske zajednice Jajce, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3288-1/14.

Datum: 17. safer 1436. god. po H.

09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Jajce br. 435-II/2014. od 05. 12. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Mujak (Envera) Abdurahman, rođen 25. 03. 1982. godine u Vincu, Jajce, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Bešpelj, Medžlis Islamske zajednice Jajce, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3287-1/14.

Datum: 17. safer 1436. god. po H.
09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Jajce br.435-II/2014. od 05. 12. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Šido (Zijada) Jasmin, rođen 18. 06. 1983. godine u Jajcu, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Lupnica, Medžlis Islamske zajednice Jajce, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3295-1/14.

Datum: 17. safer 1436. god. po H.
09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Jajce br. 435-II/2014. od 05. 12. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama

i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Česo (Sulejmana) Semin, rođen 10. 05. 1981. godine u Bugojnu, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Jezero (Sultan Bajazidova džamija), Medžlis Islamske zajednice Jajce, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3284-1/14.

Datum: 17. safer 1436. god. po H.

09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Doboj br. 01-07-381-6-14. od 19. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Šiljić (Abdulaha) Senad, rođen 04. 12. 1982. godine u Lukavica Rijeci, Doboj, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Hadžići, Medžlis Islamske zajednice Doboj, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3283-1/14.

Datum: 17. safer 1436. god. po H.
09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Doboj br. 01-07-381-5-14. od 19. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Rudanović (Akrema) Adil, rođen 26. 12. 1982. godine u Doboju, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Trnjak, Medžlis Islamske zajednice Doboj, počevši od 01. 10. 2013. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2013. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3282-1/14.
Datum: 17. safer 1436. god. po H.
09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Doboj br. 01-07-381-4-14. od 19. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Okanović (Ibrahima) Jasmin, rođen 03. 01. 1983. godine u Lukavica Rijeci, Doboj, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Svjetliča, Medžlis Islamske zajednice Doboj, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3281-1/14.

Datum: 17. safer 1436. god. po H.

09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Doboj br. 01-07-381-3-14. od 19. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Ridžić (Zijada) Hamza, rođen 19. 02. 1980. godine u Travniku, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Orašje, Medžlis Islamske zajednice Doboj, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3280-1/14.

Datum: 17. safer 1436. god. po H.

09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Doboj br. 01-07-381-2-14. od 19. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Vehabović (Jasima) Hazim, rođen 26. 03. 1987. godine u Doboju, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Sjenina Rijeka, Medžlis Islamske zajednice Doboj, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3159-1/14.

Datum: 05. safer 1436. god. po H.

27. 11. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bihać br. 47-08-GI-1013/2014. od 24. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Bajrić (Juse) Eldin, rođen 12. 02. 1984. godine u Bihacu, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Golubić, Medžlis Islamske zajednice Bihać, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3345-1/14.

Datum: 20. safer 1436. god. po H.
12. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Livno br. 387/14. od 17. 12. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. rebiu-l-evvela 1429. h.g. odnosno 05. aprila 2008. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Alić (Kirama) Edin, rođen 06. 05. 1988. godine u Ljuboviji-R Srbija, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Begluk-Prikorika-Zastinje-Kablići, Medžlis Islamske zajednice Livno, počevši od 01. 01. 2015. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 01. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3344-1/14.

Datum: 20. safer 1436. god. po H.
12. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Livno br. 386/14. od 09. 12. 2014. godine, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. rebiu-l-evvela 1429. h.g. odnosno 05. aprila 2008. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Kevrić (Midhata) Mahir, rođen 22. 10. 1988. godine u Visokom, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Čurčinica, Medžlis Islamske zajednice Livno, počevši od 01. 10. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 10. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3352-1-1/14.

Datum: 20. safer 1436. god. po H.

12. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bugojno br. 239-5/14. od 21. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Šošić (Jusufa) Hafez, rođen 18. 03. 1977. godine u Voljevcu-Gornji Vakuf, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Kopčić, Medžlis Islamske zajednice Bugojno, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3351-1-1/14.

Datum: 20. safer 1436. god. po H.

12. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bugojno br. 239-4/14. od 21. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Čakić (Rame) Suljo, rođen 08. 04. 1981. godine u Liscu – Novi Travnik, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Planinica, Medžlis Islamske zajednice Bugojno, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3350-1-1/14.

Datum: 20. safer 1436. god. po H.

12. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bugojno br. 239-3/14. od 21. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Ridžić (Mustafe) Mehmed, rođen 14. 12. 1979. godine u Travniku, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Drvetine, Medžlis Islamske zajednice Bugojno, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3348-1/14.

Datum: 20. safer 1436. god. po H.

12. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bugojno br. 239-1/14. od 21. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Aletić (Hasana) Emin, rođen 13. 05. 1974. godine u Grnicama-Gornji Vakuf, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Kula, Medžlis Islamske zajednice Bugojno, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3349-1/14.

Datum: 20. safer 1436. god. po H.

12. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bugojno br. 239-2/14. od 21. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Avdić (Muje) Meho, rođen 19. 10. 1978. godine u Bugojnu, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Rovna, Medžlis Islamske zajednice Bugojno, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3353-1/14.

Datum: 20. safer 1436. god. po H.

12. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bugojno br. 239-6/14. od 21. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama

i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Makić (Irfana) Fahrudin, rođen 02. 12. 1983. godine u Jajcu, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Kupres, Medžlis Islamske zajednice Bugojno, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3374-1/14.

Datum: 23. safer 1436. god. po H.
15. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bijeljina br.02-07-1-256/14. od 11. 12. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Cifrić (Šemsudina) Mujaga, rođen 03. 01. 1984. godine u Čeliću, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Srednja Trnova, Medžlis Islamske zajednice Bijeljina, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2833-1/14.

Datum: 07. muharrem 1435. god. po H.
31. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Cazin br. 01-07-1-26/2014. od 23. 10. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džemat Bajramovići, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaset* *IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. rebiu-l-ahira 1431.. h.g., odnosno 11. aprila 2010. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Begić (Mustafe) Sabahudin rođen 01. 10. 1985. godine u Miostrahu, Cazin, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Bajramovići, Medžlis Islamske zajednice Cazin počevši od 01. 02. 2014. do 31. 01. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Cazin i Begić Sabahudin će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u vremenu od 01. 02. 2014. godine do 31. 01. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 02. 2014. godine i važi do 31. 01. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2697-1/14.

Datum: 26. zu-l-hidždže 1435. god. po H.
20. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Sarajevo br. 02-09-1845/14. od 16. 10. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džemat Crna Rijeka, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaset* *IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaset* *IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,

održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Čančar (Munira) Alija, rođen 15. 10. 1980. godine u Zenici, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Vranići, Medžlis Islamske zajednice Goražde, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 15. 10. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Crna Rijeka, Medžlis Islamske zajednice Sarajevo, počevši od 16. 10. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Sarajevo i Čančar Alija će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 16. 10. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2767-1/14.

Datum: 30. zu-l-hidždže 1435. god. po H.
24. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Goražde br. 01-07-2-135/14. od 21. 10. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Vranići, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Muratović (Šaćira) Muhamed, rođen 15. 03. 1979. godine u Foči, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Brajlovići, Medžlis Islamske zajednice Goražde, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 31. 10. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Vranići, Medžlis Islamske zajednice Goražde, počevši od 01. 11. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Goražde i Muratović Muhamed će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 11. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3286-1/14.

Datum: 17. safer 1436. god. po H.

09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Jajce br. 436-II/2014. od 05. 12. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Jajce-Grad (Hadadan džamija), shodno odredbi člana 8 i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

D E K R E T

o postavljenju imama

Kahrić (Redže) Ramiz, rođen 24. 07. 1981. godine u Šibenici-Jajce, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Divičani, Medžlis Islamske zajednice Jajce, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 31. 12. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Jajce-Grad (Hadadan džamija), Medžlis Islamske zajednice Jajce, počevši od 01. 01. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Jajce i Ramiz Kahrić će, u skladu sa odredbama člana 11. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 01. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3285-1/14.

Datum: 17. safer 1436. god. po H.
09. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Jajce br. 436-II/2014. od 05. 12. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Divičani, shodno odredbi člana 8 i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Duranović (Šerifa) Emin, rođen 21. 08. 1985. godine u Jajcu, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Lendići, Medžlis Islamske zajednice Jajce, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 31. 12. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Divičani, Medžlis Islamske zajednice Jajce, počevši od 01. 01. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Jajce i Emin Duranović će, u skladu sa odredbama člana 11. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 01. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3347-1/14.

Datum: 20. safer 1436. god. po H.
12. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bugojno br. 238-1/124. od 09. 12. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Princeze Dževhere, shodno odredbi člana 8 i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,

održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Ribo (Vehbije) hafiz Zekerijah, rođen 14. 05. 1978. godine u Travniku, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Gornji Grad, Medžlis Islamske zajednice Livno, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 30. 11. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Princeze Dževhere, Medžlis Islamske zajednice Bugojno, počevši od 01. 12. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Bugojno i hafiz Zeke-rijah Ribo će, u skladu sa odredbama člana 11. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 12. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Dekreti o postavljenju imama pripravnika

Broj: 02-07-1-2698-1/14.

Datum: 26. zu-l-hudždže 1435. god. po H.

20. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Sarajevo br. 02-09-1852/14. od 17. 10. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Kovači, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama pripravnika

Fočo (Alije) Asad, rođen 20. 09. 1980. godine u Hrasnici, Ilidža, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Kovači, Medžlis Islamske zajednice Sarajevo, počevši od 16. 10. 2014. godine do 15. 10. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Sarajevo i Asad Fočo će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 16. 10. 2014. do 15. 10. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravnčkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 16. 10. 2014. godine i važi do 15. 10. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2766-1/14.

Datum: 30. zu-l-hidždže 1435. god. po H.

24. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bužim br. 02-07-1-210-3/14. od 14. 10. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Konjodor - Centar, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama pripravnika

Kauković (Rasim) Suvad, rođen 15. 11. 1981. godine u Bagu, Bosanska Krupa, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Konjodor - Centar, Medžlis Islamske zajednice Bužim, počevši od 01. 11. 2014. godine do 31. 10. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Bužim i Kauković Suvad će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 11. 2014. do 31. 10. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravnčkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 11. 2014. godine i važi do 31. 10. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2834-1/14.

Datum: 07. muharrem 1436. god. po H.

31. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Sarajevo br. 174/14. od 29. 10. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Brateljevići, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske

zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama pripravnika

Begić (Hamdije) Midhat, rođen 22. 06. 1990. godine u Sarajevu, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Bratlejevići, Medžlis Islamske zajednice Kladanj, počevši od 01. 11. 2014. godine do 31. 10. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Kladanj i Midhat Begić će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 11. 2014. do 31. 10. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravnčkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 11. 2014. godine i važi do 31. 10. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-2901-1/14.

Datum: 13. muharrem 1436. god. po H.

06. 11. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Kladanj br. 176/14. od 29. 10. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Noćajevići, shodno odredbi člana 8. i člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu dana 28. rebiu-levvela 1429. h.g. odnosno 05. aprila 2008. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama pripravnika

Mrahorović (Halida) Ilham rođen 17. 11. 1982. godine u Tuzli, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Noćajevići, Medžlis Islamske zajednice Kladanj, počevši od 01. 11. 2014. godine do 31. 10. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Kladanj i Ilham Mrahorović će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 11. 2014. do 31. 10. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravničkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 11. 2014. godine i važi do 31. 10. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Dekreti o razrješenju dužnosti imama

Broj: 02-07-1-2573-1/14.

Datum: 15. zu-l-hidždže 1435. god. po H.
09. 10. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Teslić br. 07-10/02/335/14. od 02. 10. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o razrješenju dužnosti imama

Kozlić (Fehima) Bersad, imam, hatib i muallim u džematu Gusti Teslić, Medžlis Islamske zajednice Teslić, razrješava se dužnosti u džematu Gusti Teslić, Medžlis Islamske zajednice Teslić, zaključno sa 30. 09. 2014. godine radi prelaska na područje Medžlisa Islamske zajednice Tešanj.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3011-1/14.

Datum: 20. muharrem 1436. god. po H.
13. 11. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Zavidovići br. 01-07-17-503/14. od 12. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o razrješenju dužnosti imama

Šabić (Bege) Hazim, imam, hatib i muallim u džematu Krčevine, Medžlis Islamske zajednice Zavidovići, razrješava se dužnosti u džematu Krčevine,

Medžlis Islamske zajednice Zavidovići, zaključno sa 31. 10. 2014. godine radi odlaska u penziju.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3157-1/14.

Datum: 05. safer 1436. god. po H.
27. 11. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bihać br. 46-GI-08-1014/2014. od 24. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o razrješenju dužnosti imama

Mušić (Medima) Edin, imam, hatib i muallim u džematu Vikići, Medžlis Islamske zajednice Bihać, razrješava se dužnosti u džematu Vikići, Medžlis Islamske zajednice Bihać, zaključno sa 30. 04. 2014. godine u sporazumu sa Medžlisom IZ-e Bihać.

Ovim dekretom stavlja se van snage dekret Rijasetu br. 02-07-1-246-1-1/13. od 12. 03. 2013. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-3189-1/14.

Datum: 10. safer 1436. god. po H.
02. 12. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Bosanska Gradiška br. 4/07-282-1/2014. od 27. 11. 2014. godine, shodno odredbi člana 40. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, br. 5-6/2008.), donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o razrješenju dužnosti imama

Maglić (Zahira) Adnan, imam, hatib i muallim u džematu Čatrnja, Medžlis Islamske zajednice Bosanska Gradiška, razrješava se dužnosti u džematu Čatr-

nja, Medžlis Islamske zajednice Bosanska Gradiška, zaključno sa 26. 11. 2014. godine u sporazumu sa Medžlisom IZ-e Bosanska Gradiška.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Napomene saradnicima

Glasnik je zvanično glasilo Rijaseta Islamske zajednice BiH. Izlazi dvomjesečno. Objavljuje akademske članke, istraživačke i stručne radove, prevedene tekstove, prikaze knjiga iz oblasti vjerskih disciplina i islamske/bošnjačke kulturne baštine kao i službena akta organa Rijaseta Islamske zajednice u BiH. Objavljuje i radove iz drugih oblasti po odluci urednika. Glasnik nastoji popularizirati naučna istraživanja iz oblasti islamskih nauka i kulturne baštine Bošnjaka te informirati čitaoce o radu službi i institucija Rijaseta IZ-e.

Svi objavljeni radovi odobreni su od strane urednika. Akademska, pravna i jezička odgovornost je na autorima radova. Osnovni jezik Glasnika je bosanski. Prilikom pisanja radova primjenjuje se norma Pravopisa bosanskog jezika sa fonetskom transkripcijom dok se naučna tran-

skripcija primjenjuje u uskostručnim tekstovima. Vrstu naučne transkripcije bira autor. Radovi mogu sadržavati arapski, turski, perzijski kao i druge jezike u transkripciji. Dostavljeni radovi su predmet provjere urednika u smislu akademskih i tehničkih kriterija. Autori prihvataju redakcijske intervencije u tekstu.

Radovi se mogu poslati putem maila glasnik_riz@yahoo.com ili na adresu: Gazi Husrev-begova 56a, 71000 Sarajevo. Rad mora biti u Microsoft Wordu ne veći od 10 stranica formata A4, font Times New Roman. Slike i svi drugi prilozi moraju biti priloženi odvojeno.

Sva prava zadržana. Nijedan dio Glasnika ne može biti umnožavan, pohranjivan u sisteme za umnožavanje bez prethodnog dopuštenja Uredništva i autora tekstova, izuzev kratkih navoda u naučne svrhe.

ISSN 1512-6609, ISSN 2233-095X (Online)

Izdavač: RIJASET ISLAMSKJE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI. Urednik: MUSTAFA PRLJAČA; tehnički urednik: SUAD PAŠIĆ lektura: AIDA KRZIĆ; dizajn korice: TARIK JESENKOVIĆ; prijevod na arapski jezik: NURKO KARAMAN; prijevod na engleski jezik: IFET MUSTAFIĆ. DTP: El-Kalem. Štampa: Štamparija BLICDRUK, d.o.o. - Sarajevo; Uredništvo i administracija: 71000 Sarajevo, Gazi Husrev-begova br. 56A, telefon: 033/532-255, fax: 033/441-800, e-mail: glasnik_riz@yahoo.com. Glasnik izlazi dvomjesečno. Rukopise slati na adresu Uredništva. Rukopisi se ne vraćaju. Štampani tiraž 2000 primjeraka. Cijena Glasnika iznosi 10 KM. Uplata u KM na žiro-račun 1602005500015065 kod VAKUFSKE BANKE DD Sarajevo - uz naznaku za Glasnik. Glasnik je upisan u registar javnih glasila u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta pod brojem 446 od 27. 08. 1994. godine.